

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

www.emu.ee
Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences
Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences

Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2015. aasta

1. aprill 2016

Teostaja:

**Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindaja
Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond
Majandus- ja sotsiaalinstituut
Eesti Maaülikool**

Tartu 2016

SISUKORD

Sissejuhatus	6
1. Püsihindamise metoodiline lähenemisviis	8
1.1. Püsihindamise ülesehitus ja kasutatavate metoodikate selgitus	8
2. MAK 1. telje meetmete rakendamise tulemused ning seosed 2. telje meetmetega	11
2.1. MAK 1. telje toetuse saajate ülevaade.....	11
2.2. Inimpotentsiaali areng ja nõuandeteenuse kättesaadavus (1.1, 1.2, 1.3)	15
2.3. Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamine (1.4, 1.8).....	18
2.4. Metsade majandusliku väärtuse parandamine, kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine (1.5.1, 1.5.3).....	25
2.5. Töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamine (1.5.2, 1.6).....	27
2.6. Põllumajandusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine (1.7, 1.9).....	31
2.7. Investeeringute järgne konkurentsivõime näitajate muutus	33
2.8. MAK 1. ja 2. telje rakendamise tulemuste analüüs	36
2.9. Meede 1.1 – koolitus- ja teavitustegevused (111)	40
2.10. Meede 1.2 – põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus (112).....	51
2.11. Meede 1.3 – nõuandesüsteemi ja –teenusete toetamine (114, 115).....	61
2.11.1. Tegevus 1 – põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele nõuandeteenuse võimaldamine (114)	64
2.11.2. Tegevus 2 – nõuetele vastavuse ning töötervishoiu ja tööohutuse alase nõuandeteenuse võimaldamine.....	68
2.11.3. Tegevus 3 – nõuandesüsteemi arendamine (115).....	70
2.12. Meede 1.4.1 – investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks (121) 74	
2.13. Meede 1.4.2 – investeeringud loomakasvatusehitistesse (121)	82
2.14. Meede 1.4.3 – bioenergia tootmise investeeringutoetus (121)	90
2.15. Meede 1.5.1 – metsa majandusliku väärtuse parandamine.....	97
2.15.1. Meede 1.5.1 – metsa majandusliku väärtuse parandamine	97
2.15.2. Meede 1.5.2 – metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (123)	103
2.15.3. Meede 1.5.3 – kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine.....	108
2.16. Meede 1.6 – põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmise investeeringutoetus (123).....	109
2.17. Meede 1.7 – põllumajandus- ja toidu- ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine (121, 124, 132, 133)	116
2.18. Meede 1.8 – põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri investeeringutoetus (125) 120	
2.19. Meede 1.9 – tootjarühmade loomine ja arendamine (142)	125
3. MAK 3. telje meetmete rakendamise tulemused	129
3.1. Meede 3.1 – majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas (311, 312).....	129
3.2. Meede 3.2 – külade uuendamine ja arendamine (321, 322, 323).....	135
4. LEADER-meetme rakendamise tulemused (341, 41, 421, 431).....	139
4.1. Alameede – kohaliku arengustrateegiate koostamine (341).....	140
4.2. Alameede – kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine (431).....	140
4.3. Alameede – kohaliku arengustrateegia rakendamine (41).....	142
5. Püsihindamistegevuste kokkuvõte	150
5.1. Püsihindamise tagamiseks teostatud tegevused.....	150

5.2.	Teostatud hindamistoimingud	151
5.3.	Andmekogumine	153
5.4.	Kommunikatsioon ja teavitamine hindamise protsessis	153
5.5.	Tuvastatud raskused ja lisatöö vajadus.....	154
Lisad	155

LÜHENDID JA MÕISTED

Lühendid	Lühendi tähendus
BLV	Brutolisandväärtus
CMEF	Euroopa Komisjoni poolt kehtestatud ühine seire- ja hindamisraamistik
EAFRD	Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond
EMTAK 2008	Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator
EMÜ	Eesti Maaülikool
FADN	Põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas (<i>Farm Accountancy Data Network</i>)
FIE	Füüsilisest isikust ettevõtja
KOV	Kohalik omavalitsusüksus
MAK	Eesti maaelu arengukava 2007–2013
MAK 2014–2020	Eesti maaelu arengukava 2014–2020
MPÜ	Maaparandusühistu
MTÜ	Mittetulundusühing
NLV	Netolisandväärtus
PM	Põllumajandusministeerium
PRIA	Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet
RAK	Eesti riiklik arengukava 2004–2006
SA	Statistikaamet
TuÜ	Tulundusühistu

Mõisted	Mõiste kirjeldus
Heakskiidetud taotlus	toetuse taotlus, millele on PRIA teinud toetuse määramise otsuse (sõltumata sellest, kas toetus on juba välja makstud või mitte). Üks isik võib olla mitme heakskiidetud taotlusega toetuse saaja.
Lõpetatud projekt	toetuse taotlus, millele määrati toetuse summa ja mille kohta on toetuse summa välja makstud kogu mahus või osaliselt (tingimusel, et tegevused ja tulemused on saavutatavad).
Määratud toetuse summa	toetuse taotlejale PRIA poolt määratud toetuse summa (sõltumata sellest, kas toetus on juba välja makstud või mitte). Tegemist on heakskiidetud taotlusega, mille alusel võib teha investeeringu ja järgnevad maksed.
Sektor	püsihindamise kontekstis on toetuse saajad jaotatud kolme gruppi ehk sektorisse: põllumajandus, metsandus, toiduainete tööstus. Jaotamise aluseks on toetuse saaja poolt märgitud tegevusala või

EMTAK 2008 kood.

Kogu sektor	käsitletakse riikliku statistikat ehk SA andmetel riigi majandusharude kohta koostatud statistikat. Riiklik statistika iseloomustab vastavat majandusharu sektorit ning annab aluse võrdlusteks. Püsihindamise raames valitakse vastavalt meetme või tegevusala võrdlemiseks võimalikult samase majandusharu sektori andmed riikliku statistika alusel.
Tegevusala	toetuse saaja poolt märgitud tootmisalane liigitus vastavalt CMEFi juhisele: põllukultuurid, aiandus, püsilikultuurid, piimakarjakasvatus, loomakasvatus (v.a piimakari), seakasvatus, linnukasvatus, segatootmine. Püsihindaja võib rakendada tegevusala jaotust ka teiste metodoloogiliste jaotuste alusel, mis vastavalt märgitakse ära (nt standartkogutulu, EMTAK 2008).
Toetatava investeeringu/tegevuse kogumaksumus	määratud abikõlblik maksumus, s.o toetuse saaja planeeritud investeeringu kogumaksumus.
Toetuse saaja	isik, kellele toetus on määratud (sõltumata sellest, kas toetus on juba välja makstud või mitte).
Toetusõiguslik maa	põllud, mille pindala on vähemalt 0,30 ha ning mille kohta on PRIA Põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registris andmed (vastab ÜPP seaduse §14 lg 2 p 1 ja 2 sätestatud nõuetele). Toetusõiguslik maa jaguneb järgmiste kasutusviiside alusel: põllukultuurid, pikaajaline rohumaa, looduslik rohumaa, püsilikultuurid ja muu maa.
Toetusalune maa	toetusõiguslikust maast see osa, millele on vaadeldaval aastal PRIA poolt määratud ja makstud otsetoetusi ÜPP seaduse §12 tähenduses;
Väljamakstud toetus	toetuse taotlus, millele PRIA on teinud toetuse maksmise otsuse ja väljamakse (toetus on välja makstud). Käesolevas aruandes langeb kokku lõpetatud projektiga, millele on kogu toetus välja makstud. Eelnevalt on teostatud ka toetuse määramine (olemas määratud toetuse summa).
Väljamakstud investeeringu/tegevuse kogumaksumus	toetuse saaja teostatud investeeringu kogumaksumus, s.o toetuse saaja poolt teostatud tegevuse investeeringu kogumaksumus, mille alusel on toetus välja makstud.

SISSEJUHATUS

Eesti maaelu arengukava 2007–2013 (MAK) toetuste kasutamine lõppes 2015. aastal ja abisaajad on aktiivselt kasutamas tehtud investeeringuid oma ettevõtluses ja maaelu edendamisel. Käesolev aruanne võtab kokku programmiperioodi välja makstud toetuse saajate tulemused. Euroopa Komisjoni maaelu arengu komitee andis MAK 2007–2013 heakskiidu 29. novembril 2007, mil avanes võimalus kasutada ühise põllumajanduspoliitika ja maaelu arengu toetusi Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD). Aastal 2015 toimus viimane taotlusvoor 1. telje meetme 1.2 raames, mis tähendab, et MAKi rakendamise ja väljamaksete periood kujunes aasta võrra pikemaks. MAKi raames oli Eestil võimalik kasutada 934,5 mln eurot avaliku sektori toetusraha põllumajanduse ja maaelu arengu toetamiseks. Perioodil 2007–2013 rahastati EAFRD toetusega 723,7 mln euro ning kaasfinantseeriti Eesti riigi eelarvest 210,8 mln euro ulatuses. Telgede lõikes on EAFRD ja Eesti riigi kaasfinantseeringu jaotus makstud toetuste osas järgmine:

- 1. telg – EAFRD toetus 265 050 699 eurot ja Eesti riigi panus 87 715 460 eurot;
- 2. telg – EAFRD toetus 273 648 275 eurot ja Eesti riigi panus 68 412 069 eurot;
- 3. telg – EAFRD toetus 88 361 527 eurot ja Eesti riigi panus 28 071 281 eurot;
- LEADER telg – EAFRD toetus 68 090 000 eurot ja Eesti riigi panus 17 022 500 eurot;
- Tehniline abi – EAFRD toetus 28 586 354 eurot ja Eesti riigi panus 9 528 785 eurot.

MAKi meetmete rakendamine toimus Maaeluministeeriumi (kuni 31.08.2015 Põllumajandusministeerium) ja tema valitsemisala asutuste koostöös. Metsamajanduslikke meetmeid rakendati koostöös Keskkonnaministeeriumi valitsemisala asutustega. Meetmete rakendusüksus ja makseasutus on PRIA. Käesoleva aruandeperioodi lõpuks 31.12.2015 seisuga on PRIA poolt rakendatud 1. telje kõik üheksa meetet koos peamiste alameetmetega. Samuti on rakendatud kaks 3. telje meetet koos alameetmetega ning LEADER-meede.

MAKi strateegilise lähenemise alusel rakendati seire- ja hindamissüsteemi, mis oli sätestatud Nõukogu määruse (EÜ) 1698/2005 artiklis 86. EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituut oli MAK perioodi 2007–2016 püsihindaja 1., 3. ja 4. telje raames. MAK 2007–2013 2. telje püsihindaja oli Põllumajandusuuringute Keskus (PMK). Püsihindajalt oodatavad tulemused olid määratletud põllumajandusministri 21. märts 2011. a määrusega nr 26 „Eesti maaelu arengukava 2007–2013 seire ja hindamise kord“. Vastavalt korrale edastab Eesti Maaülikool Põllumajandusministeeriumile aruandeaastal rakendatud toetuste kohta aruandeaastale järgneva aasta 1. aprilliks seirearuande koostamiseks vajaliku teabe:

- ülevaade arengukava 1., 3. ja LEADER-meetme toetustest, mis sisaldab andmeid tulemus- ja mõjunäitajate kohta, võttes arvesse arengukavas sätestatud eesmärgid ning sisend- ja väljundnäitajaid;
- ülevaade 1., 3. ja LEADER-meetme püsihindamisalastest tegevustest;
- vajaduse korral muu teave toetuste tõhusamaks rakendamiseks.

Püsihindamisel lähtuti EL ühisest seire- ja hindamisraamistikust (CMEF- *Common monitoring and evaluation framework*). Lisaks oli koostatud püsihindaja poolt andmete analüüsi metoodika.

Püsihindamisel koostatud analüüside tulemusena oli võimalik iga-aastaselt juhtida abiraha paremat ärakasutamist programmi ning meetmete eesmärkidest lähtuvalt. Lisaks tagastati püsihindamisega struktureeritud ülevaade toetuse saajatest ja kaasnevatest sotsiaalmajanduslikest näitajatest tootjate esindajatele ja kogu avalikkusele.

Püsihindamise käigus kogutud andmete tulemused perioodil 2007–2015 võetakse kokku käesolevas aruandes. Püsihindamise tulemuste analüüsimisel lähtutakse maaelu arengu meetmete kolme põhieesmärgi täitmisest, milleks on:

- põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime parandamine ümberkorraldamise, arendamise ja innovatsiooni toetamisega;
- keskkonna ja paikkonna parandamine maade hooldamise toetamisega;
- maapiirkondade elukvaliteedi parandamine ja majandustegevuse mitmekesistamise soodustamine.

Püsihindamine tervikuna hõlmab kõiki MAK 2007–2013 1., 2., 3. telje ja LEADER-meetme toetusi, mis on seotud põllumajanduse, toiduainetööstuse ja metsamajanduse konkurentsivõimega, maade hooldamise ja keskkonnaga, elukvaliteediga ja tegevuste mitmekesistamisega. Võetakse arvesse olukordade mitmekesisust, alates rahvastiku puuduse käes kannatavatest ääremaadel asuvatest maapiirkondadest ja lõpetades linnakeskuste suureneva surve all olevate maapiirkondadega.

Käesoleva aruande koostajad ja püsihindamise teostajad meetmete lõikes on:

Kersti Aro – meede 1.1, 1.3, 3.2, 1.9 ja LEADER-meede;

Maria Isabel Runnel – meede 1.6, 1.7, ja 3.1 koos 3. telje kokkuvõttega;

Jüri Lillemets – meede 1.2, 1.4.1, 1.4.2, 1.4.3, 1.8 ning 1. ja 2. telje kokkuvõte;

Mati Mõtte – meede 1.5.1, 1.5.2, 1.5.3 ja üldosad.

1. PÜSIHINDAMISE METOODILINE LÄHENEMISVIIS

1.1. PÜSIHINDAMISE ÜLESEHITUS JA KASUTATAVATE METOODIKATE SELGITUS

Käesoleva aruande eesmärgiks on anda hinnang MAKi eesmärkidele läbi saavutatud tulemuste. Hindamisel uuritakse sekkumise tulemuslikkust ja saavutatud edusamme projekti teostanud isikute tulemusnäitajate põhisel. Püsihindamise aruanne sisaldab analüüsi väljamakse saanud toetuse saajate majanduslikust olukorrast, struktuuridest, tööhõivest ja lisandväärtuse kasvust ning sektoreid iseloomustavatest näitajatest.

Püsihindaja ülesandeks oli programmperioodi jooksul jälgida arengukava kulgu ja teha ettepanekuid rakendamise kvaliteedi parandamiseks. Arvestades perioodi lõppu, siis keskendutakse välja makstud toetuse tulemuslikkuse ja mõju analüüsimisele. Kokkuvõtvalt hinnatakse arengukava eesmärkide saavutamist ning programmi toimimist.

Püsihindamiseks vajalikud põhiaandmed on kogutud PRIA ja EMK andmebaasidest, toetuse taotlejate äriplaanidest ning äriregistri teabesüsteemist. Püsihindaja analüüsib järgmiseid kohustuslikke näitajaid:

- Väljundnäitajad – kajastavad meetme rakendamisel otseseid rahalisi ja arvulisi tulemusi. Püsihindaja poolt mõõdetakse peamiselt meetme kasusaajate hulka. Näitajad jaotuvad EK poolt kehtestatud näitajad kui ka siseriiklikud täiendavad näitajad. EK kohustuslikud näitajad pärinevad PRIAst ja siseriiklike näitajatena on kasutusele võetud erinevad riikliku statistikaga võrreldavad jaotused (nt maakonnad, KOVd, ja müügitulu).
- Tulemusnäitajad – mõõdetakse sekkumise otsest ja vahetut tulemust ning näitajad annavad teavet muutuste kohta. Näiteks ülevaated otseste abisaajate majandusliku käitumise, suutlikkuse või tulemuslikkuse kohta. EK kohustuslikud näitajad kui ka siseriiklikud näitajad pärinevad äriplaanidest, äriregistri majandusaasta aruannet andmebaasist, FADNst või küsitlustest (nt BLV, uut toodet või tehnoloogiat juurutavad ettevõtjad, tootmiskulu seosed põhivara ja investeeringutega).
- Mõjunäitajad – CMEFi raamistikus nähakse ette seitse ühist mõjunäitajat majanduskasvu, töökohtade, tootlikkuse, bioloogilise mitmekesisuse, keskkonnasõbralike piirkondade, vee ja kliimamuutuste kohta. Üldjuhul on mõju hindamine tulemusnäitajate kokkuvõtmine ja täiendavate ristkontrollide teostamine. 1. ja 3. telje püsihindamise käigus keskendutakse otseselt kahele näitajale, milleks on majanduskasv (mõõdetuna NLV kaudu) ja tööjõu tootlikkus (BLV alusel).

CMEF raamistikus nähakse ette igale meetmele eriomased ja eesmärgi hõlmavad hindamisküsimused. Sarnaselt varasemate aastatega keskendutakse püsihindamisel üheksale küsimusele, mis on otseselt seotud tulemusnäitajate kogumisega ja samal ajal saab nimetada antud näitajaid oma iseloomu alusel tulemusnäitajateks. Vastavad hindamisküsimused on järgmised:

1. Mil määral on abi kaasa aidanud inimpotentsiaali parandamisele põllumajandussektoris? (112)

2. Mil määral on abi lihtsustanud mõlemast soost noorte põllumajandustootjate pikaajalise tegevuse alustamist? (112)
3. Mil määral on abi kaasa aidanud põllumajandussektori konkurentsivõime parandamisele? (112, 113, 114, 121, 123, 124, 125)
4. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud uute tehnoloogiate ja uuenduste juurutamisele? (121, 123)
5. Mil määral on investeeringutoetused edendanud põllumajandusettevõtete turulepääsu ja turuosa? (121, 123)
6. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud põllumajandusettevõtete pikaajalisele ja jätkusuutlikule tegevusele? (121)
7. Mil määral on toetatud investeeringud soodustanud metsaettevõtete tootmise mitmekesistumist? (122)
8. Mil määral on investeeringutoetused edendanud talumajapidamistegevust mittepõllumajandusliku tegevuse suunas? (311)
9. Mil määral on toetus kaasa aidanud tegevuse mitmekesistamise ja ettevõtluse edendamisele? (312)

Püsihindamisega seotud näitajate ajaline raamistik

Püsihindamise aruanne koostatakse eelmise kalendriaasta (aruandeaasta) andmete alusel võttes arvesse kumulatiivselt kõik toetuse saajad ja välja makstud toetused. Aruandes keskendutakse aruandeaasta lõpuks saavutatud välja makstud toetusega isikute kogumile ja nende tulemusnäitajate analüüsimisele. Analüüsimise aluseks on aruandeaastale eelnenud majandusaasta näitajad (seisuga 31.12.2014) ja aruandeaasta lõpuks kogutud kumulatiivsed seirenäitajad. Käesolev aruandes analüüsitakse perioodi 01.01.2008–31.12.2015 andmeid.

Andmete usaldusväärsuse tagamiseks võetakse analüüsi alla maksimaalne võimalik arv toetusega seotud isikuid (äriühingud, FIEd, MTÜd jt), kelle andmed on kvaliteetsed ja usaldusväärsed. Sellest tulenevalt kajastab aruanne valdavalt üldkogumi alusel tehtud analüüsi või kogumi alusel tehtud analüüsi, mis tagavad 95,0% usaldatavuse. Valimi kalkulaator avaldub kujul:

$$n = t \times \Delta^2 \times (1-p) \times N / \Delta^2 \times N + t^2 \times (1-p)$$

N- üldkogum; t- normaaljaotuse kohane usaldusnivoo; Δ - lubatud piirviga; p- üldjaotuse osakaal ehk tõenäosus;

Andmete analüüsimisel kasutatakse kirjeldava statistika meetodeid, millest olulisemad on sagedustabelid ja risttabelid. Püsihindamise aluseks olevaid andmeid hoitakse *Oracle Database 10g Express Edition* keskkonnas ja päringute ning ka osaliselt analüüsi teostamise keskkonnaks on *SAP Business Objects Infoview* programm. Täiendavalt kasutatakse andmeanalüüsiks MS Excel funktsionaalsust ja *SPSS* programmi.

Uuringu aruanne koosneb 1., 2. ja 3. telje kokkuvõttest koos järeldestega ja 1., 3. telje meetmete ning LEADER meetme kohta tehtud analüüsist koos põhitulemuste ning järeldestega. Aruande juurde kuuluvad analüüsitabelid (lisa 1) ja tulemustabelid (lisa 2).

2. MAK 1. TELJE MEETMETE RAKENDAMISE TULEMUSED NING SEOS 2. TELJE MEETMETEGA

MAK 1. telg oli suunatud põllumajanduse, toiduainetööstuse ja metsanduse konkurentsivõime ning põllumajandusvaldkonna inimpotentsiaali arendamisele. Abi on jõudnud põllumajandustootjateni, toidu tootjate ja töötlejateni ning metsa majandajateni läbi koolitus- ja teavitustegevuste, noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise toetuse, nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamise, põllumajandusettevõtete ajakohastamise, metsade majandusliku väärtuse parandamise ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmise, põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmise, põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise ning põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri toetamise kaudu. Käivitunud on tootjarühmade tegevus, mille kaudu edendatakse ühistegevust.

MAK 2. telg oli suunatud mullastiku, eluslooduse, veekeskkonna, põllumajandusmaastike säilitamise ja parendamise ning maapiirkondade ja maamajanduse jätkusuutlikkuse tõstmisele. Seetõttu oli MAKi 1. ja 2. telg vaadeldavad üksteisega teatud määral seoses ning võimalik oli leida kokkuvõtlikud tulemused. Arvestades, et 2. telje toetused moodustasid märkimisväärse osa MAKi eelarvest (37%) ning samuti moodustavad märkimisväärse osa põllumajandusettevõtjate toetuste portfelist, peaks tekkima piiritletud seos ettevõtjate investimisotsuste ja 2. telje toetuste eesmärgi vahel. Eeldatavalt tekitab sünergial põhinev kumulatiivne efekt jätkusuutlikkuse tõusu osas. Käesolevas peatükis vaadeldakse ja antakse hinnanguid 1. ja 2. telje toetuste seostele, mis tugineb täiendavatel analüüsidel koostöös 2. telje püsihindajaga (Põllumajandusuuringute Keskusega).

2.1. MAK 1. TELJE TOETUSE SAAJATE ÜLEVAADE

Investeeringutoetuste mõju avaldub Eesti põllumajanduspoliitikas alates 2001. aastast, mil alustati SAPARD programmiga. Perioodil 2004–2006 järgnenud Riikliku arengukava investeeringutoetused põllumajandusele ja MAK 2004–2006 toetused võimaldasid põllumajandustootjatel arendada tootmist keskmisele tasemele. Lõppenud MAK 2007–2013 periood andis eelnevatele väga olulise rahalise panuse ja võimaluse tootmist edasi arendada. Kahjuks on viimast MAK perioodi mõjutanud väga oluliselt üleilmsed ja turgudega seotud tegurid. Aastal 2009 raskendas investeeringute teostamist ja tehti uusi prognoose majandussurutise tõttu. Põllumajandussektorit mõjutasid 2012. aastal Venemaa poolt kehtestatud sanktsioonid, mille tõttu seati piirangud paljude kaupade ekspordile. Täiendav Venemaa embargo 2014. aasta kevadel mõjutas väga oluliselt toorpiima hinda, mis langes 0,40 eurot/kg aasta lõpuks 0,25 eurole/kg. Väga madal piima hind püsis kogu 2015. aasta ja võib mõjutada oluliselt uue MAK 2014–2020 perioodi tulemusi. Kuna investeeringutoetuste mõju ei avaldu lühiajalise perioodi jooksul, siis eelnevalt märgitud tootjatest sõltumatud mõjud teevad keerukaks mõjude selgepiirilise esitamise.

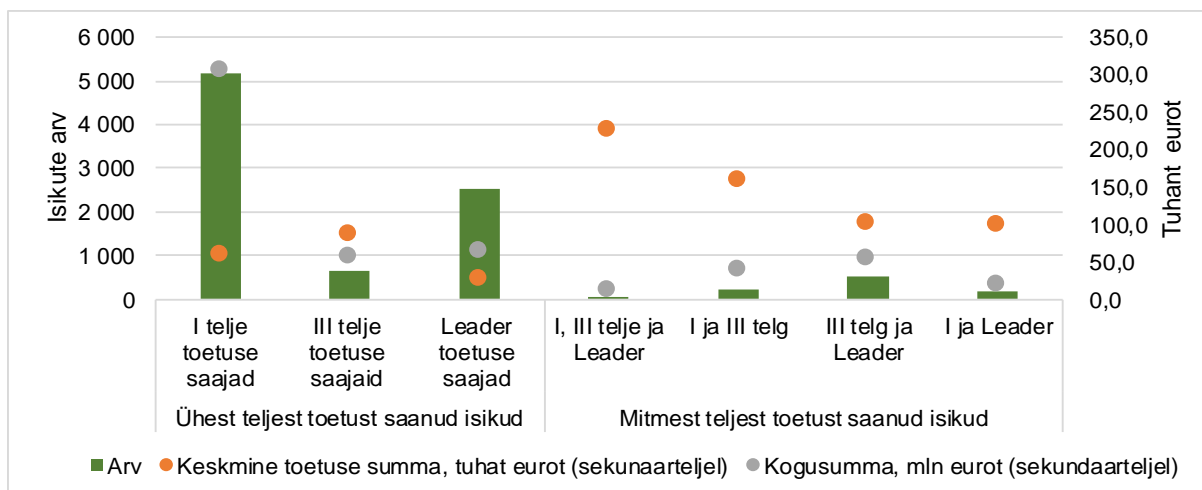
Toetuste rakendamisel ja eriti investeeringutoetuste puhul on oluline jälgida kättesaadavust tegevusvaldkondade alusel ja meetmes eeldatud sihtgruppide alusel (suurus, tegevuste põhisuunad jne). Kahjuks ei ole seni rakendunud meetmed olnud tegevusvaldkonna põhised

(nt taimekasvatus, piimatootmine), mis võiks anda täiendavat tulemuslikkust. Investeeringutoetuse kasutamine sõltub ettevõtja valikutest, majanduslikust seisust ja toetuse tingimustest. Nimetatud tegurite koosmõju avaldub praktikas toetuse kasutamise statistikas. Toetuste kättesaadavuse hindamise üks lihtsamaks meetodiks on analüüsida kordustaotlejate osakaalu ja meetmete sünergiat. Juhul kui toetus kumuleerub aktiivsete ettevõtjate väiksele hulgale, siis tekib sektoris toetuse mõju pöördefekt ehk suurem ebavõrdsus konkurentsivõimes.

MAK 2007–2013 perioodi jooksul on 31.12.2015 seisuga tehtud toetuse väljamakse 9 345 isikule, kes on saanud toetust nii erinevate meetmete kui ka telgede lõikes. Seega on toetatud isikute hulk ligikaudu 2,5 korda väiksem kui välja makstud taotluste arv (23 285 makstud toetuse taotlust). Antud isikute andmeid kasutatakse lisandväärtuse arvutustes, kuna ühe isiku tekkivat lisandväärtust ei ole kohane mitu korda ja kumulatiivselt arvestada.

1. telje toetusmeetmetest on väljamakse tehtud 5 642 isikule, 3. telje toetusmeetmest 1 485 isikule ja LEADER-meetmest 3 286 isikule. Telgede lõikes kokku on väljamakse tehtud 10 413 isikule, kellest 1068 isikut (10%) on toetust saanud vähemalt kahe erineva telje toetusmeetmetest. Telgede lõikes isikute arv näitab ühe telje lõikes meetmete kombineerimise võimalusi (sünergiat) ja väga aktiivsete toetuse kasutajate osakaalu. Väljamakstud taotluste ja toetuse saajate arvu võrdlemisel ilmneb, et esineb korduvat toetuse saamist nii meetmesiseselt kui ka meetmete üleselt (Joonis 1). Mitmest teljest toetust saanud isikute arv toob esile meetmete sünergia ja omakorda hindamise vaates tulemuste võimaliku suurenemise ettevõtja tasandil. Makstud toetuse keskmine summa näitab, et mitmest teljest toetust saanud ettevõtjad on teinud märgatavalt rohkem investeeringuid, mis tähendab suuremat kapitali kaasamist ja põhivaraga varustatust. Nii on kõigist kolmest teljest toetust saanud ettevõtjate keskmine makstud toetuse summa 225 tuhat eurot, kahe telje meetmete kasutajate puhul vahemikus 100–160 tuhat eurot kui samal ajal ainult 1. telje toetusi kasutanud ettevõtjate keskmine toetuse summa on 59 tuhat ja 3. telje toetusi kasutanud ettevõtjate keskmine toetuse summa on 85 tuhat eurot. Kolmest teljest meetmeid kasutanud ettevõtjate arv on siiski väga väike (55 juriidilist isikut). Teiseks olulisemaks kombinatsiooniks telgede vahel on 3. telje ja LEADER-meetmest toetuse saamine, kus arvuliselt sai toetust 530 isikut ja keskmine toetuse summa oli 101 tuhat eurot. Ühe telje meetmetest toetuse saajaid oli kõige enam 1. telje raames, kus kokku maksti toetust 5 159 ettevõtjale, millele järgnes LEADER-meetme toetuse saajate arv 2 514 isikut ja 3. teljest 659 isikut.

Väljamakstud toetuse statistika alusel ilmneb, et üle 30% 1. telje meetmetest toetust saanud isikutest kasutas kahte või enamat sama telje toetusskeemi. Kuna 3. teljes ja LEADER-meetmes ei olnud meetmete paljusust, siis erinevate meetmete kasutajaid oli vähe. Samal ajal 3. telje toetuse saaja keskmine toetus ühe meetme kasutamisel oli võrreldavas suurusjärgus 1. telje kahe meetme toetust saanud isikute väljundiga. Seega peamine sünergia seisnes MAK 1. telje meetmete ja telgede omavahelises seoses ning 1. telje meetmete sünergia tulemus (mitme meetme kasutamine) avaldus keskmise toetuse summa märgatavas suurenemises. (Tabel 1)

Joonis 1. Väljamakse saanud isikute arv, keskmine toetus ja toetuse kogusumma telgede võrdluses seisuga 31.12.2015

Tabel 1. Väljamakse saanud isikute arv ja keskmine toetus kasutatud meetmete arvu võrdluses seisuga 31.12.2015

Teljed	Kasutatud meetmete arv	Isikute arv	Keskmine toetuse summa, eurot
I telg	1	3 802	37 900
	2	1 392	103 374
	3	391	170 401
	4	50	320 582
	5	7	683 708
III telg	1	1 468	107 702
	2	17	202 704
LEADER meede	1	3 229	39 772
	2	39	166 263
	3	17	769 622
	4	1	847 922

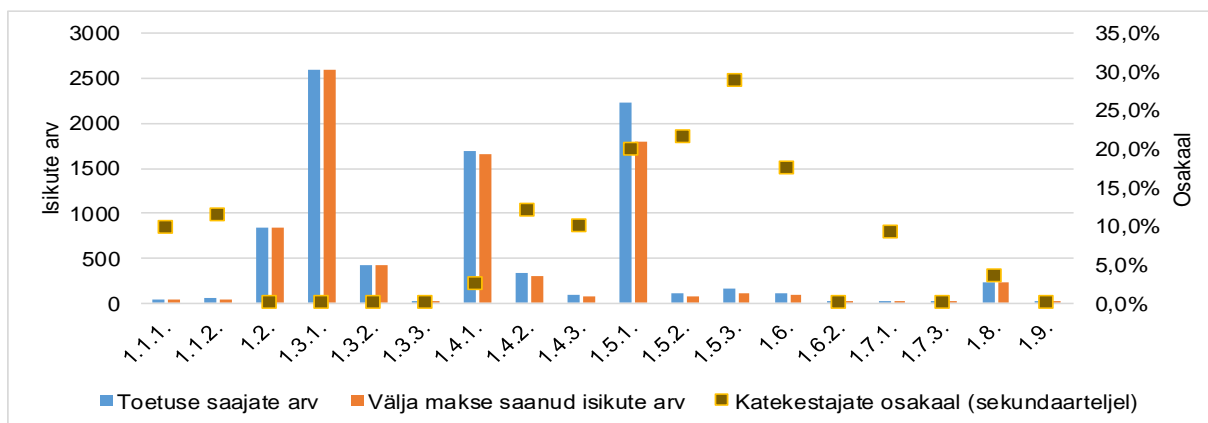
Kuna korduvalt toetuse saamine ja telgede võimaluste ära kasutamisel oli võimalik ettevõtjatel põhivara hüppeliselt suurendada, mis omakorda mõjutab kogu ettevõtte väärtust ja annab konkurentsieelise tootmises, siis soovitame järelhindamise käigus hinnata kõigi kolme telje toetuse kasutajaid eraldi grupina. Hindamisel pöörata enim tähelepanu põhivara muutuse, jätkusuutlikkuse ja konkurentisvõime suurenemisele koos kaasneva mõjuga konkreetsele tegevusvaldkonnale (nt taimekasvatus, piimatootmine) ja tegevusvaldkonnas võimalike positiivsete või negatiivsete arengute esitamisele (struktuursed muutused).

Meetmete lõikes on oluline projekti lõpetajate ja katkestajate arv, kellest sõltus MAKis prognoositud sihttasemete täitmine. Esmatasandi väljundnäitajana eeldati piisavat toetuse saajate arvu ja investeeringute mahu täituvust. Analüüsides meetmete lõikes ettevõtjate arvu, kes ei lõpetanud ühtegi projekti¹, siis kõige suurem katkestajate osakaal (üle 20%) oli metsamajanduslike meetmete 1.5.2, 1.5.3 ja ka 1.5.1 toetuse saajate ringis. Märkimisväärselt

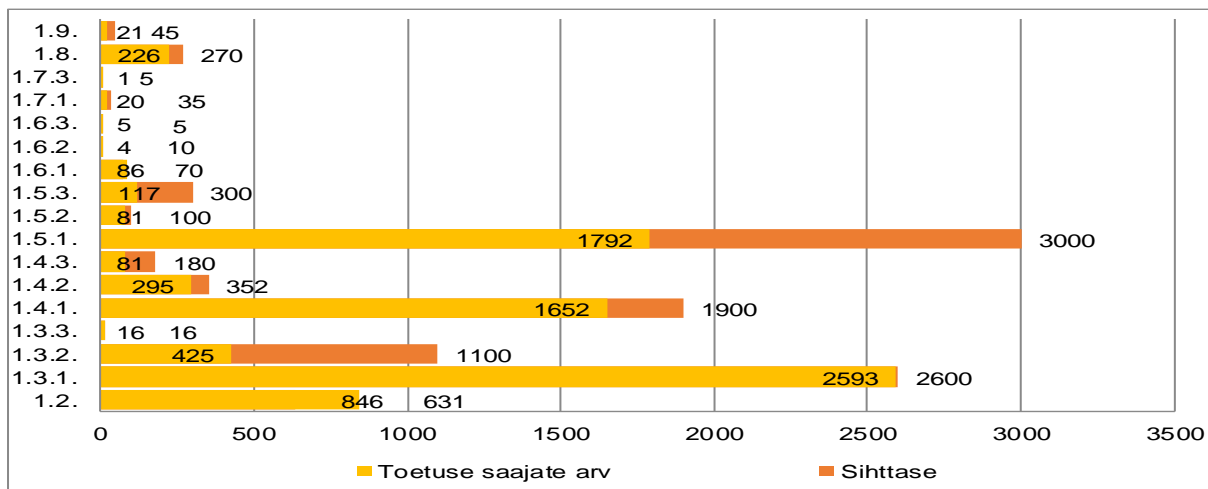
¹ Katkestajate arv taotluste lõikes on märgatavalt suurem, kuid antud juhul on arvestatud isikute arvu, kes mitte ühegi taotluse tegevusi ei viinud lõpule.

kõrge oli samuti katkestajate osakaal toidutööstuste hulgas (17,3%), kes said toetuse meetmest 1.6. Ligikaudu 10%-line katkestajate osakaal ilmnas loomakasvatavate hulgas, kes said toetuse meetmest 1.4.2 (11,9%), bioenergiatootjate hulgas meetme 1.4.3 toetuse alusel (10%) ja arendusprojektide toetuse saajate hulgas meetmest 1.7.1 (9,1%). Sarnane katkestajate osakaal oli ka teavituse ja koolitusprojektide toetuse saajate hulgas meetmetest 1.1.1 (9,8%) ja 1.1.2 (11,3%). Ülejäänud meetmete puhul oli katkestajate osakaal väga minimaalne ja ei oma suurt tähtsust. (Joonis 2)

Meetmete toetuse saajate sihttasemete täitmise kokkuvõttena näeme (Joonis 3), et katkestajate arv mõjutas kindlasti sihttasemete täitmist, kuna eelmärkitud suurema katkestajate osakaaluga meetmete puhul on samuti sihttasemete täitmine mõnevõrra madalam. Toetuse saajate arvu osas saab väga heaks sihttaseme täitmiseks lugeda noorte põllumajandustootjate toetamist meetmest 1.2, nõustamisteenuse kasutajate arvu meetmest 1.3.1, toetatud mikropõllumajandustootjate arvu meetmest 1.4.1, loomakasvatavate arv meetmes 1.4.2, toiduainetööstuste arv meetmes 1.6 (koos alameetmetega) ja samuti maaparandussüsteemidele toetuse saajate arv meetmes 1.6. Ülejäänud meetmete puhul oli sihttaseme täitmine rahuldav jäädes vahemikku 40-60%.

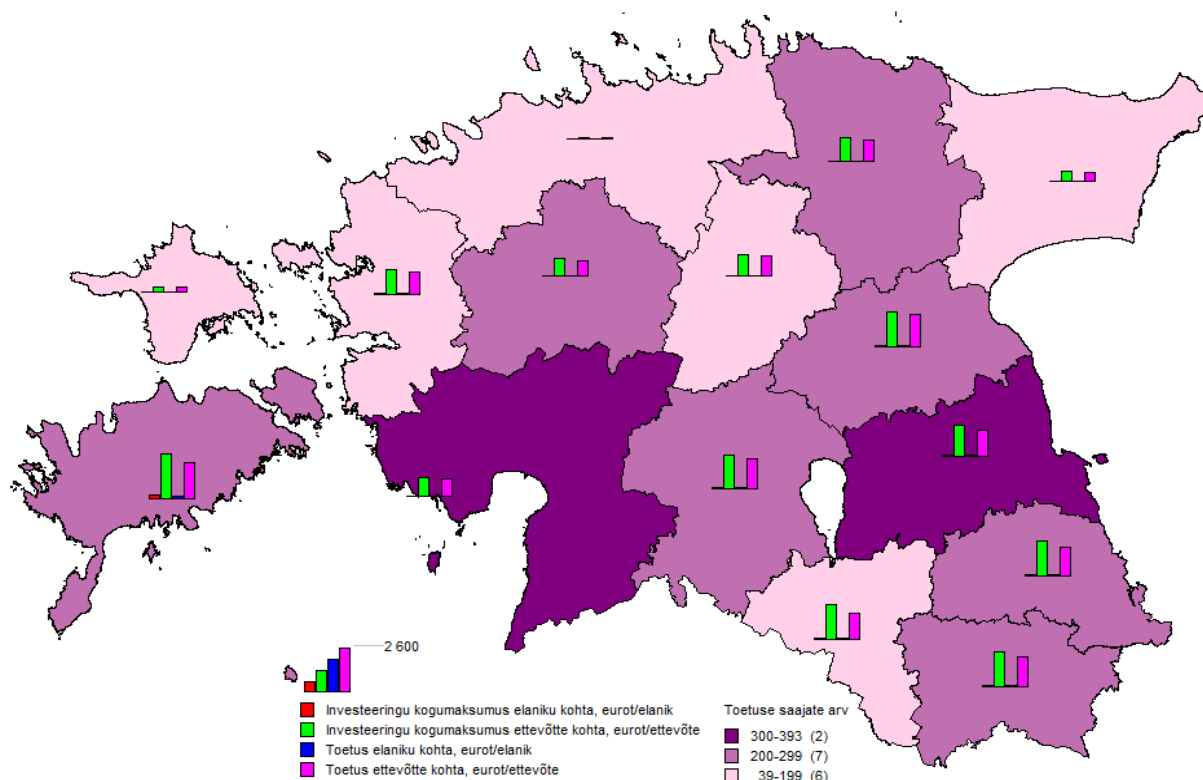
Joonis 2. Toetuse saajate arv, väljamakse saanud isikute arv ja sellest tulenev projekti katkestajate osakaal seisuga 31.12.2015

Joonis 3. Toetuse saajate arv ja meetmes prognoositud sihttase toetuse saajate arvule seisuga 31.12.2015

2.2. INIMPOTENTSIAALI ARENG JA NÕUANDETEENUSE KÄTTESAADAVUS (1.1, 1.2, 1.3)

Perioodil 2008–2015 meetmetest 1.1 (üksnes maakondlikud tegevused, kuna üleriigiliste tegevuste investeeringu kogumaksumust ja toetuse summat ei olnud võimalik jagada maakondade lõikes), 1.2 ja 1.3 (tegevus 1 ja tegevus 2) toetust saanud isikuid jagus suuremal või vähemal määral igasse Eesti maakonda. Kõige enam oli toetuse saajaid Tartumaal (393 isikut) ja kõige vähem Hiiumaal (39 isikut, lisa 1 tabel 2A).

Joonis 4. Väljamakse saanud toetuse saajate arv, investeeringu kogumaksumus ja toetuse jagunemine maakondade lõikes elanike ja ettevõtete kohta
Allikas: PRIA, SA, Maa-amet, EMÜ arvutused

Inimpotentsiaali arenguks ja nõuandeteenuse pakkumiseks oli väljamakstud toetuse summa maapiirkonna ühe elaniku kohta keskmiselt 79 eurot ja maapiirkonna ühe ettevõtja kohta keskmiselt 997 eurot. Samas investeeringu kogumaksumus maapiirkonna ühe elaniku kohta oli keskmiselt 91 eurot ja maapiirkonna ühe ettevõtja kohta 1 143 eurot. Keskmisest suurem investeeringu kogumaksumus ja väljamakstud toetuse summa maapiirkonna elaniku (Joonis 4) ja ettevõtja kohta oli Saaremaal (elaniku kohta vastavalt 244 eurot ja 197 eurot ning ettevõtja kohta vastavalt 2 522 eurot ja 2 035 eurot). Kõigist maakondadest eristus Harjumaa, kus investeeringu kogumaksumus elaniku kohta oli 11 eurot ja ettevõtja kohta 129 eurot ning väljamakstud toetuse summa oli elaniku kohta kümme eurot ja ettevõtja kohta 116 eurot. Keskmisest oluliselt madalam investeeringu kogumaksumus ja väljamakstud toetuse summa elaniku ja ettevõtja kohta oli ka Ida-Virumaal ja Hiiumaal.

Inimpotentsiaali areng ja nõuandeteenuste kättesaadavus on suhteliselt hea Saarmaal, Jõgevamaal, Viljandimaal ja Kagu-Eesti maakondades, madalaim aga Harjumaal, Ida-Virumaal ja Hiiumaal. Meetmete rakendamise tulemus peegeldab Eesti erinevate piirkondade nõudlust või vajadust maamajanduslikus valdkonnas enesetäiendamise ja nõuandeteenuse ning noortaluniku toetuse järele.

Vastus hindamisküsimusele, mil määral on abi kaasa aidanud inimpotentsiaali parandamisele põllumajandussektoris (meetme kood 112), tugineb meetme 1.2 rakendamistulemustele. Hindamisküsimuse vastust on täiendatud meetme 1.1 (maakondlikud ja üleriigilised tegevused) ning 1.3 rakendamistulemustega.

Meetme 1.2 rakendamist saab aruandeperioodi lõpuks lugeda toetuse kasutamise kui ka ettevõtjate sotsiaalmajanduslike näitajate alusel edukaks. Hindamisküsimusele annavad vastuse järgmised punktid:

- Eestis on leidunud piisavalt noori, kes on alustanud põllumajandusliku tootmisega või on võtnud põllumajandusliku tootmise vanemalt üle. Meetme 1.2 toetuse saajaid oli 846, kellest 58% olid alustavad põllumajandustootjad, 24% vanemalt põllumajandustootmise ülevõtjad ning 18% olid juba tegutsevaid ettevõtjad.
- Noortele ettevõtjatele suunatud toetuse saajate keskmine vanus tegevusalade lõikes oli vahemikus 28 (mesindusega tegelevad isikud) kuni 32 (aiandusega tegelevad isikud) eluaastat. Kuna meetme määrase järgi peab toetuse taotleja olema noorem kui 40 eluaastat, võib toetuse saajaid pidada tunduvalt nooremaks. Taotlusvoorude lõikes ettevõtja keskmine vanus järjest langes ehk igasse järgmisesse taotlusvooru lisandus üha nooremaid ettevõtjaid (esimeses taotlusvoorus oli toetuse saaja keskmine vanus 32 eluaastat, viimases 29 eluaastat).
- Meede 1.2 on andnud positiivse impulsi kõrge kvalifikatsiooniga põllumajandusettevõtjate tekkele. Toetuse saamise hetkel oli vajalik põllumajanduslik haridus 77% toetuse saajatest. Pärast toetuse saamist omandas vajaliku põllumajandusliku hariduse 152 toetuse saajat. Seega moodustasid 2015. aasta lõpuks põllumajandusliku haridusega noortalunikud 95% meetme 1.2 toetuse saajatest.
- Toetust saanud noortalunike (v. a enne toetuse saamist juba tegutsenud ettevõtjad) keskmine toetusõigusliku maa pindala ja loomühikute arv on aastatega suurenenud, mille alusel võib arvata, et meetme 1.2 toetuse saajate ettevõtluskogemus on samuti suurenenud.
- Majandusliku jätkusuutlikkuse tõestamiseks peab toetuse saamisele järgneva viienda kalendriaasta lõpuks taotleja aastamüügitulu põllumajanduslikust tegevusest moodustama vähemalt 80% saadud toetuse summast, mis on 40 tuhande euro suuruse toetuse puhul 32 tuhat eurot. Aastal 2009 heaks kiidetud taotluste alusel toetust

saanutest oli müügitulu näitaja olemas 101² ettevõtjal. Nende keskmine müügitulu 2013. aastal oli 133,8 tuhat eurot ja selle näitaja mediaaniks kujunes 42,3 tuhat eurot. Seega ületas aktiivselt tegutsevate ettevõtjate keskmine aasta müügitulu ette nähtud taset.

Analüüsides täiendavalt meetme 1.1 ning meetme 1.3 tegevuse 1 ja tegevuse 2 alusel inimpotentsiaali arengut, siis avalduvad järgmised tähelepanekud:

- Meetme 1.1. koolitus- ja teavitustegevustel osalejatest (üksikarvestuses) 82% olid hõivatud põllumajanduse, 14% toiduainete tööstuse ja 4% metsanduse sektoris. Võrreldes eelmise aruandluse perioodiga ei ole tegevustel osalejate tegevusalade proportsioonid muutunud (aastatel 2008–2014 toimunud tegevustel osalejatest 82% olid hõivatud põllumajanduse, 13% toiduainete tööstuse ja 5% metsanduse sektoris). SA andmetel oli 2015. aastal (EMTAK 2008 arvestades) põllumajanduses hõivatud 16 600, metsamajanduses 7 800 ja toiduainete tööstuses 13 900 inimest vanuses 15-74 aastat. **Seega osales meetme 1.1 tegevustel 81% põllumajanduses, 9% metsanduses ja 16% toiduainete tööstuses hõivatutest, kokku 43% kolmel tegevusalal hõivatud isikutest.** Erinevatel koolitustegevustel osalenud isikute sooline ja vanuseline analüüs näitas, et kaheksal järjestikusel aastal (aastatel 2008–2015) oli koolitustegevustel osalenud meeste osakaal stabiilselt veidi kõrgem kui naiste osakaal (2015. aastal moodustasid mehed 54% ja naised 46% osalejatest).
- **Tegevusalade esindajate proportsioon koolitus- ja teavitustegevuse toimumise aasta lõikes on püsinud kaheksa aasta jooksul suhteliselt muutumatuna.** Aastatel 2008–2015 osales meetme 1.1. raames korraldatud koolitus- ja teavitustegevustel arvestatav osa põllumajandustootjatest ning väga väike osa metsandus- ja toiduainetetööstussektoris hõivatutest (osaleja üksikarvestus ühe aasta lõikes). Kui nimetatud aastatel osales meetme 1.1 raames korraldatud koolitus- ja teavitustegevustel 3,4% kuni 27% põllumajanduses hõivatud isikutest, siis metsandus- ja toiduainete tööstuse sektoris hõivatud isikutest osales tegevustel kõigil kuuel aastal vaid 0,1% kuni 5,1% kahes sektoris hõivatutest.
- Perioodil 2008–2014 tehti koolitus- ja teavitustegevusi kokku 2 086,0 päeva ulatuses. Nii üleriigilisi kui ka maakondlikke tegevusi tehti seitsmes valdkonnas. Koolitus- ja teavitustegevusi oli kokku 1 825, millest 37% olid üleriigilised ja 63% maakondlikud tegevused. Kõige enam toimus „muu“ (683 tegevust) valdkonda jäävaid tegevusi, millele järgnesid „uute tehnoloogiliste protsesside ja masinate“ (318) ja „juhtumis-, haldamis- ja turustamisoskuste“ (304) valdkonda jäävad tegevused. Mõnevõrra vähem toimus „tootekvaliteedi“ (219), „maastiku säilitamise ja parandamise“ (178) ja „uute nõuete“ (117) valdkonna tegevusi. „Info- ja sidetehnoloogia“ valdkonna-alaseid tegevusi tehti kuus.

² Ei hõlma FIEde müügitulu näitajaid, kuna andmed ei ole äriregistrist kättesaadavad.

- Aastatel 2008–2015 maksti meetme 1.3 nõuandeteenuse toetust tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames kokku 2 671 põllumajandustootjale ja erametsavaldajale 4,1 mln euro ulatuses. Meetme 1.3 keskmine nõuandeteenuse toetuse summa toetuse saaja kohta on aastate võrdluses kasvanud, olles 2015. aasta lõpuks 1 547 eurot (2014. aasta lõpus oli vastav näitaja 1 527 eurot, 2013. aasta lõpus 1 398 eurot ja 2011. aasta lõpus 1 011 eurot toetuse saaja kohta). Kuigi meetme 1.3 üldeesmärk oli toetada nõuandeteenuse kättesaadavust põllumajandustootjate ja erametsa valdajate jaoks, moodustasid põllumajandustootjad nõuandetoetuse saajatest 98% ning metsandusega tegelevate isikute osatähtsus nõuandetoetuse saajatest oli tagasihoidlik (2,2% toetuse saajatest). Toetuse saajad kasutasid nõuandeteenust 122 377 tunni ulatuses. Kõige rohkem kasutati finantsmajandusalast nõuannet (69 870 tunni ulatuses, mis moodustas osutatud nõuandeteenuse tundide mahust 57%).

Kokkuvõtvalt järeldame, et kuigi MAK 1. telje eesmärgid rõhutasid kõigi kolme sektori arengut, siis läbi koolitus- ja teavitustegevuse ning nõuandeteenuse toetuse see ei rakendunud. Kuna meetmed 1.1 ja 1.3 olid valdavalt pakkumisele orienteeritud meetmed, siis on kogu MAK rakendamise perioodil oli küsitav, kas meetme 1.1 ning meetme 1.3 tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames pakuti nii põllumajandustootjatele, erametsa valdajatele ja meetme 1.1 raames ka toiduainete töötlejatele võrdses mahus tegevusi ja teenuseid. Järeelhindamise käigus on soovitatav küsida tootjatelt andmeid teenuste kättesaadavuse ja vajaduse kohta.

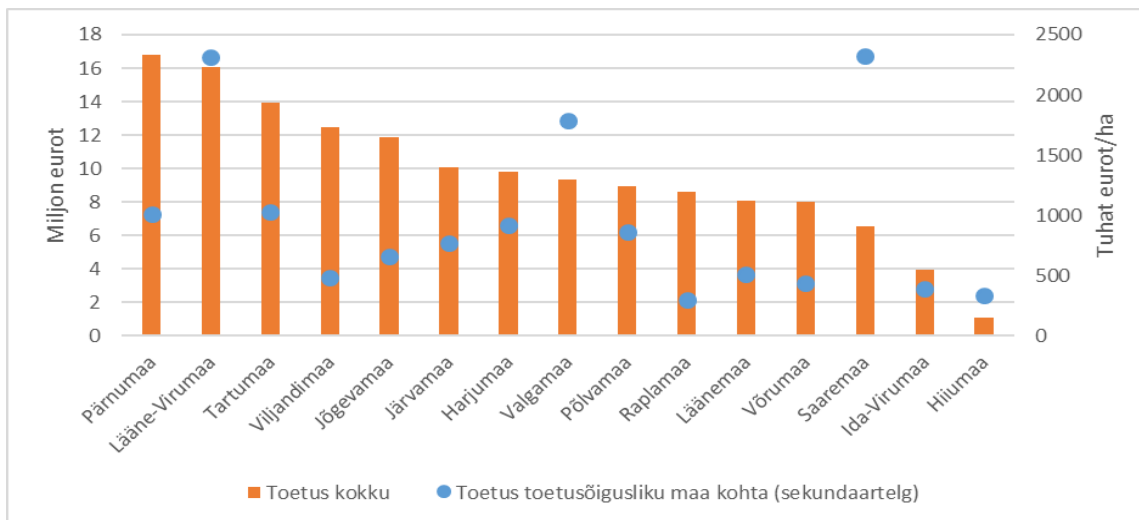
2.3. PÕLLUMAJANDUSETTEVÕTJATE KONKURENTSIVÕIME PARANDAMINE (1.4, 1.8)

Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamiseks olid suunatud MAK-i meetme 1.4 alameetmed 1.4.1, 1.4.2 ja 1.4.3 ning meede 1.8. Meetme 1.4 üldeesmärk oli toetuse saajate konkurentsivõime suurendamine põllumajandusliku tegevuse arendamise, nõuetele vastava põllumajanduse ning biomassi kasutuse edendamise kaudu. Meetme 1.8 eesmärk oli põllumajandus- ja erametsamaal kuivendussüsteemide toimimisvõime säilitamine.

Meetme rakendusperioodi jooksul aastatel 2007–2015 maksti meetmete 1.4 ja 1.8 raames toetus välja 2015 taotlejale. Sealjuures oli suur osa meetme 1.8 vahenditest toetust saanutest MPÜ-d. Toetatud ettevõtjatele maksti nende konkurentsivõime parandamiseks toetust kokku 236,5 mln eurot ehk keskmiselt 117,4 tuhat eurot ühele toetuse saajale. Sellega toetati investeeringuid kokku 472,1 mln euro eest ehk toetussumma kattis investeeringud keskmiselt 50% ulatuses.

Toetus ei jagunenud maakondade lõikes täiesti võrdselt (Joonis 5). Aasta 2016 alguses oli toetusõigusliku maa pindala Eestis kokku 982,3 tuhat hektarit, millest 449,6 tuhat hektarit ehk 46% oli meetmete 1.4 ja 1.8 raames toetust saanud 2015 ettevõtja kasutuses. Sealjuures oli toetusõiguslikku pinda ühe toetuse saaja kohta keskmiselt 275 hektarit. Kõige rohkem said toetust Pärnu-, Lääne-Viru-, Tartu- ja Viljandimaal tegutsevad ettevõtjad, kelle vahel jagati

40% kogu toetusest. Alla 10% toetusest läks aga Võru-, Saare-, Ida-Viru ja Hiiumaale. Veidi erinev on toetuse jagunemine maakondade lõikes vaadates toetuse suurust toetusõigusliku maa kohta. Keskmiselt oli välja makstud toetussumma toetusõigusliku maa hektari kohta 1007 eurot. Selles tähenduses said enim toetust Saaremaa ja Lääne-Virumaa ettevõtjad (vastavalt 2328 ja 2318 eurot/ha) ning nendest veidi vähem Valgamaal tegutsevad põllumajandustootjad (1788 eurot/ha). Ülejäänud maakondades kujunes toetuse suuruseks toetatud ettevõtjate toetusõigusliku maa hektari kohta veidi enam kui tuhat eurot või alla selle. Kuna investeeringud on võrdelises suhtes toetustega, siis kehtivad nimetatud tendentsid ka erinevatesse maakondadesse investeeritud summa kohta.

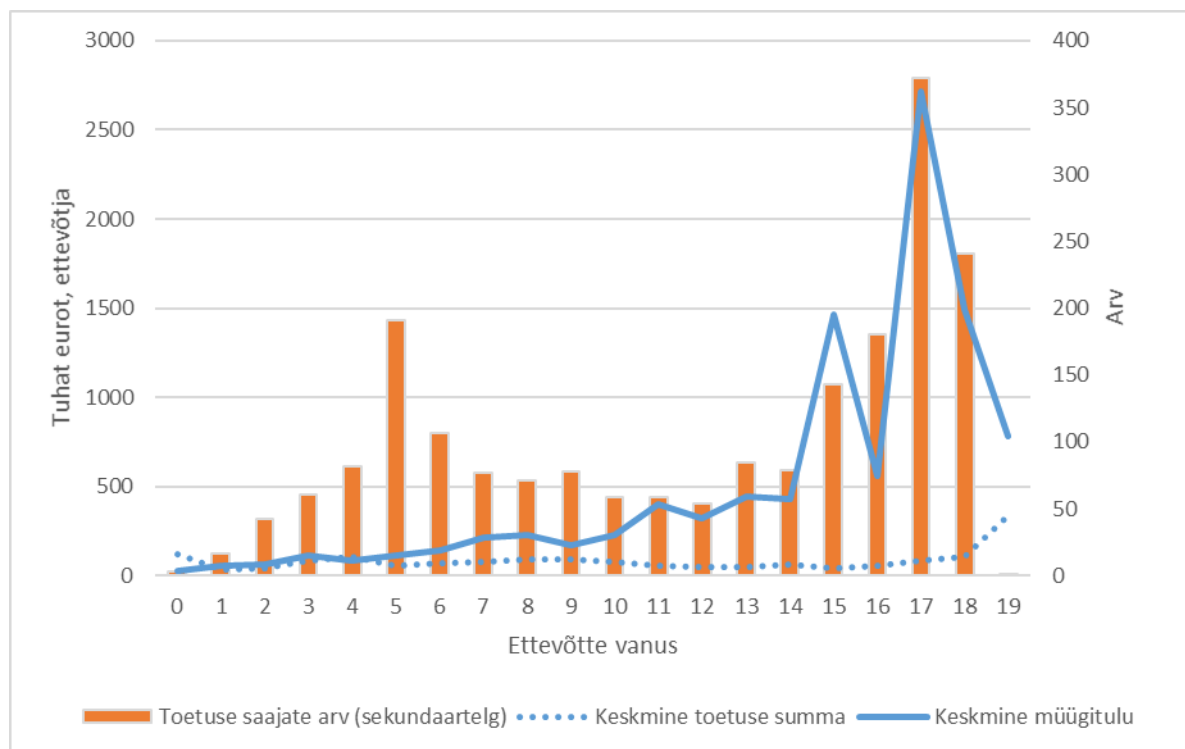

Joonis 5. Meetmete 1.4 ja 1.8 raames välja makstud toetus maakondade lõikes

Toetuse saajate analüüsimiseks nende tegutsemisaja järgi arvutati ettevõtte vanus lahutades selle registreerimise kuupäev 2014. aasta viimasest kuupäevast, kuna selle seisuga oli olemas ka müügitulu näitaja. Niimoodi saadud ettevõtete vanused varieerusid vahemikus 0 ja 19 aastat ning erineva vanusega ettevõtjate esinemissagedus oli üsna erinev (Joonis 6). Kuigi keskmiseks vanuseks kujunes 12 aastat, siis nii vanasid ettevõtteid oli vaid 5% kõikidest. Toetuse saajate vanuse kontekstis võib eristada aga kahte arvukamat gruppi. Ettevõtted vanusega 15 või enam aastat moodustasid 47% ehk peaaegu poole toetuse saajatest. Majanduskriisi ajal tegevust alustanud ehk 5–6 aastat tegutsenud ettevõtteid oli aga 18% kõikidest. Ülejäänud vanuste esindajaid oli aga igähte vaid 0% kuni 8%.

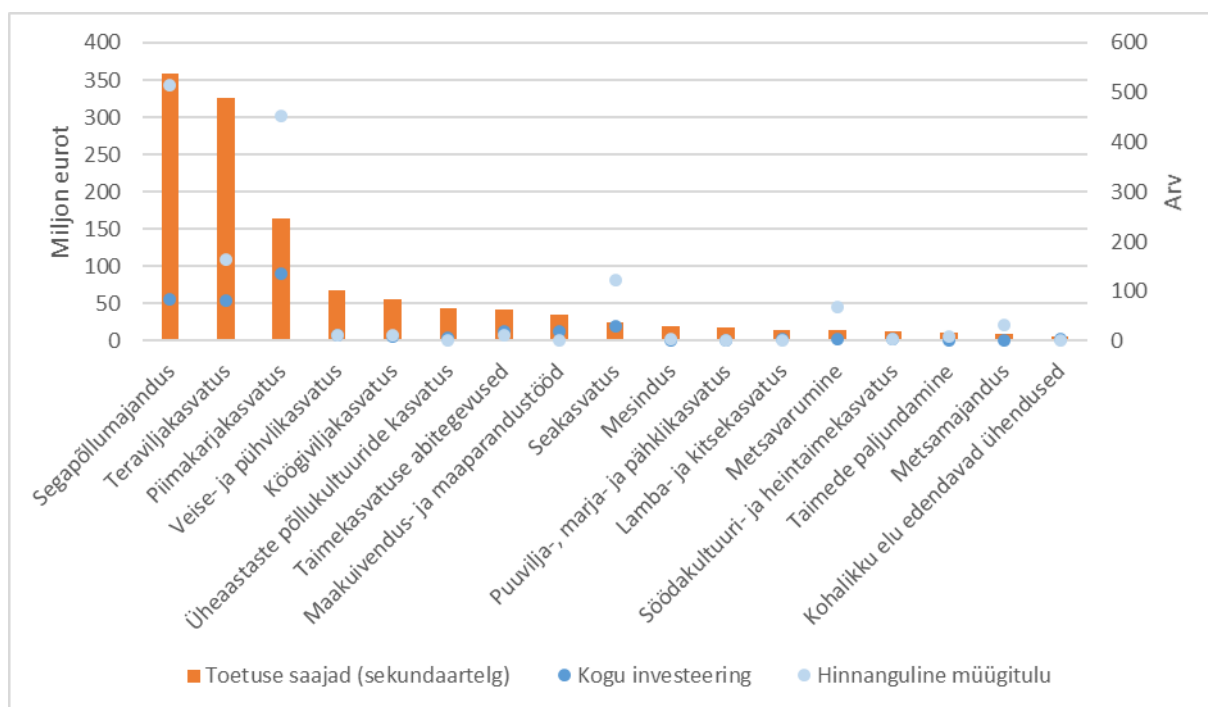
Müügitulu arvutamisse kaasati need 725 ettevõtet, kelle kohta see näitaja oli 2014. aasta lõpu seisuga Äriregistrist kättesaadav. Kuigi 19 aastat tegutsenud ettevõtte müügitulu oli oluliselt kõrgem kui teistel keskmiselt, siis kuulus sellesse gruppi vaid üks ettevõtte ja üldiselt ei olnud toetuse suurus seotud ettevõtte vanusega. Küll aga võib täheldada seost ettevõtte vanuse ja müügitulu suuruse vahel, kuna pikemat aega põllumajandustootmisega tegutsenud toetuse saajatel oli ka kõrgem müügitulu. Eriti kõrge oli see näitaja 15 aastat või kauem tegutsenud ettevõtete puhul. Kui kõikide ettevõtjate keskmine müügitulu oli 2014. aastal 740,1 tuhat eurot, siis vähemalt 15 aastat tegutsenud ettevõtete puhul 1,9 mln eurot. Ka 11–14 aastaste ettevõtete müügitulu oli mõnevõrra kõrgem noorematest ettevõtetest. Seega oli ettevõtte

aastane käive seda suurem, mida kauem oli ettevõtte tegutsenud, samal ajal kui toetuse ja seega ka tehtava investeeringu kogumaksumus ettevõtte vanusest olulisel määral ei sõltunud.

Joonis 6. Meetmete 1.4 ja 1.8 raames toetatud ettevõtete toetuse summa ja 2014. aasta müügitulu toetuse saaja kohta vanuse lõikes

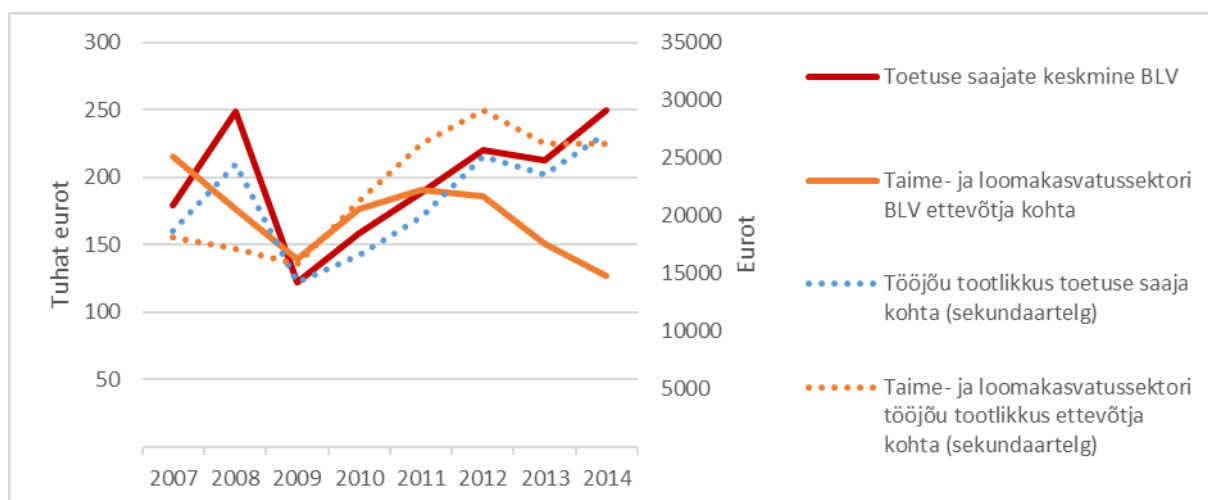
Kuigi meetmete 1.4 ja 1.8 toetuse saajad tegutsesid väga erinevatel tegevusaladel, domineerisid selles osas kolm valdkonda (Joonis 7). Ühtekokku 63% toetatud ettevõtetest tegelesid segapõllumajanduse (27%), teravilja- (24%) või piimakarjakasvatusega (12%). Ülejäänud tegevusaladesse kuulus igauhte vähem kui 6% toetuse saajatest. Nimetatud kolme ettevõtjate arvu poolest kõige sagedamasse tegevusalasse investeeriti kõige rohkem, kokku 67% ehk 2/3 investeeringu kogumaksumusest, mis on samas suurusjärgus neis valdkondades tegutsevate toetuse saajate arvuga. Sealjuures suurim summa läks investeeringuteks piimakarjakasvatusse. Sellesse valdkonda investeeriti 90,1 mln eurot ehk 30% kogu investeeritavast summast, samas kui selle valdkonna toetuse saajad moodustasid vaid 12% kõikidest toetatutest. Esines ka tegevusalasid, kus investeeringu kogumaksumus ületas oluliselt 2014. aasta käivet, näiteks seakasvatuse ja metsamajandusega tegelevad ettevõtjad. Kuna kõigi 2015 toetuse saaja 2014. aasta müügitulu polnud teada (FIEde detailandmed), siis arvutati kogu müügitulu näitaja keskmise müügitulu alusel. Nii saadud hinnangulise müügitulu järgi võib öelda, et kõige suurem käive oli segapõllumajanduse ja piimakarjakasvatusega tegelevatel ettevõtjatel, samas kui teraviljakasvatuse kogu müügitulu näitaja oli hoolimata suurest ettevõtjate arvust üsna madal. Lisaks segapõllumajanduse ja piimakarjakasvatusega tegelevatele ettevõtjatele oli kõrge keskmine müügitulu ka seakasvatuse, metsavarumise ja metsamajanduse valdkonnas. Seega sõltuvad nii ettevõtjate võimekus kui ka investeeringu kogumaksumus olulisel määral tegevusalast.

Joonis 7. Meetmete 1.4 ja 1.8 raames toetatud ettevõtjate arv, kogu investeeringu kogumaksumus ja hinnanguline kogu müügitulu enim esinenud tegevusalade lõikes

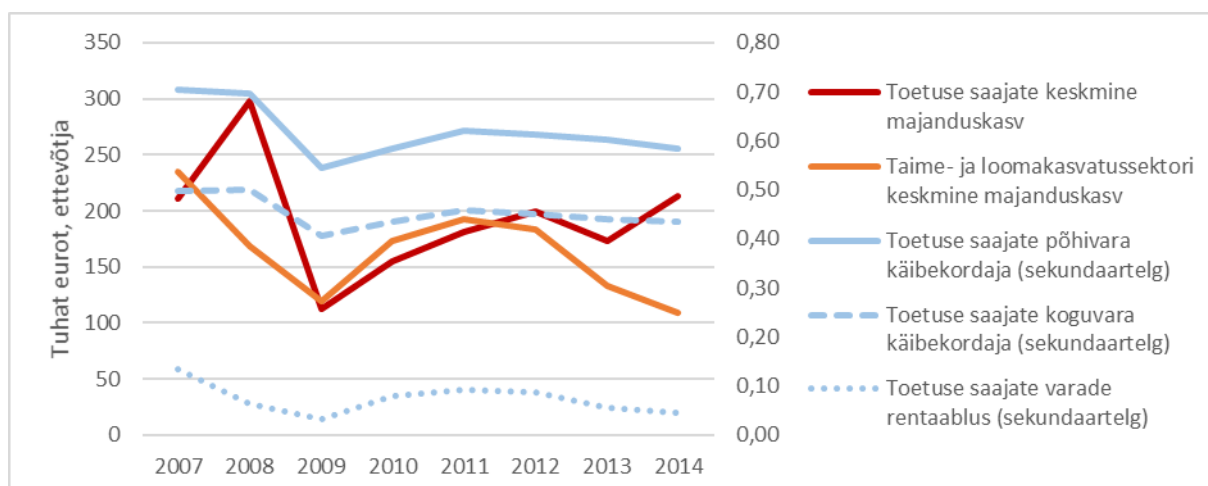
Meetmete 1.4 ja 1.8 raames toetust saanud ettevõtjate konkurentsivõime hindamiseks vaadeldi üsna mitut majanduslikku näitajat. Sealhulgas hinnati nende poolt loodud lisandväärtust, nende majanduskasvu, tööjõu tootlikkust ja erinevaid konkurentsivõimega seotud näitajaid. Analüüsi kaasati ettevõtjad, kelle kohta olid arvutuste teostamiseks kõik vajalikud andmed Äriregistrist aastate 2007–2014 kohta kättesaadavad. Selliseid ettevõtjaid oli kokku 320.

Toetuse saajate BLV areng aastatel 2007–2014 erines oluliselt ülejäänud sektori vastava näitaja muutustest, kuigi see on üldiselt püsinud siiski samas suurusjärgus (Joonis 8). Ühe stabiilse kukkumise asemel 2007. aastale järgneval kahel aastal toetatud ettevõtjate BLV hoopis kasvas väärtuseni 250 tuhat eurot ettevõtja kohta ja seejärel langes madalamale kogu sektori näitajast. Toetuse saajate BLV oligi madalaim aastal 2009, samas kui ülejäänud sektor jõudis loodava lisandväärtuse kontekstis madalaimasse seisu alles 2014. aastal. Seevastu toetatud ettevõtjate lisandväärtuse näitaja on aastast 2009 üsna stabiilselt kasvanud ja tõusnud vaadeldava perioodi lõpuks oluliselt kõrgemaks kogu sektori näitajast, mis on aastast keskmiselt 7,3% langenud. Toetatute BLV on aga kasvanud aastast keskmiselt 4,8%, mille tulemusena on see 2014. aasta lõpuks kaks korda sama suur kui sektoris keskmiselt. Kuigi tööjõu tootlikkus on arenenud aastate lõikes erinevalt, on see nii aastal 2007 kui ka 2014 toetatute ja kogu sektori võrdluses samal tasemel ja see viitab ka sarnasele aasta keskmisele kasvule, mis oli vastavalt 5,5% ja 5,4%. Meetmete 1.4 ja 1.8 vahenditega toetatud ettevõtjad tekitasid aga aastal 2014 siiski oluliselt rohkem lisandväärtust kui keskmine sektori ettevõtja ja see vahe on arenguid arvestades suurenemas.

Joonis 8. Meetmete 1.4 ja 1.8 toetuse saajate ja kogu taime- ja loomakasvatuse sektori BLV ja sellel põhinev töötajate tootlikkus

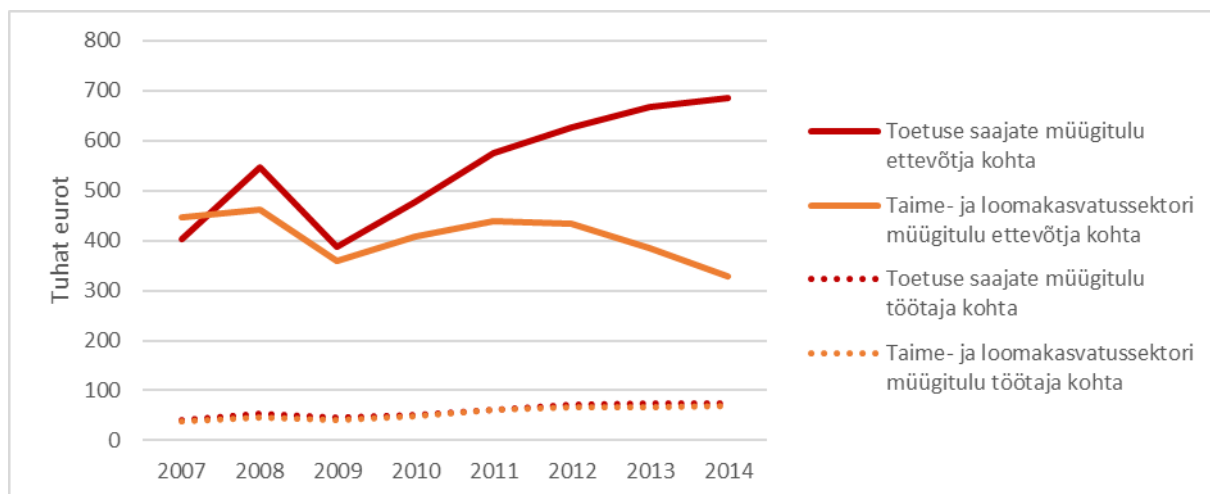
Majanduskasv arvutatakse BLV alusel, millest lahutatakse põhivara kulum ja väärtuse langus ning saadud tulemus korrigeeritakse ostujõu standardiga. Seega peaks muutused majanduskasvus aastate võrdluses olema üsna sarnased BLV muutusega, mis antud juhul paika peab (Joonis 9). Toetuse saajate keskmise majanduskasvu langus oli aastal 2009 jällegi üsna järsk, kuid kui välja arvata aasta 2008, siis oli see näitaja aastani 2013 ülejäänud sektoriga samal tasemel. Vaid aastal 2014 on see vastupidiselt kogu sektorile oluliselt tõusnud, olles väärtusega 212,8 tuhat eurot jällegi kaks korda sama kõrge kui sektoris keskmiselt, kus vastav näitaja oli siis vaid 109,2 tuhat eurot. Selline olukord on tingitud peamiselt sektori langusest, kuna toetuse saajate majanduskasv on vaadeldaval perioodil kasvanud vaid 0,7%, samas kui ülejäänud sektori ettevõtjatel keskmiselt 53,6% langenud. Toetuse saajate varade käibekordajad ja rentaablus on vaadeldaval perioodil sõltuvalt näitajast aastas keskmiselt aga 2,6–14,5% kukkunud, kuna varad on kasvanud kiiremini kui käive. See viitab varade kasutamise tulususe langusele toetust saanud ettevõtjate seas.

Joonis 9. Meetmete 1.4 ja 1.8 raames toetust saanute ning kogu taime- ja loomakasvatuse sektori keskmine majanduskasv ja teised tulusust iseloomustavad näitajad

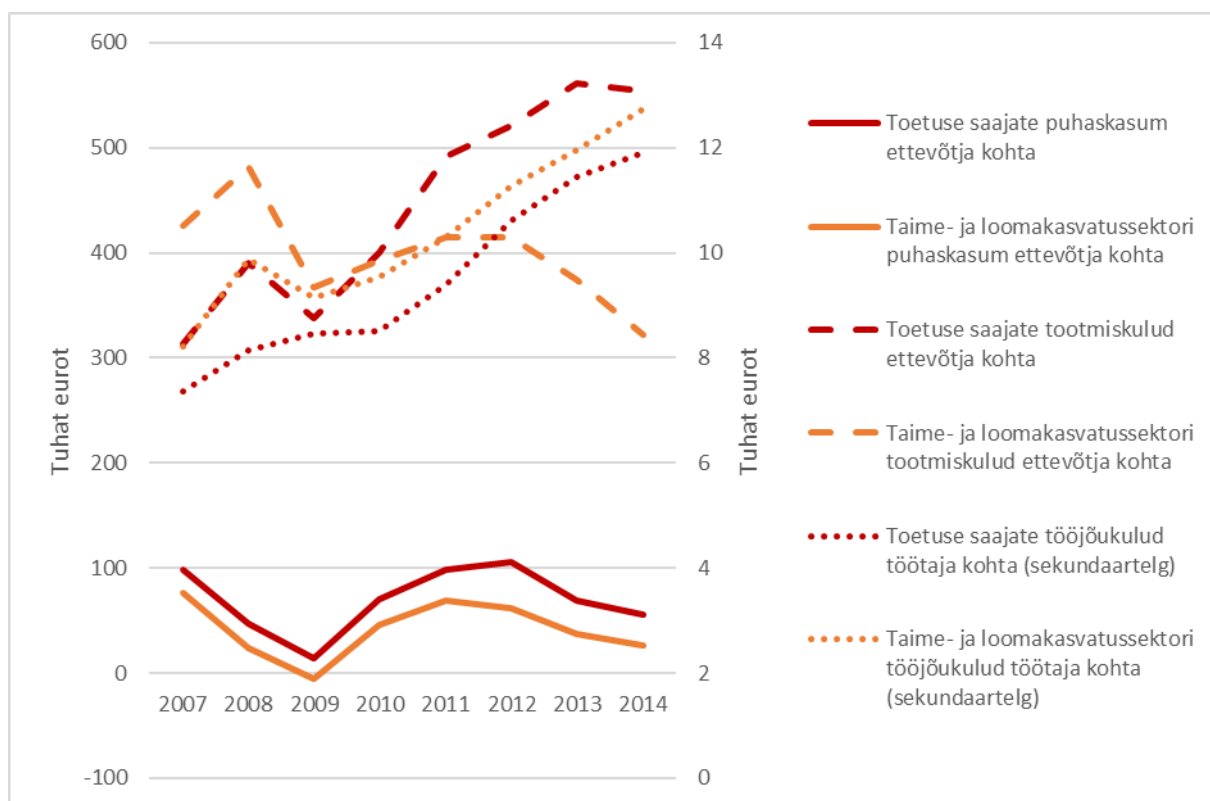
Ka toetuse saajate keskmine müügitulu on vaadeldaval perioodil oluliselt kasvanud (Joonis 10). Kui aastal 2007 oli see näitaja madalam kui ülejäänud sektoris, siis kõikidel järgvatel

aastatel selles võrdluses kõrgem, mis kehtib ka 2009. aasta kohta. Pärast seda on aga toetatud ettevõtjate müügitulu vastupidiselt sektorile pidevalt kasvanud ja aasta keskmiseks kasvuks kujunes vastavalt 7,9% ja -4,3%. Müügitulus töötaja kohta aga olulisi erinevusi ei olnud ja nii selle näitaja kasv kui ka suurusjärk olid üsna sarnased. Müügitulu järgi on toetatud ettevõtjad oma sektoris siiski keskmisest oluliselt konkurentsivõimelisemad.

Joonis 10. Meetmete 1.4 ja 1.8 raames toetust saanute ning kogu taime- ja loomakasvatuse sektori müügitulu näitajad

Toetuse saajate keskmine puhaskasum on kõikidel vaatlusalustel aastatel püsinud veidi kõrgem sektori keskmisest, kuid järginud väga sarnast trendi (Joonis 11). See näitaja langes nii sektoris üldiselt kui ka toetuse saajate seas aastas keskmiselt vastavalt 8% ja 14%. Seega ei toonud ka müügitulu kasv aastatel 2009–2014 kaasa puhaskasumi tõusu kogu perioodi jooksul. See on aga igati loogiline arvestades, et ka tootmiskulud on samal ajal erinevalt sektorist oluliselt kõrgemaks kasvanud. Tootmiskulude keskmine aastane kasv oli toetatud ettevõtjatel 8,5%, samas kui sektoris leidis samal ajal aset 3,9% langus. Seevastu tööjõukulud töötaja kohta on kogu perioodi jooksul olnud toetuse saajate seas veidi madalamad kui kogu sektoris, kuigi kiiremini kasvanud. Aasta keskmine tööjõukulude muutus oli vastavalt 7,1% ja 6,5%. Hoolimata kõrgematest tootmiskuludest on aga toetuse saajate keskmine puhaskasumi näitaja endiselt mõnevõrra kõrgem ülejäänud sektori keskmisest, mis viitab jällegi nende kõrgemale konkurentsivõimele.

Joonis 11. Meetmete 1.4 ja 1.8 raames toetust saanud ettevõtjate ning kogu taime- ja loomakasvatuse sektori konkurentsivõimet iseloomustavate näitajate võrdlus

Kokkuvõtteks on meetmete 1.4 ja 1.8 mõju toetuse saajate konkurentsivõimele läbi analüüsitud majandusnäitajate positiivne. Meetme raames toetatud ettevõtjate kasutustes oli 46% ehk pool kogu riigi toetusõiguslikust maast, mille kohta anti investeeringutega kaudu toetust keskmiselt veidi enam kui tuhat eurot hektari kohta. Keskmisest rohkem toetati Lääne-Viru-, Valga- ja Saaremaal tegutsevaid põllumajandustootjaid. Pääaegu pooled toetatud ettevõtted olid vanemad kui 15 aastat ja nimetatud vanusegrupil oli märkimisväärselt kõrgem keskmine müügitulu, samas kui toetuse suurus ettevõtte vanusest ei sõltunud. Tegevusalade lõikes toetati arvuliselt enim segapõllumajanduse, teravilja- ja piimakarjakasvatuse valdkonnas tegutsevaid ettevõtjaid ja ka kõige rohkem investeeringuid tehti nendesse tegevusaladesse. Majandusnäitajate poolest olid toetuse saajad võrreldes ülejäänud sektoriga eriti meetmete rakendusperioodi viimastel aastatel konkurentsivõimelisemad. Kiiremini on kasvanud nii toetatud ettevõtete müügitulu kui ka BLV ja majanduskasv. Hoolimata tootmis- ja tööjõukulude kiiremast tõusust on aastast 2007 olnud toetuse saajate puhaskasum ülejäänud sektorist kõrgem ja see vahe on pidevalt suurenenud.

2.4. METSADE MAJANDUSLIKU VÄÄRTUSE PARANDAMINE, KAHJUSTATUD METSA TAASTAMINE JA METSATULEKAHJU ENNETAMINE (1.5.1, 1.5.3)

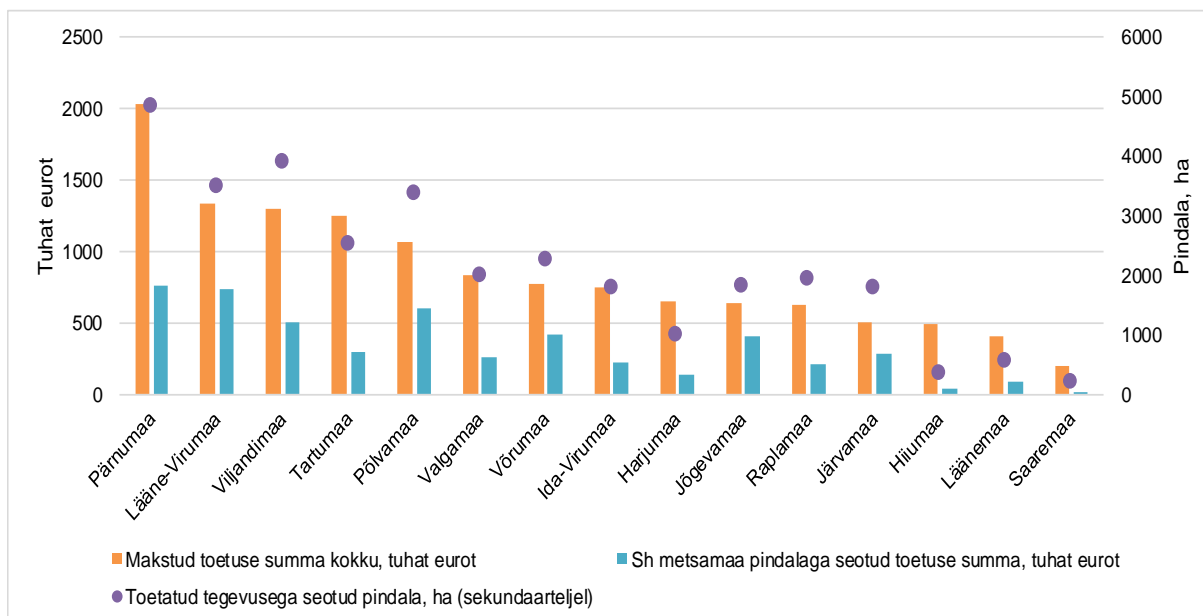
Metsa majandusliku väärtuse parandamise üldine eesmärk oli tõsta erametsaomanike ning metsaomanikest mittetulundusühingute ja tulundusühistute (metsaühistute) konkurentsivõimet. Metsaomanike konkurentsivõime parandamisele oli suunatud MAKi meetmed 1.5.1 ja 1.5.3

Mõlemat alameedet rakendati alates 2008. aastast ning toimunud kuue taotlusvooru välja makse saanud ettevõtjate arv seisuga 31.12.2015 oli kokku 1 909. Investeeringute maht kokku oli 28,5 mln eurot ja toetust maksti kogusummas 12,8 mln eurot 2 679 taotluse alusel. Toetust kasutanud isikutest 67% (1 253 toetuse saajat) olid füüsilised isikud, 17% (321 toetuse saajat) olid FIEd ja 15% (290 toetuse saajat) olid juriidilised isikud. Makstud toetuse summa moodustas määratud toetuse summast 79,8%, mille tõttu saab hinnata katkestamiste üle 20%-list osakaalu küllaltki kõrgeks.

Kuigi meetmes toetatud tegevused ja investeeringuobjektid olid seotud metsamaaga, siis metsamaa täpse pindalaga ei olnud võimalik siduda metsatehnika ostmise ja samuti mõningate ennetustegevuste puhul. Toetuse saajate toetusega seotud metsamaa pindala oli kokku 31 595 hektarit, moodustades kogu erametsamaa pindalast (985 450 ha) 3,2%. Kõige suurem teostatud tegevusega seotud pindala osakaal kogu erametsamaa pindalast oli Põlvamaal (6,8%) ning kõige madalam Saaremaal (0,2%), kuigi Saaremaal oli maakondade lõikes 31.12.2015 seisuga kõige suurem metsamaa pindala eraomandi näol. (lisa 1 tabel 1-C)

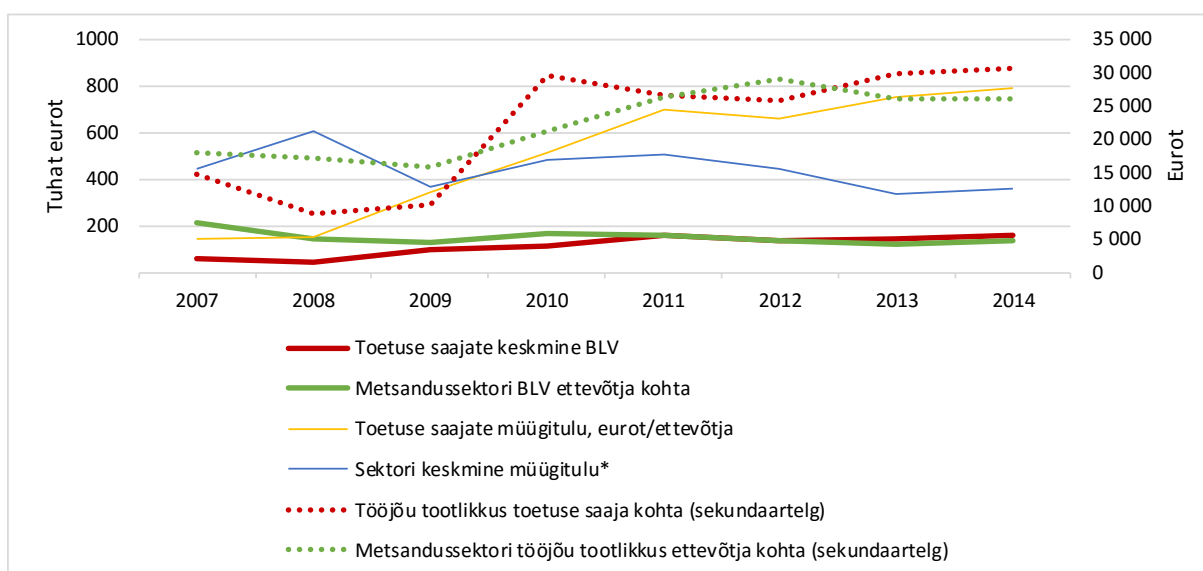
Välja makstud toetuse summa kokku oli kõige suurem Pärnumaal (2,0 mln eurot) ja Lääne-Virumaal (1,3 mln eurot), moodustades kogu määratud toetuse summast vastavalt 16% ja 10%. Viljandimaal, Tartumaal ja Põlvamaal oli toetuse summa osakaal kogusummast vahemikus 8-10% ning ülejäänud toetuse summa (45% kogusummast) jagunes 10 maakonna vahel. Metsamaa pindalaga otseselt seotud tegevusi ehk metsade majandusliku väärtuse parandamise ja kahjustatud metsa taastamise toetuse summa jagunes küllaltki sarnaselt eelnevaga võrreldes. Kõige vähem toetust maksti vaadeldaval perioodil Saaremaal (196,1 tuhat eurot), Läänemaal (405,4 tuhat eurot) ning Hiiumaal (494,6 tuhat eurot) ja nimetatud maakondade toetatud tegevusega seotud pindalad jäid vahemikku 181 kuni 536 ha. (Joonis 12, lisa 1 tabel 1-C)

Vaadeldes väljamakstud toetuse jagunemist maakonnas toetatud tegevuse pindala kohta, siis kõige suurem oli toetus Jõgevamaal (226 eurot/ha) ja kõige väiksem Saaremaal (105 eurot/ha). Keskmine toetus ühe hektari kohta pindalaga seotud tegevuste puhul oli 157 eurot. (lisa 1 tabel 1-C)

Joonis 12. Väljamakstud toetuse summa ja toetatud tegevusega seotud pindala maakondade lõikes seisuga 31.12.2015

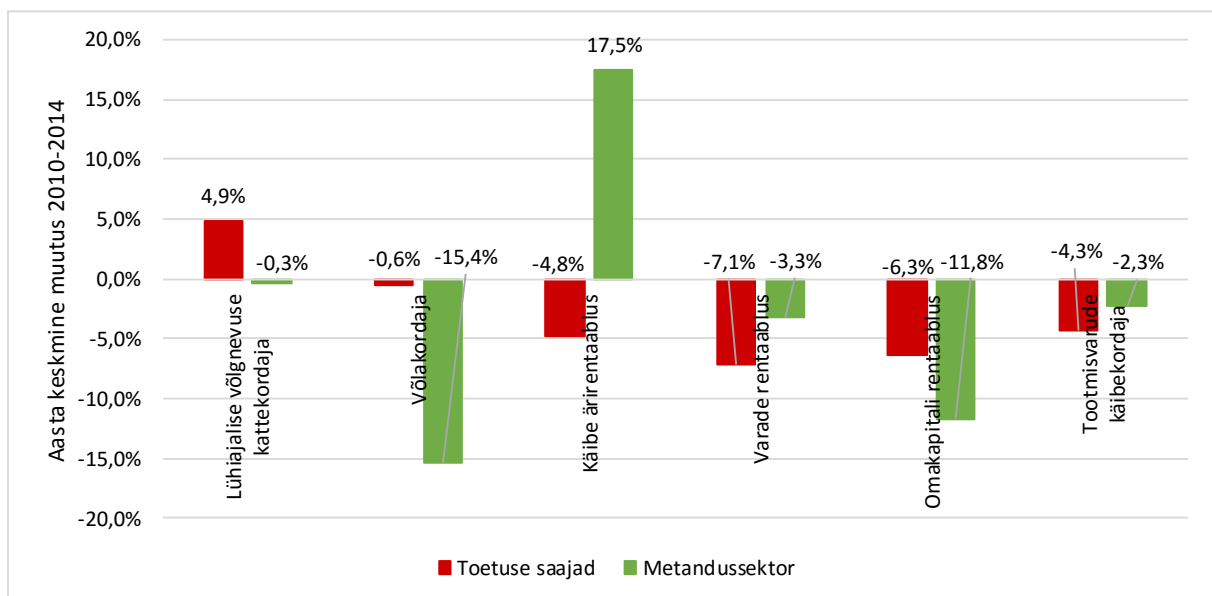
Metsamajandusettevõtjate müügitulemusi ja lisandväärtust mõjutavad kindlasti mitmed ettevõtjate lisa tegevusalad, kuna metsamajandamine on teatud määral sessonne ja väikemetsaomanikele lausa ühekordne tegevus, kus müük toimub mitme aasta järel. Tegutsevate äriühingute andmetel ilmnes, et on suudetud olla edukad müügitulemustes ja müügitulu on suurenenud 2014. aastaks märkimisväärselt (aastas keskmiselt 11,3%). Metsandussektori ettevõtjate keskmine müügitulu on vähenenud 7,5% aastas. Samal ajal on BLV nii toetust saanud ettevõtjatel kui ka metsandussektoris tervikuna küllatki võrdsel tasemel, mis tähendab, et toetuse saajad ei piira olulisel määral oma kulutusi. (Joonis 13)

Joonis 13. Meetme 1.5.1 ja metsandussektori müügitulu, BLV ja tööjõu tootlikkuse muutus perioodil 2007–2014

Meetme 1.5.1 toetuse saajaid iseloomustab majanduslikult küllaltki suur kasv ja algusaastate väiksus, mistõttu ei mõjutanud 2009. aastal kulmineerinud majandussurutis ettevõtjate

müügitulemusi. Samas jätkusuutlikkuse (likviidsusnäitajad) ja rentaablusnäitajate hindamiseks on eelnevat arvestades soovitatav tulemusi vaadelda perioodi 2010–2014 kohta ehk stabiilset majandustsükli perioodi. Joonis 14 andmetel näeme, et toetuse saajate likviidsusnäitaja lühiajalise võlgnevuse kattekordaja näol on paranenud 4,9% aasta kohta ja lisaks on vähenenud võlakordaja ehk võõrkapitali osakaal keskmiselt 0,6% aasta kohta. Rentaablusnäitajad varade suhtes on siiski vähenenud, mis tähendab, et kasumit ei ole suudeta olemasoleva müügitulust ja varade taseme juures hoida positiivses suunas. Metsandussektoris tervikuna on küll toimunud käibe ärirentaabluse suurenemine aastas keskmiselt 17%, kuid toetuse saajatel on ka antud näitaja negatiivne ehk leiab kinnitust väide kulude mitte olulise piiramise kohta. Toetuse saajatel on oluline jälgida antud näitajaid ja võimalus tootmise kasumlikkust suurendada. Ülejäänud majandusnäitajaid on detailsemalt analüüsitud peatükis 2.15.1.

Joonis 14. Meetme 1.5.1 ja metsandussektori likviidsusnäitajate ja rentaablusnäitajate keskmine muutus aastas perioodil 2009–2014

2.5. TÖÖTLEVA TÖÖSTUSE KONKURENTSIVÕIME PARANDAMINE (1.5.2, 1.6)

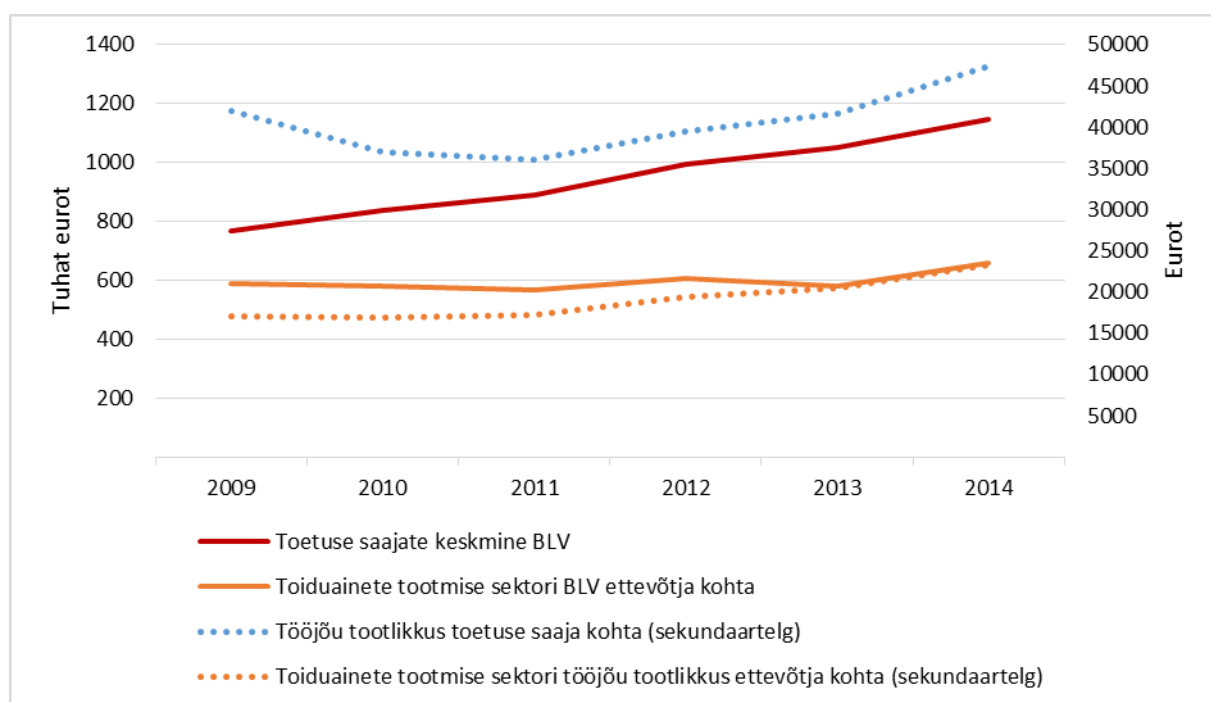
Põllumajandus- ja metsandussektoris põllumajandus- ja metsasaadusi töötlevate tööstuste konkurentsivõime parandamisele ja toormetootjate, töötlejate ja/või kolmandate isikute vahelise koostöö soodustamisele aitas kaasa MAK 2007–2013 meetmest 1.5.2 ja 1.6 makstav toetus.

Töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamiseks oli MAK raames perioodil 2008–2015 toetus välja makstud 176 ettevõtjale 233 projekti tegemiseks summas 49,8 mln eurot. Väljamakstud toetuse summa moodustas 48% kogu taotletud toetuse summast ning väljamakse saanud ettevõtjate osakaal kogu taotlejatest oli 51%.

Meetmete 1.5.2 ja 1.6 raames toetust saanud ettevõtjate konkurentsivõime hindamiseks vaadeldi üsna mitut majanduslikku näitajat. Sealhulgas hinnati nende poolt loodud

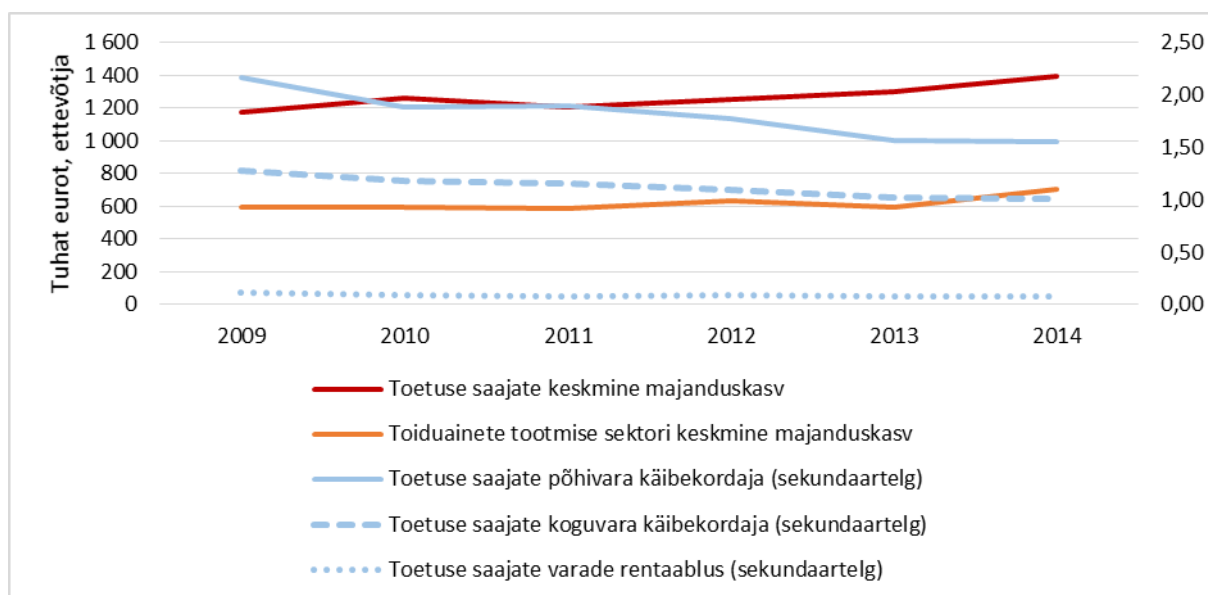
lisandväärtust, nende majanduskasvu, tööjõu tootlikkust ja erinevaid konkurentsivõimega seotud näitajaid. Analüüsi kaasati ettevõtjad, kelle kohta olid arvutuste teostamiseks kõik vajalikud andmed Äriregistrist aastate 2009–2014 kohta kättesaadavad. Selliseid ettevõtjaid oli kokku 124.

Toetuse saajate loodav BLV ettevõtja kohta on perioodil 2009–2014 stabiilselt tõusnud. Perioodi aasta keskmine kasv oli 8,4%. Kui võrrelda toetuse saajaid kogu toiduainete tootmise sektoris avalduvate näitajatega, siis selles sektoris on samuti nimetatud perioodil olnud positiivne trend, kuid kasv on olnud väiksem kui toetuse saajatel. Sektori keskmine kasv perioodil 2009–2014 oli aasta kohta 2,2%. Tööjõu tootlikkus on perioodil 2009–2014 kasvanud toetuse saajatel aastas keskmiselt 2,5%. Kogu toiduainete tootmise sektoris on samuti antud perioodil tootlikkuse trend positiivse suunaga ning võrreldes toetuse saajatega on aasta keskmine kasv olnud suurem ehk 6,4% (Joonis 15).

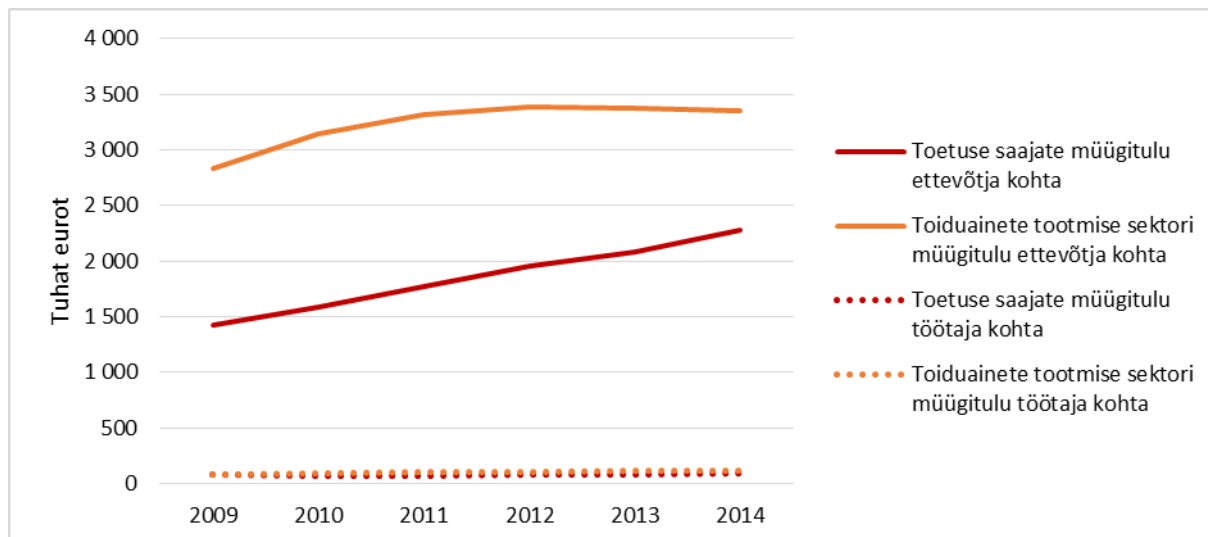
Joonis 15. Meetmete 1.5.2 ja 1.6 toetuse saajate ja kogu toiduainete tootmise sektori BLV ja sellel põhinev tööjõu tootlikkus

Majanduskasv arvutatakse BLV alusel, millest lahutatakse põhivara kulum ja väärtuse langus ning saadud tulemus korrigeeritakse ostujõu standardiga. Perioodil 2009–2014 on toetuse saajate majanduskasvu näitaja keskmiselt aasta jooksul suurenenud 3,4%. Toiduainete tootmise sektoris on majanduskasv samuti olnud positiivse suunaga ning võrreldes toetuse saajatega samal tasemel (aasta kohta keskmiselt 3,4%). Toetuse saajate põhivara käibekordaja on langenud aastas keskmiselt 6,5%. Koguvara käibekordajad on langenud samal perioodil aastas keskmiselt 4,5%. Varade rentaablus on vaadeldaval perioodil samuti langenud aastas keskmiselt 5,5%. Kuna varad on kasvanud kiiremini kui käive, siis see viitab varade kasutamise tulususe langusele toetust saanud ettevõtjate seas (Joonis 16).

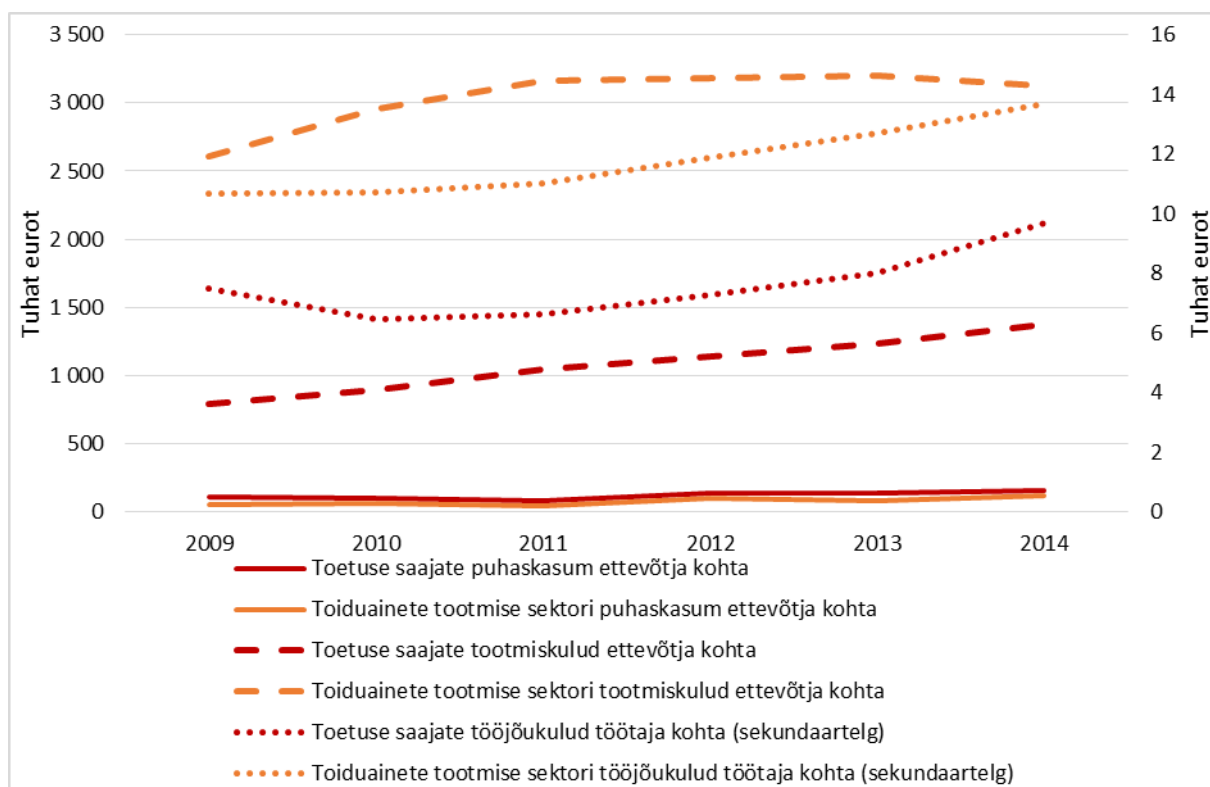
Joonis 16. Meetmete 1.5.2 ja 1.6 raames toetust saanute ning kogu toiduainete tootmise sektori keskmine majanduskasv ja teised tulusust iseloomustavad näitajad

Perioodil 2009–2014 oli toetuse saajatel keskmine aastane müügitulu kasv ettevõtja kohta 9,9%. Toetuse saajate müügitulu töötaja kohta suurenes samuti vaadeldaval perioodil aasta kohta keskmiselt 3,9%. Toiduainete tootmise sektoris toimus perioodil 2009–2014 müügitulu ettevõtja kohta aasta keskmine tõus 3,4%. Müügitulu töötaja kohta trend oli vastavas sektoris sarnaselt toetuse saajatega positiivne (aasta keskmine tõus oli 7,6%, Joonis 17).

Joonis 17. Meetmete 1.5.2 ja 1.6 raames toetust saanute ning kogu toiduainete tootmise sektori müügitulu näitajad

Toetuse saajate keskmine puhaskasum ettevõtja kohta on kõikidel vaatlusalustel aastatel püsinud veidi kõrgem sektori keskmisest. Toetuse saajatel on nimetatud perioodil trend positiivne (keskmine kasv aastas on 8,4%). Sektori keskmisel on trend samuti positiivne, kuid suurema tõusuga (keskmine aastane muutus 18,9%, Joonis 18).

Joonis 18. Meetmete 1.5.2 ja 1.6 raames toetust saanud ettevõtjate ning kogu toiduainete tootmise sektori konkurentsivõimet iseloomustavate näitajate võrdlus

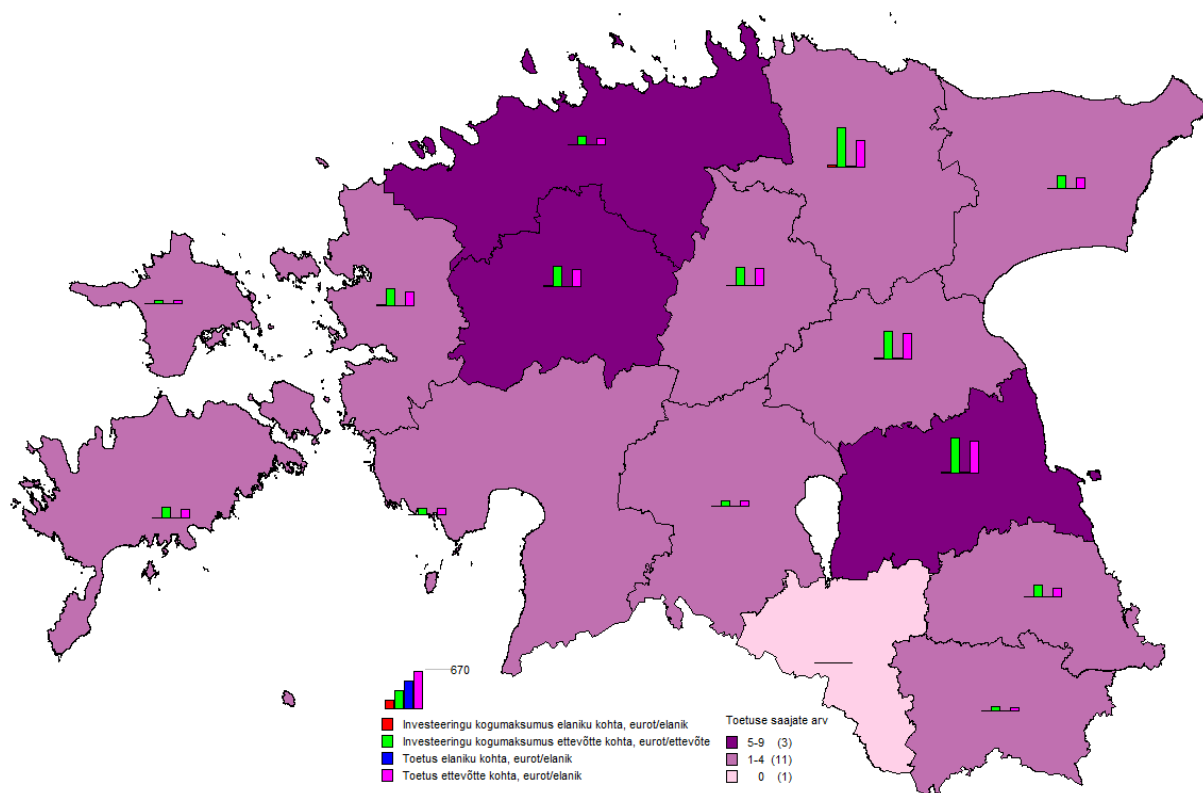
Samas tootmiskulud ettevõtja kohta on püsinud vaadelaval perioodil madalamad võrreldes sektori keskmisega. Tootmiskulude keskmine aastane kasv oli toetatud ettevõtjatel 11,5%, sektoris oli samal ajal aasta keskmine kasv 3,7%. Tööjõukulud töötaja kohta on sarnaselt tootmiskuludega olnud kogu perioodi jooksul võrreldes kogu sektoriga toetuse saajate seas madalamad. Toetuse saajatel on tööjõukulud töötaja kohta pidevalt suurenenud, aasta keskmine kasv oli 5,2% ja kogu toiduainete tootmise sektoris oli samal ajal aasta keskmine kasv 5,0%. Kuna tootmiskulud ja tööjõukulud on toetatud ettevõtjatel madalad ja samas keskmine puhaskasumi näitaja mõnevõrra kõrgem, siis see viitab toetatud ettevõtete kõrgemale konkurentsivõimele.

Kokkuvõtteks on meetmete 1.5.2 ja 1.6 mõju toetuse saajate konkurentsivõimele läbi vaadeldavate majandusnäitajate muutuse positiivne. Majandusnäitajate poolest olid toetuse saajad võrreldes ülejäänud sektoriga eriti meetmete rakendusperioodi viimastel aastatel konkurentsivõimelisemad. Kiiremini on kasvanud nii toetatud ettevõtete müügitulu kui ka BLV ja majanduskasv. Hoolimata tootmis- ja tööjõukulude kiiremast tõusust on aastast 2007 olnud toetuse saajate puhaskasum ülejäänud sektorist kõrgem.

2.6. PÕLLUMAJANDUSEGA TEGELEVATE ETTEVÕTJATE KONKURENTSIVÕIME TÕSTMINE JA TURUJÕU SUURENDAMINE (1.7, 1.9)

Meetme 1.7.1, 1.7.3 ja 1.9 laiem eesmärk oli põllumajandus- ja metsandussektori ning põllumajandus- ja metsasaadusi töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamine läbi suurema innovatiivsuse saavutamise ja kõrgema kvaliteedi tõstmisega ning turujõu suurendamine.

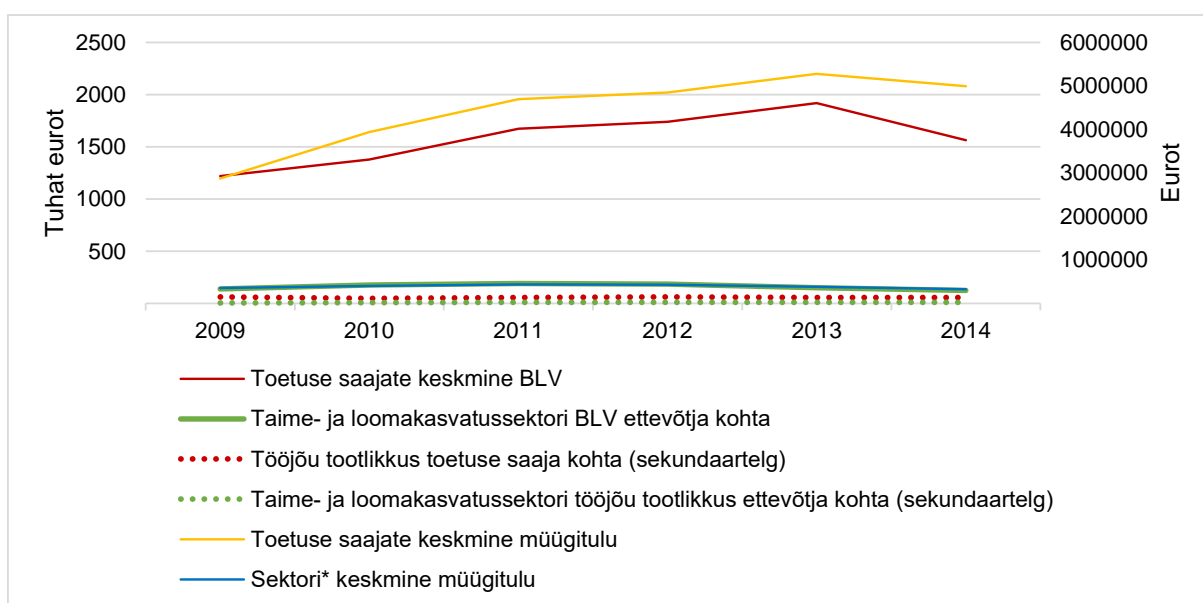
PRIA alustas meetmete 1.7 ja 1.9 rakendamist esimest korda 2010. aastal. Perioodil 2010–2015 oli nimetatud meetmete toetuse saajaid kokku 39 (lisa 1 tabel 2E). Kõige enam oli toetuse saajaid Tartumaal (üheksa isikut) ning kõige vähem Hiiu-, Järva-, Lääne-, Põlva- ja Viljandimaal (kõikides maakondades oli üks toetuse saaja. Ühtegi toetuse saajat ei olnud Valgamaal.

Joonis 19. Väljamakse saanud toetuse saajate arv, investeeringu kogumaksumus ja toetuse jagunemine maakondade lõikes elanike ja ettevõtete kohta
Allikas: PRIA, SA, Maa-amet, EMÜ arvutused

Meetmete 1.7 ja 1.9 väljamakstud toetuse summa maapiirkonna ühe elaniku kohta oli keskmiselt 17 eurot ja maapiirkonna ühe ettevõtja kohta keskmiselt 218 eurot. samas investeeringu kogumaksumus maapiirkonna ühe elaniku kohta oli keskmiselt 21 eurot ja maapiirkonna ühe ettevõtja kohta keskmiselt 264 eurot. Keskmisest suurem investeeringu kogumaksumus ja väljamakstud toetuse summa maapiirkonna elaniku (Joonis 19) ja ettevõtja kohta oli Tartumaal (elaniku kohta vastavalt 44 eurot ja 40 eurot ning ettevõtja kohta vastavalt 592 eurot ja 547 eurot). Keskmisest oluliselt madalam investeeringu kogumaksumus ja väljamakstud toetuse summa elaniku ja ettevõtja kohta oli ka Hiiu-, Võru- ja Viljandimaal.

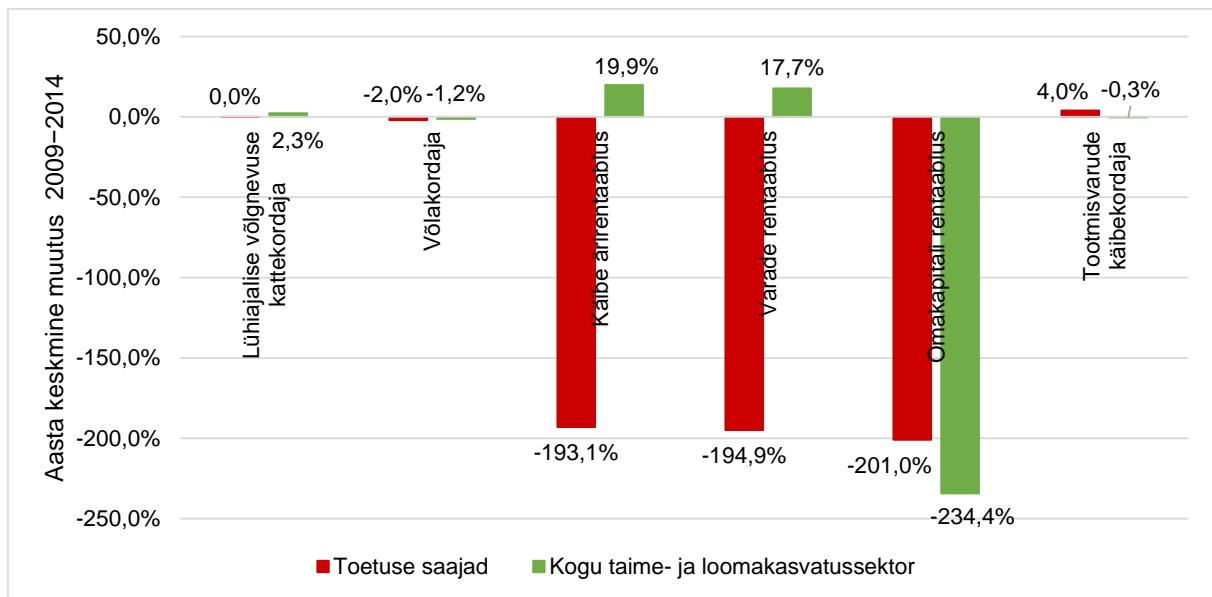
Meetmest 1.7 ja 1.9 toetuse saajate majandusnäitajate analüüs näitas, et alates toetuse saajate müügitulu kasvas kuni 2013. aastani, langes 2014. aastal 2012. aasta tasemele (kasv aastast keskmiselt 12%). Samal ajal oli sektori keskmine müügitulu oluliselt väiksem (Joonis 20), vähenedes aastast 1,7%. Samuti erinesid toetuse saajate ja sektori keskmine BLV ning selle muutus aastast üksteisest oluliselt. Toetuse saajate keskmine BLV ületas sektori keskmist BLVd märkimisväärselt, kasvades aastast 5,1% (sektoris keskmiselt -1,9%). Toetuse saajate müügitulu ja BLV märkimisväärse erinevuse põhjuseks on asjaolu, et toetuse saajatest enamuse moodustasid tulundusühistud, kelle eesmärgiks on toetada ja soodustada oma liikmete majanduslikke huve läbi ühise majandustegevuse. Tulundusühistud tegutsevad teenindusliku põhimõtte alusel, kel on suur müügitulu, kuid kulutused on võrreldes müügituluga väikesed. Samal ajal oli tööjõu tootlikkus nii toetust saanud ettevõtjatel kui ka sektoris keskmiselt küllatki võrdsel tasemel.

Joonis 20. Meetme 1.7, meetme 1.9 ning taime- ja loomakasvatuse sektori müügitulu, BLV ja tööjõu tootlikkuse muutus perioodil 2009–2014

*Allikas: SA

Mõnevõrra erinesid toetuse saajate jätkusuutlikkuse muutuse näitajad sektori keskmistest näitajatest. Perioodil 2009–2014 toetuse saajate võlgnevuse kattekordaja ei muutunud (Joonis 21), jäädes rahuldavale (1,43) tasemele. Väga vähe muutus võlakordaja (-2,0%), jäädes sarnaselt sektori keskmisele normaalse võlakordaja (kuni 50%) piiridesse. Toetuse saajate rentaablusnäitajad vähenesid vaadeldaval perioodil oluliselt, mis tähendab, et toetuse saajad ei ole suutnud müügimahtu ja varasid arvesse võttes teenida kasumit ning võõrkapitali kasutamise juures on kasvanud riskid. Samas tuleb arvestada, et toetuse saajate puhul on tegemist valdavalt tulundusühistutega, kelle puhul tootja jätkusuutlikkust ilmetavate näitajad ei sobi tulundusühistute teistsuguse tegutsemise eesmärgi tõttu. Tootmisvarude käibekordaja oli toetuse saajatel oluliselt kõrgem (keskmine 39,0, tegeletakse toodangu vahendamise) kui sektoris keskmiselt (keskmine 4,3), kasvades aastast keskmiselt 4,0% (sektoris keskmiselt kahanes 0,3%).

Joonis 21. Meetme 1.7, meetme 1.9 ja ning taime- ja loomakasvatusektori likviidsusnäitajate ja rentaablusnäitajate keskmine muutus aastas perioodil 2009–2014

Eestis on ühistegevus ja arendusalane koostöö vähe levinud. Meetmetest 1.7 ja 1.9 said toetust vähem tootjarühmi ja toetati vähem koostööprojekte kui meetmeid planeerides loodeti.

2.7. INVESTEERINGUTE JÄRGNE KONKURENTSIVÕIME NÄITAJATE MUUTUS

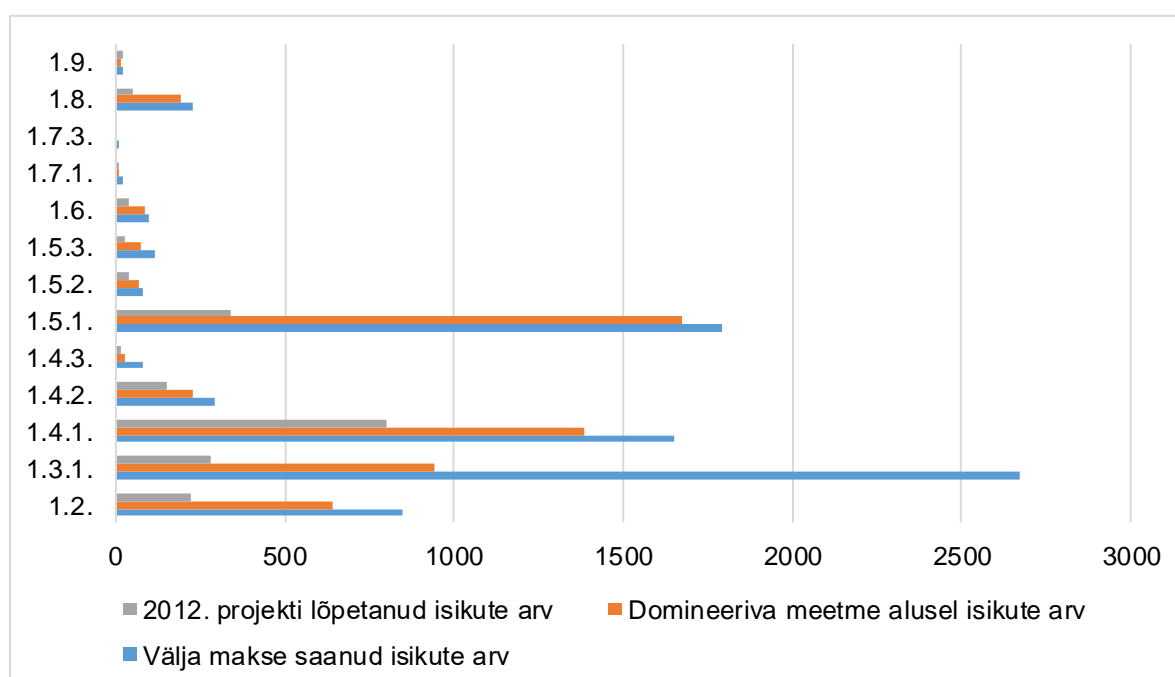
Toetuse saajate konkurentsivõime mõõtmiseks perioodil 2007–2014 kasutati statistilisi näitajaid nagu müügitulu, puhaskasum, omakapitalirentaablus, käibe ärirentaablus, tööjõukulu, tööjõu tootlikkus, NLV ja BLV. Antud näitajaid analüüsitakse detailselt peatükkides 2.9.–3.1 iga meetme toetust saanud ettevõtjate kohta. Samal ajal on CMEFi raamistikus ette nähtud meetodika investeeringute järgse tulemuslikkuse leidmiseks BLV kumuleeritud summa kaudu.

BLV mõõdab ettevõtja kogutoodangu väärtuse ja toodangu tootmiseks tehtud eri- ja üldkulude vahet. BLV kajastab otseselt tootmisega loodava toodangu lisandväärtust jättes arvestamata tööjõukulud, amortisatsiooni ja finantseerimistegevusega seotud kulud. Nimetatud näitaja on tihedalt seotud konkurentsivõimega, kuna tootlikkust võib lugeda majanduskasvu ning konkurentsivõime põhiteguriks.

Investeeringute järgse BLV kasvu arvutamiseks on CMEFi meetodikas ette nähtud arvutuskäik, kus vaadeldava aastal investeeringu teinud (lõpetanud) ettevõtjate kohta leitakse nn baasaasta BLV ja teiseks arvutatakse BLV investeeringu järgse teise majandusaasta kohta ehk $n+2$ reegli alusel. Saadud kahe aasta BLV tulemuste vahe on tõenäoliselt mõjutatud kõige enam investeeringu rakendamisest ja saadud BLV kasv summeeritakse järjestikuliste vaadeldavate aastate kohta. Käesoleva aruande koostamisel oleme jõudnud investeeringuteni, mis lõpetati 2012. aastal. Seega on investeeringu tegemise baasaastaks 2012 ja $n+2$ reegli kohaselt tulemuse aastaks 2014. aasta. Eelmise aruandeperioodi BLV tulemustele liidetakse

juurde käesoleva perioodi tulemused ning andmed kajastatakse kumulatiivselt tulemusnäitajate tabelis lisa 2 tabel R2.

Kuna lisa 2 tabel R2 on koostatav meetmete lõikes, siis on toetuse saajate ja nende majandustulemuste dubleerimise vältimiseks omistatud igale toetuse saajale 1. ja 3. telje meetmete lõikes suurima toetuse summa alusel märgitud nõ domineeriv meede. Meetodi rakendamise tulemuseks on olukord, kus kõik toetust saanud ettevõtjad on vastavalt domineeriva toetuse summa alusel jaotatud ühe kordselt (dublikaatideta) meetmete lõikes. BLV kumulatiivne arvestamine on teostatud ettevõtjate kohta, kes olid teinud seisuga 31.12.2012 üle 85% investeeringust. Joonis 22 alusel ilmneb, et kõige enam muutub toetust saanud isikute arv meetme 1.3, 1.2 ja 1.4.1 võrdluses, sest nende meetmete lõikes on suurim isikute kattuvus.

Joonis 22. Isikute arvu võrdlus jaotatuna suurima toetussumma alusel meetmete lõikes ja 2012. aastal projekti lõpetanud isikute arv

Aastal 2012 investeeringud teinud ettevõtjate BLV kasv 2014. aasta lõpuks oli 35,0 mln eurot, mis moodustab väga olulise osa toetuse saajate BLV kasvust. Meetmete lõikes on tulemused siiski väga erinevad, kus eelmise perioodi BLV kasvule avaldus negatiivne tulem meetme 1.2, 1.4.1, 1.4.3, 1.5.3 ja 1.8 ettevõtjate tulemuse alusel (Lisa 1, tabel 34). Selle tõttu suurenenud BLV kumuleeritud summa Lisa 2 tabelis R2 noorte põllumajandustootjate, põllumajandus-ettevõtjate moderniseerimise ja infrastruktuuri moderniseerimise ridadel. Kuna antud meetmete toetuse saajad on põllumajandustootjad, siis üldistades saame järeldada, et 2012. aastal investeeringu teinud põllumajandustootjatel ei ole investeeringu mõju BLV näitaja kaudu avaldunud. Vaadeldes tulemust iga meetme juures koostatud BLV analüüsiga aegridade meetodil, siis erinevused kasvu kumulatiivse arvestuse ning aegrea meetodi vahel on suured. Täiendavalt saame järeldada, et investeeringu mõju sõltub aastatest, mis omakorda on seotud makromajandusliku situatsioonist tuleneva mõjuga.

Kumulatiivselt arvestades on BLV kasv perioodil 2008–2012 investeeringu teinud toetuse saajate ja reeglilt n+2 arvestades 2014. aasta lõpuks 139,2 mln eurot (Lisa 2, tabel R2). Kuna eelmise vaadeldava perioodi BLV summa oli kokku 104,3 mln eurot, siis suurenes BLV 34,9 mln võrra. Peamine suurenemine tuli meetme 1.5.1, 1.6 ja 1.3 toetuse saajate tulemustest.

Turuosa

Hindamisküsimusele, mil määral on investeeringutoetused edendanud põllumajandus-ettevõtete turulepääsu ja turuosa (121, 123), vastuse leidmiseks analüüsiti meetme 1.4, 1.6 ja 1.5.2 müügitulu muutuseid. Analüüs on teostatud metoodilisel alusel, kus toetuse saajate müügitulu mahu muutus võrreldes kogu põllumajandussektori põllumajandustoodangu müügi muutusega, millele lisandub osakaalu võrdlus, kajastab toetuse saajate turuosa muutust.

Meetme 1.4.1 ja meetme 1.4.2 toetuse saajate müügitulu maht moodustas 2014. aasta lõpus 69% kogu taim- ja loomakasvatuse sektori müügitulust. Meetme 1.4.1 toetuse saajate müügitulu osakaal on püsinud viimasel kolmel analüüsitud aastal stabiilselt üle 15% (2014. aasta näitaja 15,1%). Võrreldes 2007. aasta näitajaga (10,5%) või 2010. aasta näitajaga (13,2%) on turuosakaal suurenenud 4,6 või 1,9 protsendipunkti.

Meetme 1.4.2 toetuse saajate müügitulu osakaal on oluliselt suurenenud, kus pärast majandussurutise perioodi 2010. aastast on osakaal suurenenud 4,5 protsendipunkti ehk keskmiselt 6,2% aastas. Võrreldes tulemust 2007. aasta seisuga, siis on suurenemine keskmiselt üle 8% aastas.

Meetme 1.4.3 toetuse saajate turuosa on vähenenud 0,4 protsendipunkti (2014/2007 võrdluses), kuid on püsinud siiski väga stabiilselt üle 10% ja osakaalu langus alla 10% oli 2008. ja 2014. aastal.

Meetme 1.6 toetuse saajate turuosa osa püsinud viimasel neljal majandusaastal ligikadu 20% osatähtsuse juures kogu toiduainete tööstuse müügitulust. Aegre analüüsimisel ilmneb, et 2007. aasta andmetega võrreldes on turuosa olnud languses keskmiselt 2,7% (langus kokku 4,5 protsendipunkti). Kuna sektoris on toimunud müügitulu oluline suurenemine, siis toetust saanud ettevõtjad on suutnud väga hästi taset hoida. Arvestama peab sellega, et toetust saanud ettevõtjad on suhteliselt väiksemad müügitulu näitaja poolest võrreldes üldkogumiga.

Meetme 1.5.2 toetuse saajate turuosa on oluliselt suurenenud, kuna kogu müügitulu osakaal moodustas 2014. aasta lõpuks 5,6% sektori müügitulust. Märkitud osakaal oli 2008. aastal 2,7% ja 2009. aastal 4,5%. Seega on toimunud suurenemine keskmiselt 13% aastas ja kokku 2,9 protsendipunkti.

Kokkuvõtteks annab vaadeldud meetmete toetuse saajate tulemuste võrdlemine sektori andmetega positiivse tulemuse ja vastus hindamisküsimusele on hinnanguna hea.

Uus tehnoloogia või toode

Meetme 1.4 tulemusnäitajate hindamisel analüüsiti uute toodete ja tehnoloogiate kasutusele võtmist. Uuteks toodeteks ja tehnoloogiateks loetakse põllumajanduslikku tegevust, mis viib uuel viisil toote tootmiseni või muudab toote koostist. Uus tehnoloogia on seni kasutusel oleva tehnoloogiaga võrrelduna olemuslikult uus. Meetme 1.4.1 kohta koguti andmeid uue tehnoloogia osas kolmanda kuni kuuenda vooru taotluste alusel. Uue tehnoloogiana arvestati neid projekte, kus toetuse taotlusele oli märgitud, et ettevõtjal puudub toetusobjektiga sarnane põhivara ning investeering moodustas vähemalt 100% toetuse saaja olemasoleva põhivara väärtusest. Uusi tooteid eraldi ei loetletud. Käesoleva aruandeaasta analüüsis korregeeriti varasemat tulemust, kuna arvati välja kõik katkestatud projektid. Tulemus on esitatud lisa 2 tabelis R3. **Hindamisküsimusele, kuidas on teostatud investeeringud mõjutanud uute tehnoloogiate ja innovatsiooni juurutamist meetmes 1.4.1, annab vastuse seatud sihttaseme täitmine. MAKis seatud sihttasemest, 700 uue tehnoloogia kasutajat, on 2015. aasta lõpuks täidetud 105% ulatuses.**

Meetme 1.4.2 toetuse saajate lõpptulemust vaadeldes saame järeldada, et 295 ettevõtjast uue tehnoloogia võttis kasutusele 74 ja uut toodet tootis 23 ettevõtjat. **Kokkuvõttes on hindamisküsimusele vastus rahuldava hinnanguna, kuna MAKis seatud sihttasemest (200 uue toote või tehnoloogia rakendajat) on 2015. aasta lõpuks täidetud 42%.**

Meetme 1.6 raames oli uusi tooteid ja/või tehnoloogiaid kasutusele võtmas 2015. aasta seisuga 89 ettevõtjat, seega sihttase oli täidetud ligi 2,4 kordselt. Uusi tooteid ja/või tehnoloogiaid võtsid kasutusele 2015. aasta seisuga alameetme 1.6.2 toetuse abil neli tulundusühistut, seega sihttase oli täidetud 40,0%. Alameetme 1.6.3 toetuse abil rakendasid viis tulundusühistut uut tehnoloogiat ja tõid turule neli uut toodet. Sihttase on täidetud 100%. **Hindamisküsimusele on vastus hinnanguna väga hea.**

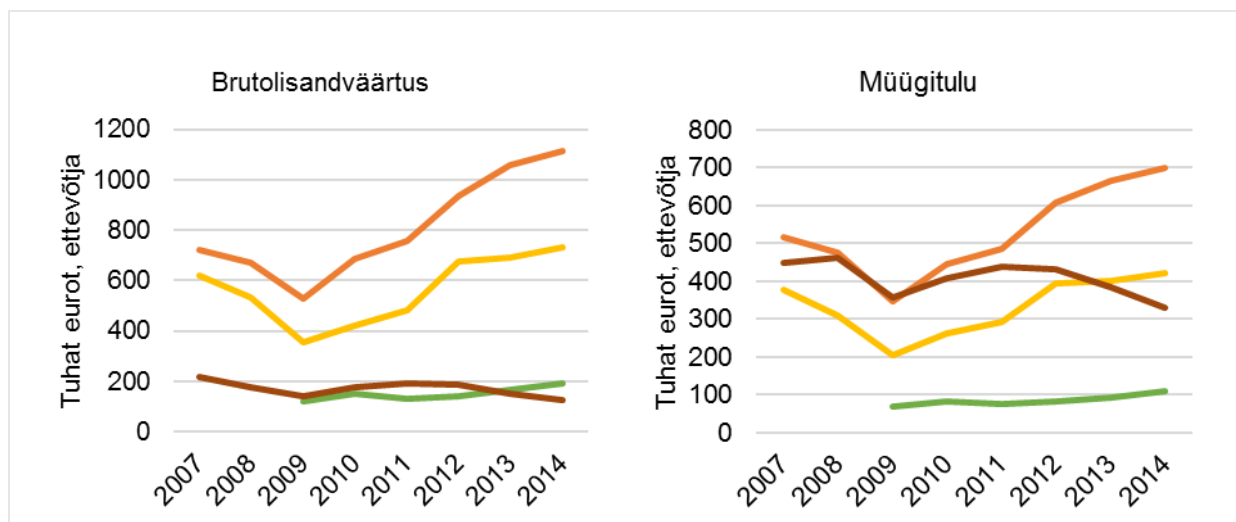
Kokkuvõtvalt saab I telje seotud meetmete põhjal vastata hindamisküsimusele, et tulemus on hea ning eesmärgi täitmine on piisav.

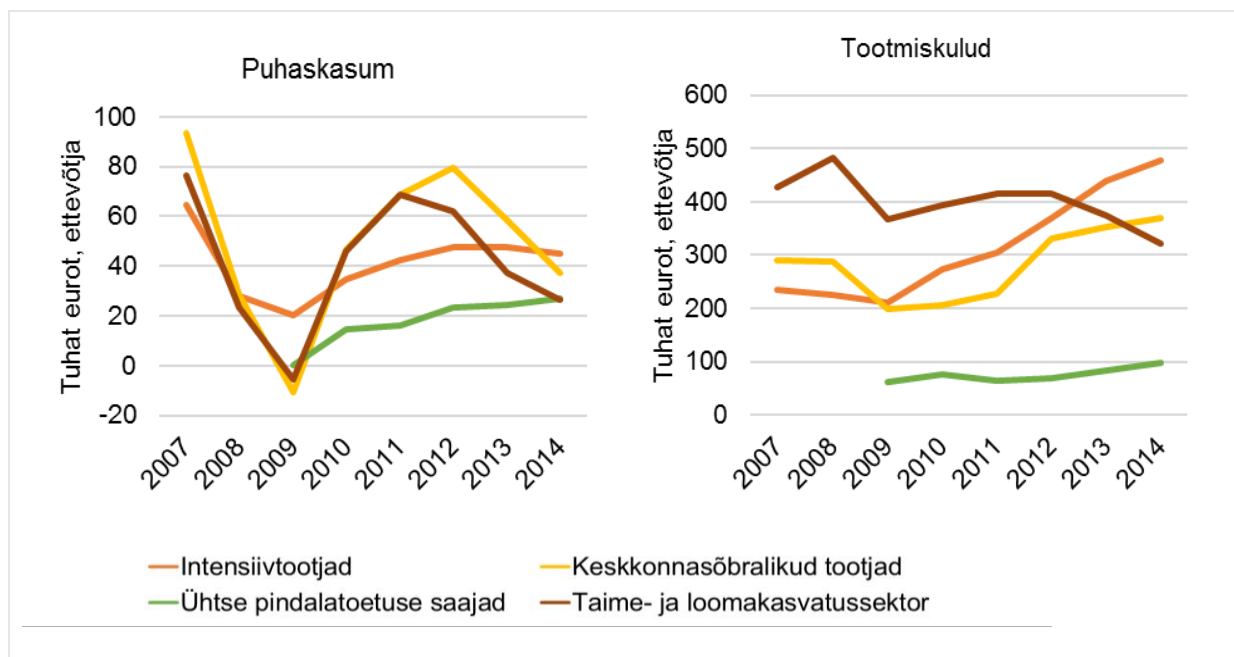
2.8. MAK 1. JA 2. TELJE RAKENDAMISE TULEMUSTE ANALÜÜS

MAKi 1., 3. ja 4. telje meetmete raames maksti toetus välja kokku 12,5 tuhandele erinevale nii füüsilisele kui ka juriidilisele isikule. Nendest 1 296 isikut olid 2016. aasta alguse seisuga Mahepõllumajanduse registri andmetel mahetootjad ja 897 isikut said erinevaid keskkonnasõbraliku ja mahetoomisega seonduvaid toetusi. Mahetootjate registris ehk Eestis oli mahetootjaid kokku 1 629 isikut. Seega sai 55% mahetootjatest toetust MAKi 1., 3. ja 4. telje meetmete raames ja nende meetmete vahenditest toetust saanute seas oli 7,2% mahetootjaid. Kuigi nende osakaal kõikidest toetuse saajatest ei ole seega kuigi kõrge, võimaldab see neid siiski ülejäänud toetatud ettevõtjatega võrrelda. Käesolevas peatükis antaksegi ülevaade sellest, kuidas on arenenud keskkonnasõbralike tootjate majandusnäitajad võrreldes ülejäänud toetuse saajate ning kogu taime- ja loomakasvatuse sektoriga ning milline on nende osakaal erinevate toetuse saajatest tegevusalade ja meetmete lõikes.

Põllumajandusettevõtjad jagati neile makstava toetuse iseloomu järgi nelja gruppi: (1) intensiivtootjad ehk MAK-i 1., 3. või 4. telje meetme raames toetust saanud ettevõtjad, kes ei ole saanud keskkonnasõbraliku või mahepõllumajandusliku tootmise toetust; (2) keskkonnasõbralikud tootjad ehk need MAK-i 1., 3. või 4. telje meetme raames toetust saanud ettevõtjad, kes said ka keskkonnasõbraliku või mahepõllumajandusliku tootmise toetust; (3) ühtse pindalatoetuse (ÜPT) saajad ehk ettevõtjad, kes said ühtset pindalatoetust, aga kellele ei makstud toetust ühegi MAK-i 1., 3. või 4. telje meetme raames; (4) taime- ja loomakasvatussektor ehk kõik ettevõtjad, kes nimetatud sektoris tegutsevad. Esimese kolme grupi puhul kaasati iga näitaja majandusaasta väärtuse arvutamiseks sõltuvalt grupist ja aastast 344 kuni 2155 ettevõtjat. Gruppide majandusliku käekäigu võrdlemiseks arvutati nende keskmine BLV, müügitulu, puhaskasum ja tootmiskulud ettevõtja kohta (Joonis 23). Neid näitajaid ei arvatud ÜPT saajatel aastate 2007-08 kohta, kuna selleks puudus piisaval hulgal andmeid. Kõikide näitajate puhul on järgnevalt oluline silmas pidada, et SA andmetel võimendab mõnevõrra rohkem taime- ja loomakasvatussektori keskmine näitaja suuremate ettevõtjate tulemust.

Mõlemad grupid, mis hõlmavad MAK-i raames toetust saanud ettevõtjaid, loovad oluliselt rohkem lisandväärtust kui ülejäänud sektor. Kuigi nii intensiiv- kui ka keskkonnasõbralike tootjate BLV ei ole aasta keskmist näitajat silmas pidades oluliselt muutunud, siis ülejäänud kahte gruppi kuuluvate ettevõtjate seas on see oluliselt langenud. Ka müügitulu puhul on arengud sarnased, kuna sektori olulise languse kõrval aastatel 2011-14 on teiste gruppide ettevõtjatel käive keskmiselt kasvanud. Selle tulemusena on ka keskkonnasõbralike tootjate müügitulu aastal 2014 ületanud sektori vastava näitaja väärtuse. Puhaskasumi kasvutrend on kõikide gruppide tootjatel peale ÜPT saajate väga sarnane, kuna kahjumisse kukkumisele aastatel 2008-09 on järgnenud kiire tõus 2011.-12. aastani ja seejärel jällegi langus neile aastatele eelnevale tasemele. Vaid ÜPT saajate puhul ei esinenud vaadeldava perioodi jooksul puhaskasumis suuri kõikumisi. Kui sektoris on müügitulu areng kooskõlas muutustega tootmiskuludes, siis toetuste saajate puhul see seos niivõrd selge ei olnud. Aasta keskmise näitaja kontekstis on tootmiskulud oluliselt langenud ÜPT saajatel, ülejäänud kolme grupi ettevõtjatel aga kokkuvõttes vähem muutunud ja aastaks 2014 samale tasemele jõudnud.

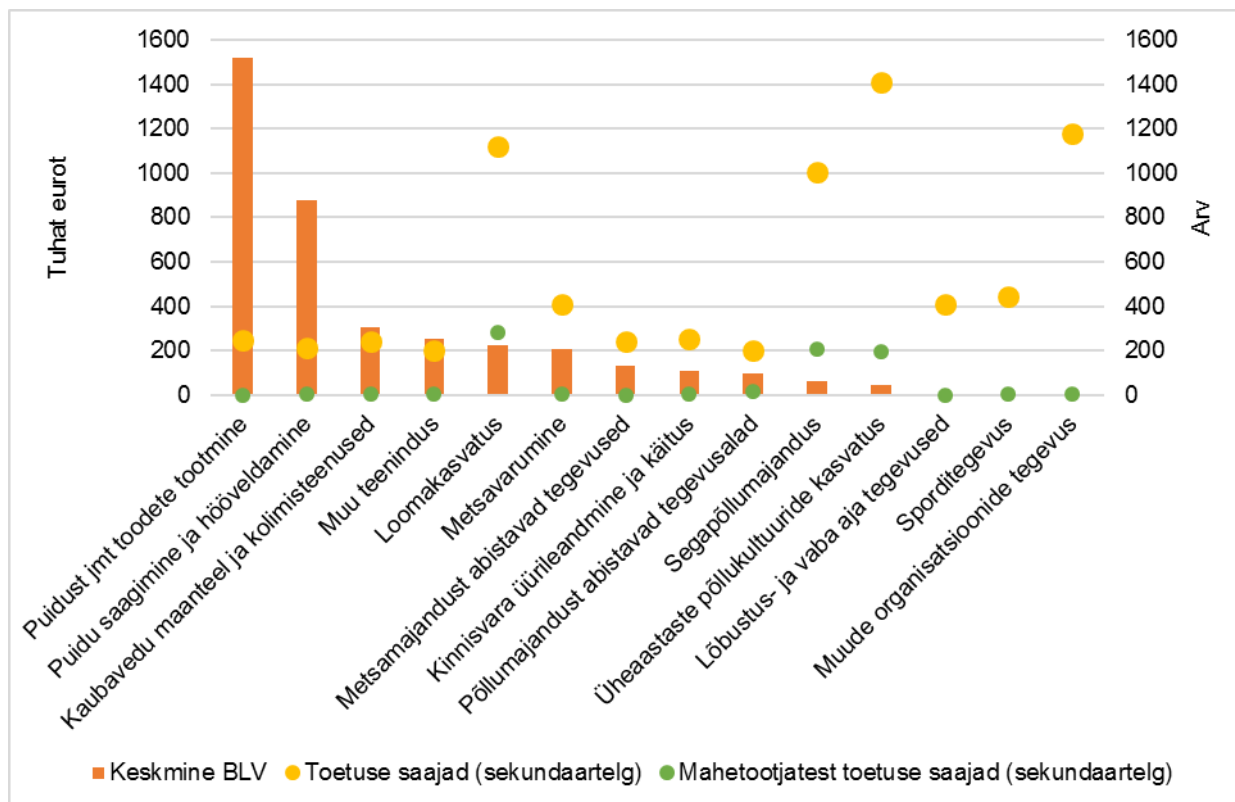

Joonis 23. MAK-i meetmete mõju BLV, müügitulu, puhaskasumi ja tootmiskulude alusel. Äriregistri ja Statistikaameti andmetel

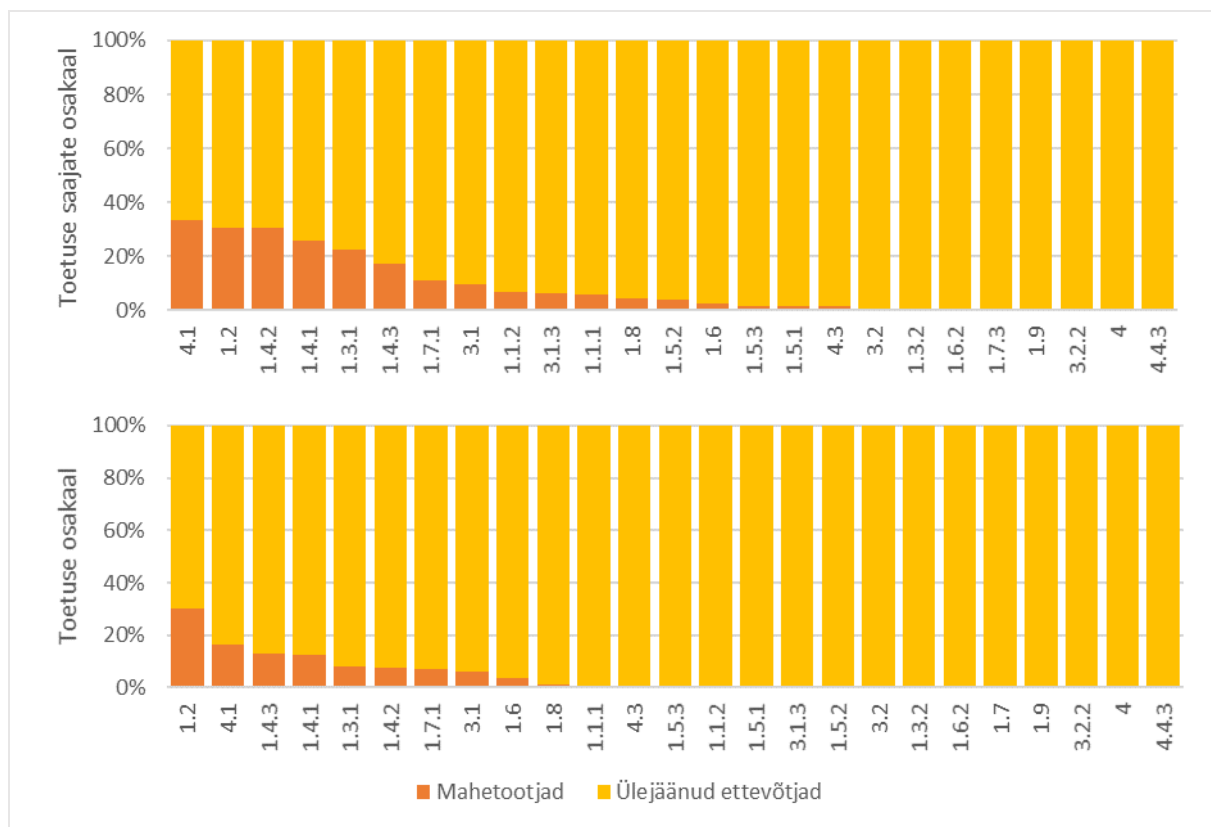
Eelnevast selgub, et nii ÜPT saajate kui ka MAK-i raames toetust saanud ettevõtjate majanduslik areng erineb mõnevõrra ülejäänud sektori omast. Intensiivtootjaid võib üldiselt kõige edukamateks pidada, kuna nende BLV ja müügitulu on keskmisest kõrgemad. Seevastu kõige tagasihoidlikum majanduslik võimsus on ettevõtjatel, kes saavad küll ühtset pindalatoetust, ent ei saanud toetust MAK-i vahenditest. Nii sellest kui ka ÜPT iseloomust võib järeldada, et see tootjate grupp ei tegele põllumajandustootmisega kuigi aktiivselt, mistõttu muutused turul ja põllumajandussektoris neid ka väga oluliselt ei mõjuta. Erinevusi võib leida aga ka MAK-i raames toetust saanud ettevõtjate vahel. Keskkonnasõbralike ettevõtjate tootmismahud on madalamad kui intensiivtootjatel, mis väljendub nii madalamas käibes kui ka loosavas lisandväärtuses. Need näitajad on keskkonnasõbralikel tootjatel keskmiselt vaid vastavalt 63% ja 70% intensiivtootjate vastavatest näitajatest. Samal ajal olid keskkonnasõbralike ettevõtjate tootmiskulud keskmiselt aga koguni 89% intensiivtootjate kuludest. Sealjuures oli keskkonnasõbralike tootjate aastate 2007-14 keskmine puhaskasum teistest MAK-i raames toetust saanutest 22% ja kogu sektorist enam kui kaks korda kõrgem.

Kõige kõrgema toetuse saajate arvuga tegevusalades oli mahetootjate osakaal üldiselt kõige kõrgem, kuna 20% segapõllumajandusega ja 25% loomakasvatusega tegelevatest ettevõtjatest olid mahetootjad (Joonis 24). Loodava lisandväärtuse kontekstis jäid need tegevusalad aga pigem tagasihoidlikeks. Kõige kõrgem keskmine BLV oli puidu töötlemise, kaubaveo, muu teeninduse ja metsanduse valdkondades. Mahepõllumajandustootjaid hõlmavatest tegevusaladest oli sektori keskmisest kõrgem BLV ettevõtja kohta vaid loomakasvatuses.

Joonis 24. MAK 1., 3. ja 4. telje raames toetust saanud ettevõtjate arv ja keskmine BLV ettevõtte põhitegevusala lõikes. Kaasatud on 14 kõige kõrgema toetuse saajate arvuga põhitegevusala EMTAK klassifikatsiooni järgi, kuhu kuuluvad üle poolte toetuse saajatest

Meetmete lõikes erines märgatavalt mahetootjate osakaal nii toetuse saajate kui ka neile makstud toetuse kontekstis (Joonis 25). Kolmandik või veidi alla selle oli mahetootjaid meetmete 4.1 (kohaliku arengustrateegia arendamine), 1.2 (põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus) ja 1.4.2 (investeeringud loomakasvatusehitistesse) toetuse saajate seas. Meetmete keskmine mahetootjate osakaal toetuse saajate seas oli 8,7% ja kõikidest MAKi 1., 3. ja 4. telje meetmete raames toetuse saajatest oli mahetootjaid 7,2%. Meetmete keskmine mahetootjatele makstava toetuse osakaal oli aga kõigest 4,4%. Vaid meetme 1.2 puhul maksti peaaegu kolmandik toetusest mahetootjatele, samas kui ülejäänud meetmete puhul jäi see osakaal alla viiendiku. Kuna mahepõllumajandusega tegelevate ettevõtjate nii tootmis- kui ka käibemahud on keskmiselt madalamad, siis on ka arusaadav, miks ei ole nende investeeringud ja seega ka toetused nii suured kui teistel ettevõtjatel.

Joonis 25. MAK 1., 3. ja 4. telje raames toetust saanud mahetootjate ja nende toetuse osakaal meetmete lõikes

Eelnevat kokku võttes võib hinnata MAKi 1., 3. ja 4. telje meetmete raames toetatud ettevõtjaid majanduslikult edukateks ning jagatud toetust keskkonnasõbralikele tootjatele oluliseks. Keskkonnasõbralikel tootjatel on intensiivsetest tootjatest keskmiselt märgatavalt madalamad tootmis- ja käibemahud, samas kui nende tootmiskulud ei ole oluliselt väiksemad. Puhaskasum on neil suurenenud, aga ülejäänud sektoriga peaaegu sama trendijoone järg. Ka tegevusalade lõikes arvestades ei ole mahetootmine kõrge lisandväärtusega tootmisviis, kuna loomakasvatus on ainus tegevusala, kus tegutseb protsentuaalselt palju mahetootjaid ja kus on ühtlasi ka ettevõtja kohta piisav BLV teke olemas. Sõltuvalt meetme iseloomust erines meetmete lõikes mahetootjate osakaal toetuse saajatest, kuigi kõikidest MAKi 1., 3. ja 4. telje meetmete raames toetatud ettevõtjatest oli mahetootjaid 7,2% ja neile maksti 4,4% kogu toetusest. Seega on oluline ka edaspidi keskkonnasõbralikke tootjaid majanduslikult toetada.

2.9. MEEDE 1.1 – KOOLITUS- JA TEAVITUSTEGEVUSED (111)

Meetme 1.1 eesmärk oli põllumajandus-, toidu- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine läbi vastavate sektorite inimpotentsiaali arendamise. Toetus oli suunatud põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris hõivatud isikute täiend- ja ümberõppele ning teadmiste edasiandmisele, et tõsta nende konkurentsivõimet tööturul ning arendada nende ettevõtlikkust. Ühtlasi sooviti meetmega toetada teadmiste levikut läbi teadusinfo, teadussaavutuste ja uudsete tavade levitamise. Toetuse lõppkasusaaja oli põllumajandustootja,

erametsa majandaja, põllumajandus- või mittepuidulisi metsandussaadusi töötlev ettevõtja ning nimetatud ettevõtete töötaja. Koolitaja, nõustaja või teabetöötaja oli lõppkasusaaja vaid teavitustegevuste puhul. Toetuse saajaks võis olla koolitusega tegelev ettevõtte, teadus- või koolitusasutus täiskasvanute koolituse seaduse § 2 tähenduses.

Meede 1.1 jagunes tegevuste ulatuse mõistes kaheks: üleriigilised ja maakondlikud tegevused. Üleriigilised tegevused olid suunatud kogu Eesti või vähemalt kahe maakonna põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris hõivatud isikutele. Maakondlikud tegevused olid suunatud üksnes ühe maakonna vastavates sektorites hõivatud isikutele.

Analüüs põhineb perioodil 01.01.2008–31.12.2015 (1) väljamakstud taotlustel, (2) väljamakstud tegevustel, (3) lõppkasusaajatel, kes olid väljamakstud koolitus- ja teavitustegevustel osalenud ning (4) lõppkasusaajate või nende tööandjate ehk ettevõtjate majandusnäitajatel.

Meetmes 1.1 maksti toetust 3,4 mln euro ulatuses 66 erinevale ettevõttele, asutustele ja organisatsioonile, kellest 64% kuulusid kolmandasse, 15% avalikku ja 21% erasektoris.

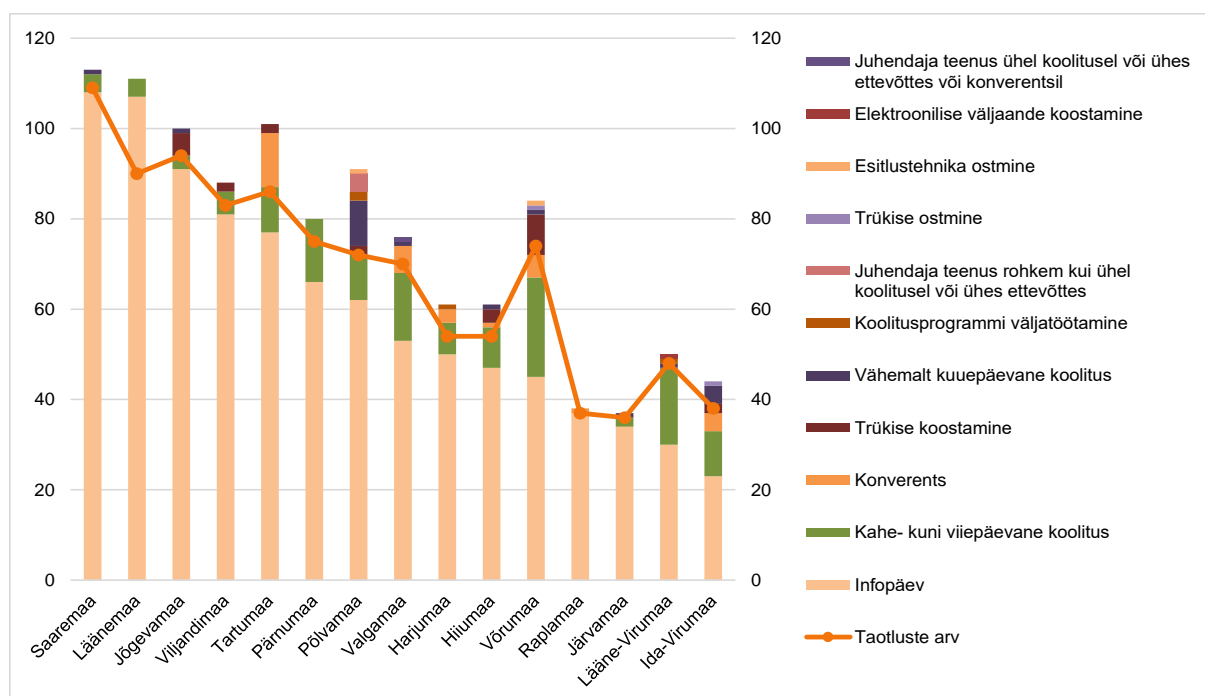
Väljamakstud taotlus võis sisaldada mitut erinevat tegevust. Üleriigilise ulatusega väljamakstud taotlusi oli kokku 285, sisaldades 645 erinevat tegevust. Maakondliku ulatusega väljamakstud taotlusi oli kokku 1 020, sisaldades 1 135 erinevat tegevust. Üleriigiliste tegevuste puhul maksti toetust 12 ja maakondlike tegevuste puhul 11 erineva tegevuse liigile (Tabel 2). Tegevuste liikide seas oli ka esitlustehnika ostmise, millele sai toetust vaid esimeses kahes taotlusvoorus. Arvuliselt toetati kõige enam infopäevade (1 064 korral), aga ka kahe- kuni viiepäevaste koolituste korraldamist (235 korral) ja trükise koostamist (220 korral). Ülejäänud tegevusi toetati arvuliselt vähem. Väljamakstud toetuse summa alusel toetati kõige enam infopäevade korraldamist (väljamakstud toetus moodustas 1,1 mln eurot), millele järgnesid kahe- kuni viiepäevaste koolituste korraldamine (väljamakstud toetus moodustas 0,7 mln eurot) ja trükise koostamine (väljamakstud toetus moodustas 0,5 mln eurot). Väljamakstud tegevuste arvu ja toetuse summa alusel võib järeldada, et meetme 1.1 raames toetati eelkõige teadusinfo ja uudsete tavade levitamist, vähem täiend- ja ümberõpet, millel on suurem tõenäosus tõsta koolitustel osalejate kvalifikatsiooni, konkurentsivõimet tööturul ning ettevõtlikkust.

Tabel 2. Üleriigiliste ja maakondlike väljamakstud tegevuste arv ning toetuse summa, eurot

Tegevuse ulatus	Tegevuse liik	Tegevuste arv (üks tegevus ≠ üks taotlus)	Väljamakstud toetuse summa, eurot
Üleriigiline	Elektroonilise väljaande koostamine	23	77 373
	Esitlustehnika ostmine	1	1 354
	Infopäev	153	266 555
	Juhendaja teenus rohkem kui ühel koolitusel või ühes ettevõttes	11	55 449
	Kahe- kuni viiepäevane koolitus	103	370 635
	Konverents	69	250 137
	Koolitusprogrammi väljatöötamine	9	15 552
	Kutsekvalifikatsiooni omistamine	3	8 882
	Käsikirja koostamine	8	12 996
	Trükise koostamine	195	492 691
	Trükise ostmine	39	46 541
	Vähemalt kuuepäevane koolitus	31	302 515
Maakondlik	Elektroonilise väljaande koostamine	1	1 278
	Esitlustehnika ostmine	2	3 004
	Infopäev	911	881 657
	Juhendaja teenus rohkem kui ühel koolitusel või ühes ettevõttes	4	14 253
	Juhendaja teenus ühel koolitusel või ühes ettevõttes või konverentsil	1	383
	Kahe- kuni viiepäevane koolitus	132	355 324
	Konverents	32	94 501
	Koolitusprogrammi väljatöötamine	4	6 254
	Trükise koostamine	25	39 852
	Trükise ostmine	2	1 448
	Vähemalt kuuepäevane koolitus	21	102 404
KOKKU		1 780	3 401 038

Analüüsides üksnes maakondliku ulatusega väljamakstud taotluste jagunemist maakondade lõikes selgus, et aktiivsemalt tehti tegevusi Saaremaal (109 väljamakstud taotlust ja 113 tegevust) ja Läänemaal (90 väljamakstud taotlust ja 11 tegevust, Joonis 26). Keskmisest vähem tegevusi tehti Järva- (37 tegevust) ja Raplamaal (38 tegevust).

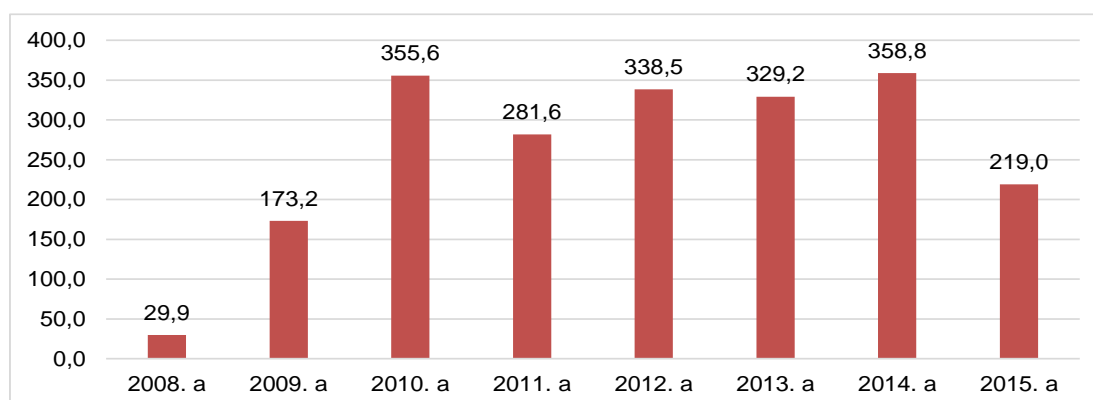
Kõikides maakondades tehti valdavalt infopäevi. Võru- ja Põlvamaa paistsid silma sellega, et nendes maakondades tehti keskmisest enam koolitusi (vastavalt 23 ja 20 koolitust) ning Tartumaa sellega, et seal tehti keskmisest enam konverentse (12 konverentsi).

Joonis 26. Maakondliku ulatusega väljamakstud taotluste ja tegevuste liikide arv maakondade lõikes

Väljamakse saanud toetuse saajaid oli 66, kellest 55% olid MTÜd, 15% riigiasutused, 12% OÜd ning ülejäänud olid SAd, TuÜd, FIEd ja ASid. Kui suur osa üleriigilise ulatusega väljamakstud taotlustest kuulusid Eesti Põllumajandus-Kaubanduskojale ja Eesti Maaülikoolile (vastavalt 18% ja 17% üleriigilise ulatusega väljamakstud taotlustest), siis enamus maakondliku ulatusega väljamakstud taotlustest kuulusid maakondlikele tunnustatud nõuandekeskustele (45% maakondliku ulatusega taotlustest).

Perioodil 2008–2015 tehti koolitus- ja teavitustegevusi kokku 2 086,0 päeva ulatuses (PRIA poolt väljamakstud tegevused). MAKis esitatud meetme 1.1 üks väljundindikaatoritest oli koolitus- ja teabepäevade arv aastas. Aastaks 2013 oli sihttasemeks seatud 500 koolitus- ja teabepäeva. Joonis 27 on esitatud koolitus- ja teabepäevade arv tegevuse toimumise lõppkuupäeva alusel arvestusega, kus kaheksa tundi kestnud tegevus võrdsustati ühe päevaga. Koolitus- ja teavituspäevade järgi toimus kõige rohkem ehk üle 300 päeva tegevusi 2014., 2010., 2012. ja 2013. aastal.

Joonis 27. Väljamakstud koolitus- ja teabepäevade arv tegevuse toimumise lõppkuupäeva alusel (arvestusega, et 8 h = 1 päev)

MAKis esitatud sihttase saavutati järgmiselt:

- Koolitus- ja teabepäevi aastas – 500. Täidetud 2008. a 6,0%, 2009. a 35%, 2010. a 71%, 2011. a 56%, 2012. a 68%, 2013. a 66%, 2014. a 72% ja 2015. a 44%.

Koolitus- ja teavitustegevusi oli kokku 1 825, millest 37% olid üleriigilised ja 63% maakondlikud tegevused. Nii üleriigilisi kui ka maakondlikke väljamakstud koolitus- ja teavitustegevusi tehti seitsmes valdkonnas. Kõige enam toimus „muu“ (683 tegevust) valdkonda jäävaid tegevusi, millele järgnesid „uute tehnoloogiliste protsesside ja masinate“ (318) ja „juhtumis-, haldamis- ja turustamisoskuste“ (304) valdkonda jäävad tegevused. Mõnevõrra vähem toimus „tootekvaliteedi“ (219), „maastiku säilitamise ja parandamise“ (178) ja „uute nõuete“ (117) valdkonna tegevusi. „Info- ja sidetehnoloogia“ valdkonna-alaseid tegevusi tehti kuus.

Erinevate valdkondade tegevustel osalemisi (osaleja võis tegevustel osaleda üks või enam korda) oli kokku 43 086.

MAKis esitatud sihttase saavutati järgmiselt:

- Koolitus- ja teabepäevadel osalejate arv – 20 000. Osalemiste (arvestatud ühe osaleja kõik osalemised erinevatel tegevustel kokku) arv täidetud 215%. Osalejate (arvestatud kõik unikaalsed osalejad) arv täidetud 83%.

Kõige osalejate rohkemad olid „muu“ valdkonna tegevused (16 910 osalejat, lisa 1 tabel 24-1.1). Kõige enam põllumajanduses hõivatud isikutest osales „muu“ (15 490 osalejat), metsanduses hõivatud isikutest „uute tehnoloogiliste protsesside ja masinate“ (435 osalejat) ja toiduainete tööstuses hõivatud isikutest „tootekvaliteedi“ (1 146 osalejat) valdkonna tegevustel. Kõige vähem oli osalejaid „info- ja sidetehnoloogiaalasel“ valdkonna tegevusel (151 osalejat), kus osalesid peamiselt põllumajanduses hõivatud isikud.

Tegevustel osalenud meeste osakaal (58%) oli kõrgem kui naiste osakaal (42%). Osalejate tegevusala võrdlusest ilmnas, et põllumajanduses hõivatute seas meeste ja naiste osakaal sarnanes osalejate üldisele soolisele jagunemisele (mehi 59% ja naisi 41%), kuid metsa majandamisega tegelevate isikute seas domineerisid mehed (mehi 75% ja naisi 25%) ning toiduainete tööstuses tegelevate isikute seas naised (mehi 34% ja naisi 66%). Tegevustel osalenu keskmine vanus oli 47,5 aastat (mediaan 48 aastat). 40-aastate ja vanemate isikute osakaal moodustas 71% osalejate koguarvust. Kui põllumajandusega ja metsa majandamisega tegelevate isikute keskmine vanus sarnanes osalejate üldisele keskmisele vanusele (keskmine vastavalt 48,1 ja 49,4 aastat), siis toiduainete tööstuses tegelevate isikute keskmine vanus oli 41,7 aastat.

Kõige enam oli osalejate seas põllumajandusega tegelevaid isikuid (37 874 isikut, 87,9% kõigist osalejatest). Tegevustel osalejate hulgas toiduainete tööstuses hõivatud isikuid oli 3 852 (8,9% kõigist osalejatest) ja metsanduses hõivatud isikuid oli 1 360 isikut (3,2%).

Kuigi erinevate teemadega tegevustel osalemisi oli kokku 43 056, osales tegevustel 16 508 isikut (Tabel 3). Kõiki tegevustel osalejaid arvestatakse toetuse saajate poolt ka tegevuse edukalt lõpetanuteks.

MAKis esitatud sihttase saavutati järgmiselt:

- Õppe edukalt läbinute arv – 8 000. Osalemiste (arvestatud ühe osaleja kõik osalemised erinevatel tegevustel kokku) arv täidetud 539%. Osalejate (arvestatud kõik unikaalsed osalejad) arv täidetud 206%.

Erinevatel koolitustegevustel osalenud isikute sooline ja vanuseline analüüs näitas, et kaheksal järjestikusel aastal (aastatel 2008–2015) on koolitustegevustel osalenud meeste osakaal stabiilselt pisut kõrgem kui naiste osakaal (2015. aastal moodustasid mehed 54% ja naised 46% osalejatest).

Tabel 3. Tegevustel osalejate arv osalejate tegevusala, soo ja vanuse lõikes

Osaleja tegevusala	Sugu		Vanus		Kokku	Hõivatud, 2015*	Osakaal hõivatutest, %
	mees	naine	kuni 39 a	40 a ja vanem			
Põllumajandus	7 635	5 873	4 578	8 930	13 508	16 600	81,4
Metsandus	523	194	238	479	717	7 800	9,2
Toiduainetetööstus	766	1 517	1 085	1 198	2 283	13 900	16,4
KOKKU	8 924	7 584	5 901	10 607	16 508	38 300	43,1
Osatähtsus, %	54,1	45,9	35,7	64,3	100,0	x	x

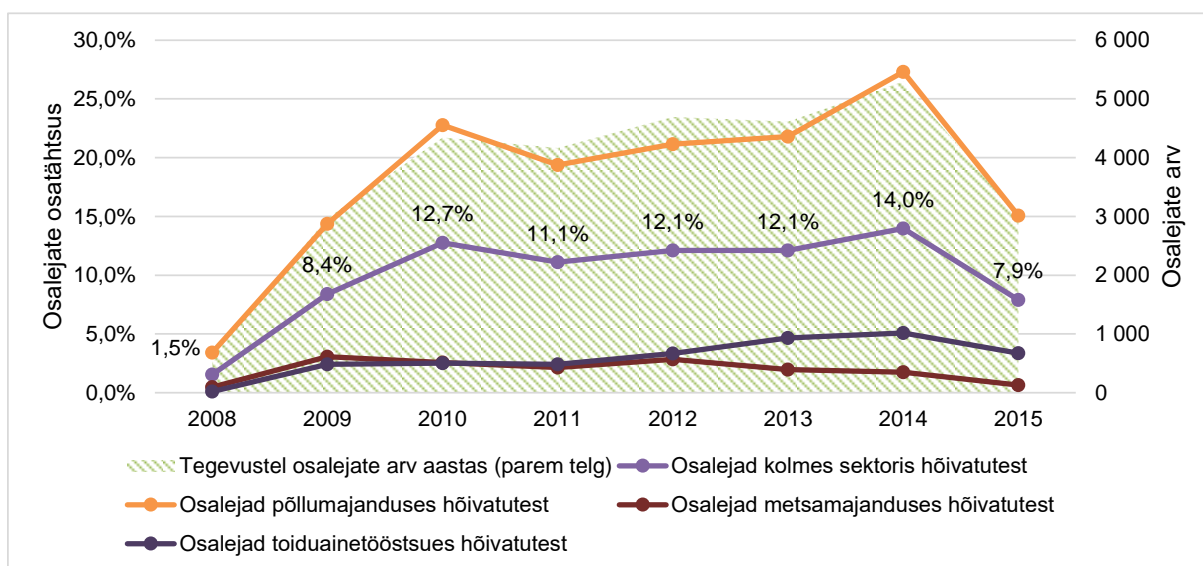
*Allikas: SA (14.03.2016)

Tegevustel osaleja keskmine vanus oli 45,3 aastat (mediaan 45 aastat). 64% osalejatest olid vanemad kui 40-aastased ja 36% olid kuni 39-aastased. Kõige enam oli osalejate seas põllumajanduses (13 508 isikut, 82% kõigist osalejatest) hõivatud isikuid. Toiduainete tööstuses oli hõivatud 2 283 (14% kõigist osalejatest) ja metsanduses 717 isikut (4% kõigist osalejatest). SA andmetel oli 2015. aastal (EMTAK 2008 arvestades) põllumajanduses hõivatud³ 16 600, metsamajanduses 7 800 ja toiduainete tööstuses 13 900 isikut vanuses 15-74 aastat. **Meetme 1.1 tegevustel osales 81% põllumajanduses, 16% toiduainete tööstuses ja 9,2% metsanduses hõivatutest, kokku 43% kolmel tegevusalal hõivatud isikutest. Seega koolitus- ja teavitustegevuse meetme mõju on tervikuna suurem põllumajandussektorile kui toiduainete töötlemise ja metsandussektorile.** Samas võtta tõena, et veidi üle poole põllumajanduses hõivatutest on osalenud koolitus- ja teavitustegevustel, on ennatlik. Teavitustegevustest võivad osa võtta ka koolitajad, nõustajad või teabetöötajad, kes otseselt ei ole hõivatud põllumajanduses, metsanduses või toiduainete tööstuses, kuid tegevustel osaleja sai end määratlada hõivatuks eelpool nimetatud ühes sektoris. Väidet kinnitab 2012. aastal valminud uuringu tulemused, kus küsitlusandmete alusel

³ Hõivatu (tööga hõivatu) on isik, kes töötas ja sai selle eest tasu kas palgatöötajana, ettevõtjana või vabakutselisena; töötas otsese tasuta pereettevõttes või oma talus; ajutiselt ei töötanud. Andmed pärinevad SA korraldatavast Eesti tööjõu-uuringust.

tegevustel osalejatest 80% töötas kas põllumajandus-, metsandus- või toiduainete tööstuse sektoris ning 20% mujal⁴.

Tegevusalade esindajate proportsioon koolitus- ja teavitustegevuse toimumise aasta lõikes on püsinud kaheksa aasta jooksul suhteliselt muutumatuna (Joonis 28). Aastatel 2008–2015 osales meetme 1.1. raames korraldatud koolitus- ja teavitustegevustel arvestatav osa põllumajandustootjatest ning väga väike osa metsandus- ja toiduainete tööstussektoris hõivatutest (osaleja üksikarvestus ühe aasta lõikes). Kui nimetatud aastatel osales meetme 1.1 raames korraldatud koolitus- ja teavitustegevustel 3,4% kuni 27% põllumajanduses hõivatud isikutest, siis metsandus- ja toiduainete tööstuse sektoris hõivatud isikutest osales tegevustel kõigil kaheksal aastal vaid 0,1% kuni 5,1% kahes sektoris hõivatutest. Kõige rohkem osalejaid oli 2014. aastal, mil tegevustel osales kokku 5 294 isikut. Samal aastal oli ka tegevustel osalejate osatähtsus kolmes sektoris hõivatutest suurim (14%). Madalaim osalus oli meetme 1.1 rakendamise esimesel aastal (tegevustel osales 641 isikut).

Joonis 28. Tegevustel osalejate arv ja osatähtsus kolmes sektoris hõivatutest koolitus- ja teavitustegevuse toimumise aasta lõikes

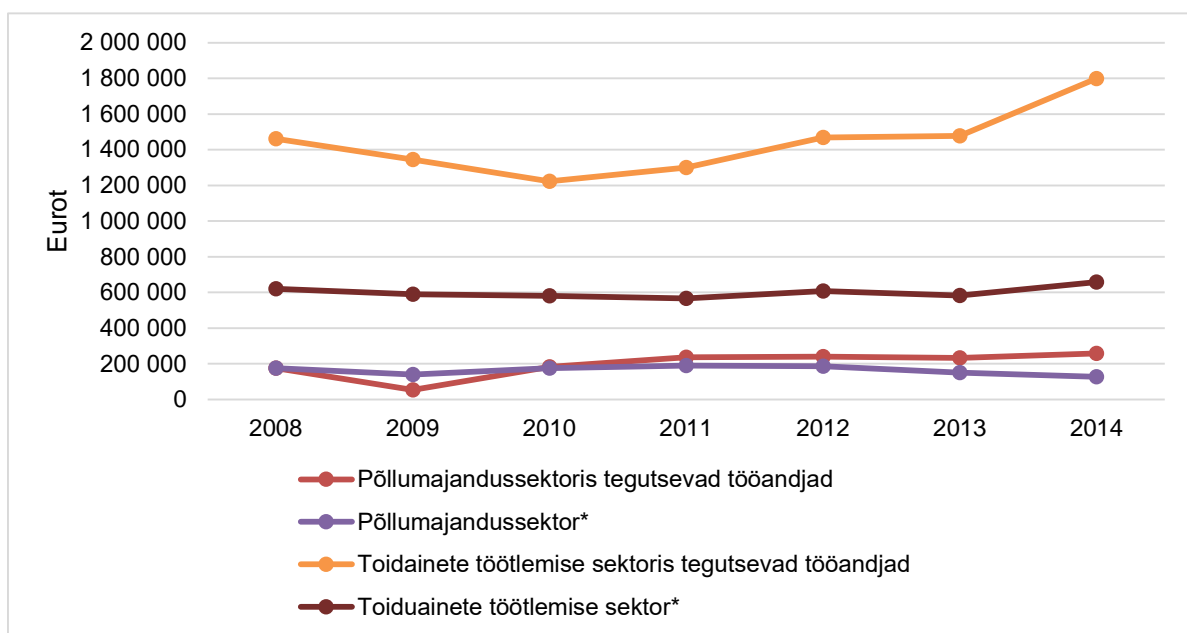
Allikas: PRIA, SA, EMÜ arvutused

Meetme 1.1 raames toimunud tegevuste mõju tegevustel osalejate või nende tööandjate majandustegevuse analüüsi kaasati aastatel 2008–2009 tegevustel osalejate tööandjad eeldusel, et meetme 1.1 raames on korraldatud nõudlusele vastavaid koolitus- ja teavitustegevusi ning tegevustel osalejad rakendasid koolitus- ja teavitustegevustel saadud teadmisi ning koolituste mõju levitamisel kasutati erinevaid liike (teadmiste rakendamine, kohandamine, jagamine vms), eesmärgiga tuua ettevõttele kasu. Tööandjate leidmiseks tehti

⁴ Eesti Maaülikool (2012) Koolitus- ja teavitustegevuste mõju põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris hõivatute konkurentsivõimele. Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.1 Koolitus- ja teavitustegevused rakendamise- ja küsitlustulemuste analüüs. Tartu.

nimetatud aastatel tegevustel osalejatest juhuvalik. Tegevustel osalejate tööandjate majandusnäitajate analüüsi kaasati 204 ettevõtjat, kellest enamuse moodustasid OÜ esindajad (81%), aga oli ka AS (15%) ja TuÜ (4,0%) esindajaid. 81% ettevõtjatest tegutses põllumajanduses ja 19% toiduainete tööstuses. Analüüsiti perioodi 2008–2014 ettevõtjate majandusnäitajaid ning saadud tulemusi võrreldi SA poolt kogutud andmeid sektorite kohta samade aastate lõikes. Andmeanalüüsi ei kaasatud erametsa majandajad, kuna (1) nende majandusnäitajad olid BLV vms arvutamisel puudulikud või oleks oluliselt moonutanud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi ja selle tulemust ning (2) erametsa valdajaid oli valmis liiga vähe (analüüsikõlblikeks ettevõteteks osutus kuus ettevõtet).

Ettevõtjate majanduslikku efektiivsust iseloomustab BLV, mis näitab ettevõtja kogutoodangu väärtuse ja toodangu tootmiseks tehtud eri- ja üldkulude vahet. Kui vaatlusaluste põllumajandusettevõtjate BLV oli aastatel 2008–2009 madalam ning alates 2010. aastast kõrgem sektori keskmisest, oli toiduainete töötajate BLV kõigil seitsmel aastal sektori keskmisest BLVst oluliselt kõrgem (Joonis 29). Tegevustel osalejate tööandjate BLV muutus aastast rohkem ja näitas kasvutrendi (põllumajandustootjate BLV keskmine muutus aastast oli 6,7% ja toiduainete töötajatel 3,5%, lisa 1 tabel 16-1.1). Mõlema sektori BLV muutus aastast keskmiselt vähem (põllumajandussektoris -5,4% ja toiduainetööstusesektoris 1,0%).

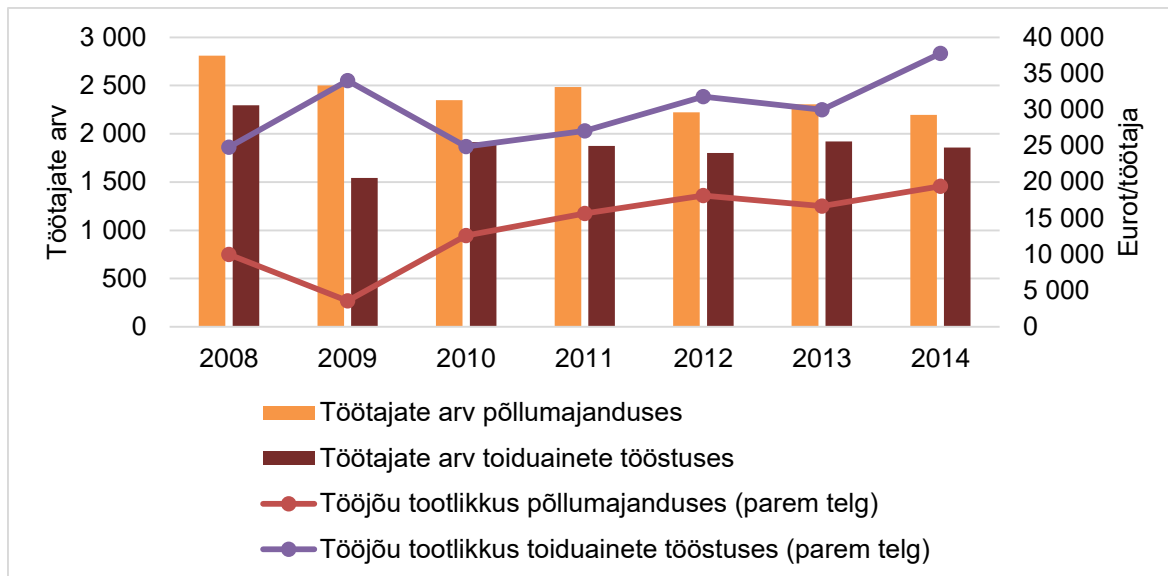

Joonis 29. Tegevusel osaleja või tema tööandja ning sektori keskmine brutolisandväärtus perioodil 2008–2014, eurot/ettevõtja

*Allikas: SA

Kui alates 2010. aastast oli põllumajandustootjate tööjõu tootlikkus kasvutrendis, muutudes aastast keskmiselt 12%, siis toiduainete töötajatel langes 2010. aastal tööjõu tootlikkus 2008. aasta tasemele, kuid alates 2011. aastast saavutas kasvutrendi (muutudes aastast keskmiselt 7,2% (Joonis 30, lisa 1 tabel 28-1.1). Üldistatult võib öelda, et põllumajandustootjate tööjõu tootlikkus muutus siis, kui muutus töötajate arv ehk töötajate arvu langedes langes ka tootlikkus ja vastupidi. Samas toiduainete tööstuses püsis alates 2010. aastast töötajate arv muutumatuna, kuid tootlikkus kasvas. Kõigil seitsmel aastal oli põllumajandustootjate tööjõu

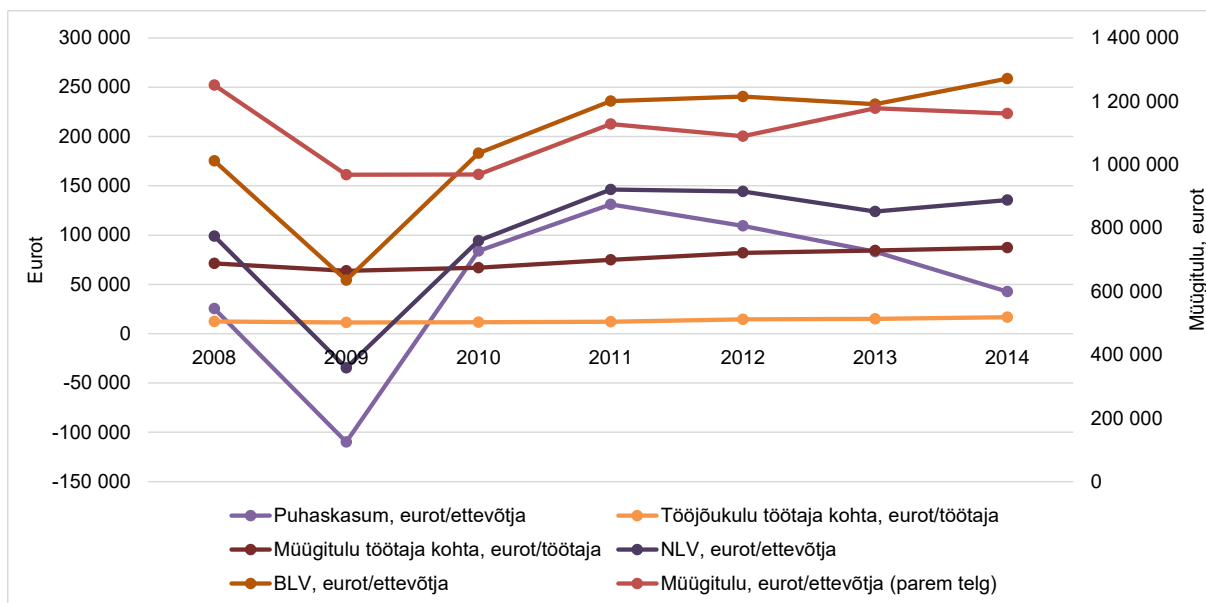
tootlikkus madalam kui sektoris keskmiselt ning analüüsitud toiduainete töötajatel jällegi kõrgem kui sektoris keskmiselt. Kuigi koolituse mõju tööjõu tootlikkusele on keeruline tuvastada, võib siiski arvata, et **töötajate koolitus on ettevõtte tootlikkusele positiivsemat mõju avaldanud just toiduaineid töötlevates ettevõtetes kui põllumajandusettevõtetes ehk toiduainete tööstuses on tööjõu tootlikkust suurendatud tööjõu kvaliteedi arvelt.**

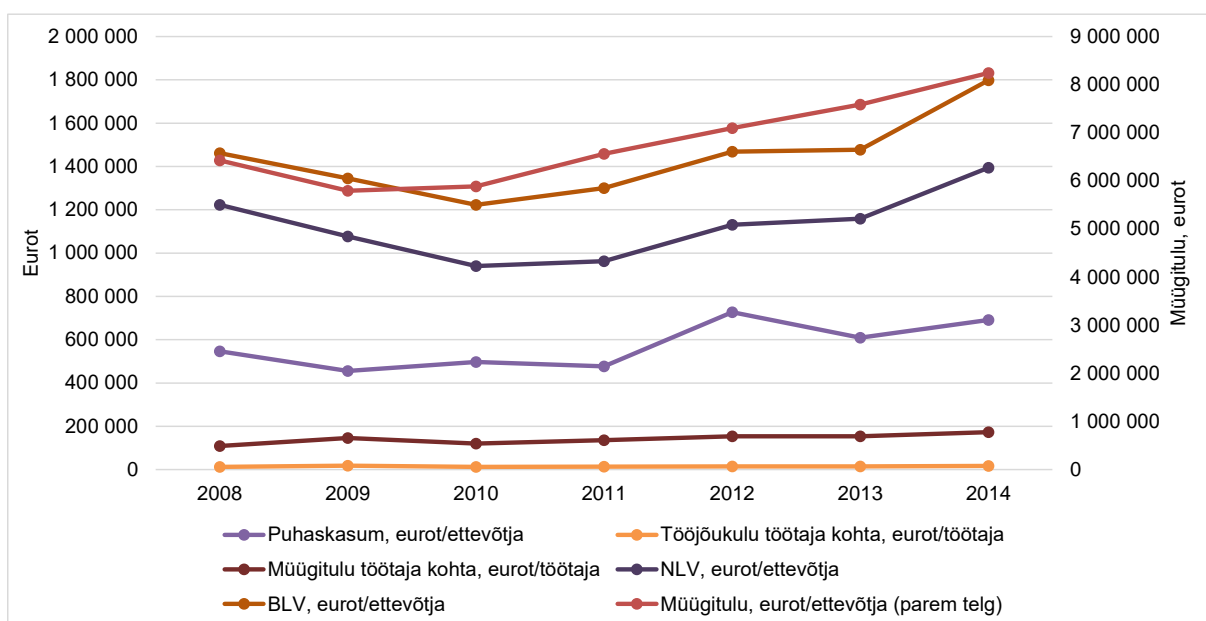
Joonis 30. Tegevusel osaleja või tema tööandja töötajate arv (kokku) ja keskmine tööjõu tootlikkus (eurot töötaja kohta) perioodil 2008–2014

Aastatel 2008–2014 oli põllumajandussektoris ja toiduainete tööstuses tegutsevate ettevõtjate keskmine tööviljakus müügitulu alusel kõrgem võrreldes vastavate sektorite keskmisega (lisa 1 tabel 30-1.1). Seega aastatel 2010–2014 vaatlusaluste ettevõtjate töötajad tootsid **kõrgemat puhast lisandväärtust kui sektoris keskmiselt.** Analüüsitava põllumajandusettevõtjate ja toiduainete töötajate keskmine tööjõukulu hõivatu kohta kuus oli perioodil 2008–2014 kõrgem võrreldavate sektorite keskmisega. Samas keskmine tööjõukulu hõivatu kohta kuus muutus nimetatud kahes sektoris samaväärselt analüüsitud ettevõtetega.

Vaatlusaluste põllumajandustootjate sellised konkurentsivõime näitajad nagu müügitulu, puhaskasum, tööjõukulu ja müügitulu töötaja kohta, NLV ning BLV (lisa 1 tabel 29-1.1) olid madalaimad 2009. aastal, kuid alates 2010. aastast olid konkurentsivõime näitajad kasvutrendis (Joonis 31). Erandiks on puhaskasum, mis alates 2011. aastast hakkas langema, langedes 2014. aastal 2008. aasta tasemele. Toiduainete töötajate konkurentsivõime näitajad olid langustrendis kuni 2010. aastani (Joonis 32). Alates 2011. aastast hakkasid konkurentsivõime näitajad tõusma, olles pidevas kasvutrendis. **Kogu vaatlusperioodil olid nii põllumajandus- kui ka toiduainetööstuse ettevõtete konkurentsivõime näitajad vastava sektori näitajatest kõrgemad.** Seega olid analüüsitud ettevõtjad suurema kasvupotentsiaaliga ja tootlikumad kui võrreldavad sektorid üldiselt.

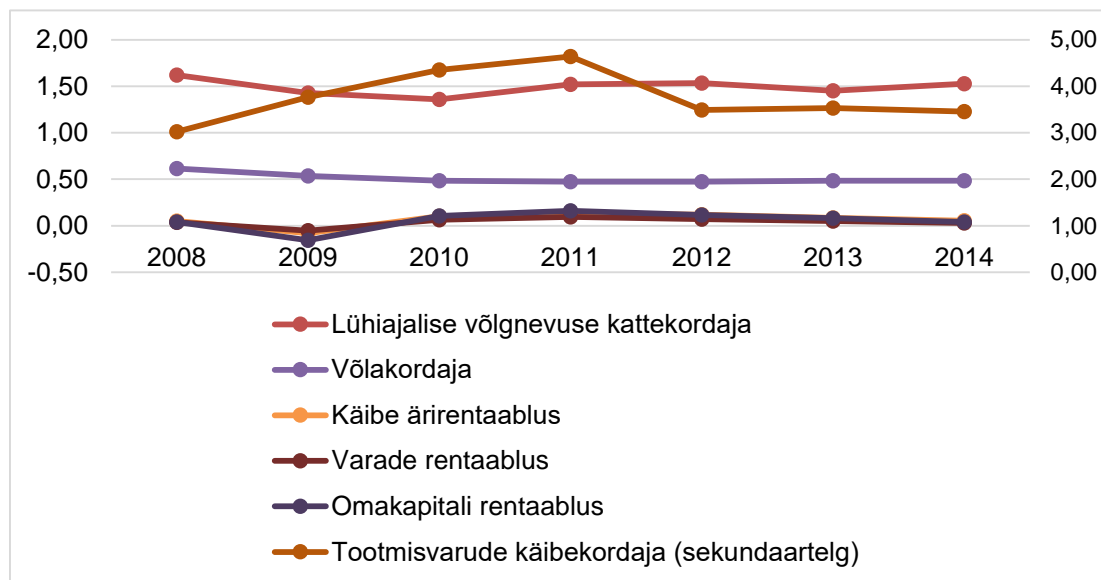
Joonis 31. Põllumajandustootja või tema töandja konkurentsivõime näitajad perioodil 2008–2014

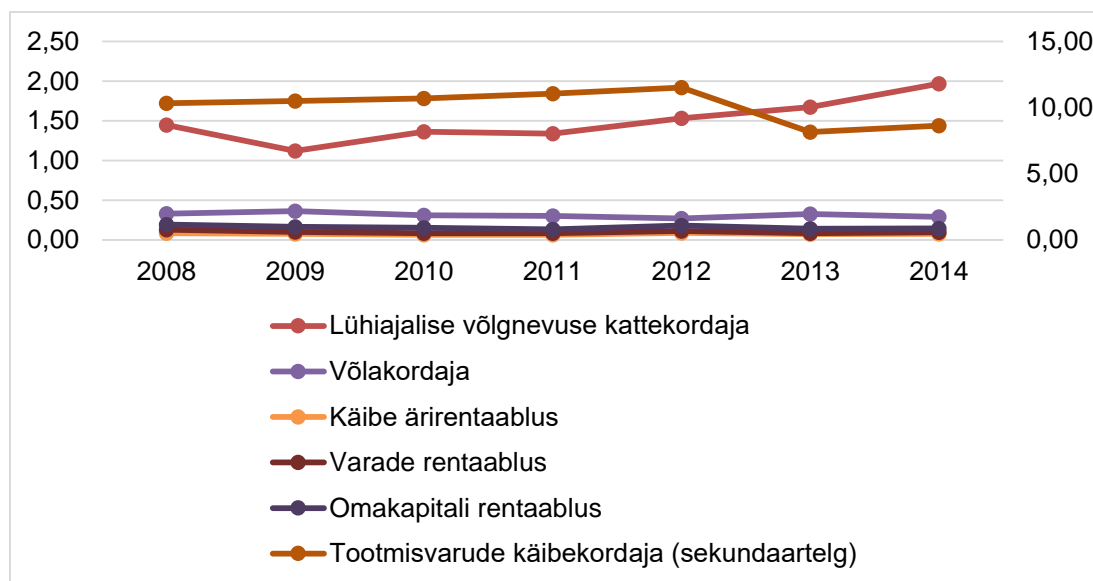
Joonis 32. Toiduaine töötaja või tema töandja konkurentsivõime näitajad perioodil 2008–2014

Konkurentsivõime sõltub omakorda jätkusuutlikkusest. 2014. aastal oli võlakordaja mõnevõrra kõrgem põllumajandustootjatel (0,48) ning madalam toiduainete töötlejatel (0,29) ning lühiajalise võlgnevuse kattekordaja (mitu korda käibevarade maksumus lühiajalisi kohustusi katab) oli toiduainete töötlejatel hea (1,97) ja põllumajandustootjatel rahuldav (1,53, Joonis 33, Joonis 34). **Seega analüüsitud toiduainete töötlejatel oli maksevõime parem kui põllumajandustootjatel.** Omakapitali rentaablus oli põllumajandusettevõtetel samaväärselt sektorile väga madal (ettevõtetel 0,04, sektoris 0,06, lisa 1 tabel 32-1.1), kuid toiduainete töötlejatel rahuldav (0,15), olles veidi kõrgem sektori keskmisest (0,10). Aastatel 2008–2014 kõikus käibe ärirentaablus põllumajandustootjatel rohkem, kui toiduainetöötlejatel, jäädes valdavalt alla 0,1 (vastavalt 0,06 ja 0,08). Varade rentaablus oli parem toiduainete töötlejatel kui põllumajandustootjatel (vastavalt 0,1 ja 0,03) ning

tootmisvarude käibekordaja oli suurem toiduainete töötletajatel kui põllumajandustootjatel (vastavalt 8,63 ja 3,45). Tegevustel osalejate tööandjad olid võrreldes sektoriga lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ning toiduainete töötledajad ka võlakordaja, omakapitali ja varade rentaabluse osas jätkusuutlikumad.

Joonis 33. Põllumajandustootja või tema tööandja jätkusuutlikkuse näitajad perioodil 2008–2014

Joonis 34. Toiduaine töötleja või tema tööandja jätkusuutlikkuse näitajad perioodil 2008–2014

Kokkuvõtvalt võib öelda, et meetme 1.1 raames toetati kõige enam infopäevade korraldamist, mis näitab eelkõige teadusinfo ja uudsete tavade levitamist põllumajandus-, metsandus- ja toidu töötlemise sektoris ning vähem toetati neid tegevusi, millel on eeldus tõsta vaatlusealuses kolmes sektoris hõivatute kvalifikatsiooni. Koolitustest ja teavitustegevustest võttis osa 16 508 isikut (osalemisi oli kokku 43 086). Koolitustel osalejatest 82% tegutses põllumajanduses, 14% toiduainete tööstuses ja 4% metsanduses. Seega võib arvata, et koolitus- ja teavitustegevuse meetme mõju oli tervikuna suurem põllumajandussektorile kui metsa- ja toiduainete tööstuse sektorile.

Tegevustel osalejate tööandjate majandustulemused näitavad, et koolitatud töötajatega ettevõtjad suudavad toota kõrgemat puhast lisandväärtust, olla konkurentsivõimelisemad ja mõnevõrra jätkusuutlikumad kui võrreldavate sektorite ettevõtjad.

2.10. MEEDE 1.2 – PÕLLUMAJANDUSLIKU TEGEVUSEGA ALUSTAVA NOORE ETTEVÕTJA TOETUS (112)

Meetme laiem eesmärk oli noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise hõlbustamine ja põlvkondade vahetusele kaasa aitamine põllumajanduses. Sealjuures oli meede suunatud noorte põllumajandustootjate abistamisele põllumajandusliku majapidamise sisseseadmisel, noortele tööhõivevõimaluste laiendamisele ja noorte kaasamisele maakogukonna arendamisele. Toetus oli ette nähtud alla 40 aastastele põllumajandustootmisega alustavatele või tegelevatele ettevõtjatele, kes seadsid põllumajandusliku majapidamise sisse vähemalt viieks aastaks, mille järel moodustas taotleja aastamüügitulu vähemalt 80% saadud toetuse summast. Toetuse ülemmääraks ühe taotluse kohta oli 40 tuhat eurot.

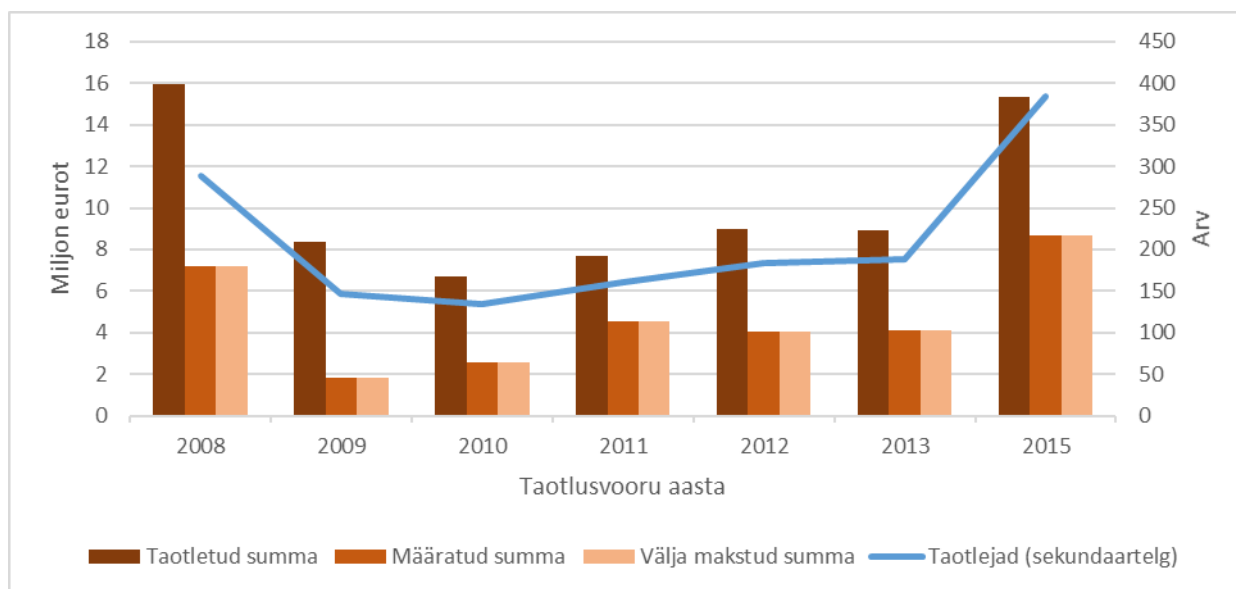
Meetme käigus korraldati aastatel 2008-2015 kaheksa taotlusvoor, millest esimesed kaks toimusid mõlemad aastal 2008. Nende jooksul maksti 846 taotlejale välja toetust kokku rohkem kui 32,9 mln euro ulatuses. Meetme raames heaks kiidetud ja edukalt läbi viidud projektid on niisiis nüüdseks lõpetatud ja kõik väljamaksed ettevõtjatele tehtud.

Kõikide taotlusvoorude jooksul esitasid 1 486 ettevõtjat toetuse saamiseks kokku 1 863 taotlust ehk iga taotleja kohta laekus keskmiselt 1,25 taotlust. Seega on meetme 1.2 raames toetust soovinud noortalunikud võrreldes teiste meetmete taotlejatega esitanud taotlusi mõnevõrra vähem aktiivselt. **Kuna kokku maksti toetus välja 846 ettevõtjale, siis meetme raames eesmärgiks seatud 631 noore põllumajandusettevõtja toetamine täideti 134% ulatuses.**

Esitatud 1 863 taotlusest rahuldati 846 ehk 45%, mis on võrreldes teiste meetmetega üsna madal heakskiidetud taotluste osakaal. See näitaja oli aga taotlusvoorude lõikes küllaltki erinev. Kui enamikes voorudes määrati toetus enam kui 45%-le laekunud taotlustest, siis näiteks aastal 2009 laekunud taotlustest rahuldati alla 22% ehk poole vähem. Kõigi 846 taotluse puhul maksti toetus ka välja, mis tähendab, et hoolimata võrdlemisi suurest hulgast projektidest ei katkestatud mitte ühtegi. See on üsna haruldane, kuivõrd keskmiselt jäi kõikide meetmete raames lõpetamata 9,1% projektidest. Seega olid noore põllumajandustootja toetuse saajad oma projektide ellu viimisel kohusetundlikud.

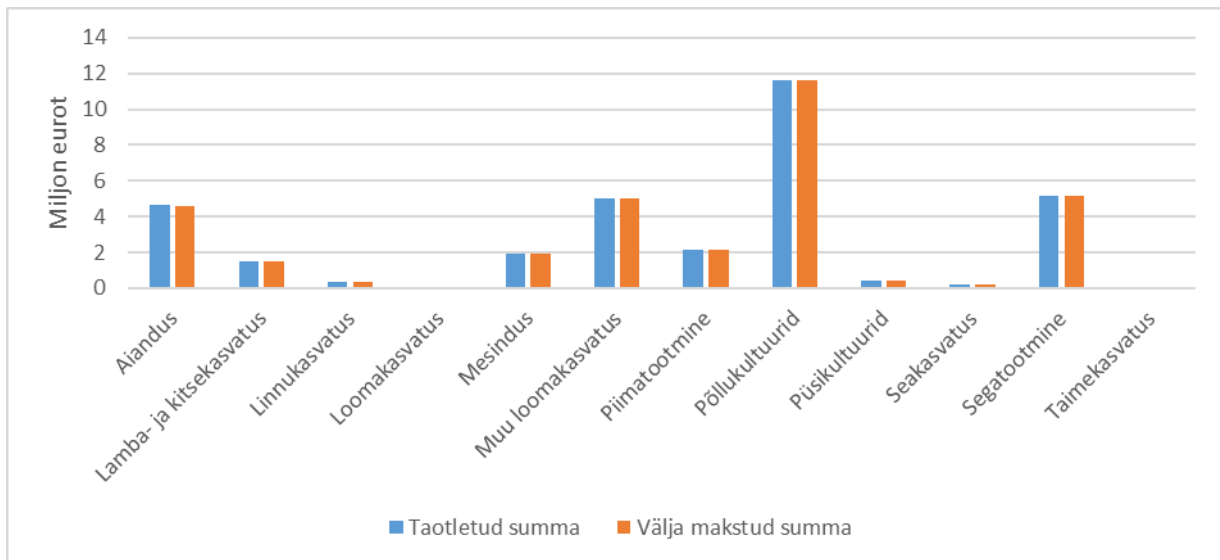
Meetme raames ettevõtjate poolt taotletud peaaegu 72 mln eurost määrati toetussummaks 32,9 mln eurot ehk taotletud summa rahuldati 46% ulatuses (Joonis 35). Kuna kõik projektid lõpetati, siis maksti ka kogu see summa ettevõtjatele välja. Väljamakseid tehti aastate lõikes üsna stabiilselt, va aasta 2013, mil neid ei tehtud peaaegu üldse ja aasta 2015, kui toetust maksti hinnanguliselt kaks korda rohkem kui ülejäänud aastatel. Rahaliselt tehti kõige rohkem väljamakseid esimeses ja viimases voorus esitatud taotlustele. Keskmiselt kujunes ühe

projekti toetussummaks 17,1 tuhat eurot ja keskmiselt toetati ühte noort põllumajandusettevõtjat 21,6 tuhande euroga. **Investeeringute kogumahuks kujunes 37,2 mln eurot ja toetused katsid ettevõtjate meetme raames tehtud investeeringud keskmiselt 89% ulatuses. Nimetatud summa ületas märkimisväärselt sihttasemeks seatud 24,5 mln euro suuruse investeeringute kogumahu ja see sihttase täideti 152% ulatuses.**

Joonis 35. Meetme 1.2 summade ja taotlejate jagunemine taotlusvoorude lõikes

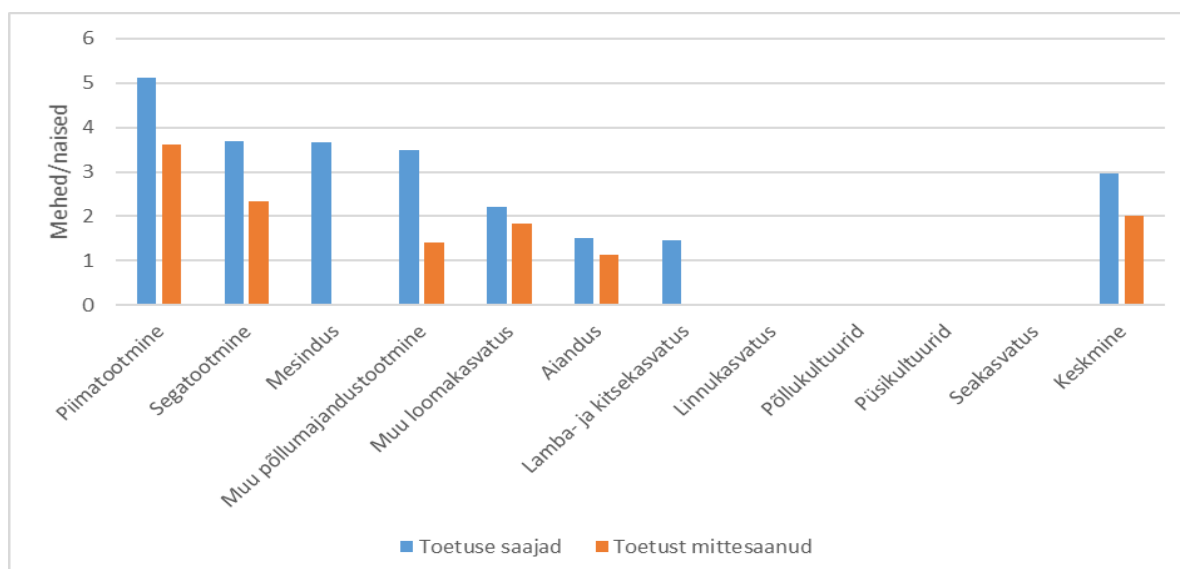
Investeeringud 37,2 mln eurot kulus ühtekokku 1595 tegevuse rahastamiseks nagu on näha lisa 1 tabelist 6-1.2. Meetme 1.2 raames on tegevuste sisu kirjeldamiseks kasutatud tegevusalasid. Ülekaalukalt kõige enam tegevusi viidi ellu seoses erinevate põllukultuuridega (528), ent palju tegevusi oli seotud ka muu loomakasvatuse (264) ja püsikultuuridega (225). Ka kõige enam taotlusi esitati põllukultuuride valdkonnas tegutsevate ettevõtjate poolt (295) ja need taotlused rahuldati 11,6 mln ulatuses (Joonis 36). See tähendab, et 31% investeeringutest ja 35% toetussummast läks just antud tegevusalaga seotud ettevõtjatele. Veel tehti mainimisväärsed investeeringud meetme toetuse jagunemise mõttes segatootmisse (16%), loomakasvatuse (15%) ja aiandusse (14%). Ülejäänud tegevusalad moodustasid kogu toetuseks kulunud summast igaüks alla 7%. Vaadeldes meetme 1.2 taotletud summade määramist, on märkimisväärne, et tegevusalade lõikes on summad määratud ja ka välja makstud üsna võrdselt, kuna kõigis tegevusalades moodustavad väljamaksed taotletud summast vähemalt 99%.

Joonis 36. Meetme 1.2 raames toetatud ettevõtjate võrdlus tegevusalade lõikes

Toetuse saajate keskmine vanus varieerus taotlusvoorude lõikes 29. ja 32. eluaasta vahel nagu võib näha lisa 1 tabelist 11.1-1.2. Taotluse esitamise hetke vanuse järgi olid noorem neljandik toetuse saajatest 25 aastased või nooremad ja vanim neljandik toetatutest 35 aastased või vanemad. Seega kujunes toetatud ettevõtjate keskmiseks vanuseks 30 eluaastat. Tegevusalade võrdluses olid keskmiselt kõige nooremad mesindusega (28 eluaastat), kõige vanemad aga aiandusega tegelevad põllumajandustootjad (32 eluaastat).

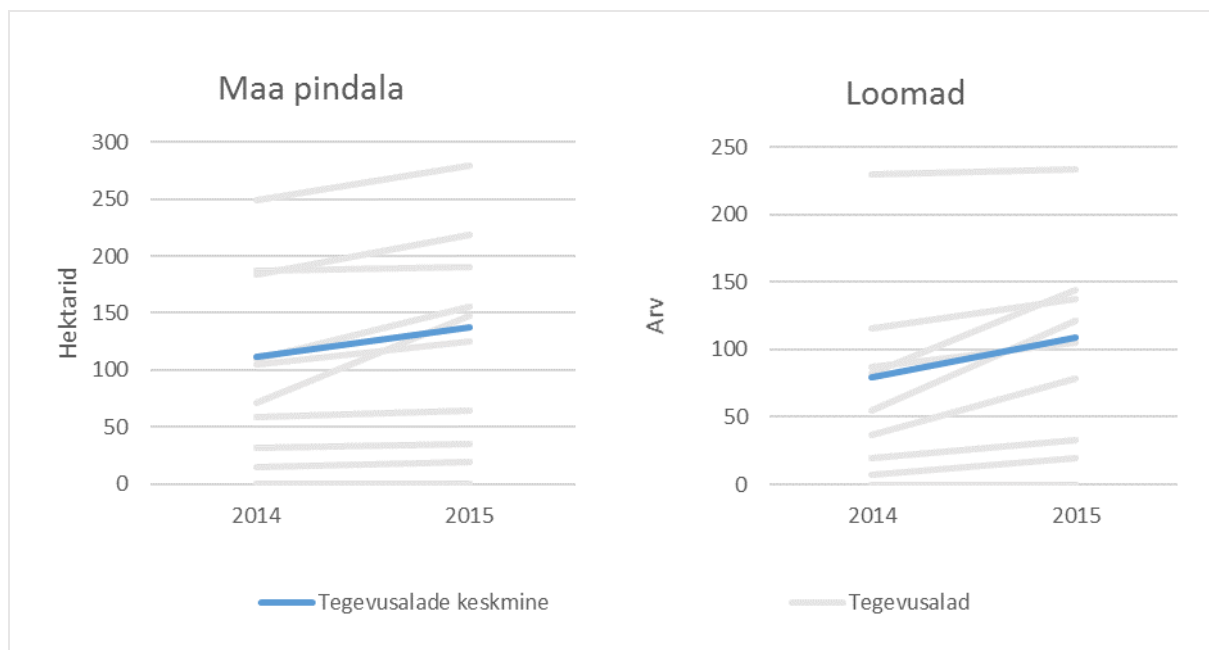
Meetme 1.2 tulemusena toetust saanute ja mittesaanute soolist jaotust tegevusalade lõikes iseloomustab lisa 1 tabel 11.2-1.2 (Joonis 37). Soo kontekstis oli toetatud ettevõtjate seas kõige ebavõrdsemaks tegevusalaks piimatootmine, kus iga naise kohta maksti toetust viiele mehele. Pääaegu nelja meest toetati ühe naise kohta mesinduses ja muus põllumajandustootmises. Mõnevõrra võrdsem tegevusala oli muu loomakasvatus ning meeste ja naiste suhe oli peaaegu võrdne aianduses ning lamba- ja kitsekasvatustes. Kõikidel tegevusaladel toetati aga arvuliselt mehi rohkem kui naisi. Ka toetust mittesaanute seas kehtisid samad tendentsid, kuigi nende hulgas oli sooline jaotus natuke võrdsem. Kui kokku toetati iga naise kohta kolme meest, siis toetust mittesaanute puhul oli see suhe üks kahele. See tähendab, et toetuse saajate seas oli proportsionaalselt rohkem mehi kui nende seas, kellele toetust ei määratud ehk meetme 1.2 raames taotluse esitanute seas oli naistel väiksem tõenäosus toetust saada kui meestel.

Joonis 37. Meetme 1.2 raames toetust saanud ja mittesaanud meeste ja naiste suhe tegevusalade lõikes (puuduvad tulbad tähistavad valdkondi, kus oli liiga vähe isikuid vastava näitaja tähenduslikuks arvutamiseks)

Aastatel 2014 ja 2015 leidsid aset muutused toetuse saajate maa pindalas ja loomade arvus, mille kohta on andmed lisa 1 tabelis 8.1-1.2 (Joonis 38). Toetatud ettevõtjate keskmine toetusõiguslik maa kasvas neil aastatel 112 hektarilt 137 hektarini ehk 22%. Ühelgi tegevusalal see näitaja ei langenud ja ülekaalukalt kõige enam tõusis maa pind ettevõtja kohta lamba- ja kitsekasvatavate seas (107%). Tegutsemiskogemuse järgi lisandus keskmiselt kõige enam maad alustavatele põllumajandustootjatele (37 ha) ja ülevõtjatele (32 ha), samas kui juba tegutsejate ettevõtjate toetusõiguslik pind vähenes keskmiselt 10 ha. Kõikidel tegevusaladel kasvas aastatel 2014-2015 ka keskmine loomade arv, mis kokku tõusis 79 loomalt toetuse saaja kohta 109 loomani ehk 38%. Kõige rohkem kasvas keskmine loomade arv põllumajandusettevõtte üle võtjatel (64 looma), langes see näitaja aga alustajate seas (6 looma). Keskmiselt enim loomi oli 2015. aastal piimatootmise (138) ning lamba- ja kitsekasvatusega (234) tegelevatel ettevõtjatel. Selliseid toetuse saajaid, kellel polnud nimetatud aastal ühtegi hektarit maad ega ühtegi looma, oli olemasolevatel andmetel 30 ja suurem osa neist tegeles muu loomakasvatuse (10 isikut) ja aiandusega (8 isikut).

Nii toetatud kui toetuseta jäetud ettevõtjate hariduslikku seisu kajastavad lisa 1 tabelid 9-1.2 ja 10-1.2 (Joonis 39). Toetuse saajaid, kellel puudus erialane ettevalmistus, oli 194. Nendest omandas planeeritud haridustaseme 152. Kõige enam omandati sealjuures kõrgharidus (64 korda) või keskeri- või kutsekeskharidus (58 korda). Erialase ettevalmistuseta toetuse saajaid oli 23% kõikidest toetatutest. Veidi rohkem oli toetatud ettevõtjaid, kellel oli keskeri- või kutsekeskharidus (25%) ja mõnevõrra vähem kvalifikatsiooniraamistiku vähemalt kolmandat kutsetaset omavaid isikuid (21%).

Joonis 38. Meetme 1.2 raames toetust saanud ettevõtjate keskmise toetusõigusliku maa ja keskmise loomade arvu muutus aastatel 2014–2015

Kõige tavalisem haridustase toetuse saajate seas oli kõrgharidus, kuna see oli olemas 31% neist. Toetust mittesaanute seas oli aga hariduslik jaotus oluliselt erinev. Enamusel neis puudus erialane ettevalmistus (56%) ja vaid 6%-l oli kvalifikatsiooniraamistiku kolmas kutsetase ja 14%-l kõrgharidus. Seega toetati meetme 1.2 käigus pigem kõrgema haridustasemega noori põllumajandustootjaid.

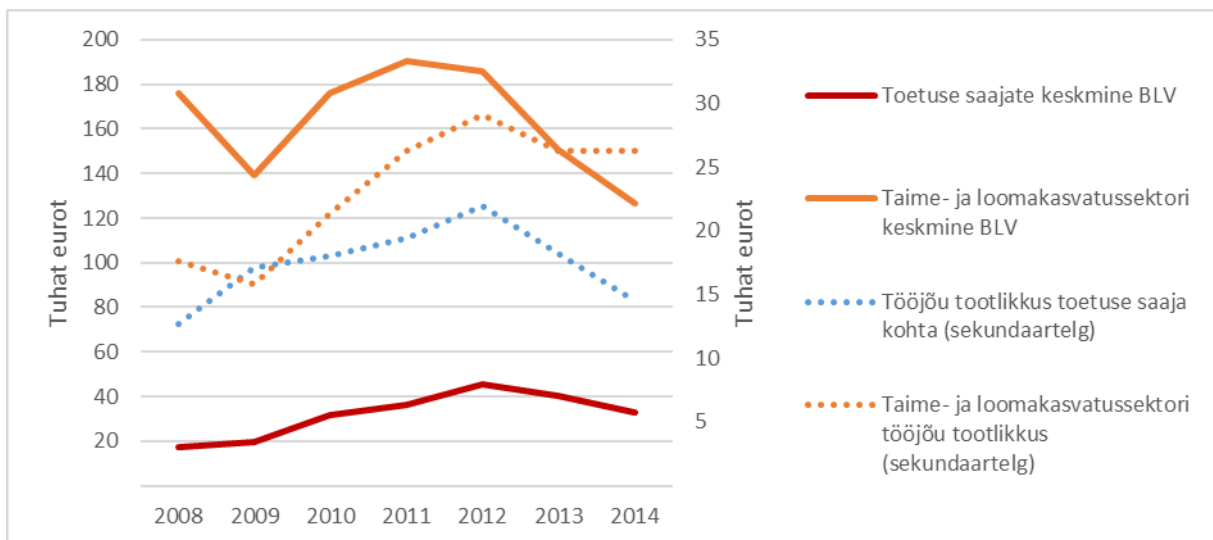

Joonis 39. Meetme 1.2 raames toetust saanute ja mittesaanute erialane ettevalmistus

Hindamaks toetuse saanud ettevõtjate käekäiku ja konkurentsivõimet, vaadeldi üsna mitut majanduslikku näitajat. Sealhulgas hinnati nende poolt loodud lisandväärtust, käibekordajaid, rentablust, majanduskasvu, tööjõu tootlikkust ja erinevaid konkurentsivõime ning jätkusuutlikkusega seotud näitajaid. Analüüsi kaasati toetuse kätte saanud äriühingud, kelle kohta 2015. aasta lõpuks olid vastavad andmed kättesaadavad kõikide majandusaastate kohta

vahemikus 2008–2014 ja sisse kantud kasumiaruande esimese skeemi alusel. Selliseid ettevõtjaid oli 846 seast 98 ehk 12% toetuse saajatest.

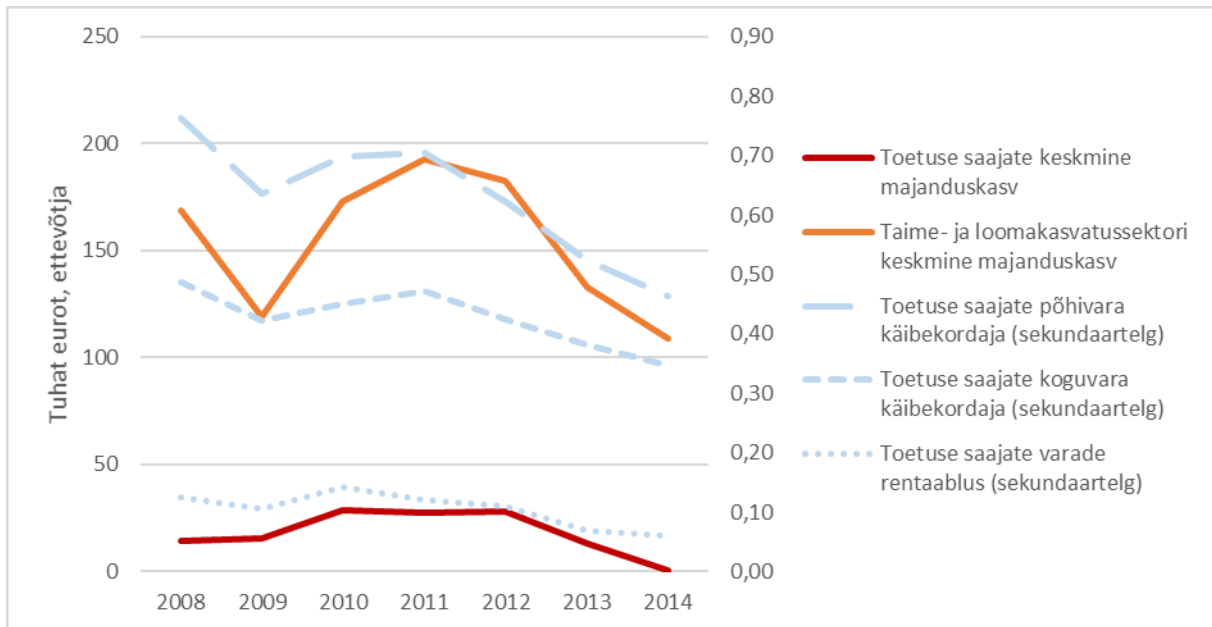
Kuna alustavad noored põllumajandustootjad on pigem väikeettevõtjad, kelle tootmis- ja käibemahud on keskmisest oluliselt madalamad, siis on väiksemad samuti suurem osa nende majanduslikku olukorda kirjeldavad näitajatest. Nii on sektori keskmisest oluliselt madalam ka nende brutolisandväärtuse näitaja ettevõtja kohta, mida võib näha lisa 1 tabelist 16-1.2 (Joonis 40). Kogu vaadeldava perioodi jooksul on see arenenud aga kogu taime- ja loomakasvatussektori vastavast näitajast stabiilsemalt ja ka kukkumine aastatel 2013–2014 ei ole toetuse saajate BLV-d viinud mitte kogu ajavahemiku kõige madalamasse seisu, vaid 2011. aasta tasemele. **Toetatud ettevõtjate BLV ongi aastas keskmiselt 11% tõusnud kogu sektori 5,4% languse kõrval.** See tähendab, et saavutati sihttasemeks seatud BLV aastane kasv vahemikus 10-15%. Ettevõtjate kogu aastane BLV kasvas hinnanguliselt 2008. aasta väärtuselt 14,6 mln eurot 2014. aastaks väärtuseni 27,6 mln eurot. Seega oli hinnanguline kasv 13 mln eurot, mis tähendab, et sihttasemes ette nähtud kasv 3,8 mln euro võrra täideti 346% ulatuses. Sealjuures pole aga tööjõu tootlikkus järginud BLV arengu trendi nagu näitab joonis 3 ja lisa 1 tabel 28-1.2. Selle näitaja puhul on 2013.-14. aastate langus olnud tunduvalt suurem kui kogu sektoris. Vaatlusalusel ajavahemikul on toetuse saajate tööjõu tootlikkus tõusnud aastas keskmiselt vaid 2,2% ja vahe kogu taime- ja loomakasvatussektoriga on kasvanud 28%-lt aastal 2007 44%-le 2014. aastal.

Joonis 40. Meetme 1.2 toetuse saajate ja kogu taime- ja loomakasvatussektori BLV ja sellel põhinev tööjõu tootlikkus

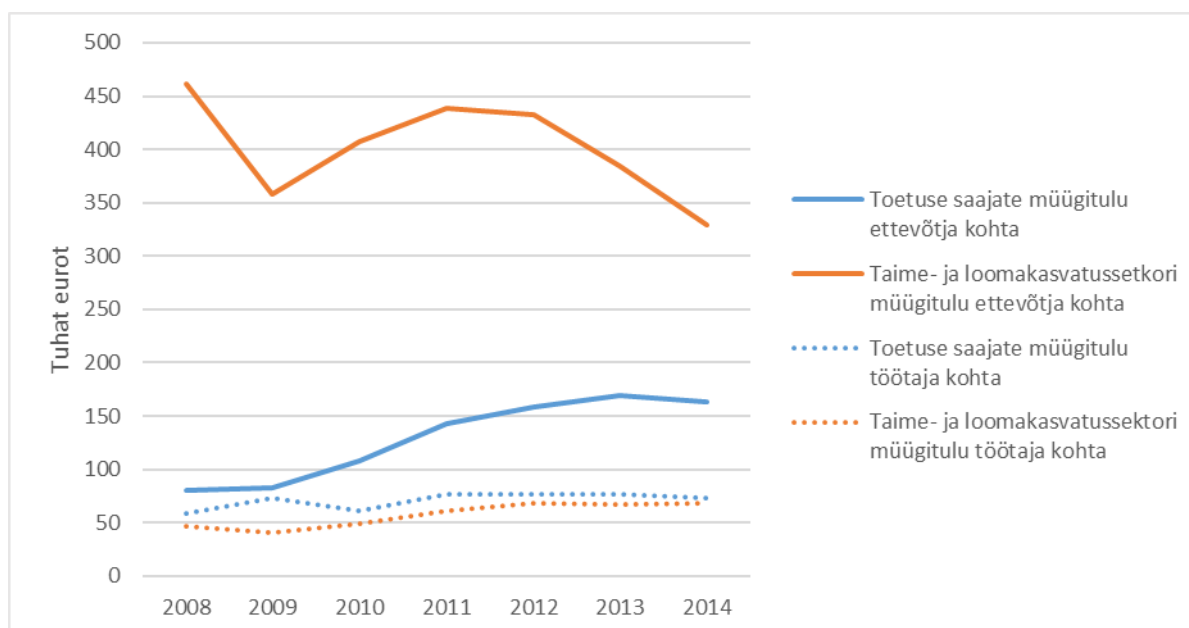
Majanduskasvu iseloomustamiseks kasutatakse NLVd, mis on korrigeeritud EUROSTATi poolt avaldatava koefitsiendiga ELi riikide vahelise hinnataseme erinevuse ühtlustamiseks. See koefitsient on Eesti puhul kasvanud väärtuselt 0,68 aastal 2008 väärtuseni 0,76 aastal 2014. NLV leitakse omakorda BLVst põhivara kulum lahutades. Kui kogu sektoris on majanduskasv arenenud sarnaselt BLVga, siis toetuse saajate puhul mitte, nagu võib näha lisa 1 tabelist 27-1.2 (Joonis 41). Märkimisväärne majanduslangus, mis tabas kogu sektorit majanduskriisi aastatel ei mõjutanud toetatud ettevõtjaid kuigi palju. Nende majanduskasv arenes võrdlemisi stabiilselt, kuid asus koos ülejäänud sektoriga siiski langusesse 2013. aastal.

See kahanemine on jätkunud ka aastal 2014, mil toetuse saajate keskmine majanduskasv langes väärtuselt 13 tuhat eurot väärtuseni 317 eurot ehk nullilähedaseks. Selline areng toetuse saajate seas on seotud peamiselt müügitulu olulise vähenemise ja mitmete kulude kasvuga 2014. aastal. Kahanenud on ka vara tasuvust iseloomustavad varade käibekordajate ja rentaablu näitajad, mille aasta keskmine langemine jääb vahemikku 5,5-11%. Kõige rohkem on vähenenud varade rentaaclus.

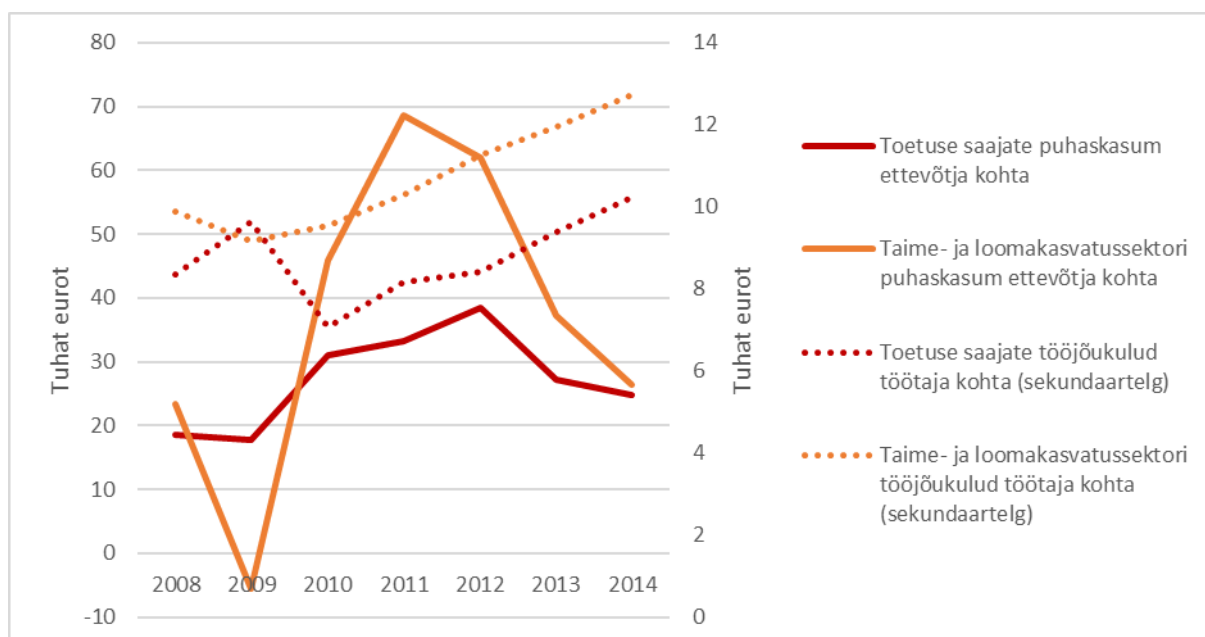
Joonis 41. Meetme 1.2 raames toetust saanute ning kogu taime-ja loomakasvatuse sektori keskmine majanduskasv ja teised tulusust iseloomustavad näitajad

Meetme raames toetatud ettevõtjate müügitulu ei mõjutanud samuti kuigi oluliselt üldine majanduslangus aastatel 2008–2009 nagu võib näha lisa 1 tabel 29-1.2 (Joonis 42). Samuti ei ole toetuse saajate müügitulu aastatel 2013–2014 oluliselt langenud, vaid erinevalt kogu taime- ja loomakasvatuse sektorist eelneva aastaga võrreldes kasvanud. Arvestades arenguid on noored alustavad põllumajandusettevõtjad liikumas müügitulu osas kogu sektoriga samale tasemele. Sellele viitab ka müügitulu 13% keskmine aastane kasv toetuse saajate seas vaadeldaval perioodil, samal ajal kui sektoris on müügitulu aastas keskmiselt 5,5% langenud. Toetatud ettevõtjate müügitulu töötaja kohta oli aga aastatel 2008–2014 pidevalt kõrgem sektori vastavast näitajast, kuigi see vahe perioodi lõpuks kahanes. See on mõistetav arvestades, et alustavates põllumajandusettevõtetes on pigem vähem töötajaid. Toetatud ettevõtjate müügitulu näitajad viitavad aga nende majandusliku suutlikkuse kasvule.

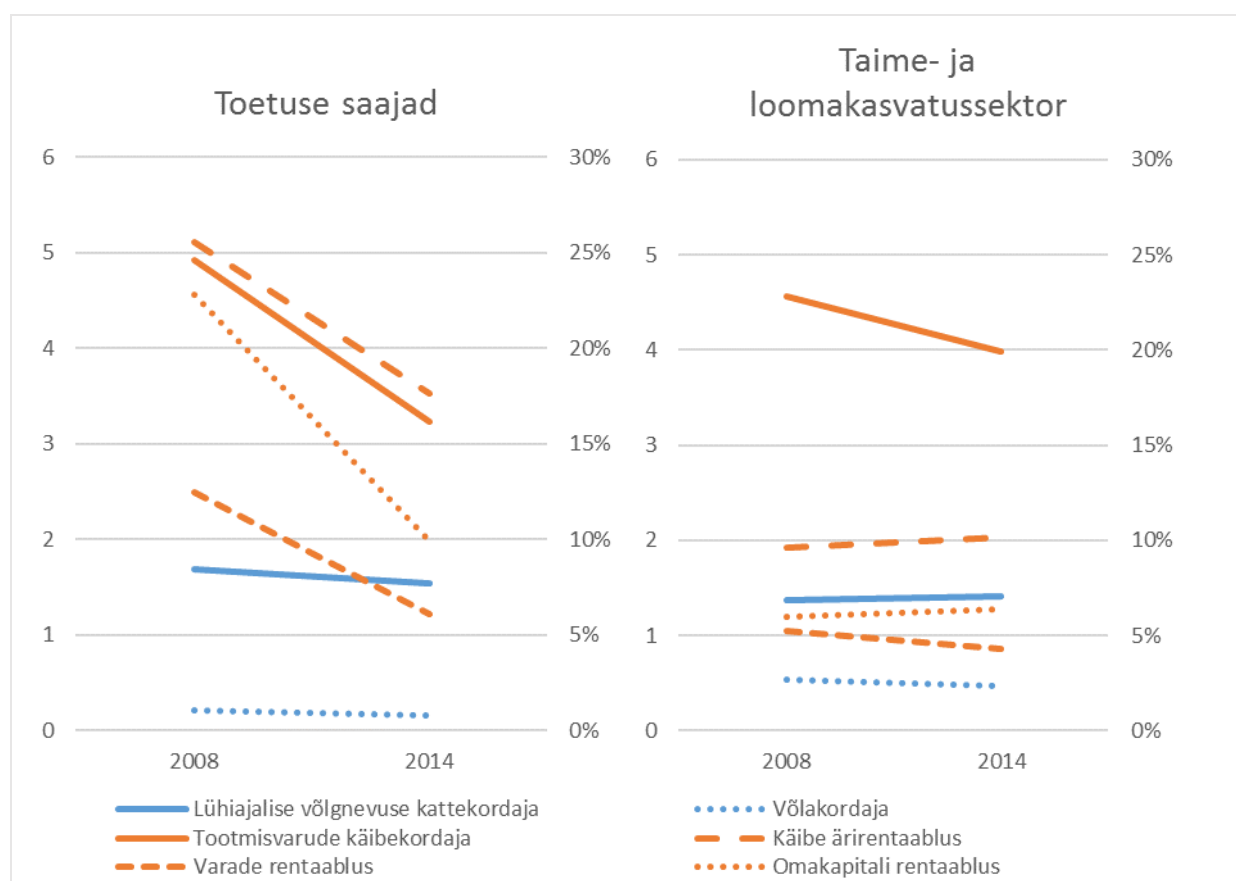

Joonis 42. Meetme 1.2 raames toetust saanute ning kogu taime- ja loomakasvatussektori müügitulu ja sellega seotud näitajad

Lisaks müügitulule on võimalik toetust saanud ettevõtjate konkurentsivõimet hinnata ka mitmete teiste näitajate järgi, mille arengud on välja toodud lisa 1 tabelis 29-1.2 (Joonis 43). Meetme käigus toetatud ettevõtjate puhaskasum ettevõtja kohta on aastate jooksul arenenud oluliselt stabiilsemalt kui ülejäänud taime- ja loomakasvatus sektoris. Kui sektori ettevõtjate seas oli see näitaja 2009. aastal -5 665 eurot ja kasvas seejärel 2011. aastaks väärtuseni 68,7 tuhat eurot, siis toetatutel tõusis samal ajavahemikul puhaskasum ettevõtja kohta 15,5 tuhat eurot. Kogu vaadeldava perioodi jooksul on toetuse saajate puhaskasum ettevõtja kohta kasvanud aastas keskmiselt 4,9%, samal aja kui kogu sektoris vaid 2,1%. Samal ajal on tööjõukulud kasvanud kiiremini aga hoopis sektoris üldiselt, kus aasta keskmine tõus oli 4,3% toetuse saajate 3,4% kõrval. Kui toetatud ettevõtjate BLV kasvu on eelnevalt kirjeldatud, siis nende NLV arenes oluliselt ebasoodsamas suunas. Kuigi nii 2007. kui ka 2013. aastal oli see näitaja väärtusega veidi üle 9700 euro samal tasemel, siis 2014. aastal langes see väärtuseni 241 eurot ettevõtja kohta, mistõttu kujunes aasta keskmiseks muutuseks -46%. Kogu sektoris langes NLV aastas keskmiselt 7,2%. Kuigi NLV ja sellest tulenevalt ka majanduskasv liikusid vaadeldaval perioodil negatiivses suunas, oli toetuse saajate müügitulu, puhaskasumi ja BLV kasv sektori vastavatest näitajate arengutest märgatavalt kiirem ja stabiilsem, mistõttu võib toetatud ettevõtjaid pidada oma valdkonnas konkurentsivõimelisteks.

Joonis 43. Meetme 1.2 raames toetust saanud ettevõtjate ning kogu taime- ja loomakasvatuse sektori konkurentsivõimet iseloomustavate näitajate võrdlus

Joonis 44. Meetme 1.2 raames toetust saanud ettevõtjate ning kogu taime- ja loomakasvatuse sektori jätkusuutlikkust iseloomustavate näitajate võrdlus aastatel 2008 ja 2014

Toetuse saajate ning kogu taime- ja loomakasvatuse sektori jätkusuutlikkusega seotud näitajate areng vaatlusalusel perioodil on välja toodud lisa 1 tabelis 32-1.2 (Joonis 44). Kummagi grupi võlakoormusega seotud näitajad ei ole kokkuvõttes kuigi palju muutunud. Kuigi toetatute

lühiajalise võlgnevuse kattekordaja on aasta keskmise muutusega -1,4% sektori 0,5% tõusu kõrval veidi rohkem langenud, on see näitaja nende seas endiselt natuke kõrgem. Samal ajal on aga toetuse saajate võlakordaja langenud aastas keskmiselt kaks korda kiiremini ja on kõikidel aastatel püsinud 60% madalam sektori vastavast näitajast. Seetõttu saab hinnata toetatud põllumajandustootjate võlakoormust sektori keskmisest madalamaks. Küll aga ei ole sama positiivselt arenenud nende rentaabluks ja varude käibekordaja näitajad. Kõige enam on langenud varade ja omakapitali rentaabluks (aastas keskmiselt vastavalt 11% ja 13%). Sellest hoolimata olid kõik rentaabluks näitajad 2014. aastal vähemalt 40% kõrgemad sektori keskmistest. Neljast tasuvust iseloomustavast näitajast on sektori näitajast madalam (19%) vaid tootmisvarude käibekordaja. Seega kasutavad toetuse saajad oma ressursse üsna tulusalt, hoolimata langusest aastate 2008 ja 2014 võrdluses. Nii võib ka nende jätkusuutlikkust üldiselt pidada teiste sektori ettevõtjatega võrreldes paremaks.

Kokkuvõtteks on meetme 1.2 seatud eesmärkide saavutamine edukas. Kindlalt ületati toetatud ettevõtjate arvu ja investreeringu kogusummaga seotud sihttasemed. Toetatud ettevõtjate seas oli mehi aga kolm korda sama palju kui naisi, samas kui toetuseta jäänud isikute seas oli see vahekord üks kahele. See tähendab, et meetme käigus said toetust pigem mehed, mis ei soodustanud mõlemast soost noorte põllumajandustootjate pikaajalise tegevuse alustamist. Kokkuvõttes kasvas toetuse saajatel aastatel 2014–2015 aastatel oluliselt nii keskmine loomade arv kui ka maa pindala, kuigi põllumajandustootmisega alustavate toetuse saajate puhul keskmine loomade arv veidi langes.

Toetuse saajate seas oli erineva haridustasemega isikuid üsna võrdselt, ent kõige rohkem toetati kõrgharidusega ettevõtjaid. Toetust mittesaanutest olid suurem osa sealjuures erialase ettevalmistuseta. Suurem osa neist toetuse saajatest, kellel taotluse esitamisel puudus erialane ettevalmistus, omandasid selle järgneva kolme kuu jooksul. Ka toetatute majandusnäitajad meetme rakendusperioodil üldiselt paranesid. Ülekaalukalt ületati BLV kasvuga seotud sihttase, kuna toetuse saajate poolt loodav lisandväärtus kasvas võrreldes ülejäänud taime- ja loomakasvatusektoriga oluliselt. Hoolimata toetatud ettevõtjate majanduskasvu langusest olid nende teised konkurentsivõime näitajad oluliselt paremad kogu sektorist, mistõttu võib neid pidada piisavalt konkurentsivõimelisteks. Kuigi langesid ka tegevuse tulusust iseloomustavad näitajad, jäid need ikkagi kõrgemale ülejäänud sektorist. Samuti oli madalam toetuse saajate võlakoormus, mistõttu on nende puhul tegemist pigem jätkusuutlike ettevõtjatega.

2.11. MEEDE 1.3 – NÕUANDESÜSTEEMI JA –TEENUSETE TOETAMINE (114, 115)

Meetme 1.3 üldeesmärk oli toetada põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele ettenähtud nõuandeteenuse kättesaadavust.

Meede sisaldas kolme omavahel seotud tegevust:

- 1) põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele nõuandeteenuse võimaldamine, mille sihiks oli nõuande kasutamise soodustamine ettevõtte või tegevuste paremaks majandamiseks majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnaaspekte arvestades (tegevus 1);
- 2) nõuetele vastavuse ning töötervishoiu ja tööohutuse alase nõuandeteenuse võimaldamine, mille sihiks oli nõuande pakkumise soodustamine ettevõtete tegevuse vastavusse viimiseks nõukogu määruse (EÜ) nr 73/2009 artiklis 5 ja II lisas sätestatud kohustuslike majandamisnõuete, artiklis 6 ja III lisas sätestatud heade põllumajandus- ja keskkonnatingimustega ning EL õigusaktidel põhinevate töötervishoiu ja tööohutuse nõuetega (tegevus 2);
- 3) nõuandesüsteemi arendamine nõuandeteenuse hea kättesaadavuse tagamiseks, mille sihiks oli nõuandesüsteemi tugevdamine kompetentse info ja teadmiste paremini kättesaadavaks muutmisel põllumajandus- ja metsandusettevõtetele (tegevus 3).

Tegevus 1 ja tegevus 2 oli suunatud põllumajandustootjatele, kes tegutsesid maapiirkonnas ning erametsa valdajatele, kelle omandis oli või kes kasutas õiguslikul alusel vähemalt 0,3 ha maatulundus- ja/või metsamaad. Tegevus 3 oli suunatud koordineerivale keskusele ja nõuandekeskustele.

Tegevused olid vastastikku sõltuvad, kuna toetatavat nõuannet pakuti vaid toimivate nõuandekeskuste kaudu. Samuti ei saanud nõuandekeskused tegutseda konsulentide ja nõuandeteenuse osutamiseta. Nõuandeteenus oli toetuskõlblik, kui teenust oli osutanud kutsel omav konsulent, kes oli lepingulises suhtes tunnustatud nõuandekeskusega. Nõuandeteenust pakkuvaid nõuandekeskuseid oli 16 (15 nõuandekeskust ja üks koordineeriv keskus).

Aastatel 2008–2015 maksti nõuandeteenuse toetust tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames kokku 2 671 põllumajandustootjale ja erametsavaldajale 4,1 mln euro ulatuses. Perioodil 2008–2015 sai iga toetuse saaja tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames nõuandetoetust keskmiselt 1 547 eurot (mediaan 1 124 eurot), keda nõustati toetuse toel keskmiselt 45,8 tunni ulatuses (mediaan 32 tundi).

Kuigi meetme 1.3 üldeesmärk oli toetada põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele ettenähtud nõuandeteenuse kättesaadavust, moodustasid põllumajandustootjad nõuandetoetuse saajatest 98% ning metsandusega tegelevate isikute osatähtsus nõuandetoetuse saajatest oli tagasihoidlik (2,2% toetuse saajatest). Metsanduslik nõustamine oli koondunud SA Erametsakeskuse haldusalasse. Metsanduslaste nõustamisteede loetelu, millele said erametsaomanikud SAlt Erametsakeskus taotleda nõustamise toetust ning

metsandusalast nõuannet pakkuvate konsulentide nimekiri, kes nõustamisteenust pakkusid, oli pikk. Igal metsaomanikul oli õigus saada ühe kalendriaasta jooksul kuni 15 tundi riigi finantseeritud metsaühistutes tegutsevate metsanduskonsulendi nõustamist, millest kaks esimest tundi olid metsaomanikule tasuta.

Tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames oli võimalik toetust saada 18 nõuandeteenuse liigile. Nõu saadi 13 erinevas nõuande valdkonnas 122 377 tunni ulatuses (Tabel 4). Kõige rohkem kasutati finantsmajandusalast nõuannet (3 530 korda 69 870 tunni ulatuses) ja kõige vähem põllumajandustehnoloogiatealast nõuannet (üks kord 33 tunni ulatuses). Üldse ei kasutatud põllumajandushoonete ehitamise-, maaparanduse-, bioenergia- või biomassi- ja loomade heaolu alast nõuannet. Inimeste ja loomade tervishoiu ning taimetervise alase nõuande puhul osutati taimekaitsealast nõuannet. Keskmise toetus ühe nõuandetunni kohta oli 34 eurot. Keskmisest rohkem maksti toetust ühe nõuandetunni kohta töötervishoiu- ja tööohutusalase nõuande puhul (42 eurot) ning keskmisest vähem põllumajandussaaduste käitlemise (25 eurot) ja loomakasvatusalase (29 eurot) nõuande puhul. Keskmiselt kulus nõuandeteenuse saamisele 19 tundi. Keskmisest kauem kestis mesindus- ja põllumajandustehnoloogiaalase (vastavalt 36 ja 33 tundi) ning keskmisest vähem mahepõllumajandusalase nõuande osutamine (11 tundi). **Seega harvem kasutatud nõuande liigi kasutusaeg oli pikem ning sagedamini kasutatud nõuande liigi kasutusaeg jällegi lühem.**

Tabel 4. Väljamakstud nõuandeteenuse kasutatud kordade arv, maht (h), nõuandeteenuse osutajate arv ja toetuse summa (eurot) nõuandeliikide lõikes

Nõuande liik	Kasutatud kordade arv	Kasutatud tundide arv, h	Teenust osutavate nõuandekeskuste arv	Toetuse summa, eurot	Keskmine toetus ühe nõuandetunni kohta, eurot	Keskmine kasutatud tundide arv, h
Ettevõtte majandamisalane	428	7 941	11	270 795	34	19
Finantsmajandusalane	3 530	69 870	16	2 377 731	34	20
Keskkonna, sh põllumajandus-keskkonnaalane	50	990	4	34 719	35	20
Loomakasvatusalane	360	8 053	15	236 607	29	22
Mahepõllumajandusalane	147	1 527	12	47 111	31	10
Mesindusalane	31	1 115	2	36 650	33	36
Metsamajandamisalane	34	1 043	5	35 729	34	31
Nõuetele vastavuse nõuetealane	657	13 793	16	489 020	35	21
Põllumajandussaaduste käitlemisalane	3	89	2	2 190	25	30
Põllumajandustehnoloogiatealane	1	33	1	1 279	39	33
Taimekaitsealane	10	109	4	3 977	36	11
Taimekasvatusalane	1 222	16 830	16	553 795	33	14
Töötervishoiu- ja tööohutusalane	38	984,1	7	41 246	42	26
KOKKU	6 511	122 377	16	4 130 849	34	19

Finantsmajandus-, nõuetele vastavuse nõute- ja taimekasvatusalast nõuannet pakkusid kõik maakondlikud nõuandekeskused ja koordineeriv keskus. Vaid üksikud keskused pakkusid põllumajandustehnoloogiate-, põllumajandussaaduste käitlemise, mesindus-, keskkonna-, metsamajandamis- ning taimekaitsealast nõuannet (viis või alla selle nõuandekeskuse).

Nii põllumajandustootjad kui ka erametsa valdajad kasutasid kõige enam finantsmajandusala nõuannet (Tabel 5). Kui põllumajandustootjate teine sagedasem kasutatav nõuande liik oli taimekasvatusalane nõuanne, siis erametsa valdajad kasutasid metsamajandamisala nõuannet. Võrreldes eelnevate perioodidega lisandus põllumajandustootjatel keskmiselt 21% ja erametsa valdajatel 33% nõuandeteenuse kasutamise kordi (lisa 1 tabel 12.2-1.3). Perioodide võrdluses hakkasid põllumajandustootjad rohkem kasutama nõuetele vastavuse nõutealast (muutus 43%) ning erametsa valdajad finantsmajandusealast (muutus 46%) nõuannet.

Tabel 5. Toetuse saajate väljamakstud nõuandeteenuse kordade põhine jaotus sektorite lõikes perioodil 2008–2015

Nõuande liik	Toetuse saaja sektor perioodil 2008–2015	
	põllumajandustootja	erametsa valdaja
Ettevõtte majandamisalane	422	6
Finantsmajandusalane	3 471	59
Keskkonna, sh põllumajandus-keskkonnaalane	44	6
Loomakasvatusalane	359	1
Mahepõllumajandusalane	147	0
Mesindusalane	31	0
Metsamajandamisalane	3	31
Nõuetele vastavuse nõutealane	656	1
Põllumajandussaaduste käitlemisalane	3	0
Põllumajandustehnoloogiatealane	1	0
Taimekaitsealane	10	0
Taimekasvatusalane	1 217	5
Töötervishoiu- ja tööohutusealane	37	1
KOKKU	6 401	110

Kuigi finantsmajandusalane nõuanne oli 2015. aastal jätkuvalt kõige enam kasutatud nõuandeteenus, kasvas alates 2011. aastast kõige kiiremini nõuetele vastavuse nõutealase nõuande kasutamine (kordade arv kasvas 44% ning tundide arv kasvas 47%, lisa 1 tabel 12.3-1.3.1).

Järgnevates alapeatükkides vaadeldi meetme 1.3 tegevust 1, tegevust 2 ja tegevust 3 eraldi. Nõuandeteenuse tegevuste 1 ja 2 jagamise aluseks oli nõuandeteenuse toetuse taotlemise aasta ning nõuande liik. Kõik kuni 31.12.2010 esitatud taotlused kuulusid tegevuse 1 hulka. Alates 01.01.2011 jaotati nõuandeteenus kaheks – tegevus 1 ja tegevus 2. Tegevuse 2 hulka kuulusid kõik taotlused, mis sisaldasid selliseid nõuande liike nagu nõuetele vastavuse nõutealane ning töötervishoiu- ja tööohutusealane nõuanne. Kui taotlus sisaldas lisaks eelpool nimetatud

nõuande liigile muid nõuande liike, loeti ka need nõuande tegevuse 2 hulka. Ülejäänud taotlused, mis ei sisaldanud eelpool nimetatud kahte nõuande liiki, loeti tegevuse 1 hulka.

2.11.1. Tegevus 1 – põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele nõuandeteenuse võimaldamine (114)

Toetust said (toetus oli välja makstud) 2 525 põllumajandustootjat ja 58 erametsa valdajat.

MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud järgmiselt:

- Toetatud põllumajandustootjate arv – 2 500. Täidetud 101%.
- Toetatud erametsavaldajate arv – 100. Täidetud 58%.

Tegevuse 1 raames maksti toetust 3,6 mln euro ulatuses, millest nõuetele vastavuse nõuete ning töötervishoiu ja tööohutusealase nõuandeteenuse eest maksti toetust 71,2 tuhande euro ulatuses (Tabel 6). Viimane moodustas 2,0% kogu tegevuse 1 raames väljamakstud toetuse summast. Tegevuse 1 raames osutati nõuandeteenust 108 491 tundi.

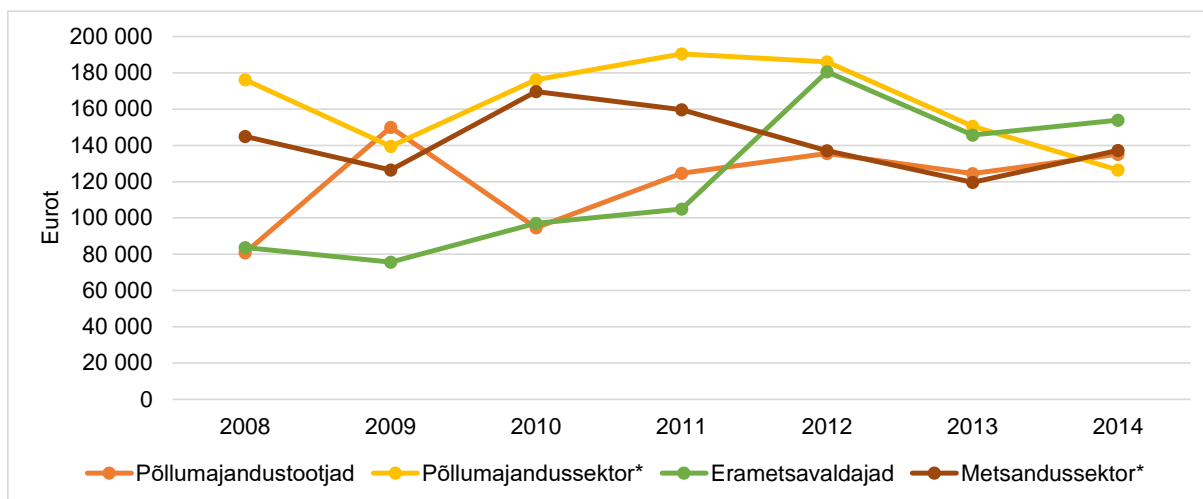
Tabel 6. Perioodil 2008–2015 tegevuse 1 nõuandeteenust kasutatud kordade arv, maht (h), nõuandeteenuse osutajate arv ning väljamakstud toetuse summa (eurot) nõuandeliikide lõikes

Nõuande liik	Kasutatud kordade arv	Kasutatud tundide arv, h	Teenust osutavate nõuandekeskuste arv	Väljamakstud toetuse summa, eurot
Ettevõtte majandamisalane	424	7 887	11	269 394
Finantsmajandusalane	3 495	69 330	16	2 358 662
Keskkonna, sh põllumajanduseskkonnaalane	50	990	4	34 719
Loomakasvatusalane	327	7 543	15	221 278
Mahepõllumajandusalane	138	1 423	12	44 975
Mesindusalane	31	1 115	2	36 650
Metsamajandamisalane	34	1 043	5	35 729
Nõuetele vastavuse nõuetealane	116	2 203	11	68 597
Põllumajandussaaduste käitlemisalane	3	89	2	2 190
Põllumajandustehnoloogiatealane	1	33	1	1 279
Taimekaitsealane	9	105	4	3 833
Taimekasvatusalane	1 198	16 681	16	548 833
Töötervishoiu- ja tööohutusealane	2	50	2	2 556
KOKKU	5 828	108 491	16	3 628 694

Järgnevalt analüüsiti tegevuse 1 raames nõuandetoetuse saajate majandustegevuse selliseid näitajaid nagu BLV, tööjõu tootlikkus, tööviljakus ning konkurentsivõime. Analüüsiti perioodi 2008–2014 toetuse saajate majandusnäitajaid ning saadud tulemisi võrreldi SA poolt kogutud andmeid sektorite kohta samade aastate lõikes. Toetuse saajate majandusnäitajate analüüsi kaasati 482 ettevõtjat, kellest enamuse moodustasid OÜ esindajad (91%), aga oli ka AS (4,4%) ja TuÜ (4,6%) esindajaid. 97% ettevõtjatest olid põllumajandustootjad ja 3,0%

erametsa valdajad. Analüüsi kaasatud ettevõtjatel oli olemas kõigil seitsmel vaadeldaval aastal müügitulu ning kaupade, toore, materjali ja teenuse kulu näitajad. Analüüsi kaasatud toetuse saajate valimi väiksus tulenes asjaolust, kuna enamus toetuse saajatest olid FIED ning nende majandusnäitajad ei olnud püsihindajale kättesaadavad. Jäeti välja ka need ettevõtjad, kelle majandusnäitajad olid BLV vms arvutamisel puudulikud või oleks oluliselt moonutanud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi ning selle tulemust.

Ettevõtjate majanduslikku efektiivsust iseloomustab BLV, mis näitab ettevõtja kogutoodangu väärtuse ja toodangu tootmiseks tehtud eri- ja üldkulude vahet. Vaatlusaluste põllumajandustootjate BLV oli perioodil 2008–2014 valdavalt madalam kui sektoris keskmiselt (Joonis 45, lisa 1 tabel 16.1-1.3). Erandiks oli 2009. a ja 2014. a, mil oli toetust saanud põllumajandustootjate BLV suurem kui sektoris keskmiselt (vastavalt 150,0 tuhat ja 139,4 tuhat eurot ning 135,1 tuhat ja 126,5 tuhat eurot). Toetust saanud erametsavaldajate BLV oli kuni 2011. a madalam metsandussektori keskmisest ning alates 2012. a sektori keskmisest suurem. Vaatlusalustel ettevõtjatel muutus aastast BLV rohkem kui sektoris keskmiselt (põllumajandustootjatel 9,0% ja erametsa valdajatel 10,7% aastas). **Seega toetus saanud ettevõtjad on aastatega saavutanud sektori keskmisest suurema BLV.**

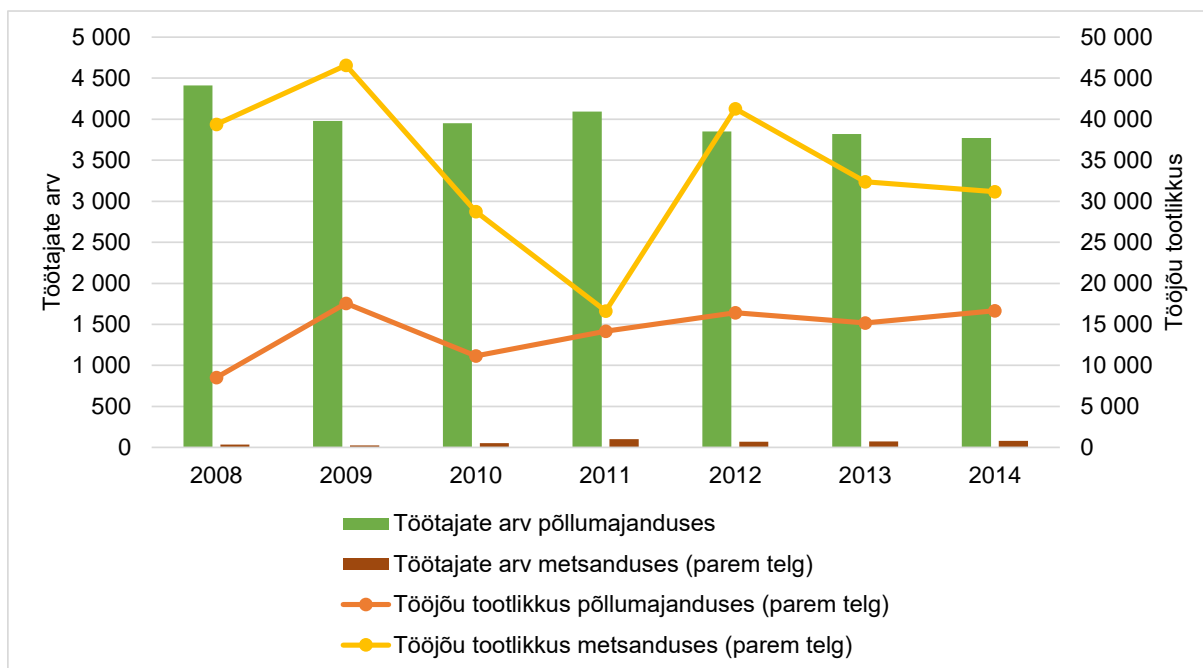

Joonis 45. Väljamakse saanud ettevõtjate ning sektori keskmine brutolisandväärtus perioodil 2008–2014, eurot/ettevõtja

*Allikas: SA

Töõjõu tootlikkuse hindamiseks jagati vastava aasta BLV töötajate arvuga. Toetust saanud põllumajandustootjate töõjõu tootlikkus ja tööviljakus oli perioodil 2008–2014 valdavalt madalam kui põllumajandussektoris keskmiselt (lisa 1 tabel 28.1-1.3, lisa 1 tabel 30.1-1.3), kuid muutus mõnevõrra rohkem kui sektoris keskmiselt (töõjõu tootlikkus vastavalt 11,8% ja 6,9% ning tööviljakus 9,1% ja 6,7%). Erametsa valdajate töõjõu tootlikkus (Joonis 46) ja tööviljakus oli aastate lõikes väga hüplik, olles sektori keskmisest kord madalam, kord kõrgem. Võrreldes sektori keskmisega muutus toetust saanud metsavaldajate töõjõu tootlikkus oluliselt vähem kui sektoris keskmiselt (vastavalt -3,7% ja 9,8%), kuid tööviljakus veidi rohkem (2,0% ja 1,4%). **Siit võib järeldada, et tegevuse 1 raames nõuandeteenust kasutanud põllumajandustootjate tootlikkus ja tööviljakus on stabiilset kasvanud, kuid võrreldes põllumajandussektori keskmisega tootsid nad madalamat puhast**

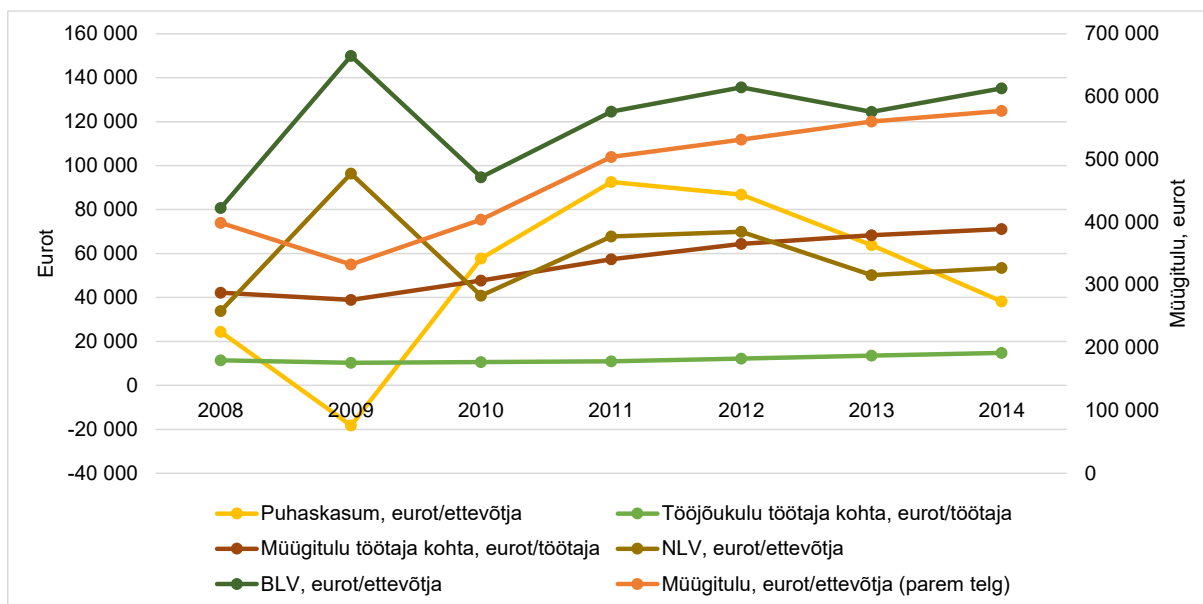
lisandväärtust. Nõuandetoetust saanud erametsa valdajate lisandväärtuse tootmine oli võrreldes sektoriga väga hüplik (sektoriga võrreldes kord kõrgem, kord madalam) ning tootlikkuse ja tööviljakuse kasvutrend puudus.

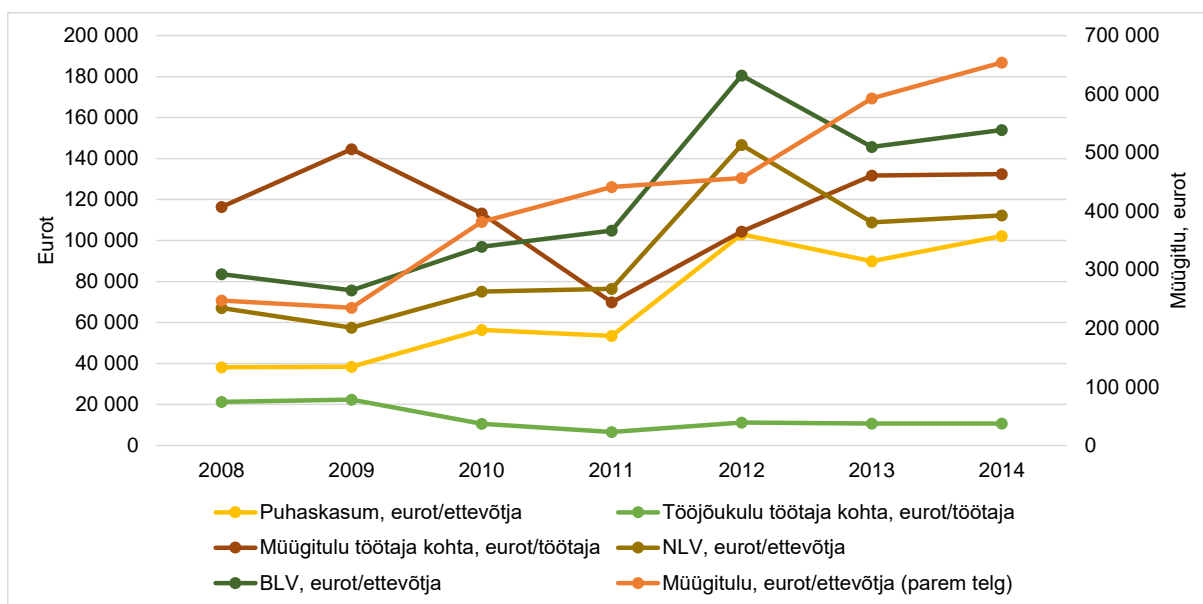
Joonis 46. Väljamakse saanud ettevõtjate töötajate arv (kokku) ja tööjõu tootlikkus (eurot töötaja kohta) aastatel 2008–2014

Perioodil 2008–2014 oli tööjõukulu töötaja ja hõivatu kohta toetust saanud põllumajandustootjatel suurem kui võrreldavas sektoris keskmiselt (lisa 1 tabel 29-1.3 ja lisa 1 tabel 30-1.3). Erametsa valdajatel oli tööjõukulu töötaja kohta sektori keskmisest suurem kuni 2013. aastani ning pärast seda jäi sektori keskmisele alla. Samuti oli erametsa valdajate tööjõukulu hõivatu kohta suurem kuni 2009. aastani ning pärast seda jäi sektori keskmisele alla.

Tegevusest 1 toetust saanud ettevõtjate konkurentsivõime näitajad on alates 2011. aastast veidi paranenud (Joonis 31, Joonis 48). Põllumajandustootjate puhaskasum ettevõtja kohta oli sektori keskmisest kõrgem, müügitulu kuni 2010. aastani madalam, alates 2011. aastast kõrgem ning NLV oli sektori keskmisest valdavalt madalam (v. a 2009. aasta, lisa 1 tabel 29.1-1.3). Erametsa valdajate keskmine müügitulu oli metsandussektori keskmisest madalam kuni 2011. aastani (lisa 1 tabel 29.2-1.3). Puhaskasum oli aastate lõikes hüplik. NLV oli kogu vaadeldaval perioodil sektori keskmisest valdavalt madalam, v. a aastatel 2012 ja 2013.

Joonis 47. Põllumajandustootjate konkurentsivõime näitajad perioodil 2008–2014

Joonis 48. Erametsa valdajate konkurentsivõime näitajad perioodil 2008–2014

Konkurentsivõime näitajate aastase muutuse alusel saab väita et, et toetust saanud ettevõtjate konkurentsivõime on kasvanud kiiremini just müügitulu, BLV ja erametsavaldajatel ka NLV osas, kuid puhaskasumi aastane muutus on võrreldes sektoriga jäänud tagasihoidlikumaks.

2.11.2. Tegevus 2 – nõuetele vastavuse ning töötervishoiu ja tööohutuse alase nõuandeteenuse võimaldamine

Toetust said (toetus oli välja makstud) 423 põllumajandustootjat ja kaks erametsa valdajat.

MAKis esitatud sihttasemed saavutati järgmiselt:

- Toetatud põllumajandustootjate arv – 1 000. Täidetud 42%.
- Toetatud erametsavaldajate arv – 100. Täidetud 2,0%.

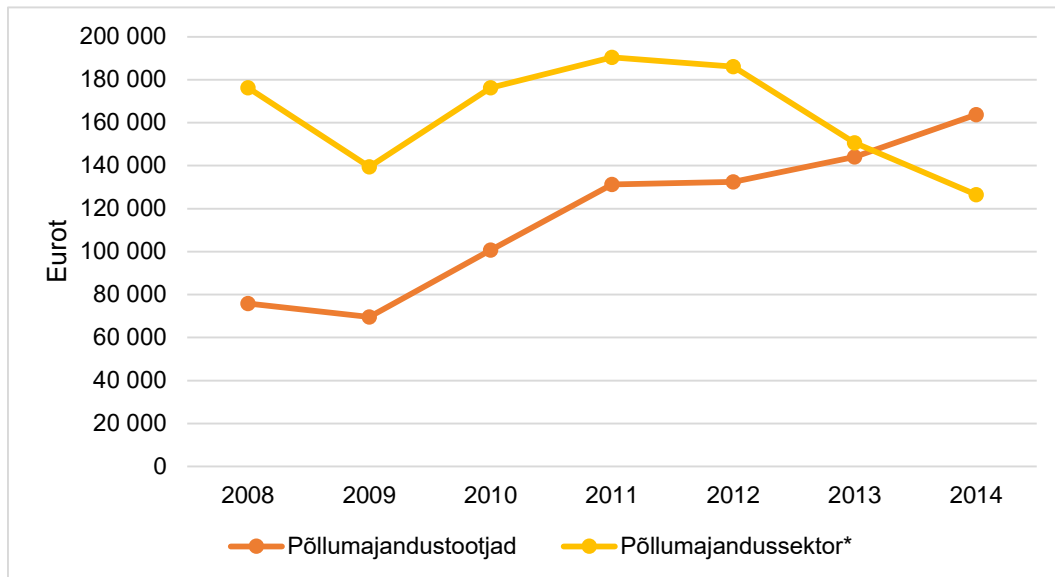
Tegevuse 2 raames maksti toetust 502,2 tuhande euro ulatuses, millest nõuetele vastavuse nõuete- ning töötervishoiu- ja tööohutusealase nõuandeteenuse eest maksti toetust 459,1 tuhande euro ulatuses (Tabel 7). Viimane moodustas 91% kogu tegevuse 2 raames väljamakstud toetuse summast. Tegevuse 2 raames osutati nõuandeteenust 13 887 tunni ulatuses, millest nõuetele vastavuse nõuete- ning töötervishoiu ja tööohutusealane nõuanne moodustas 90% osutatud nõuande mahust. Nõuetele vastavuse nõuetealast nõuannet osutas 15 ning töötervishoiu- ja tööohutusealast nõuannet viis nõuandekeskust.

Tabel 7. Perioodil 2008–2015 tegevuse 2 nõuandeteenust kasutatud kordade arv, maht (h), nõuandeteenuse osutajate arv ning väljamakstud toetuse summa (eurot) nõuandeliikide lõikes

Nõuande liik	Kasutatud kordade arv	Kasutatud tundide arv, h	Teenust osutavate nõuandekeskuste arv	Väljamakstud toetuse summa, eurot
Ettevõtte majandamisalane	4	54	2	1 401
Finantsmajandusalane	35	541	6	19 069
Loomakasvatusalane	33	511	3	15 330
Mahepõllumajandusalane	9	104	1	2 137
Nõuetele vastavuse nõuetealane	541	11 590	15	420 422
Taimekaitsealane	1	4	1	144
Taimekasvatusalane	24	150	5	4 962
Töötervishoiu- ja tööohutusealane	36	934,1	5	38 690
KOKKU	683	13 887	15	502 155

Järgnevalt analüüsiti tegevuse 2 raames nõuandetoetuse saajate majandustegevuse selliseid näitajaid nagu BLV, tööjõu tootlikkus, tööviljakus ning konkurentsivõime. Analüüsiti perioodi 2008–2014 toetuse saajate majandusnäitajaid ning saadud tulemisi võrreldi SA poolt kogutud andmeid sektori kohta samade aastate lõikes. Toetuse saajate majandusnäitajate analüüsi kaasati 90 ettevõtjat, kellest enamuse moodustasid OÜ esindajad (86%), aga oli ka AS (7,6%), TuÜ (5,4%) ja UÜ (1,0%) esindajaid. Kõik ettevõtjad olid põllumajandustootjad. Analüüsi kaasatud toetuse saajate valimi väiksus tulenes asjaolust, et enamus toetuse saajatest olid FIED, kelle majandusnäitajad ei olnud püsihindajale kättesaadavad. Jäeti välja ka need ettevõtjad, kelle majandusnäitajad olid BLV vms arvutamisel puudulikud või oleks oluliselt moonutanud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi ning selle tulemust.

Vaatlusaluste ettevõtjate BLV oli perioodil 2008–2013 madalam kui taime- ja loomkasvatusektoris keskmiselt (Joonis 49, lisa 1 tabel 16.3-1.3), kuid paranes aasta-aastalt ning 2014. aastal ületas sektori keskmist. Vaatlusalustel ettevõtjatel muutus aastas BLV rohkem (17% aastas) kui kogu sektoris tervikuna (-5,4% aastas).

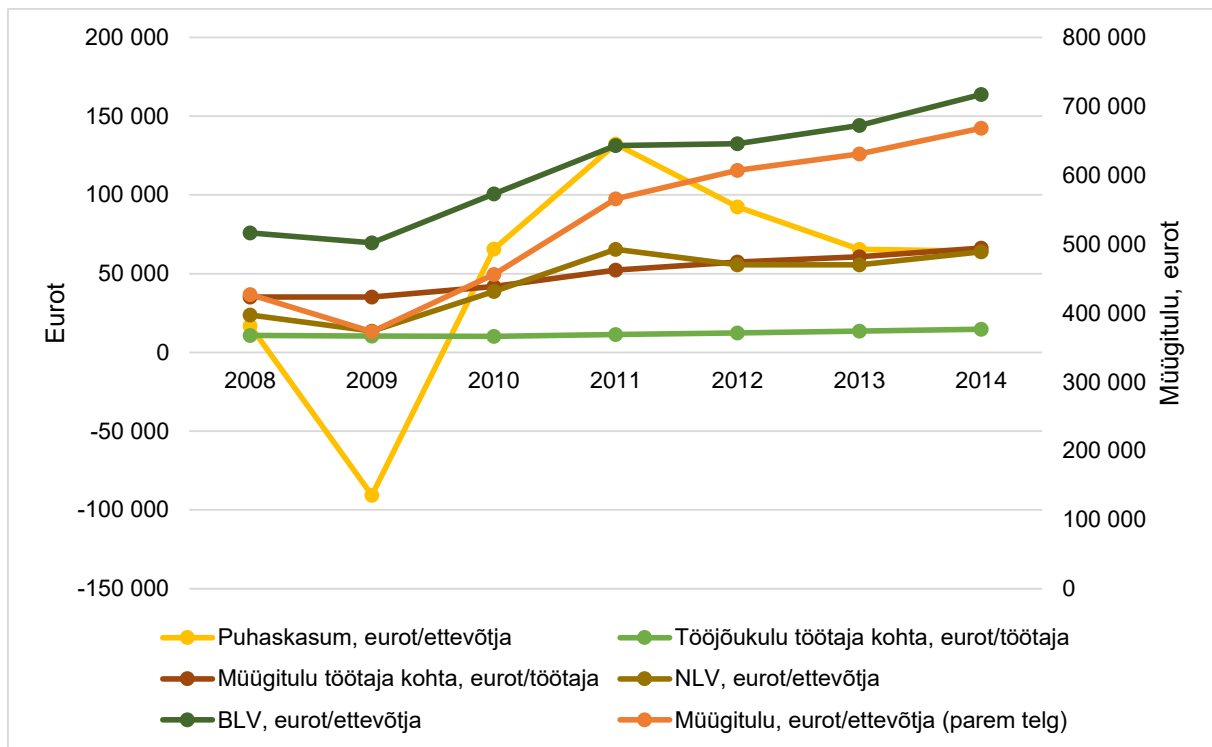
Joonis 49. Väljamakse saanud ettevõtjate ning sektori keskmine brutolisandväärtus perioodil 2008–2014, eurot/ettevõtja

*Allikas: SA

Põllumajandustootjate tööjõu tootlikkus ja tööviljakus oli madalam kui põllumajandussektoris keskmiselt (lisa 1 tabel 28.2-1.3, lisa 1 tabel 30.3-1.3) ning muutus mõnevõrra rohkem kui sektoris keskmiselt. **Seega tegevuse 2 raames nõuandeteenust kasutanud põllumajandustootjad tootsid madalamat puhast lisandväärtust kui ettevõtjad põllumajandussektoris üldiselt.** Ka toetust saanud ettevõtjate müügitulu töötaja kohta oli madalam võrreldes sektori keskmisega (lisa 1 tabel 29.3-1.3) ning muutus aastas rohkem kui sektoris keskmiselt (keskmine muutus aastas vastavalt 11% ja 6,8%).

Perioodil 2008–2014 tööjõukulu töötaja ja hõivatu kohta oli toetust saanud põllumajandustootjatel veidi suurem kui sektoris keskmiselt (lisa 1 tabel 29.3-1.3 ja lisa 1 tabel 30.3-1.3). Tööjõukulu muutus aastas nii toetust saanud ettevõtjatel kui ka sektoris tervikuna vähe (muutus jäi 4,2% ja 5,4% vahele).

Vaatlusaluste ettevõtjate sellised konkurentsivõime näitajad nagu müügitulu ja puhaskasum on aasta-aastalt kasvanud, kus müügitulu on ületanud alates 2009. aastast ja puhaskasum alates 2010. aastast sektori keskmist (Joonis 50, lisa 1 tabel 29.3-1.3). NLV oli kogu vaatlusalusel perioodil madalam sektori keskmisest.

Joonis 50. Väljamakse saanud ettevõtjate konkurentsivõime näitajad perioodil 2008–2014

Kõiki konkurentsivõime näitajate (müügitulu, puhaskasum, NLV, BLV, tööjõukulu ja müügitulu töötaja kohta) muutusi arvestades on toetust saanud põllumajandustootjate konkurentsivõime kiiremini kasvanud kui põllumajandussektoris tervikuna.

2.11.3. Tegevus 3 – nõuandesüsteemi arendamine (115)

Tegevuse eesmärgiks oli nõuandesüsteemi tugevdamine kompetentse info ja teadmiste paremini kättesaadavaks muutmine põllumajandus- ja metsandusettevõtjatele. Nõuandesüsteemi kuulusid 15 maakondlikku nõuandekeskust ning üks koordineeriv keskus – Maaelu Edendamise Sihtasutus. Maaelu Edendamise Sihtasutus hakkas nõuandeteenuse koordineerimisega tegelema alates 2010. aastast. Enne seda, aastatel 2003–2009, tegeles põllumajandusliku informatsiooni ja teabelevi süsteemi teabelevi valdkonnaga Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda.

MAKis esitatud sihttase saavutati järgmiselt:

- Ümberkorraldatud keskuste arv – 16. Täidetud 100%.

Nõuandekeskustele maksti toetust seitsmele erinevale tegevusele 691,5 tuhande euro ja koordineerivale keskusele kaheksale erinevale tegevusele 217,3 tuhande euro ulatuses.

Aastatel 2007–2014 (2015. aastal väljamakstud toetus võrreldes 2014. aastaga ei muutunud) said nõuandekeskused ja koordineeriv keskus kõige enam toetust palgakuludeks (38% väljamakstud toetusest), konsulendi töövahendite ostmiseks (29%) ning koolitusega seotud kulude katteks (18%, lisa 1 tabel 12.4-1.3.2). Kõige vähem saadi toetust nõuandetoote

väljatöötamise, uuendamise ja tööpraktikaga seotud kuludele (kokku 1,1% väljamakstud toetusest), mille nimetatud tegevuste toetuse saajaks oli koordineeriv keskus. Väljamakstud toetuse suurust arvestades sai kõige enam toetust Maaelu Edendamise Sihtasutus (217,3 tuhat eurot) ning kõige vähem Hiiumaa Nõuandekeskus MTÜ (31,7 tuhat eurot), Jõgevamaa Põllumeeste Liit MTÜ (36,6 tuhat eurot) ja Viljandi Põllumajanduse Nõuandeühing MTÜ (39,1 tuhat eurot, Tabel 8). Ülejäänud nõuandekeskustele väljamakstud toetuse summa jäid 46,0–49,5 tuhande euro vahele.

Tabel 8. Väljamakstud tegevuste arv ja toetuse summa (eurot) keskuste lõikes

Keskuse nimetus	Tegevuste arv	Välja- makstud toetuse summa, eurot	Domineeriva kululiigi nimetus	Domineeriva kululiigi toetuse osatähtsus kogu toetusest, %
Abiks Põllumehele MTÜ	10	46 043	Konsulendi töövahendid	57
Harju Taluliit MTÜ	13	46 286	Palgakulu	57
Hiiumaa Nõuandekeskus MTÜ	11	31 713	Palgakulu	79
Ida-Virumaa Talupidajate Liit MTÜ	20	49 531	Konsulendi töövahendid	38
Jõgevamaa Põllumeeste Liit MTÜ	8	36 583	Konsulendi töövahendid	64
Läänemaa Nõuandekeskus MTÜ	21	49 532	Palgakulu	68
Maaelu Edendamise Sihtasutus	36	217 265	Koolitused	56
Põlvamaa Põllumeeste Liit MTÜ	15	49 500	Palgakulu	48
Pärnumaa Talupidajate Nõuandekeskus OÜ	21	49 532	Konsulendi töövahendid	43
Rapla Nõuandjate Ühendus MTÜ	30	48 802	Palgakulu	56
Saarte Nõuandekeskus MTÜ	25	49 395	Palgakulu	45
Tartumaa Põllumeeste Liit MTÜ	35	49 532	Palgakulu	48
Valgamaa Põllumeeste Liit MTÜ	32	49 522	Palgakulu	46
Viljandi Põllumajanduse Nõuandeühing MTÜ	18	39 133	Palgakulu	68
Virumaa Põllumeeste Liit MTÜ	18	47 344	Palgakulu	45
Võrumaa Talupidajate Liit MTÜ	25	49 056	Palgakulu	68
KOKKU	338	908 769	Palgakulu	38

Kui 11 nõuandekeskusel oli domineeriv kululiik palgakulu ning neljal nõuandekeskusel konsulendi töövahendid, siis koordineeriva keskuse domineeriv kululiik oli koolitused (moodustas 56% väljamakstud toetusest).

Toetuse mõjususe hindamiseks analüüsiti nõuandekeskusele väljamakstud toetuse suhet vastavast nõuandekeskusest saadud nõuandeteenusele kulunud tundide arvuga. Kuna koordineeriva keskuse põhiülesandeks oli kõigi nõuandekeskuste tegevuse üldine koordineerimine, siis alljärgnevas tabelis (Tabel 9) sihtasutuse kohta käivaid suhtarve ei arvatatud. **Kõige suuremat mõju avaldas tegevuse 3 raames antav toetus nõuandeteenuste aktiveerimiseks Tartumaa Põllumeeste Liit MTÜle**, kelle ühe nõuandeteenuse tunnile arvestatud toetuse summa oli kõige väiksem (1,80 eurot) ning kelle

klientide tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames heakskiidetud taotluste nõuandeteenustele kasutatud kogumaht võrreldes teiste nõuandekeskustega oli kõige suurem (27 443 tundi). Lisaks suutis Tartumaa Põllumeeste Liit MTÜ pakkuda perioodil 2008–2015 toetatud nõuandeteenust 27 eurot ühe toetuseuro kaasabil.

Tabel 9. Nõuandekeskustele väljamakstud toetuse tulemuslikkus

Keskuse nimetus	Perioodil 2008–2015 toetatud nõuandeteenusele kulunud aeg, tundi	Perioodil 2008–2015 välja makstud taotlustes nõuandeteenuse maksumus, eurot	Nõuandekeskusele välja makstud toetuse summa ühe toetatud nõuandetunni kohta, eurot/ühe tunni kohta	Nõuandeteenuste maksumus nõuandekeskuse ühe toetuseuro kohta
Abiks Põllumehele MTÜ	8 565	372 189	5,38	8,08
Harju Taluliit MTÜ	2 746	123 796	16,86	2,67
Hiiumaa Nõuandekeskus MTÜ	837	34 947	37,89	1,10
Ida-Virumaa Talupidajate Liit MTÜ	5 577	299 330	8,88	6,04
Jõgevamaa Põllumeeste Liit MTÜ	7 977	282 967	4,59	7,73
Läänemaa Nõuandekeskus MTÜ	8 683	304 538	5,70	6,15
Maaelu Edendamise Sihtasutus	3 349	150 640	NP	NP
Põlvamaa Põllumeeste Liit MTÜ	7 910	327 099	6,26	6,61
Pärnumaa Talupidajate Nõuandekeskus OÜ	8 783	438 233	5,64	8,85
Rapla Nõuandjate Ühendus MTÜ	6 137	288 047	7,95	5,90
Saarte Nõuandekeskus MTÜ	13 666	692 506	3,61	14,02
Tartumaa Põllumeeste Liit MTÜ	27 443	1 353 075	1,80	27,32
Valgamaa Põllumeeste Liit MTÜ	3 997	151 390	12,39	3,06
Viljandi Põllumajanduse Nõuandühing MTÜ	7 608	352 848	5,14	9,02
Virumaa Põllumeeste Liit MTÜ	4 144	177 025	11,42	3,74
Võrumaa Talupidajate Liit MTÜ	4 955	149 860	9,90	3,05
KOKKU	122 377	5 498 490	7,43	6,05

Kõige väiksemat mõju avaldas tegevuse 3 raames antav toetus nõuandeteenuste aktiveerimiseks Hiiumaa Nõuandekeskus MTÜle, kes pakkus iga toetuseuroga tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames toetatud nõuandeteenust 1,10 euro eest, kasutades nõuandekeskusele välja makstud ühe nõuandeteenuse tunni kohta 38 eurot ning kelle klientide tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames väljamakstud taotluste nõuandeteenustele kasutatud kogumaht võrreldes teiste nõuandekeskustega oli kõige väiksem (837 tundi). **Mandril asuvatest nõuandekeskustest oli toetuse mõju väiksem Harju Taluliit MTÜle** (nõuandeteenuse maksumus ühe toetuseuro kohta oli 2,67 eurot ja nõuandekeskusele välja makstud toetuse summa ühe toetatud nõuandetunni kohta oli 16,86) **ja Valgamaa Põllumeeste Liit MTÜle** (nõuandeteenuse maksumus ühe toetuseuro kohta oli 3,06 eurot ja nõuandekeskusele välja makstud toetuse summa ühe toetatud nõuandetunni kohta oli 12,39).

Nõuandeteenuste kättesaadavust iseloomustab nõuandekeskuste puhul nõuandeteenuste mitmekesisus. 2015. aastal mitmekesisistas nõuandeteenust Abiks Põllumehele MTÜ (Tabel 10). Aastaid on mitmekesisemat nõuannet pakkunud Saarte Nõuandekeskuses MTÜ, Tartumaa Põllumeeste Liit MTÜ, Valgamaa Põllumeeste Liit MTÜ, Viljandi Põllumajanduse Nõuandeühing MTÜ ja Rapla Nõuandjate Ühendus MTÜ.

Tabel 10. Nõuandekeskuste poolt pakutud nõuandeteenuste liikide arv ja muutus

Nõuandekeskuse nimetus	Perioodil 2008–2014 pakutud nõuande liikide arv	Perioodil 2008–2015 pakutud nõuande liikide arv	Lisandunud nõuande- teenuste liikide arv
Abiks Põllumehele MTÜ	5	6	1
Harju Taluliit MTÜ	7	7	0
Hiiumaa Nõuandekeskus MTÜ	7	7	0
Ida-Virumaa Talupidajate Liit MTÜ	5	5	0
Jõgevamaa Põllumeeste Liit MTÜ	5	5	0
Läänemaa Nõuandekeskus MTÜ	6	6	0
Põlvamaa Põllumeeste Liit MTÜ	6	6	0
Pärnumaa Talupidajate Nõuandekeskus OÜ	5	5	0
Rapla Nõuandjate Ühendus MTÜ	9	9	0
Saarte Nõuandekeskus MTÜ	10	10	0
Tartumaa Põllumeeste Liit MTÜ	9	9	0
Valgamaa Põllumeeste Liit MTÜ	9	9	0
Viljandi Põllumajanduse Nõuandeühing MTÜ	9	9	0
Virumaa Põllumeeste Liit MTÜ	5	5	0
Võrumaa Talupidajate Liit MTÜ	6	6	0

Toetust saanud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi nõuandekeskuste lõikes ei tehtud, kuna ettevõtjad kasutasid lisaks oma piirkonna nõuandekeskuse teenustele ka naabermaakondade nõuandekeskuste teenuseid, millest tulenevalt võib tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames toetust saanud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi tulemusi laiendada ka tegevusele 3.

Kokkuvõtvalt järeldame, et tegevus 3 täitis oma eesmärgi, tugevdades nõuandesüsteemi ning parandades kompetentse info ja teadmiste kättesaadavust põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele.

2.12. MEEDE 1.4.1 – INVESTEERINGUD MIKROPÕLLUMAJANDUSETTEVÕTETE ARENDAMISEKS (121)

Meetme eesmärkideks oli tõsta mikropõllumajandustootjate tehnoloogilist taset, parandada keskkonna ja loomade heaolu, säilitada traditsioonilist kultuurmaastikku ning suurendada tootmise lisandväärtust. Mikropõllumajandus-ettevõtjateks kvalifitseerusid tootjad, kes andsid tööd vähem kui 10 inimesele ja kelle müügitulu oli alla 2 mln euro, aga ületas sealjuures 2 400 euro piiri. Toetuse taotlemise tingimuseks oli, et taotleja müügitulust üle 50% pidi tulema omatoodetud põllumajandussaaduste müügist. Toetuse ülemmäär oli 40–60% investeeringu kogumaksumusest.

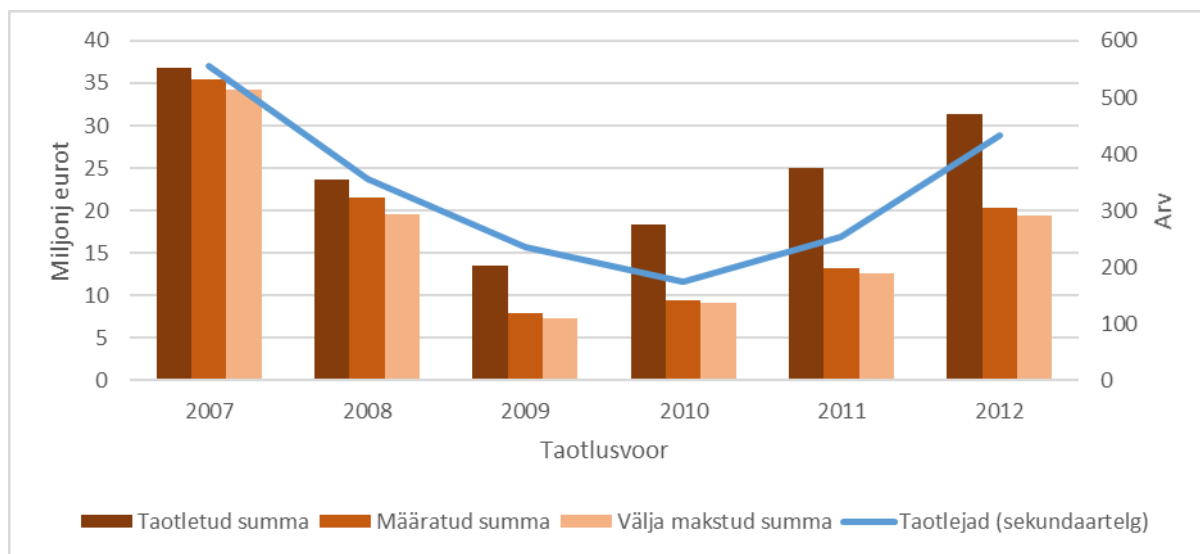
Meetme rakendamiseks korraldati aastatel 2007–2012 kuus taotlusvoor, mille tulemusena maksti 1 652 taotlejale välja toetust kokku rohkem kui 102,3 mln euro ulatuses. Meetme raames heaks kiidetud ja edukalt läbi viidud projektid on niisiis nüüdseks lõpetatud.

Nimetatud ajavahemikus esitasid 2 006 ettevõtjat toetuse saamiseks kokku 3 719 taotlust ehk iga taotleja kohta laekus keskmiselt 1,85 taotlust. Seega on meetme 1.4.1 raames toetust soovinud mikropõllumajandusettevõtjad võrreldes mõne teise meetme taotlejatega üsna aktiivsed taotluste esitajad. **Meetme raames eesmärgiks seatud 1 900 põllumajandusettevõtja toetamine täideti 105% ulatuses.**

Esitatud 3 719 taotlusest rahuldati 2 601 ehk 70%. Heaks kiidetud taotluste osakaal oli aga taotlusvoorude lõikes küllaltki erinev. Kui esimeses kahes voorus määrati toetus rohkem kui 90% laekunud taotlustest, siis näiteks aastal 2 010 laekunud taotlustest rahuldati alla 40%. Heakskiidu saanud 2 543 projektist ei makstud samuti kõigile toetust välja. Katkestatud projekte esines meetme 1.4.1 rakendamise käigus 58, mis moodustab aga vaid 2,2% kõigust heaks kiidetud taotlustest. Kõige vähem katkestamisi esines esimeses taotlusvoorus rahuldatud taotluste seas (alla 1%). Nende näitajate poolest ei erine meede 1.4.1 keskmiselt kuigi palju teistest meetmetest.

Ettevõtjate poolt taotletud summast 148,6 mln eurot määrati toetussummaks 107,5 mln eurot ehk taotletud summa rahuldati 72% ulatuses (Joonis 35). Sellest summast maksti investeeringuperioodi lõpuks ettevõtjate toetamiseks omakorda välja 102,3 mln eurot ehk 95%. Välja maksmata osa tuli toetussumma vähendamise arvelt või oli määratud projektidele, mis katkestati. Pool sellest summast maksti välja aastatel 2008–2010 ja 2013. aasta lõpuks olid väljamaksed tehtud enam kui 90% ulatuses. Sarnaselt toetuste heaks kiitmisele määrati esimeses kahes taotlusvoorus toetussummaks üle 90% taotletud toetusest, samas kõigis ülejäänud voorudes aga alla kolmandiku. Keskmiselt toetati ühte ettevõtjat summaga 61,9 tuhat eurot, ent toetuse summa jagunes üsna ebavõrdselt. Pool toetussummast maksti 20%-le ettevõtjatest ja 90% kogu toetusest läks jagamisele 60% toetust saanud ettevõtjate vahel. Kuigi projektidest katkestati arvuliselt 2,2%, siis neile määratud toetussumma osakaal oli üsna väike, moodustades määratud toetuse summast vaid 1,7%. See ei takistanud ka tehtud investeeringute mahu sihttaseme täitmist. **Investeeringute kogumaksumus 215,9 mln eurot ületas sihttasemeks seatud 192 mln euro piiri ja sihttase täideti 112% ulatuses.**

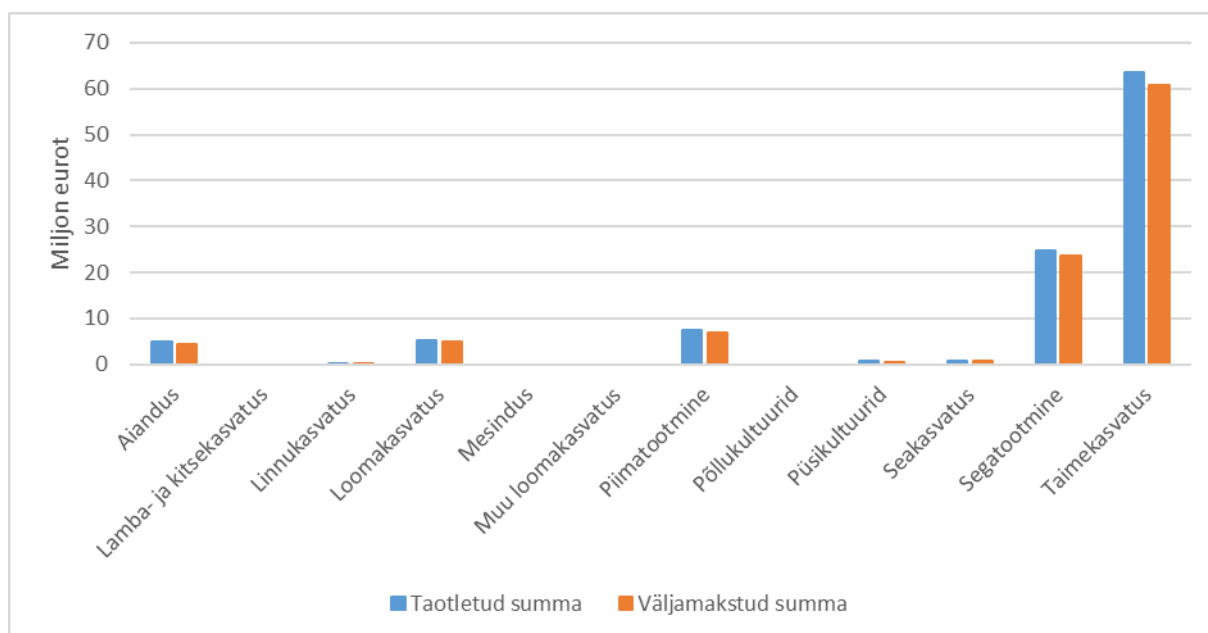
Keskmiselt kaeti meetme 1.4.1 käigus makstud toetustega ühe ettevõtja poolt tehtud investeeringud 47% ulatuses.

Joonis 51. Meetme 1.4.1 summade ja taotlejate jagunemine taotlusvoorude lõikes

Nimetatud summa investeerisid meetme käigus toetust saanud 1 652 ettevõtjat ühtekokku 9 186 tegevusse. Tegevuste hulk ja nende täide viimiseks kulunud summad on leitavad lisa 1 tabelis 6-1.4.1. Sealjuures domineeris ülekaalukalt toetuse investeerimine masina või seadme ostmisse ja paigaldamisse. Selliseid tegevusi oli kokku 6 966, mis moodustas 76% kõikidest tegevustest ja 62% toetatava investeeringu kogumaksumusest. Need arvud ei sisalda traktorite ostmist, mida tuli meetme 1.4.1 raames ette 1 327 juhul ja millesse paigutati 30% kogu meetme toetatavast investeeringu kogumaksumusest. Ilmselt sellise investeeringute iseloomu tõttu olid ka investeeringute kogumaksumus ühe tegevuse kohta üsna kõrged, ületades 10 tuhande euro piiri. Tegevused, mis ei olnud seotud traktori või mõne muu masina ostmisega, moodustasid vaid 9,7% kõikidest toetatud tegevustest.

Tegevusalade võrdluses maksti kõige enam toetust taimekasvatusega tegelevatele ettevõtjatele (Joonis 52). Nende poolt tehtud investeeringuid toetati summaga, mis oli enam kui 60,8 mln eurot ehk üle poole meetme raames makstud toetusest investeeriti taimekasvatusse. Mainimisväärne summa paigutati ka sega- (22%), samuti piimatootmisse (6,5%), loomakasvatusse (4,6%) ja aiandusse (4,1%). Ülejäänud tegevusalade edendamiseks kulus igaühele alla protsendi toetusest.

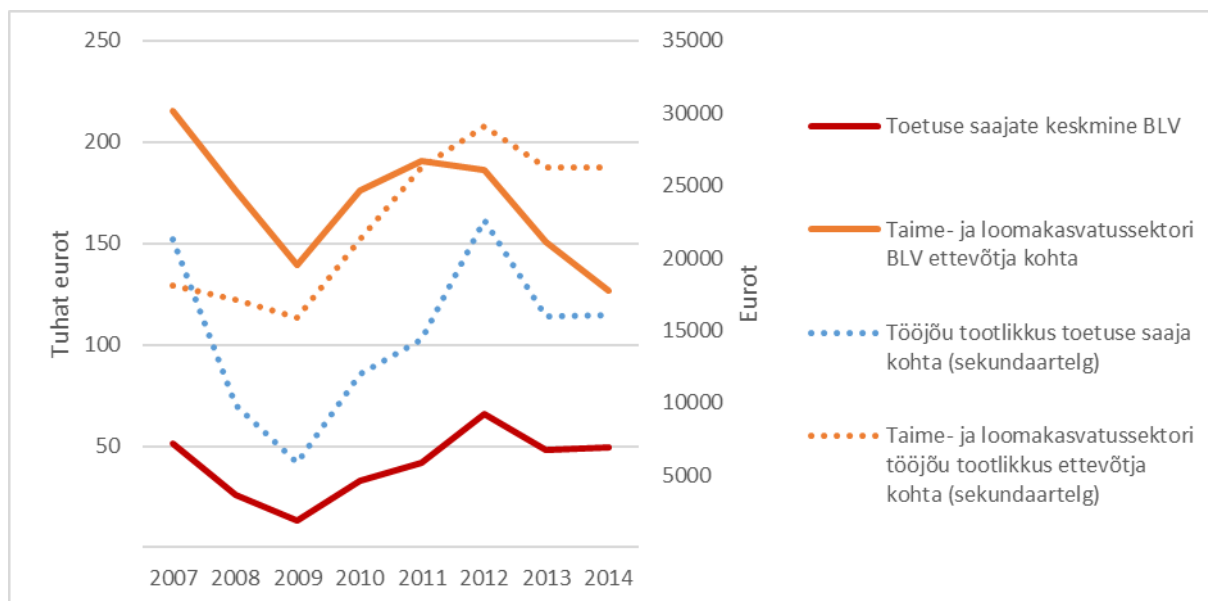
Joonis 52. Meetme 1.4.1 raames toetatud ettevõtjate võrdlus tegevusalade lõikes

Üheks meetme eesmärgiks oli tõsta tehnoloogia taset, ajakohastada põllumajandussektorit ja parandada toodangu kvaliteeti. Selle eesmärgi täitmist aitab hinnata nende toetust saanud ettevõtjate arv, kellel enne investearingut tegemist puudus sama liiki põhivara. Investearinguperioodi lõpuks oli selliseid toetuse saajaid 1 652 ettevõtjast keskmiselt 44% ehk 732 nagu võib näha lisa 1 tabelist 18-1.4.1. **Kuna sihttasemeks oli seatud vähemalt 700 uut toodet tootvat või uut tehnoloogiat kasutavat ettevõtjat, siis täideti vastav tulemusnäitaja 105% ulatuses.**

Hindamiseks toetuse saanud ettevõtjate käekäiku ja konkurentsivõimet, vaadeldi üsna mitut majanduslikku näitajat. Sealhulgas hinnati nende poolt loodud lisandväärtust, samuti majanduskasvu, tööjõu tootlikkust ja teisi erinevaid konkurentsivõime ning jätkusuutlikkusega seotud näitajaid. Analüüsi kaasati toetuse kätte saanud äriühingud, kelle kohta 2015. aasta lõpuks olid vastavad andmed kättesaadavad kõikide majandusaastate kohta vahemikus 2007–2014 ja sisse kantud kasumiaruande esimese skeemi alusel. Selliseid ettevõtjaid oli 1 652 hulgast 222 ehk 13% toetuse saajatest. See on üsna väike osakaal, aga piisavalt suur ettevõtjate arv trendide hindamiseks.

Nende majanduslikku tegevust iseloomustav brutolisandväärtuse näitaja on meetme investearinguperioodi lõikes näidanud erinevaid trende, mida ilmestab lisa 1 tabel 16-1.4.1 (Joonis 53). Toetuse saajad loovad oluliselt vähem rahalist lisandväärtust kui sektoris keskmiselt, mis on mõistetav arvestades mikropõllumajanduse iseloomu. Aastal 2007 oli nende BLV üsna kõrge, ent langes siis kahel järgneval aastal üsna järsult väärtuselt 51,2 tuhat eurot väärtuseni 13,2 tuhat eurot. Sellele järgnenud kolme aasta jooksul leidis aset jällegi kiirem kasv, mis 2012. aasta lõpuks viis toetuse saajate BLV kriisieelsele tasemele, ületades seda suurema summaga kui 14,4 tuhat eurot. Aastatel 2013 ja 2014 ei jäänud see kasv aga püsima. Võrdluses eelnenud aastaga langes toetatud ettevõtjate BLV näitaja 2013. aasta lõpuks 28% ja kogu vaatlusperioodi jooksul ongi BLV keskmiselt 0,6% aastas vähenenud. Samas on jällegi 2014. aasta jooksul see langus pidurdunud ja võrreldes kogu

taime- ja loomakasvatusektoriga, mille keskmine aastane muutus oli -7,3%, on toetuse saanud ettevõtjad lisandväärtuse loomisel seega positiivsemaid tulemusi saavutanud.

Joonis 53. Meetme 1.4.1 toetuse saajate ja kogu taime- ja loomakasvatusektori BLV ning sellel põhinev tööjõu tootlikkus

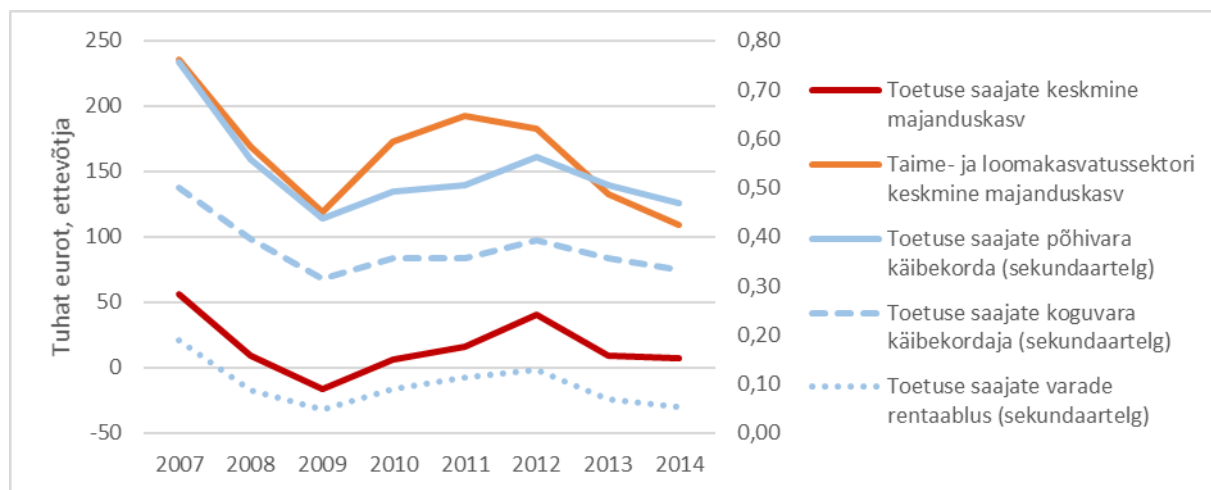
Nagu näitab lisa 1 tabel 28-1.4.1 on tööjõu tootlikkus järginud sarnast trendi, kuid võrreldes aastaid 2007 ja 2014 on see näitaja langenud 24%. Aasta keskmine langus oli 3,9%, samal ajal kui taime- ja loomakasvatusektor kasvas keskmiselt 5,4% aastas. **Arvestades, et sihttasemeks seati tööjõuühiku kohta BLV kasvamist investeringuperioodi jooksul 40%, siis sellest tasemest on toetust saanud ettevõtjad 2014. aastal maha jäänud.** Võrreldes aastaid 2007 ja 2014 on aset leidnud hoopis kümme korda väiksem langus, kuna BLV näitaja ettevõtja kohta on vähenenud 4%.

Samuti BLVga seotud tööviljakuse näitaja erinevalt tööjõu tootlikkusest langes lisa 1 tabel 30-1.4.1 järgi rohkem kui 1224 euro võrra töötaja kohta väärtuseni 77,2 tuhat eurot, jäädes siiski 2012. aasta tasemele. Sellest langusest hoolimata on sarnaselt ülejäänud taime- ja loomakasvatusektori ettevõtete aset leidnud tööjõukulude kasv, mis toetuse saajate seas ületas aastal 2014 hõivatu kohta kuus 11 tuhande euro piiri. Vaadeldava perioodi jooksul on toetuse saajate ja kogu sektori ettevõtjate puhul need näitajad erineval määral tõusnud. Kui toetuse saajate seas on tööviljakus müügitulu alusel tõusnud vaid 5%, siis kogu sektoris 8,3%, samal ajal kui tööjõukulud hõivatu kohta toetust saanud ettevõtjate seas on tõusnud 8,4% ja kõigi sektori ettevõtjate hulgas 6,4%.

Majanduskasvu iseloomustamiseks kasutatakse netolisandväärtuse näitajat, mis on korrigeeritud EUROSTATi poolt avaldatava koefitsiendiga ELi riikide vahelise hinnataseme erinevuse ühtlustamiseks. Aastal 2014 oli see koefitsient 0,76. NLV leitakse omakorda BLVst põhivara kulum lahutades. Nagu ilmneb lisa 1 tabelist 27-1.4.1 (Joonis 54) on toetuse saajate seas majanduskasv olnud aasta lõikes võrdlemisi heitlik, kuid järgib laiemalt sarnaseid trende nagu eelnevalt kirjeldatud näitajad. Aastal 2013 aset leidnud üsna järsk langus on jätkunud ka 2014. aastal, kui majanduskasv oli toetuse saaja kohta keskmiselt 7 162 eurot võrreldes

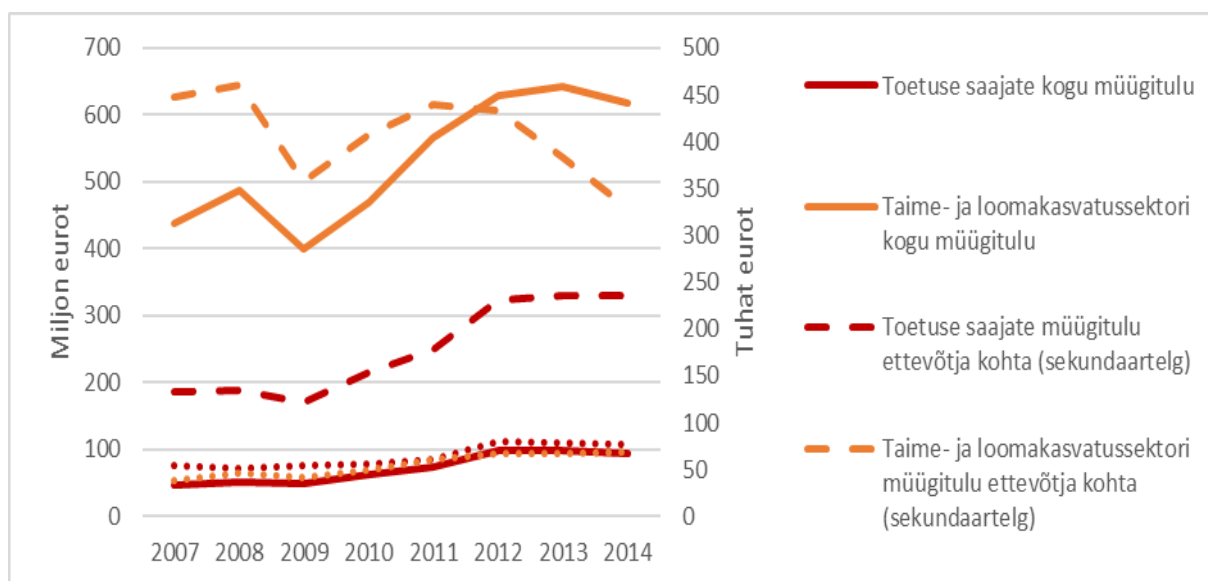
väärtusega 40,3 tuhat eurot aastal 2012. See langus on kooskõlas ka teiste taime- ja loomakasvatusektoris tegutsevate ettevõtete vastava näitajaga. Nii nende kui ka toetuse saajate seas oli majanduskasv pärast kriisi kõrgeim 2012. aastal, kuid on pärast seda langenud.

Need tendentsid peegelduvad veidi stabiilsemalt ka varade käibekordajate ja rentabluse muutustes, mida näitab lisa 1 tabel 20-1.4.1 (Joonis 54). Varade kasutamise efektiivsus on toetuse saajate seas aastate keskmist arvestades sõltuvalt näitajast langenud 1% kuni 19%. Aasta 2014 lõpu seisuga olid nii varade rentablus kui ka põhi- ja koguvara käibekordajad kukkunud tagasi aasta 2009 tasemele.

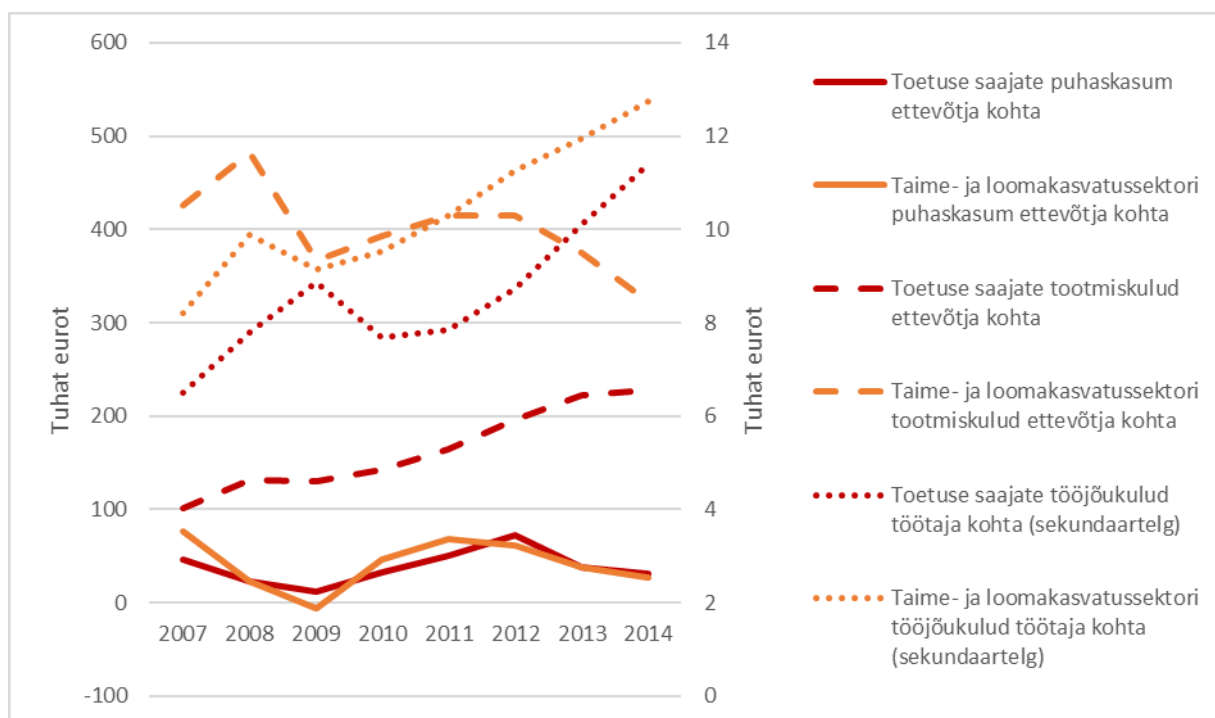
Joonis 54. Meetme 1.4.1 raames toetust saanute ning kogu taime- ja loomakasvatusektori keskmine majanduskasv ja teised tulusust iseloomustavad näitajad

Toetuse saajate konkurentsivõimega seotud näitajad on liikunud sel ajavahemikul erinevates suundades. Meetme raames toetust saanud ettevõtjate müügitulu on laiemas plaanis järginud teiste taime- ja loomakasvatusektori ettevõtjate trendi, mida näitavad lisa 1 tabelid 29-1.4.1 ja 31-1.4.1 (Joonis 55). Viimastel vaadeldavatel aastatel on toetuse saajate seas müügitulu püsinud võrdlemisi muutumatuna, olles 2014. aasta lõpus üle 380 mln euro nagu ka kahel eelneval aastal. Nende müügitulu osakaal kogu sektori müügitulust oligi vaadeldava perioodi kõrgeim aastal 2014, mil toetuse saajate turuosa moodustas 63%. Seda on võimalik hinnata võrreldes pidevjooni allpool asuval joonisel. Aastal 2007 oli see näitaja aga 50%, mis tähendab võrreldes vaadeldava perioodi algusega üsna kõrget 13% suurust tõusu. Müügitulu keskmine aastane muutus oli toetuse saajate seas 8,6%, samal ajal kui kogu sektori ettevõtjate hulgas oli see keskmiselt vaid 5%. Samuti on toetust saanud ettevõtjate puhul tõusnud müügitulu töötaja kohta, ületades viimastel vaatlusalustel aastatel oluliselt kogu sektori vastavat näitajat. Nende arengute järgi on toetuse saajad müügitulu osas taime- ja loomakasvatusektoris küllaltki konkurentsivõimelised.

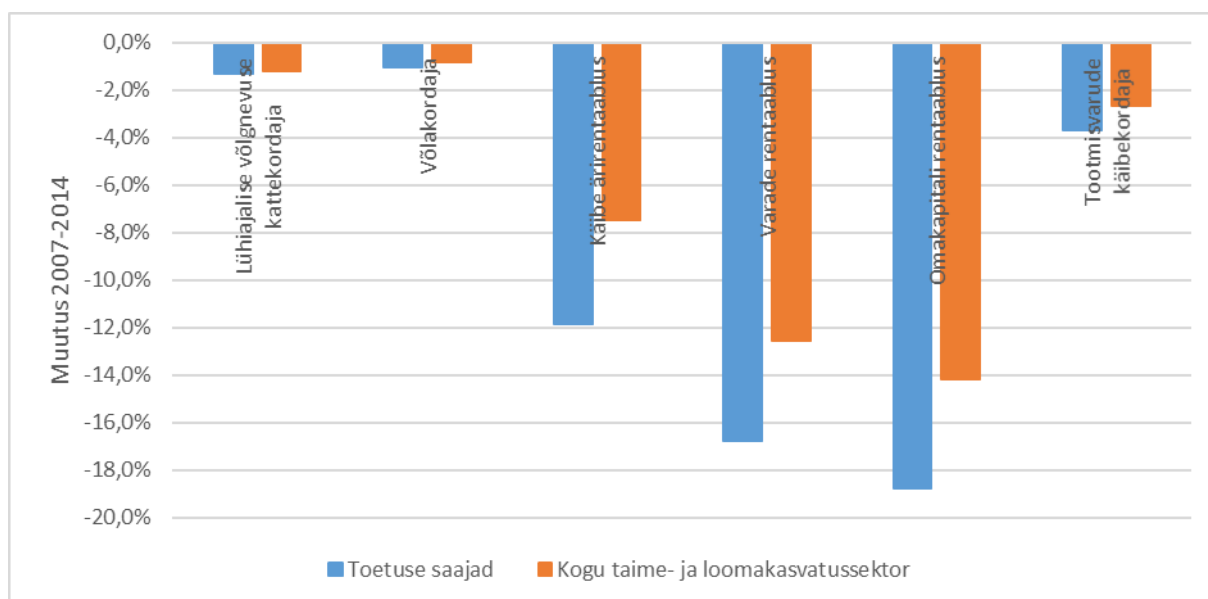
Joonis 55. Meetme 1.4.1 raames toetust saanute ning kogu taime- ja loomakasvatuse sektori müügitulu ja sellega seotud näitajad

Toetuse saajate konkurentsivõimele viitavad ka teised konkurentsivõimet iseloomustavad maandusnäitajad lisa 1 tabelis 29-1.4.1 (Joonis 56). Kuigi meetme raames toetust saanud ettevõtjate puhaskasum on aastate lõikes olnud samavõrd heitlik nagu kogu sektoril tervikuna, on puhaskasumi muutused aasta lõikes olnud toetuse saajate seas mõnevõrra stabiilsemad. Hoolimata kahanemisest aastatel 2013 ja 2014 oli toetuse saajate puhaskasumi aasta keskmine muutus vaadeldavatel aastatel -5,7%, mis on võrreldes 14% kukkumisega kogu sektoris võrdlemisi hea tulemus. Tööjõukulud töötaja kohta on nii toetatud kui ka kogu sektori ettevõtjate seas aastast 2010 kasvanud. Aasta keskmine kasv on toetust saanute seas isegi mõnevõrra kõrgem (8,4%) ja trendi järgi hinnates 2014. aasta lõpus liikumas samale tasemele kogu sektoriga. Sarnast trendi võib täheldada ka tootmiskulude osas, mis erinevalt sektoris valitsevast tendentsist on toetuse saajate seas kogu vaadeldava ajavahemiku jooksul üsna stabiilselt kasvanud. Negatiivse arenguna võib välja tuua mõlema lisandväärtuse näitaja languse. Kuigi BLV aasta keskmine langus 0,6% toetust saanute seas on madalam sektori aastast kukkumisest keskmiselt 7,3%, on oluliselt negatiivsemalt liikunud NLV näitaja. See on toetatud ettevõtjate seas langenud väärtuselt 37,9 tuhat eurot 2007. aastal väärtuseni 5443 eurot 2014. aasta lõpuks. **Seega on sihttasemeks seatud NLV tõusu asemel toetatud ettevõtjate seas toimunud hoopis selle 86% langus.** Võttes kokku konkurentsivõime näitajaid, on need võrreldes sektori keskmistega arenenud siiski positiivsemalt. Sealhulgas on vaid NLV jõudnud vaadeldava perioodi lõpuks pigem negatiivsele tasemele. Nii võib toetuse saajaid pidada taime- ja loomakasvatuse sektoris pigem konkurentsivõimelisteks.

Joonis 56. Meetme 1.4.1 raames toetust saanud ettevõtjate ning kogu taime- ja loomakasvatuse sektori konkurentsivõimet iseloomustavate näitajate võrdlus

Meetme raames toetatud ettevõtjate jätkusuutlikkuse hindamiseks on järgnevalt vaatluse all mitmed ettevõtte maksevõimet peegeldavad näitajad, mis on välja toodud lisa 1 tabelis 32-1.4.1 (Joonis 57). Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja on püsinud toetuse saajate seas üsna stabiilsena, va aastal 2009, mil see tõusis väärtuseni 1,33. See näitaja on püsinud nende hulgas pidevalt kõrgem kui kogu sektoris üldiselt, mis viitab sellele, et toetatud põllumeestel on lühiajalised kohustused käibevaradega suhteliselt hästi kaetud. Võlakordaja on kõikidel vaadeldavatel aastatel olnud toetuse saajatel sektori keskmisest enam kui 50% madalam ja aastal 2014 langenud, mis viitab jällegi toetatute madalale võlakoormusele. Veidi enam on vaatlusaluse perioodi jooksul muutunud rentaabluse näitajad. Nii käibe ärirentaablus kui ka varade ja omakapitali rentaablus on toetuse saajate puhul 2007. ja 2014. aasta võrdluses langenud aga vähem kui taime- ja loomakasvatuse sektori ettevõtjatel keskmiselt. Toetust saanud ettevõtjate kõik rentaabluse näitajad ongi endiselt kõrgemad sektori keskmisest, kuigi aasta keskmine langus on olnud suurem. Samal ajal on nende tootmisvarude käibekordaja näitaja aga peaaegu kõikidel aastatel madalam, hoolimata sellest, et kogu vaadeldava perioodi jooksul on langus olnud kõrgem kui kogu sektoris keskmiselt. Seega kasutavad toetuse saajad tootmisvarude käibekordajat arvestamata olemasolevat vara mõnevõrra efektiivsemalt. Üldiselt võib aga öelda, et toetuse saajad on olnud püsivalt madalama võlakoormusega ja tegutsenud üldiselt tulusamalt kui teised taime- ja loomakasvatuse sektori ettevõtted, mistõttu ei ole põhjust kahelda nende jätkusuutlikkuses.

Joonis 57. Meetme 1.4.1 raames toetust saanud ettevõtjate ning kogu taime- ja loomakasvatusektori jätkusuutlikkust iseloomustavate näitajate muutus aastatel 2007-2014

Analüüsi tulemuste kokkuvõtteks järeldame, et meetme eesmärkide täitmine on olnud edukas. Ületati nii toetatud ettevõtjate arvu kui ka nende poolt tehtud investeeringute kogumaksumust planeeritud sihttasemed. Samuti jõuti ettenähtud tasemeni uut tehnoloogiat kasutavate või uusi tooteid tootvate toetatud ettevõtjate arvu osas, mis oli ilmselt seotud asjaoluga, et valdav osa tehtud investeeringutest paigutati masina või seadme ostmisse või paigaldamisse. Seega toetas meetme rakendamine olulisel määral innovatsiooni ja uute tehnoloogiate kasutuselevõttu mikropõllumajandusettevõtjate seas. Loodava lisandväärtusega seotud mõjunäitajate sihttasemete täitmisel jäid ettevõtjad kaugemale maha, kuid ülejäänud majandusnäitajad arenesid pigem positiivses suunas. Oluliselt kasvas toetatud ettevõtjate turuosa kogu taime- ja loomakasvatusektoris ja 2014. aasta lõpuks jõudis see investeeringuperioodi kõrgeimale tasemele. Nii toetust saanute tootmiskulud kui ka nende tööjõukulud on endiselt madalamad sektori keskmistest, samal ajal kui puhaskasum on sama tasemel, mistõttu võib toetatud ettevõtjaid pidada keskmisest konkurentsivõimelisemateks. Kuigi nende võlgnevustega seotud näitajad olid investeeringuperioodil oluliselt paremad teistest sektori ettevõtjatest ja varade kasutamine efektiivsem, on samal ajavahemikul toetuse saajate seas kõik rentaabluse näitaja langenud kiiremini keskmisest sektori ettevõtjast. Üldiselt võib aga toetuse saajaid pidada jätkusuutlikeks.

2.13. MEEDE 1.4.2 – INVESTEERINGUD LOOMAKASVATUSEHITISTESSE (121)

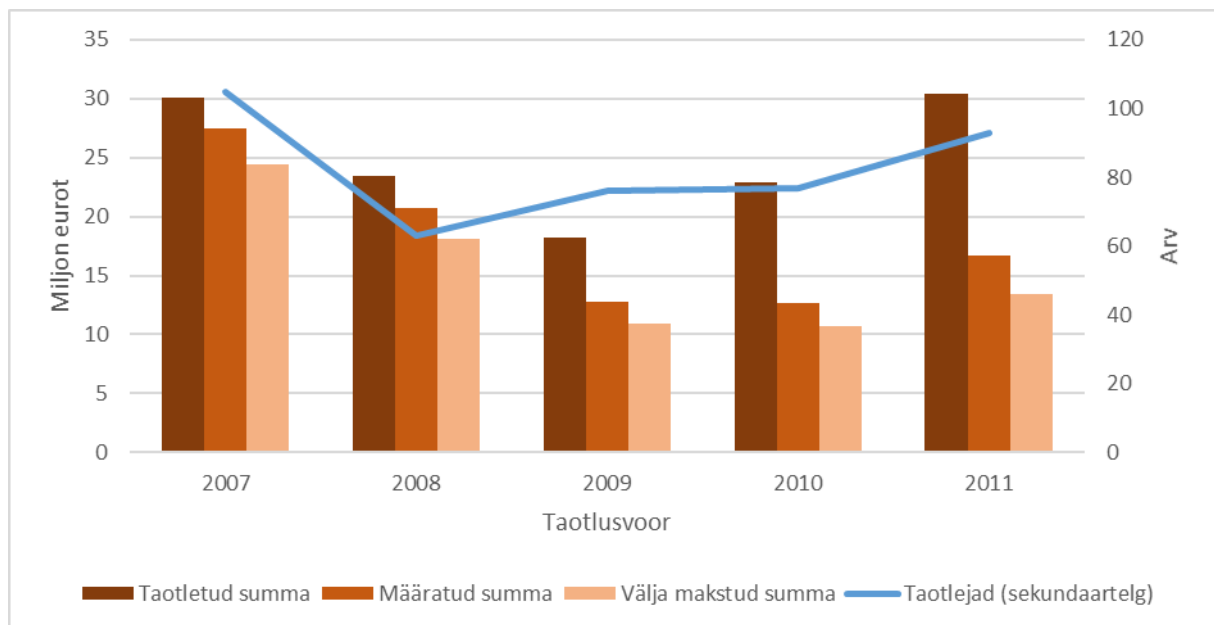
Meede oli suunatud loomakasvatusega tegelevate ettevõtete konkurentsivõime suurendamisele, uute tehnoloogiate ja innovatsiooni kasutusele võtmise soodustamisele ning keskkonna, tööhutuse ja loomade heaolu parandamisele. Loomakasvatusega tegelevateks ettevõteteks loeti veise-, sea-, lamba-, kitse-, hobuse-, või linnukasvatusega tegelevaid põllumajandustootjaid. Meetme raames toetati investeeringuid loomakasvatushoonete ehitamiseks ja rekonstrueerimiseks, sh nii konkreetseid ehitustöid kui ka projekteerimise ja pinnase ehitamiseks ette valmistamisega seotud tegevusi. Toetuse ülempiiriks seati 40–60Y investeeringu kogumaksumusest.

Toetuste määramiseks koguti taotlusi viies taotlusvoorus, mis korraldati aastatel 2007–2011. Selle tulemusena maksti 295 taotlejale toetust kokku rohkem kui 77,5 mln eurot. Kõik meetme raames toetavad tegevused on seega praeguseks lõpetatud.

Viie taotlusvooru jooksul esitasid 414 ettevõtjat toetuse saamiseks kokku 586 taotlust. Seega laekus iga taotleja kohta keskmiselt 1,4 taotlust, mis on meetmete võrdluses pigem madal taotluste arv ettevõtja kohta. **Toetuse saajaid oli 414 taotluse esitanud ettevõtjast 295, mistõttu ei täidetud sihttasemeks seatud 352 toetatud ettevõtjat. Sihttase täideti vaid 84% ulatuses.**

Taotlusi esitati kõigi viie taotlusvooru käigus 586, millest toetus määrati 423 taotlusele ehk 72%. Toetust ei jagatud aga kõikides voorudes võrdselt. Kui esimeses kahes voorus määrati toetus umbes 90% taotlustele, siis ülejäänud kolmes voorus keskmiselt 60% ja 2011. aasta taotlusvoorus esitatud taotlustest kiideti heaks vähem kui pooled. Sealjuures esines 423 heakskiidetud projekti seas ka katkestamisi. Kokku katkestati 53 projekti ehk 13% nendest, mis hinnati toetuskõlblikeks. See on väga kõrge lõpetamata jätmise määr. Kõige suurem osa katkestati viimases taotlusvoorus esitatud projektidest (18%), kõige vähem aga esimese vooru projekte (10%).

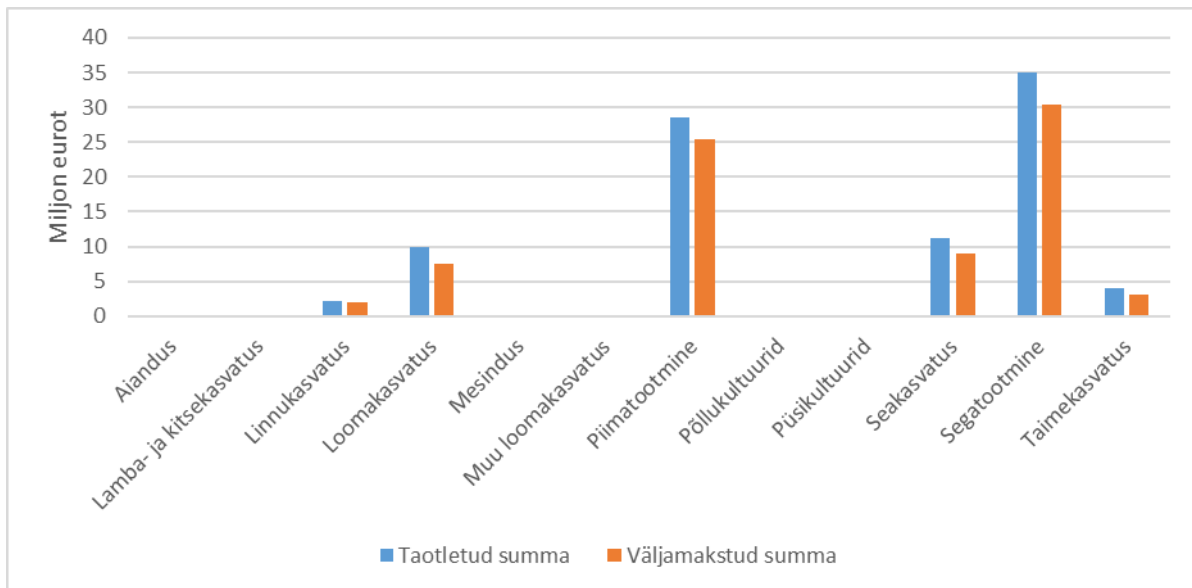
Ettevõtjate poolt taotletud summast 125,2 mln eurot määrati toetuseks 90,4 mln eurot ehk soovitud summast 72% (Joonis 58). Sellest summast maksti investeeringuperioodi lõpuks tegevuse toetamiseks välja omakorda 77,5 mln eurot ehk 86%. Ülejäänud 14%-st oli 13% määratud projektidele, mis katkestati ja vaid umbes 1% ulatuses vähendati heakskiidetud summat edukalt lõpetatud investeeringute eest väljamaksete tegemisel. Nagu ka taotluste heaks kiitmise puhul määrati esimestes voorudes toetus umbes 90% taotletud summa ulatuses, samas viimases kolmes voorus oli see määr oluliselt madalam. Keskmiselt toetati ühte ettevõtjat summaga 262,7 tuhat eurot ja sellega kaeti ühe ettevõtja poolt tehtud investeeringud keskmiselt 42% ulatuses. Toetuse summa jagunes aga üsna ebavõrdselt. Pool toetuseks määratud summast maksti 24% ettevõtjatest ja 90% toetusest said 54% kõigist toetatud ettevõtjatest. **Investeeringute kogumaksumuseks kujunes programmiperioodi lõpuks 182,8 mln eurot. Seega ei jõutud sihttasemeks seatud summani 202,2 mln eurot ja sihttase täideti 90% ulatuses.**

Joonis 58. Meetme 1.4.2 summade ja taotlejate jagunemine taotlusvoorude lõikes

Investeeritud summa paigutasid meetme raames toetust saanud 295 ettevõtjat kokku 2041 tegevusse, mida kirjeldab täpsemalt lisa 1 tabel 6-1.4.2. Nii investeeringu ja toetuse summa kui ka tegevuste arvu mõttes oli teistest tegevustest märkimisväärselt ülekaalukam loomakasvatusehitiste ehitamine. Selliseid tegevusi viidi ellu 819 ning neile kulutati 63% kogu investeeringu ja 61% välja makstud toetuse summast. Märkimisväärne summa investeeriti ka loomakasvatusehitiste juurde kuuluvate seadmete paigaldamiseks ja hoidlate ehitamiseks (vastavalt 24% ja 19% kogu investeeritud summast). Kõigi ülejäänud tegevuste ellu viimiseks kulutati vaid 3,1% investeeritud summast 182,8 mln eurot. Tulenevalt tegevuste iseloomust oli ühe tegevuse keskmine maksumus ka suhteliselt kõrge, nimelt 89,6 tuhat eurot. Seda numbrit kasvatas oluliselt loomakasvatusehitiste ehitamise kõrge sagedus, kuna ühe sellise ehituse hinnaks kujunes keskmiselt 139,9 tuhat eurot.

Tulenevalt meetme iseloomust toetati tegevusalade lõikes peamiselt loomakasvatusevaldkonnas tegelevaid ettevõtjaid (Joonis 59). Kõige rohkem maksti toetust sega- ja piimatootmisega tegelevatele ettevõtjatele (vastavalt 39% ja 33% väljamakstud toetussummast). Veidi väiksem osa toetusest läks sea- (12%) ja loomakasvatusega (8%) tegelevatele ettevõtjatele. Ülejäänud tegevusalade ettevõtjaid toetati vähem kui 10% kogu toetussummast. Huvitava erandina võib meetme 1.4.2 kontekstis välja tuua loomakasvatuse valdkonna ettevõtjad, kes esitasid taotletud summat arvestades teiste tegevusalade ettevõtjatega võrreldes oluliselt rohkem taotlusi.

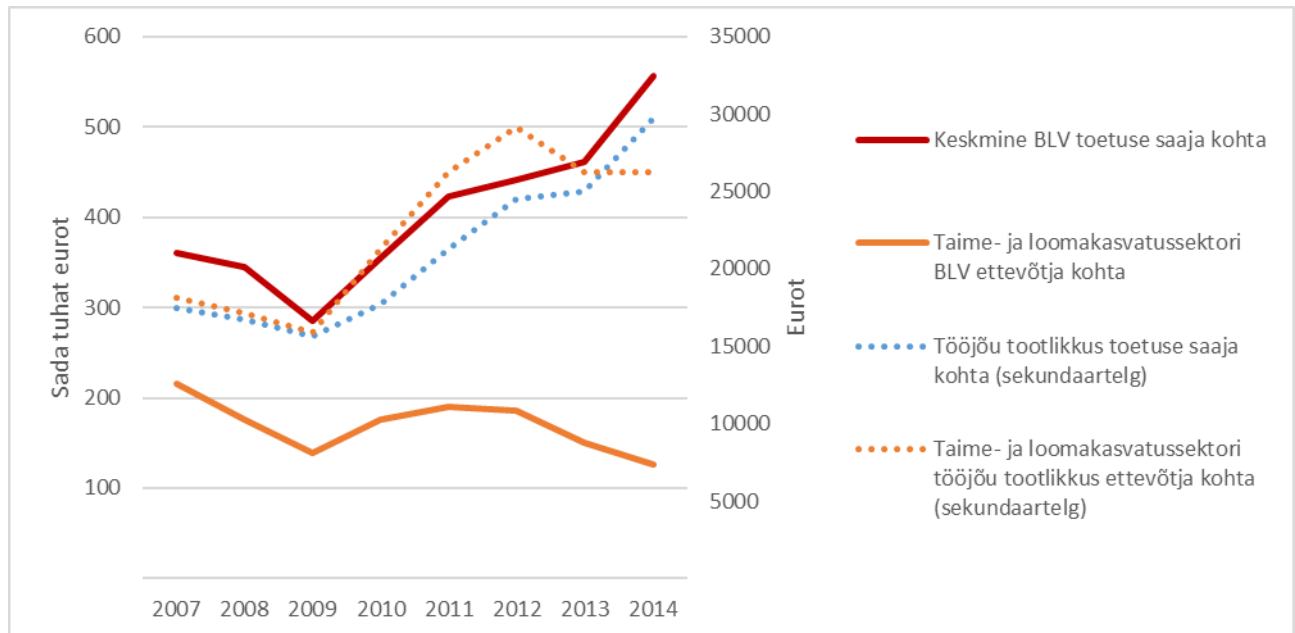
Joonis 59. Meetme 1.4.2 raames toetatud ettevõtjate võrdlus tegevusalade lõikes

Üheks meetme eesmärgiks oli tõsta tehnoloogia taset, ajakohastada põllumajandussektorit ja parandada toodangu kvaliteeti. Meetme 1.4.2 puhul saab seda hinnata nende ettevõtjate arvu järgi, kelle väitel võtsid nad seoses investeeringuga kasutusele uue tehnoloogia või hakkasid tootma uut toodet. Nagu võib välja lugeda lisa 1 tabelist 18.1-1.4.2, siis programmiperioodi lõpuks oli uut tehnoloogiat kasutavate toetuse saajate arv 73 ja uut toodet tootis 295 ettevõtjast kokku 26. Sellisest hulgast uue tehnoloogia kasutajatest ei piisanud sihttaseme täitmiseks, kuna ettevõtjaid, kes kasutasid uut tehnoloogiat või tootsid uut toodet oli vaid 83. **Sihttasemeks seatud 200 põllumajandustootjat, kes toodavad uusi tooteid või kasutavad uusi tootmisviise, täideti 42% ulatuses.** Selle põhjuseks võib olla muuhulgas ka asjaolu, et toetuse saajate arv jäi oodatust oluliselt madalamaks.

Hindamaks toetuse saanud ettevõtjate käekäiku ja konkurentsivõimet, vaadeldi üsna mitut majanduslikku näitajat. Sealhulgas hinnati nende poolt loodud lisandväärtust, samuti majanduskasvu, tööjõu tootlikkust ja teisi erinevaid konkurentsivõime ning jätkusuutlikkusega seotud näitajaid. Analüüsi kaasati toetuse kätte saanud äriühingud, kelle kohta 2015. aasta lõpuks olid vastavad andmed kättesaadavad kõikide majandusaastate kohta vahemikus 2007–2014 ja sisse kantud kasumiaruande esimese skeemi alusel. Selliseid ettevõtjaid oli meetme 1.4.2 kontekstis 295 hulgast 124 ehk 42% toetuse saajatest.

Erinevalt kogu taime- ja loomakasvatusektoris toimunud muutustest ettevõtjate poolt loodavas lisandväärtuses on toetuse saajate BLV püsinud kogu vaatlusalusel perioodil üsna stabiilsena, mida ilmestab lisa 1 tabel 16-1.4.2 (Joonis 60). Majanduskriisiaegne kukkumine oli meetme 1.4.2 raames toetust saanud ettevõtjate jaoks üsna kerge, kuna aastatel 2007–2009 langes nimetatud näitaja väärtuselt 360,8 tuhat eurot vaid 21%. Juba aastal 2010 tõusis keskmine BLV jällegi väärtuseni 355 tuhat eurot ehk saavutas kriisieelse taseme, kuigi 6 tuhande euro võrra väiksema näitajaga. Sellele on järgnenud toetuse saajate keskmise BLV pidev ja üsna stabiilne kasv. Aastate 2013 ja 2014 võrdluses on see tõusnud aga väärtuselt 461,2 tuhat eurot väärtuseni 556,3 tuhat eurot ehk koguni 21%. **Märkimisväärset kasvu kinnitab ka aasta keskmine kasv 6,4% vaatlusalusel ajavahemikul ja BLV 54% tõus**

2007. ja 2014. aastate võrdluses. Seega saavutati sihttasemeks seatud BLV 40% kasv. Arvestades, et ülejäänud taime- ja loomakasvatusektori keskmine aastane muutus on sel perioodil -7,3%, siis paistavad meetme 1.4.2 käigus toetust saanud lisandväärtuse loomisel silma oluliselt edukamatena.

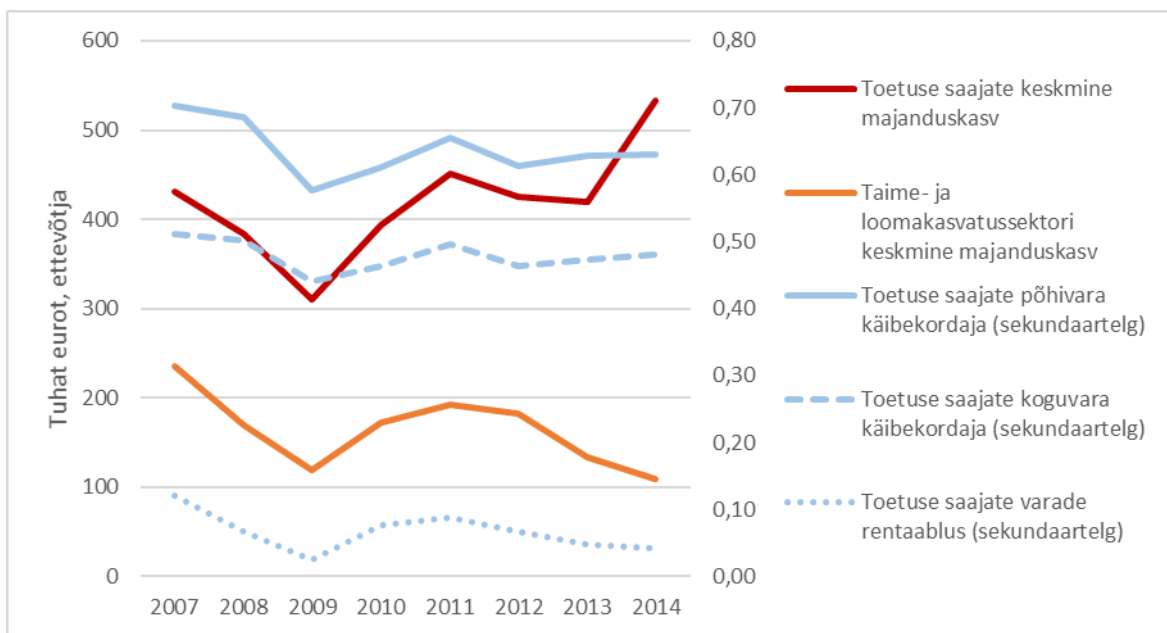
Joonis 60. Meetme 1.4.2 toetuse saajate ja taime- ja loomakasvatusektori BLV ning sellel põhinev tööjõu tootlikkus

Tööjõu tootlikkus on üldjoontes järginud sama trendi BLV näitajaga, kuigi muutused on olnud mõnevõrra stabiilsemad nagu näitab lisa 1 tabel 28-1.4.1 (Joonis 60). Aasta 2007 tasemelt 17,5 tuhandelt eurot on 2014. lõpuks toetuse saajate seas tööjõu tootlikkus töötaja kohta tõusnud väärtuseni 29,7 tuhat eurot ja eriti oluline tõus leidis aset 2014. aastal. Seega on kasv kogu vaadeldava perioodi jooksul olnud 70%. Ülejäänud taime- ja loomakasvatusektoriga saab tööjõu tootlikkuse kasvu võrrelda aasta keskmise muutuse abil. Toetuse saajatel oli see 10%, samas kui sektoris keskmiselt 5,4%, mis viitab jällegi toetuse saajate oluliselt kõrgemale tootlikkusele tööjõu kontekstis.

Sarnaselt tööjõu tootlikkusega kasvas meetme 1.4.2 käigus toetatud ettevõtjate seas ka tööviljakus ja tööjõukulud, mida hinnati müügitulu alusel. Need muutused on kajastatud lisa 1 tabelis 30-1.4.2. Tööviljakus on tõusnud vaadeldava perioodi jooksul väärtuselt 38,7 tuhat eurot väärtuseni 74,5 tuhat eurot ja väärrib mainimist, et aastatel 2007–2009 selle näitaja osas langust peaaegu ei olnudki ning kogu perioodi iseloomustab üldiselt pidev kasv. Sama kehtib ka tööjõukulude kohta, mis on 2014. aasta lõpuks ületanud toetuse saajate seas 12 tuhande euro piiri. Mõlemad näitajad on kõrgemad ülejäänud taime- ja loomakasvatusektori vastavatest näitajatest. Kui toetuse saajate seas on tööviljakus müügitulu alusel tõusnud 9,8%, siis kogu sektoris 8,3%, samal ajal kui tööjõukulud hõivatu kohta toetust saanud ettevõtjate seas on tõusnud 7,1% ja kõigi sektori ettevõtjate hulgas 6,4%.

Majanduskasvu iseloomustamiseks kasutatakse NLVd, mis on korrigeeritud EUROSTATi poolt avaldatava koefitsiendiga ELi riikide vahelise hinnataseme erinevuse ühtlustamiseks.

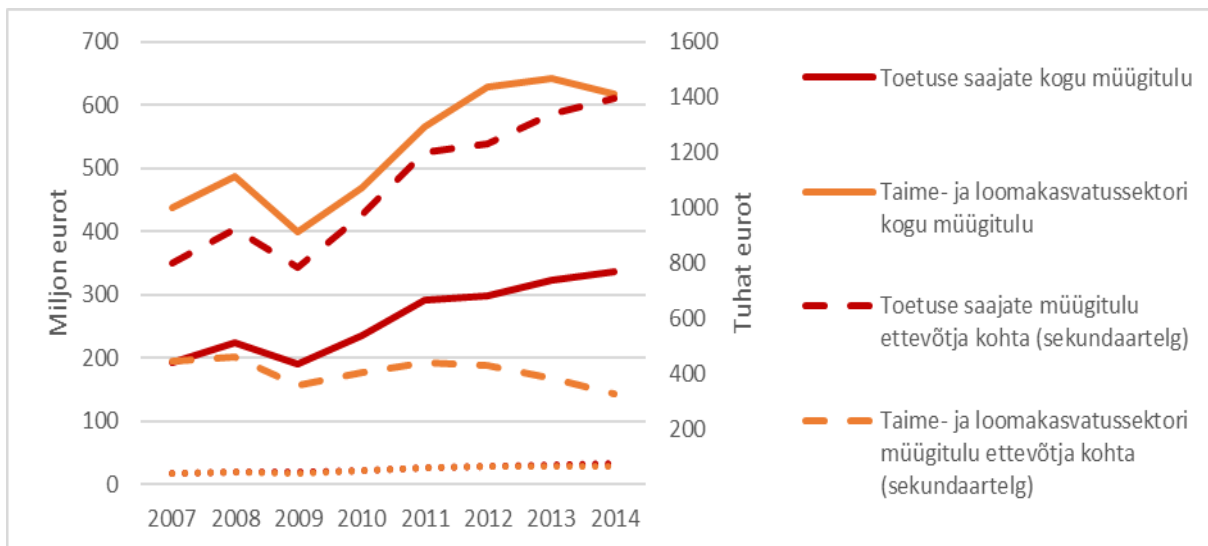
NLV leitakse omakorda BLVst põhivara kulum lahutades. Nagu ilmneb lisa 1 tabelist 27-1.4.2 (Joonis 61) on toetuse saajate seas majanduskasv olnud aasta lõikes võrdlemisi heitlik, kuid järgib laiemas pildis sarnaseid trende nagu eelnevalt kirjeldatud näitajad. Erandiks on vaid kerge langus aastatel 2012–2013. See ei olnud aga nii suur kui kukkumine 2008–2009, kui majanduskasv langes väärtuselt 360,7 tuhat eurot ettevõtja kohta 2007. aastal väärtuseni 285,2 tuhat eurot 2009. aasta lõpuks. Need trendid on üldiselt kooskõlas ülejäänud sektoriga, kui välja arvata 2014. aasta, mil toetuse saajate majanduskasv tõusis väärtuselt 461,2 tuhat eurot väärtusele 556,3 tuhat eurot, samas kui ülejäänud sektoris hoopis langes väärtuselt 133,1 tuhat eurot väärtusele 109,2 tuhat eurot. Toetuse saajate edukust näitab ka perioodi aasta keskmine kasv 3,1% kogu taime- ja loomakasvatuse sektori 10,4% suuruse languse kõrval.

Joonis 61. Meetme 1.4.2 raames toetust saanute ning kogu taime- ja loomakasvatuse sektori keskmine majanduskasv ja teised tulusust iseloomustavad näitajad

Eelnevalt kirjeldatud summade kasvu võib täheldada ka toetuse saajate konkurentsivõimega seotud näitajate puhul. Meetme raames toetust saanud ettevõtjate müügitulu on laiemas plaanis järginud teiste taime- ja loomakasvatuse sektori ettevõtjate trendi, mida näitlikustavad lisa 1 tabelid 29-1.4.2 ja 31-1.4.2 (Joonis 62). Erandiks on siinkohal vaid viimased vaatlusalused aastad. Kui taime- ja loomakasvatuse sektoris jätkus 2009. aastal alanud tõus samas tempos veel 2012. aastal, siis toetuse saajate seas see nimetatud aastal juba pidurdus. Samas on pärast seda aga viimaste hulgas müügitulu aeglaselt, kuid järjekindlalt kasvanud, samal ajal kui ülejäänud sektoris leidis 2014. aastal aset hoopis langus. Vaadeldava perioodi alguse väärtuselt 236,2 mln eurot on toetust saanud ettevõtjate müügitulu kasvanud väärtuseni 411,8 eurot ehk 43%. Aasta keskmine kasv on sealjuures olnud 8,3%, mis on kõrgem sektori vastavast näitajast 5%. Jooniselt võib ka näha, et toetuse saajate müügitulu moodustab olulise osa kogu taime- ja loomakasvatuse sektori müügitulust. Kõige kõrgem oli see osakaal aastal 2014, mil toetuse saajad tekitasid 67% sektori müügitulust. See on oluline kasv võrreldes aastaga 2007, kui vastav osakaal oli vaid 54%. Toetust saanud ettevõtjate kõrgem müügitulu tuleb veelgi paremini esile, kui hinnata seda ühe ettevõtja kohta. Toetuse saajate seas on müügitulu ettevõtja kohta aastatel 2007–2014 oluliselt kasvanud, samas kui kogu sektoris

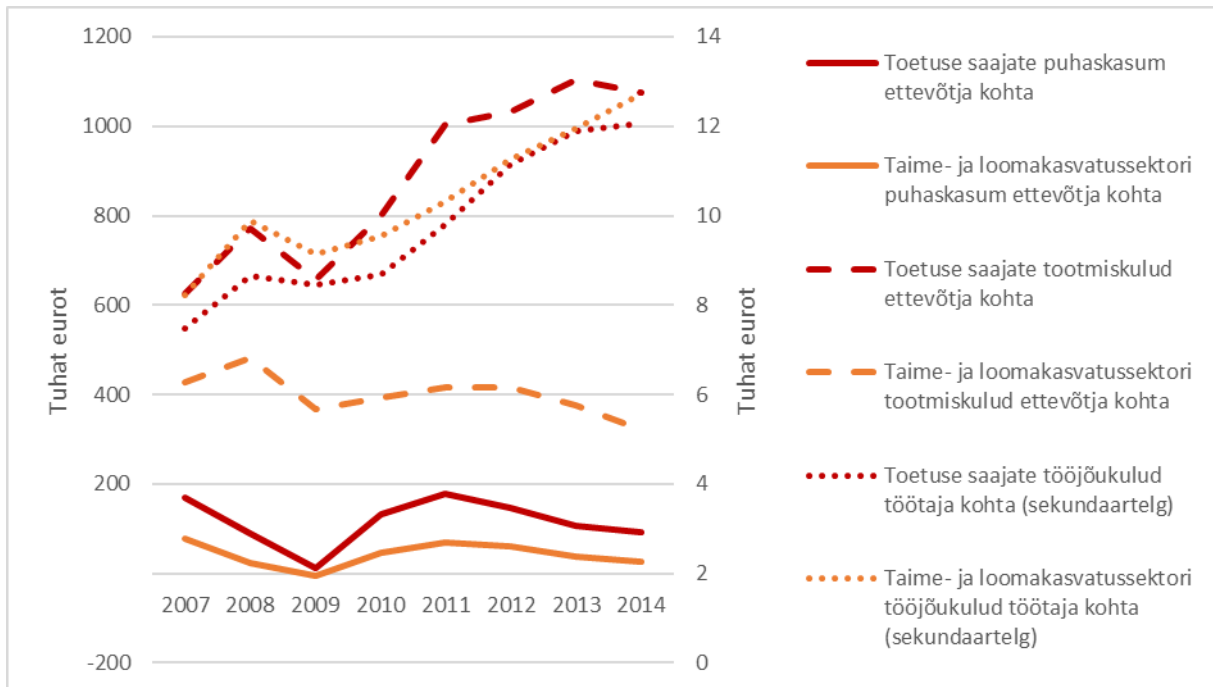
pigem langenud. Kui toetuse saanud ettevõtjate seas oli müügitulu ettevõtja kohta 2014. aastal 1,4 mln eurot, siis sektoris keskmiselt vaid 329,2 tuhat eurot ja aasta keskmised muutused vastavalt 8,3% ja -4,3%. Müügitulu töötaja kohta on toetust saanute seas ja sektoris üldiselt järginud sarnaseid trende, ent oli toetuse saajate puhul siiski 74,5 tuhande euro juures veidi kõrgem sektori keskmisest 68,3 tuhandest eurost. Nii on müügitulu silmas pidades meetme 1.4.2 raames toetust saanud ettevõtjad oluliselt konkurentsivõimelisemad ülejäänud sektori ettevõtjatest.

Joonis 62. Meetme 1.4.2 raames toetust saanute ning kogu taime- ja loomakasvatuse sektori müügitulu ja sellega seotud näitajad

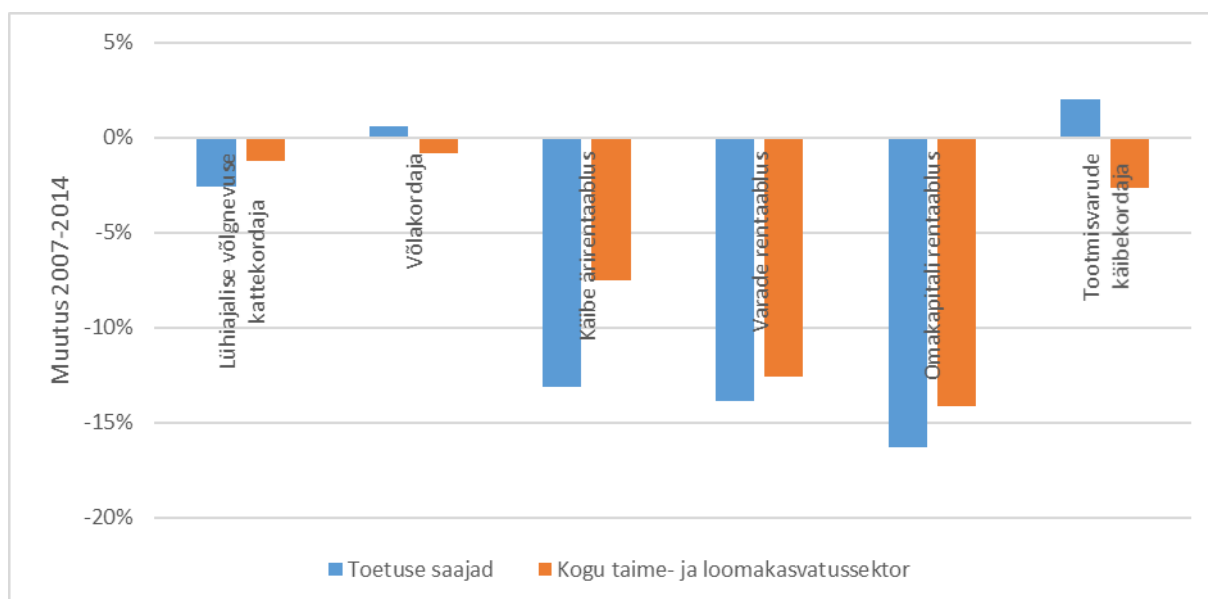
Konkurentsivõime hindamiseks analüüsitakse järgnevalt ka mõningaid teisi majandusnäitajaid, mille võib leida lisa 1 tabelist 29-1.4.2 (Joonis 63). Meetme 1.4.2 käigus toetust saanute puhaskasum on kõikidel vaatlusalustel aastatel olnud kõrgem taime- ja loomakasvatuse sektori keskmisest vastavast näitajast. Vaid aastal 2009 langes see samale tasemele, kui toetuse saaja puhaskasum oli ettevõtja kohta 13,1 tuhat eurot ja kogu sektoris - 5665 eurot. Sellele järgnenud kasv pöördus mõlema grupi jaoks languseks aastal 2012 ja ka kahel järgneval aastal on puhaskasum langenud. Kogu hinnatava perioodi jooksul ongi toetuse saajate puhaskasum keskmiselt aastas 8,4% langenud, samas sektorit iseloomustav vastav näitaja on -14%. Tööjõukulud töötaja kohta on nii toetatud kui ka kogu sektori ettevõtjate seas aastast 2009 üsna sarnaselt kasvanud. Aastatel 2012–2013 olid tööjõukulud ka toetuse saajate seas jõudmas väärtuseni 12 tuhat eurot ehk samale tasemele sektoriga, kuid 2014. aastal oli kasv jällegi madalam. Nii on tööjõukulud toetuse saajate seas olnud pidevalt madalamad taime- ja loomakasvatuse sektori keskmisest, kuigi aasta keskmine kasv on olnud samal ajal veidi kõrgem (7,1% ja 6,5%). Erinevalt on liikunud aga tootmiskulud ettevõtja kohta, mis toetust saanute seas on võrreldes 2007. aastaga oluliselt tõusnud, kogu sektoris aga langenud, mis võib olla seotud muuhulgas asjaoluga, et pärast majanduskriisi on sektorisse lisandunud järjest uusi ettevõtjaid. Sellest tulenevalt on ilmselt ka BLV ja NLV näitajad kogu sektoris ettevõtja kohta langenud (vastavalt -7,3% ja -10%), samal ajal kui toetust saanud ettevõtjate puhul on mõlemad lisandväärtuse näitajad hoopis kasvanud (vastavalt 6,4% ja 7,4%). Võrreldes aastaid 2007 ja 2014 on BLV toetust saanute seas 54% võrra tõusnud. **NLV tõus on samal ajal olnud 38% võrreldes aastaga 2007. Seega saavutati sihttasemeks seatud**

NLV tõus toetatud ettevõtjate seas. Kõik konkurentsivõime näitajad on vaatlusalusel perioodil toetuse saajate seas sektoris aset leidnud mitmete languste kõrval kasvanud, mis viitab meetme 1.4.2 raames toetatud ettevõtjate oluliselt kõrgemalt konkurentsivõimele võrreldes ülejäänud sektori ettevõtjatega.

Joonis 63. Meetme 1.4.2 raames toetust saanud ettevõtjate ning kogu taime- ja loomakasvatuse sektori konkurentsivõimet iseloomustavate näitajate võrdlus

Ettevõtete jätkusuutlikkust aitavad iseloomustada mitmed ettevõtte maksevõimet iseloomustavad näitajad, mille alusel on nii toetatud ettevõtjaid kui ka ülejäänud taime- ja loomakasvatuse sektorit hinnatud lisa 1 tabelis 32-1.4.2 (Joonis 64). Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja on toetuse saajate seas ja kogu sektoris majanduskriisi eelse perioodi võrreldes langenud ja ei ole veel saavutanud 2007. aasta taset. Kuigi aasta keskmine muutus on toetust saanutel negatiivsem, oli 2014. aastal see siiski kõrgem toetatud ettevõtjate seas, mis viitab sellele, et toetatud ettevõtjatel on lühiajalised kohustused käibevaradega veidi paremini kaetud. Võlakordaja on kõikidel vaadeldavatel aastatel olnud toetuse saajatel sektori keskmisest peaaegu kolm korda madalam ja kuigi aasta keskmine muutus on olnud nullilähedane, siis viitab see jällegi toetatute tunduvalt madalale võlakoormusele. Oluliselt rohkem on vaatlusaluse perioodi jooksul muutunud rentaabluse näitajad. Nii käibe ärirentaablus kui ka varade ja omakapitali rentaablus on toetuse saajate puhul aasta keskmise muutuse võrdluses langenud rohkem kui taime- ja loomakasvatuse sektori ettevõtjatel keskmiselt. Toetust saanud ettevõtjate kõik rentaabluse näitajad ongi veidi madalamad sektori keskmisest. Samal ajal on nende tootmisvarude käibekordaja näitaja aga peaaegu kõikidel aastatel kõrgem ja kogu vaadeldava perioodi jooksul on see erinevalt ülejäänud sektorist tõusnud. Seega kasutavad toetuse saajad olemasolevat tootmisvaru mõnevõrra efektiivsemalt. Kokkuvõttes võib aga öelda, et toetuse saajad on olnud püsivalt madalama võlakoormusega ja tegutsenud mitte oluliselt vähem tulusalt kui teised taime- ja loomakasvatuse sektori ettevõtted. Seega ei ole põhjust kahelda nende jätkusuutlikkuses.

Joonis 64. Meetme 1.4.2 raames toetust saanud ettevõtjate ning kogu taime- ja loomakasvatusektori jätkusuutlikkust iseloomustavate näitajate muutus aastatel 2007–2014

Eelnevalt öeldut kokku võttes järeldame, et meetme rakendamise käigus esines eesmärkide täitmisel väheseid puudujääke. Kuigi nii tehtud investeeringute kogumaksumus kui ka toetatud ettevõtjate arv oli üsna kõrge, siis jäid need väljundnäitajad seatud sihttasemest madalamaks. Ehk just sellest tulenevalt ei jõutud ka uusi tooteid tootvate või uusi tootmisviise kasutavate ettevõtjate arvuga seotud sihttasemeni. Oluliselt positiivsemalt arenesid aga toetatud ettevõtjate majandusnäitajad. Saavutati sihttasemes ette nähtud BLV kui ka NLV kasv, kuna need näitajad suurenesid meetme rakendusperioodil vastavalt 38% ja 54%. Oluliselt kasvas toetatud ettevõtjate turuosa kogu taime- ja loomakasvatusektorst ja 2014. aasta lõpuks jõudis see investeeringuperioodi kõrgeimale tasemele, moodustades 2/3 kogu sektori müügitulust. Kuigi toetatud ettevõtjate tootmiskulud on sektori keskmisest oluliselt kõrgemad, on kogu investeeringuperioodi jooksul olnud kõrgem ka nende puhaskasum. Seetõttu võib toetuse saajaid pidada taime- ja loomakasvatusektoris väga konkurentsivõimelisteks. Kuigi nende varade kasutamise efektiivsus ja tulusus jääb veidi alla teistele sektori ettevõtjatele, on nende võlgnevustega seotud näitajad pigem madalamad, mistõttu võib hinnata meetme 1.4.2 raames toetatud ettevõtjad jätkusuutlikeks.

2.14. MEED 1.4.3 – BIOENERGIA TOOTMISE INVESTEERINGUTOETUS (121)

Meede oli ellu kutsutud selleks, et pakkuda ettevõtjatele uut turgu ja parandada nende konkurentsivõimet, võtta kasutusele uusi tehnoloogiaid, hoida keskkonda ja maastikku ning tagada energiatootmise tarnekindlus, mitmekesisus ja hajutatus. Toetus oli ette nähtud põllumajandustootjatele, kelle müügitulust üle poole tuli oma toodetud saaduste müügist ja kelle eesmärk oli valdava osa toodetud bioenergia kasutamine oma ettevõttes. Toetuse ülempiiriks oli seatud 512 tuhat eurot põllumajandustootja kohta ja toetuse määraks 40%–60% investeeringu kogumaksumusest.

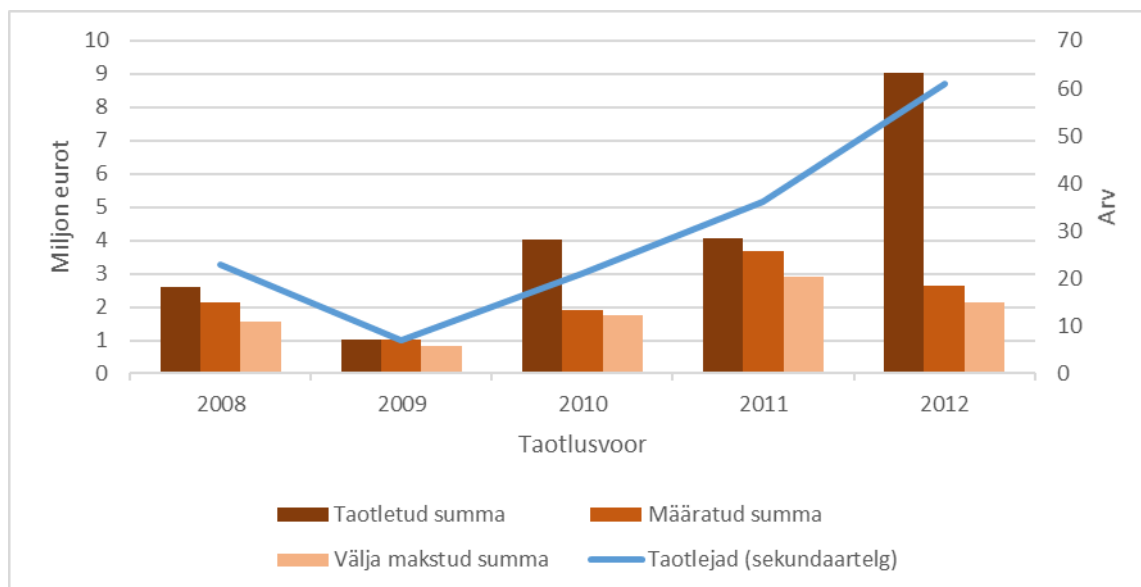
Toetuse määramiseks korraldati viis taotlusvoorust aastatel 2008–12. Saadud taotluste alusel maksti programmiperioodi lõpuks määratud summast 81 ettevõtjale toetust kokku peaaegu 9,2 mln eurot. Seega on kõik tegevused nüüdseks lõpetatud.

Kokku esitati nende viie taotlusvoorust käigus 148 ettevõtja poolt 194 taotlust ehk iga taotleja kohta laekus taotlusi 1,31. See on kõikide meetmete võrdluses üsna madal taotluste esitamise sagedus. Kõigist 148 taotlejast maksti programmiperioodi lõpuks toetus välja 81 ettevõtjale. **Seetõttu jäi saavutamata ka sihttasemeks seatud 180 toetatud ettevõtjat ja see sihttase täideti 45% ulatuses.**

Ettevõtjate poolt sisse antud 194 taotlusest määrati toetus 90 taotlusele, seega kiideti heaks vaid 61% taotlustest. Taotluste esitamise aktiivsus oli voorude lõikes üsna erinev. Kõige rohkem taotlusi esitati viimases, 2012. aasta taotlusvoorus, kui neid laekus 72 ja kõige vähem aastal 2009, kui vastav näitaja oli 10. Voorude võrdluses erines ka heaks kiidetud taotluste osakaal. Nii määrati toetus kõigile 10 aastal 2009 esitatud taotlusele ja ka aastatel 2008 ja 2011 oli see määr 90% lähedal, samas kui 2010. aastal said heakskiidu vaid 29% taotlustest. Kokku katkestati meetme 1.4.3 raames toetuskõlbulikuks tunnistatud projektidest 10 ehk 7,9%, mis on teiste meetmetega võrreldes keskmisest veidi madalam lõpetamata jätmise määr. Kõige rohkem katkestamisi esines esimese ja viimase taotlusvoorust projektide seas (vastavalt 11% ja 12% heaks kiidetud projektidest).

Ettevõtjate poolt taotletud toetussumma oli rohkem kui 20,7 mln eurot, millest toetuskõlbulikuks hinnati 11,4 mln eurot ehk 55% (Joonis 35). See on üsna madal toetuseks määratud summa osakaal. Eriti väike osa taotletud summast määrati toetuseks 2012. aasta taotlusvoorus, kui taotletud summa rahuldati vaid 29% ulatuses. Programmiperioodi lõpuks maksti määratud summast omakorda välja 9,2 mln eurot ehk veidi üle 80%. Ülejäänud 20%st moodustas natuke vähem kui 14% lõpetamata projektidele määratud summa ja 6,7% vähendati väljamaksete tegemisel edukalt lõpetatud projektidele esialgu määratud summat. Taotlusvoorude võrdluses selles osas märkimisväärsed erinevusi ei esinenud. Keskmiselt toetati ühte ettevõtjat summaga 88,2 tuhat eurot ja sellega kaeti investeeringuteks kulutatud summad keskmiselt 52% ulatuses. Toetus jagunes ettevõtjate vahel aga ebavõrdselt. Näiteks maksti meetme 1.4.3 raames kõige rohkem toetust saanud ettevõtjale välja 5,2% kogu toetussummast. Sealjuures läks pool toetussummast jagamisele 19% toetust saanud ettevõtjate vahel ja 90% summast maksti umbes pooltele nendest.

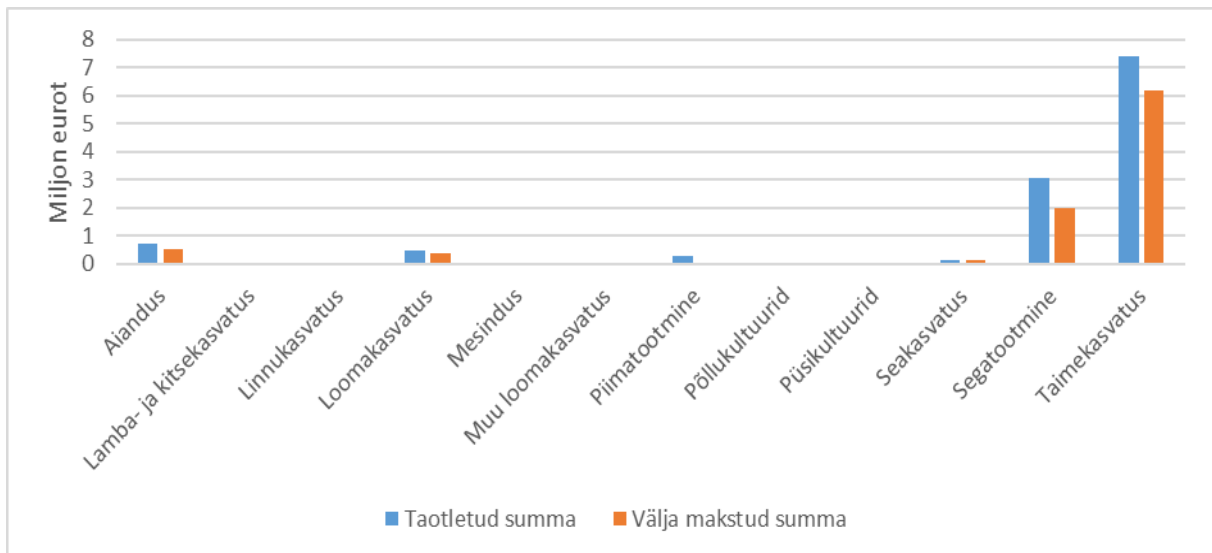
Kokku investeeriti meetme raames tehtud tegevustes 17,8 mln eurot, mis on oluliselt madalam ette nähtud sihttasemest 46 mln eurot. Määratud sihttase täideti vaid 39% ulatuses.

Joonis 65. Meetme 1.4.3 summade ja taotlejate jagunemine taotlusvoorude lõikes

Sellegipoolest kaeti selle summaga ühtekokku 337 tegevuse ellu viimine, mida võib näha lisa 1 tabelist 6-1.4.3. Kuigi tegevused jagunevad 10 erinevasse valdkonda, siis vaid kahte liiki tegevustesse paigutati 91% toetuse summast. Nii tegevuste arvu kui ka investeeringute ja toetuse summast moodustas 67% bioenergiaga seotud masina või seadme ostmise. Hoonete ja rajatiste ehitamisega seotud tegevusi oli 19% ja nende ellu viimiseks kulus 24% investeeringu- ja 22% toetussummast. Ülejäänud tegevusi toetati vaid 9% kogu toetuseks kulunud summast 9,2 mln eurot. Ühe tegevuse maksumuseks kujunes keskmiselt 52,7 tuhat eurot.

Tegevusalade võrdluses toetati kõige enam taimekasvatusega tegelevaid ettevõtjaid, mis on igati loomulik, arvestades et meetme eesmärgiks oli toetada investeeringuid bioenergia tootmisse. Erinevate summade jagunemist tegevusalade lõikes illustreerib joonis allpool. Taimekasvatusega tegelevad ettevõtjad esitasid 58% taotlustest ja neile maksti välja 68% toetussummast, samas kui segatootmisega tegelevad põllumajandustootjad andsid sisse 34% avaldustest ja said toetust 21% toetussummast. Märkimisväärne osa sellest summast paigutati ka aianduse (5,8%) ja loomakasvatusega (4%) seotud ettevõtjate tegevustesse. Ülejäänud tegevusalasid esindavatele ettevõtjatele määratud toetuse osakaal oli vaid natuke üle 1%.

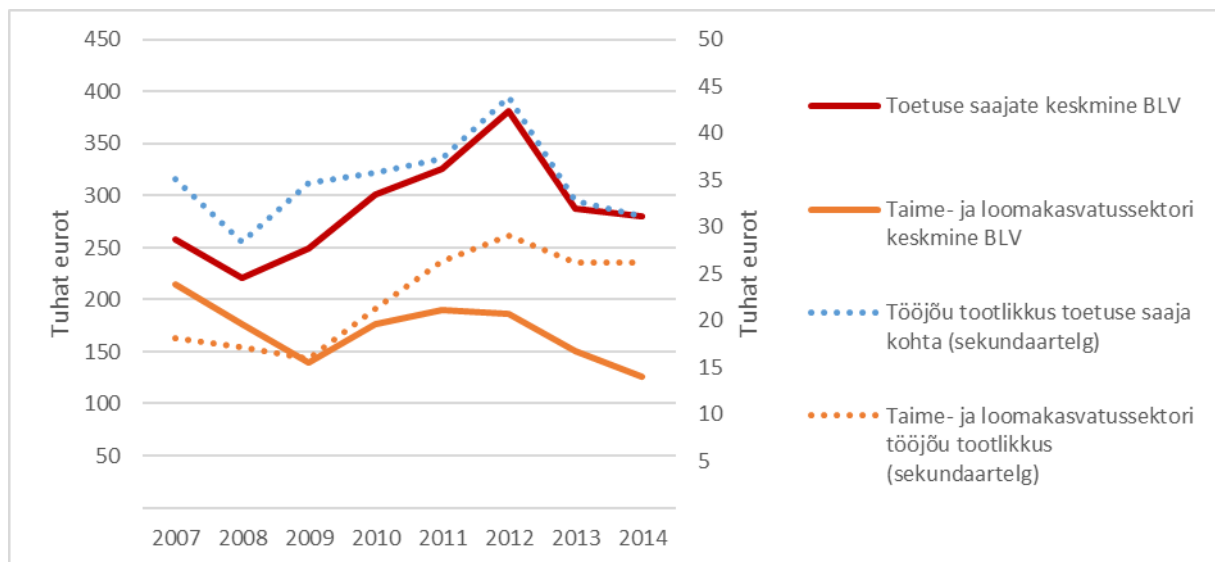

Joonis 66. Meetme 1.4.3 raames toetatud ettevõtjate võrdlus tegevusalade lõikes

Üheks meetme eesmärgiks oli tõsta tehnoloogia taset, ajakohastada põllumajandussektorit ja parandada toodangu kvaliteeti. Selle eesmärgi täitmist saab käesoleva meetme puhul hinnata nende toetust saanud ettevõtjate arvu abil, kellel enne investeeringu tegemist puudus sama liiki põhivara. Investeeringuperioodi lõpuks oli selliseid meetme 1.4.3 raames toetuse saajaid 81 ettevõtjast 73 ehk 90% (lisa 1 tabel 18-1.4.3). **Kuna sihttasemeks oli seatud vähemalt 180 uut toodet tootvat või uut tehnoloogiat kasutavat ettevõtjat, siis jäi ettenähtud tase saavutamata ja see täideti vaid 41% ulatuses.**

Hindamaks toetuse saanud ettevõtjate käekäiku ja konkurentsivõimet, vaadeldi üsna mitut majanduslikku näitajat. Sealhulgas hinnati nende poolt loodud lisandväärtust, samuti majanduskasvu, tööjõu tootlikkust ja teisi erinevaid konkurentsivõime ning jätkusuutlikkusega seotud näitajaid. Analüüsi kaasati toetuse kätte saanud äriühingud, kelle kohta 2015. aasta lõpuks olid vastavad andmed kättesaadavad kõikide majandusaastate kohta vahemikus 2007–2014 ja sisse kantud kasumiaruande esimese skeemi alusel. Selliseid ettevõtjaid oli 81 hulgast 19 ehk 23% toetuse saajatest.

Nende majanduslikku tegevust iseloomustav BLV näitaja on meetme investeeringuperioodi lõikes näidanud erinevaid trende, mida ilmestab lisa 1 tabel 16-1.4.3 (Joonis 67). Toetuse saajate keskmine BLV on olnud kogu vaatlusperioodil kõrgem sektori keskmisest ja vahe on võrreldes 2007. aastaga kasvanud. Aastal 2008 aset leidnud langus ei olnud suur ja sellest hakkas toetatud ettevõtjate BLV taastuma juba 2009. aastal, mil antud näitaja jõudis kriisieelsele tasemele. Sellele järgnes üsna stabiilne BLV kasv aastani 2012, mil toetatute BLV oli keskmiselt 7,3 mln eurot. Järgnevatel aastatel aset leidnud järsk langus viis BLV näitaja toetuse saaja kohta 2014. aasta lõpuks väärtuseni 5,3 mln eurot ehk tagasi 2010. aasta tasemele. Kogu vaatlusperioodi jooksul on BLV toetatud ettevõtja kohta siiski aastas keskmiselt 1,2% tõusnud ja aastate 2007 ja 2014 võrdluses on see näitaja kasvanud 8%. Võrreldes kogu taime- ja loomakasvatusega, mille keskmine aastane muutus on -7,3%, on toetuse saanud ettevõtjad lisandväärtuse loomisel seega positiivsemaid tulemusi saavutanud.

Joonis 67. Meetme 1.4.3 toetuse saajate ja kogu taime- ja loomakasvatuse sektori BLV ja sellel põhinev tööjõu tootlikkus

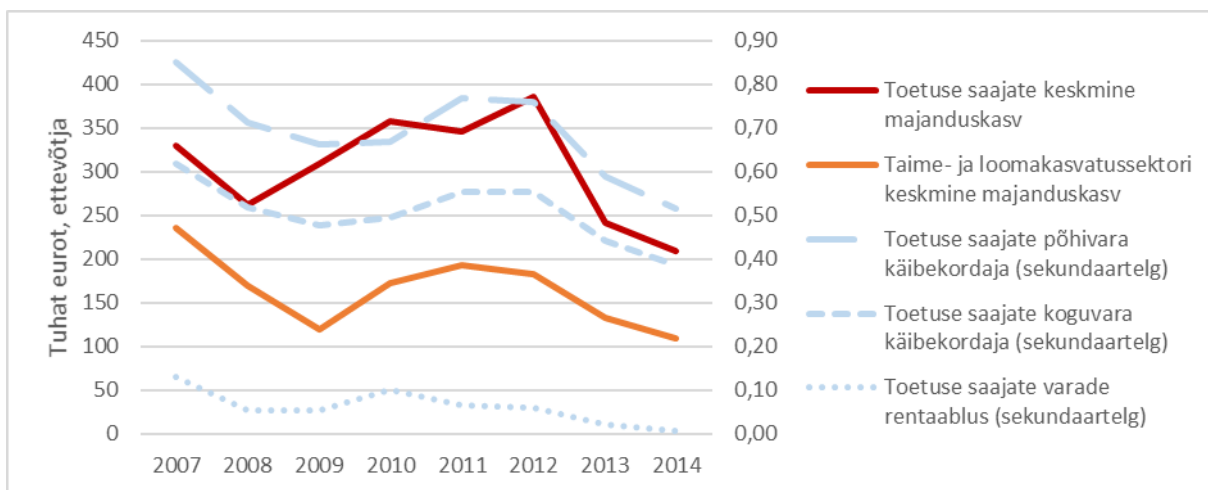
Nagu näitab lisa 1 tabel 28-1.4.3 (Joonis 67) on toetatud ettevõtjate tööjõu tootlikkus järginud brutolisandväärtusega sarnast trendi. Hinnates muutusi kogu perioodi vältel, on areng olnud aga negatiivsem, kuna keskmiselt on see aastast 1,7% langenud, samal ajal kui taime- ja loomakasvatuse sektor on kasvanud keskmiselt 5,4% aastas. Kogu perioodi jooksul on toetust saanud ettevõtjate tööjõu tootlikkus aga 13% võrra langenud. **Sihttasemeks seatud BLV kasv tööjõuühiku kohta investeeringuperioodi jooksul 40% ulatuses jäi aga saavutamata. Võrreldes aastaid 2007 ja 2014 on toetust saanud ettevõtjate BLV kasvanud vaid 8%.**

Müügitulu alusel arvatava tööviljakuse näitaja ja tööjõukulu näitaja muutused on välja toodud lisa 1 tabelis 30-1.4.3. Tööviljakus oli vaatlusaluse perioodi kõrgeim aastal 2012, mil see tõusis väärtuseni 106,2 tuhat eurot töötaja kohta. Sellele on järgnenud aga langus, mille tulemusena oli 2014. aasta lõpuks meetme raames toetatud ettevõtjate töötajate keskmine tööviljakus 81,3 tuhat eurot ehk langenud tagasi 2010. aasta tasemele. Sellest hoolimata on tööjõukulu pidevalt kasvanud. Kui aastal 2007 oli see näitaja töötaja kohta 5 929 eurot, siis 2014. aasta lõpuks tõusnud väärtuseni 10,7 tuhat eurot. Neid trende kinnitab ka aasta keskmine kasv. Toetuse saajate tööviljakus kasvas selles kontekstis vaid 1,5% ja tööjõukulud 8,7%, samas kui kogu taime- ja loomakasvatuse sektoris olid need näitajad vastavalt 8,3% ja 6,4%. Seega on erinevalt kogu sektorist olnud toetatud ettevõtjate seas tööjõukulude kasv oluliselt kiirem tööviljakuse kasvust.

Majanduskasvu iseloomustamiseks kasutatakse NLVd, mis on korrigeeritud EUROSTATi poolt avaldatava koefitsiendiga ELi riikide vahelise hinnataseme erinevuse ühtlustamiseks. NLV leitakse omakorda BLVst põhivara kulum lahutades. Nagu ilmneb lisa 1 tabelist 27-1.4.3 (Joonis 68) on toetuse saajate seas majanduskasv olnud aasta lõikes võrdlemisi heitlik, kuid järgib laiemalt sarnaseid trende nagu eelnevalt kirjeldatud näitajad. Oluliseks erinevuseks on siinkohal aga kahel viimasel vaatlusalusel aastal aset leidnud järsk langus, mis on majanduskasvu viinud kõikide vaadeldavate aastate madalaimale tasemele. See langus on

kooskõlas ka teiste taime- ja loomakasvatusektoris tegutsevate ettevõtete vastava näitajaga. Samas on majanduskasv kogu vaadeldava perioodi jooksul püsinud toetatud ettevõtjate puhul kõrgem kogu sektori majanduskasvust ja 2012. aastal saavutanud üsna kõrge taseme väärtusega 385,8 tuhat eurot. Toetust saanud ettevõtjate seas on ka aasta keskmine majanduskasvu langus olnud 6,3%, mis võrreldes kogu sektori 10% keskmise aastase kukkumisega on veidi madalam.

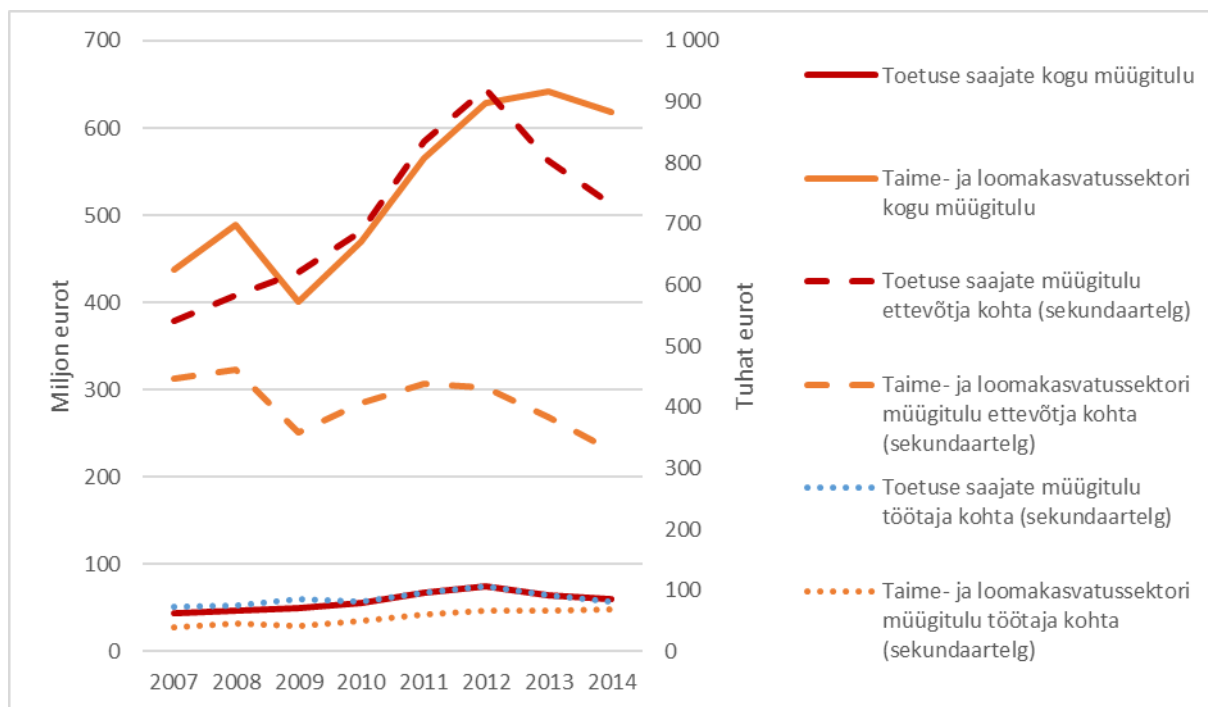
Need tendentsid peegelduvad veidi stabiilsemalt ka varade käibekordajate ja rentaablu muutustes, mis on esitatud lisa 1 tabelis 20-1.4.3 (Joonis 68). Varade kasutamise efektiivsus on toetuse saajate seas aastate keskmist arvestades sõltuvalt näitajast langenud 6,5% kuni 33%. Kõige rohkem on langenud toetuse saajate varade rentaablu, mis jõudis peaaegu nulli. Aasta 2014 lõpu seisuga olid nii varade rentaablu kui ka põhi- ja koguvara käibekordajad langenud vaadeldava perioodi madalaimale tasemele.

Joonis 68. Meetme 1.4.3 raames toetust saanute ning kogu taime- ja loomakasvatusektori keskmine majanduskasv ja teised tulusust iseloomustavad näitajad

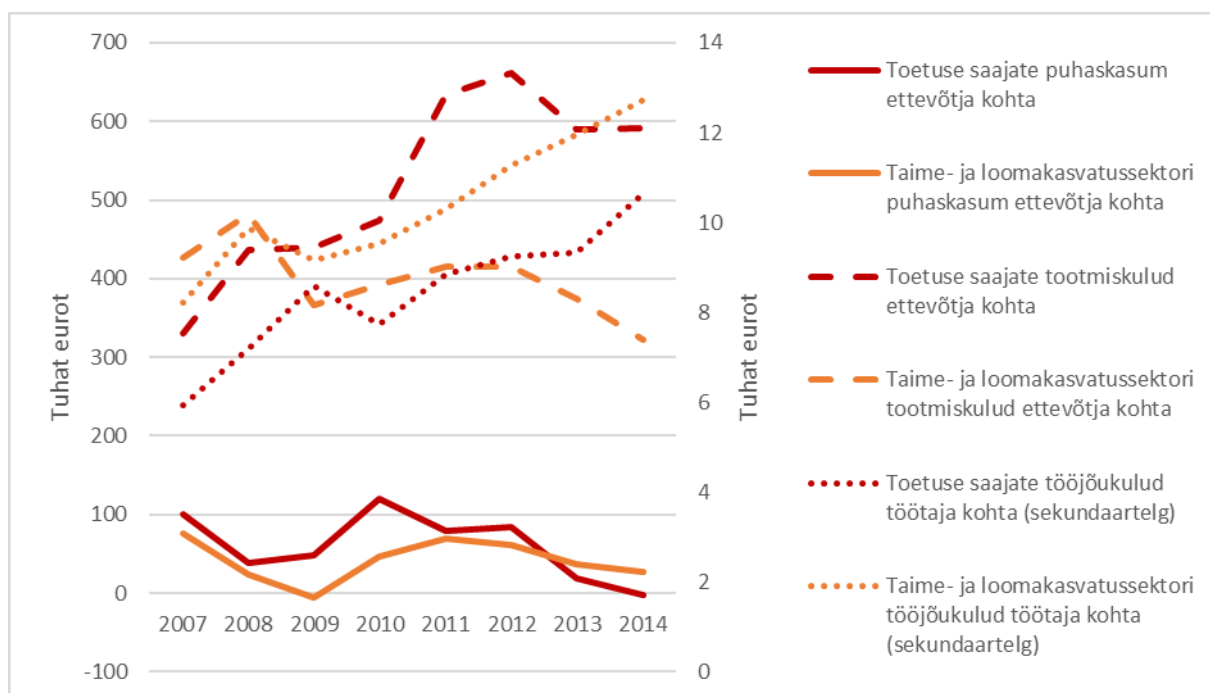
Toetuse saajate konkurentsivõimega seotud näitajad on liikunud sel ajavahemikul erinevates suundades. Meetme raames toetust saanud ettevõtjate müügitulu on laiemas plaanis järginud teiste taime- ja loomakasvatusektori ettevõtjate trendi, mida näitavad lisa 1 tabelid 29-1.4.3 ja 31-1.4.3 (Joonis 69). Toetuse saajate kogu müügitulu kasvas stabiilselt aastani 2012, mil see oli 74,7 mln eurot. Sellele järgnes aga sama kiire langus kahe järgneva aasta jooksul ja 2014. aastal oli toetatud ettevõtjate müügitulu 59,2 mln eurot. Sel aastal oli ka toetatud ettevõtjate turuosa vaid 9,6% kogu sektori müügitulust, mis on vaadeldava perioodi madalaim. Kõige kõrgem oli see näitaja 2009. aastal 13% juures. Arvestades, et meetme raames toetati vaid 81 ettevõtjat, on nende turuosa taime- ja loomakasvatusektoris isegi võrdlemisi kõrge. Seda näitab ka asjaolu, et ühe ettevõtja kohta oli toetuse saajate müügitulu oluliselt kõrgem kogu sektori vastavast näitajast. Aastal 2014. oli keskmine müügitulu toetuse saajatel 751,5 tuhat eurot, samas keskmisel sektori ettevõtjal vaid 329,2 tuhat eurot ehk 44% madalam. Sarnane võrdlus peab paika ka hinnates müügitulu töötaja kohta, mis on toetuse saajatel püsinud järjepidevalt kõrgem, kuigi see vahe on 2014. aastal vähenenud. Müügitulu aastane muutus on toetuse saajal olnud 4,4% juures veidi madalam kogu sektori 5%.

Sellegipooldest on toetuse saajad müügitulu arvestades taime- ja loomakasvatusektoris väga konkurentsivõimelised.

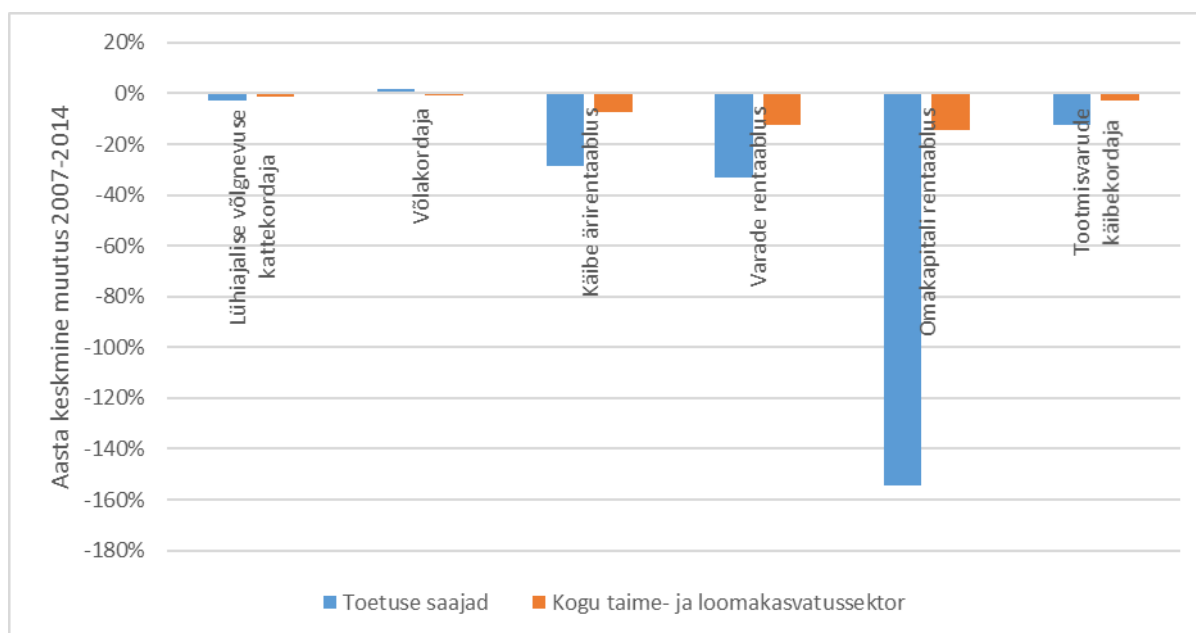
Joonis 69. Meetme 1.4.3 raames toetust saanute ning kogu taime- ja loomakasvatusektori müügitulu ja sellega seotud näitajad

Toetuse saajate konkurentsivõimele viitavad ka teised seda iseloomustavad majandusnäitajad lisa 1 tabelis 29-1.4.3 (Joonis 70). Toetuse saajate puhaskasum on püsinud üsna samal tasemel ülejäänud taime- ja loomakasvatusektoriga. Küll aga on märkimisväärne, et kui aastani 2012 oli toetatud ettevõtjate aastane puhaskasum kogu sektorist kõrgem, siis järgneval kahel aastal seevastu veidi madalam. Nii on toetatute seas see näitaja oluliselt langenud: kui aastal 2007 oli toetuse saajate seas puhaskasum ettevõtja kohta 100,8 tuhat eurot, siis 2014. aastal langes see väärtuseni -2 996 eurot. Sektori keskmine aastane muutus oli sel perioodil aga vaid -14%. Tootmiskulud on toetuse saajate ja kogu sektori võrdluses liikunud laiemas plaanis erinevas suunas. Kui toetatud ettevõtjate seas on tootmiskulud vähemalt aastani 2012 pidevalt kasvanud, siis kogu sektoris on aset leidnud pigem nende langus, millele viitavad ka aasta keskmine muutus vastavalt 8,6% ja -3,9%. Tööjõukulud on aga toetuse saajatel olnud kogu vaatlusalusel perioodil oluliselt madalamad, kuigi kasvanud veidi kiiremini 8,7%ga aastas võrreldes kogu sektori 6,5% kasvuga. Aastal 2014 olid tööjõukulud toetuse saajate seas töötaja kohta 10,7 tuhat eurot, kogu sektoris aga 12,7 tuhat eurot. Kuigi mõlemad lisandväärtuse näitajad ei ole kasvanud, on nii BLV kui ka NLV aasta keskmine muutus positiivsem kui sektoris tervikuna. Kui toetuse saajate seas langes NLV 4,8% ja BLV tõusis 1,2%, siis kogu taime- ja loomakasvatusektoris langesid need näitajad vastavalt 10% ja 7,3%. **Siiski tähendab NLV 4,8% langus vaadeldava perioodi lõpuks, et sihttasemeks seatud NLV tõus jäi saavutamata.** Võttes kokku konkurentsivõime näitajaid, iseloomustavad need meetme raames toetatud ettevõtjate konkurentsivõimet erinevalt. Kui toetatute müügitulu ja loodav lisandväärtus on kõrgemad sektori keskmisest ja tööjõukulud madalamad, siis puhaskasum ettevõtja kohta jällegi madalam ja tootmiskulud kõrgemad.

Joonis 70. Meetme 1.4.3 raames toetust saanud ettevõtjate ning kogu taime- ja loomakasvatuse sektori konkurentsivõimet iseloomustavate näitajate võrdlus

Meetme raames toetatud ettevõtjate jätkusuutlikkuse hindamiseks on järgnevalt vaatluse all mitmed ettevõtte maksevõimet peegeldavad näitajad, mis on välja toodud lisa 1 tabelis 32-1.4.3 (Joonis 71). Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja oli kõige kõrgem aastal 2012, ent on seejärel järjest langenud. Vaadeldava perioodi lõpuks oli see näitaja madalam kui 2007. aastal ja aasta keskmiseks muutuseks kujunes $-2,8\%$. Võlakordaja on seevastu nimetatud ajavahemikul kasvanud väärtuselt 0,20 väärtuseni 0,23 ja keskmiselt on see aastast tõusnud $1,8\%$. Kuigi kogu taime ja loomakasvatuse sektoris on võlakordaja selles tähenduses langenud, siis on vastav näitaja seal ikkagi kaks korda sama suur kui toetuse saajate seas, lühiajalise võlgnevuse kordaja on aga 21% kõrgem. See tähendab, et toetatud ettevõtjatel on lühiajalised kohustused nii käibe- kui ka koguvarega üsna hästi kaetud ja nende suhteline võlakoorumus on oluliselt madalam kui kogu taime- ja loomakasvatuse sektoris. Olulisel määral on vaatlusalusel ajavahemikul halvenenud aga toetuse saajate rentaablu näitajad. Kui aastal 2007 olid nii käibe ärirentaablus kui ka varade ja omakapitali rentaablus kõrgemad kogu sektori vastavatest näitajatest, siis 2014. aasta lõpuks on need kõik vähemalt 80% madalamad. Eriti oluliselt on langenud omakapitali rentaablus, mille aasta keskmine muutus oli -154% . See tuleneb peamiselt puhaskasumi pidevast langusest ja kahjumiks muutumisest 2014. aasta lõpuks. Samuti on oluliselt langenud toetuse saajate tootmisvarude käibekordaja, mis 2007. aastal oli kaks korda sama palju kui sektoris keskmiselt, ent 2014. aasta lõpuks langenud 25% sellest madalalammale väärtusele. Sellest võib järeldada, et toetuse saajate seas on oluliselt halvenenud vahendite kasutamise efektiivsus. Nii on keeruline anda ühest hinnangut toetust saanud ettevõtjate majanduslikule jätkusuutlikkusele. Ühest küljest on nende võlakoorumus oluliselt madalam kogu taime- ja loomakasvatuse sektori vastast näitajast, teisalt on märkimisväärselt madalam ka nende varade tulusus, mis veel aastal 2007. oli paremal tasemel kui sektoris.

Joonis 71. Meetme 1.4.3 raames toetust saanud ettevõtjate ning kogu taime- ja loomakasvatusektori jätkusuutlikkust iseloomustavate näitajate muutus aastatel 2007-2014

Eelpool mainitud arvestades on meetme 1.4.3 rakendamise ja tulemuslikkuse tase rahuldav. Toetatud ettevõtjate arv jäi enam kui poole madalamaks seatud sihttasemest ja veelgi väiksemas mahu täideti investeeringute kogumaksumus ning uute tehnoloogiate ja toodetega seotud sihttasemed. Ka BLV kasv jäi oluliselt madalamaks kui ette nähtud 40% ja NLV vähenes. Seega ei täidetud meetme 1.4.3 raames ühtegi seatud sihttaset. Kuigi toetatud ettevõtjate suhteline müügitulu ja lisandväärtuse näitajad on üsna kõrged, siis puhaskasum langes oluliselt ja tootmiskulud olid kõrged, mistõttu ei saa heaks hinnata nende konkurentsivõimet. Hoolimata sellest, et toetuse saajate võlakoormus on taime- ja loomakasvatusektori keskmisest oluliselt madalam, on perioodi vältel väga olulisel määral kahanenud nende varade kasutamise efektiivsus ja tulusus, mispärast võib seda pidada ohumärgiks toetatud ettevõtjate jätkusuutlikkusele.

2.15. MEEDE 1.5.1 – METSA MAJANDUSLIKU VÄÄRTUSE PARANDAMINE

2.15.1. Meede 1.5.1 – metsa majandusliku väärtuse parandamine

Metsa majandusliku väärtuse parandamise meetme eesmärgiks oli metsa tootmispotentsiaali tõstmine metsa liigilise koosseisu parandamiseks või ökoloogiliste väärtuste säilitamiseks ning kasvama jäävate puude väärtuse suurendamiseks; metsa majandamise keskmise tuluse tõstmine; metsaressursi mitmekülgne ja jätkusuutlik majandamine ning ulukikahjustuste ning taimehaiguste ja -kahjustuste ennetamine.

Meetme eesmärki põhjendati MAKi koostamisel erametsaomanike madala võimekusega soetada kaasaegset tehnikat ning mahajäämusega nii majanduslikus kui ka oskuste võtmes.

Sealjuures on vajalik arvestada, et metsamajanduslikud investeeringud ja tegevused on pika tasuvusajaga. MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud 31.12.2015 seisuga järgmiselt:

- Toetatud omandite arv – 3 000. Täidetud 2 24% (6 734 katastriüksuse omandit 1 792 isikul).
- Kogu investeerimismaht – 20,4 mln eurot. Täidetud 131% (26,9 mln eurot).
- Metsa tootmispotentsiaali tõstmine ja väärtuse suurendamine (ha) – 3 000 ha. Täidetud 1 005% (30 175 ha).

Meetme 1.5.1 määratud toetuse andmetel planeerisid toetuse saajad teha võrreldes realiseeritud sihttasemetega veelgi suuremaid investeeringuid. Kahjuks ei suudetud realiseerida kõiki planeeritud investeeringuid, mis samal ajal ei kahanda meetme olulist panust. Toetatud omandite arv (6 734) ületades 2014. aasta lõpuks seatud sihttasest ligi 2,2-kordselt. Kokku välja makstud toetuse summa kaasabil (11,6 mln eurot) tehtud abikõlblike tegevuste summa oli 26,9 mln eurot, mis ületab 2014. aasta lõpuks seatud sihttasest ligikaudu 31%. Sihttasest metsamaa hulga osas (3 000 ha) tuleb hindamisel lugeda ebaproportsionaalseks ning meetme eesmärgiga mitte kokku sobivaks, kuna mitmekülgne ja jätkusuutlik hooldus ning ennetustegevus on eelkõige seotud metsamaa pindalaga.

Perioodil 2007–2015 maksti toetust kokku 1 796 isikule, kellest 542 olid juriidilised isikud, sh 35 MTÜd ja kolm TÜd. Ülejäänud 1 246 toetuse saajat olid füüsilisest isikust erametsaomanikud. Kuna 2010. aasta seisuga oli Eestis 97 272 erametsaomanikku⁵, kellest 4001 olid juriidilised isikud, siis juriidilistest isikutest 13% moodustasid toetuse saajad.

Sihttasemete täitmine muutus olulises mahus võrreldes määratud toetuse esialgse tasemega, mida tingis asjaolu, et 31.12.2015 seisuga oli projekti lõpuni viinud 1 792 isikut ehk 80% toetuse saajatest (toetus määrati 2 235 isikule).

Tootmise rekonstrueerimist ja uuenduste juurutamist saab hinnata läbi tegevuste jaotuse, mis on seotud valdkondliku eesmärgiga. Samuti on tegevused seotud tootmistevõimenduse oskuste ja mitmekesisuse suurenemisega (CMEFi hindamisküsimus kood 122 – Mil määral on toetatud investeeringud soodustanud metsaettevõtete tootmise mitmekesisust?). Sealjuures on oluline laasimise ja metsatarvikute soetamine, millega kaasneb tootmistevõimenduse oskuste kasutamine. Makstud toetuse alusel on tehtud kokku 13 525 tegevust, mis hõlmavad üle 30 100 ha (lisa 1 tabel 6-1.5.1). Valdav osa tegevustest oli suunatud hooldusraie tegemisele (tegevuste arv 8 702) ja soetati metsatehnikat (2 054 tegevust). Hooldusraie tegevuste suur arv on seotud meetodiliselt katastriüksustega, kus erineval katastriüksusel tehtud tegevused loendati. Kui hooldusraie tegevuste arv loendada taotlustel märgitud andmetel, siis on välja makstud toetust 2 785 hooldusraie kirje osas. Metsatehnika soetamisel on kokku makstud toetust 6,7 mln eurot (58% kogu määratud toetuse summast), hooldusraie tegemisel 4,0 mln eurot (34%) ja kahjustuste ennetamisel 0,5 mln eurot (5%). Ülejäänud tegevuste mahud on

⁵ Aastaraamat Mets 2013, Keskkonnaagentuur, Tartu 2014
(http://www.keskkonnaagentuur.ee/failid/Mets_2013.pdf)

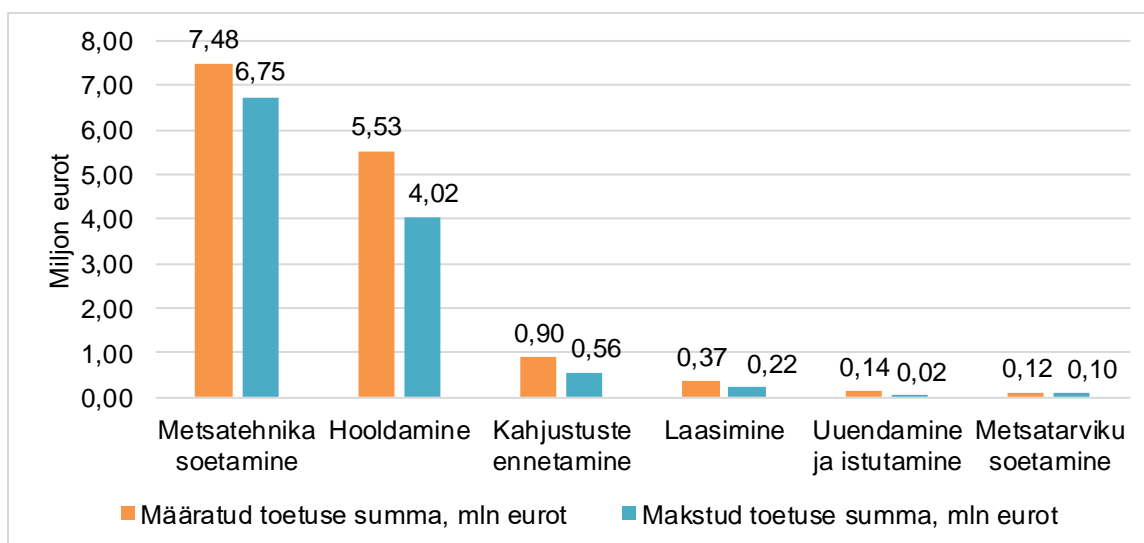
tagasihoidlikud, mistõttu kahjustuste ennetamist, laasimistegevust ja tarvikute soetamist ei saa lugeda hindamisküsimuse kontekstis suure mõjuga tegevusteks.

Keskmine toetuse määr oli 43,3% ja keskmine makstud toetuse summa pindalapõhise tegevuse kohta oli 387 eurot/ha kohta. Keskmine makstud toetus metsatehnika soetamisel oli 3,2 tuhat eurot. Hooldusraie tegemisel oli keskmine makstud toetuse summa 150 eurot/ha, laasimisel 138 eurot/ha ning metsa uuendamisel ja istutamisel 398 eurot/ha kohta (lisa 1 tabel 6-1.5.1).

Välja makstud toetuse andmetel oli maksimaalne toetus isiku kohta programmperioodil 445 tuhat eurot ja minimaalne üheksa eurot. Toetuse maksmise efektiivsuse osas saab välja tuua, et alla 1 000 euro toetuse saajaid oli 1 082, kes moodustasid 60% toetuse saajatest. Sealjuures 47 isiku toetus kokku moodustas 50% (5,8 mln eurot) kogu välja makstud toetusest.

Joonis 72 esitatud andmetel näeme, et kõikide tegevuste lõikes oli toetuse väljamaksmine märkimisväärselt väiksem esialgselt määratud toetusest. Kõige suurem vähenemine tekkis uuendamise ja istutamise tegevuse juures, kus reaalselt välja makstud summa moodustab 16% esialgselt määratud toetusest. Suur toetuse väljamakse ja määramise vahe oli veel laasimise, kahjustuse ennetamise ja ka hooldamise tegevuste juures.

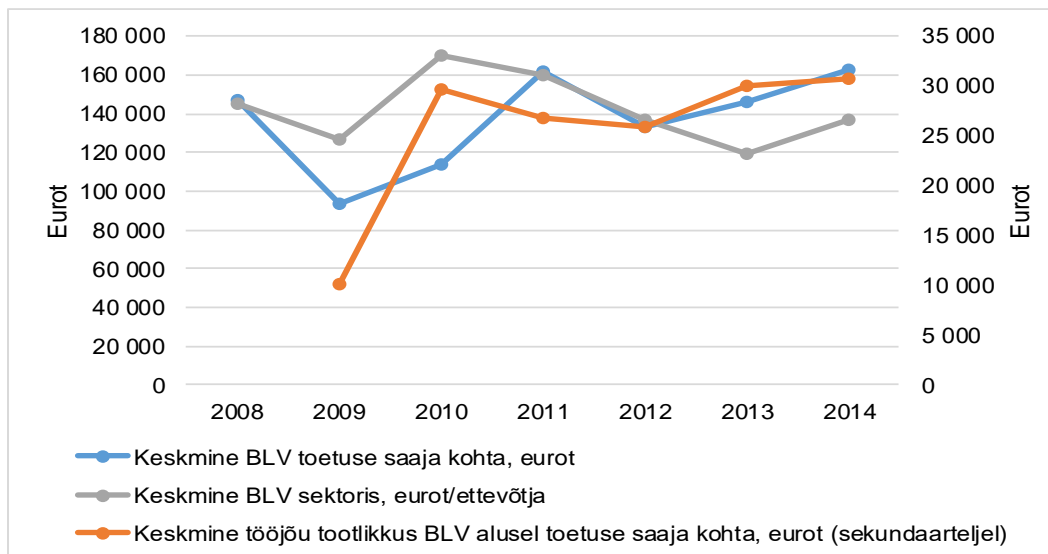
Uusi tehnoloogiaid ja tooteid välja makstud tegevuste puhul ei arvestatud, kuna meetet rakendati eelkõige juba kasutusel olevate tehnoloogiate kätte saadavaks tegemiseks.

Joonis 72. Määratud ja makstud toetus tegevuste liikide lõikes 31.12.2015 seisuga

Meetme 1.5.1 konkurentsivõime paranemise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate BLVD ja kasumiaruandel põhinevaid tulemusnäitajaid. Analüüsi kaasati seisuga 31.12.2015 välja makstud toetusega äriühingud (172). Selleks, et analüüsi tulemused aastate lõikes oleksid paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldaval perioodil samade ettevõtjate majandusaasta näitajaid (paneelandmed). Turuosa hindamiseks leiti arvutuslik müügitulu kogu ettevõtjate arvu peale.

Perioodil 2008–2014 suurenes toetuse saajate BLV keskmiselt 1,7% aastas. Sektori keskmine (metsamajandus ja metsavarumine) BLV vähenes samal perioodil keskmiselt -0,9% aastas. (Joonis 73, lisa 1 tabel 16-1.5.1)

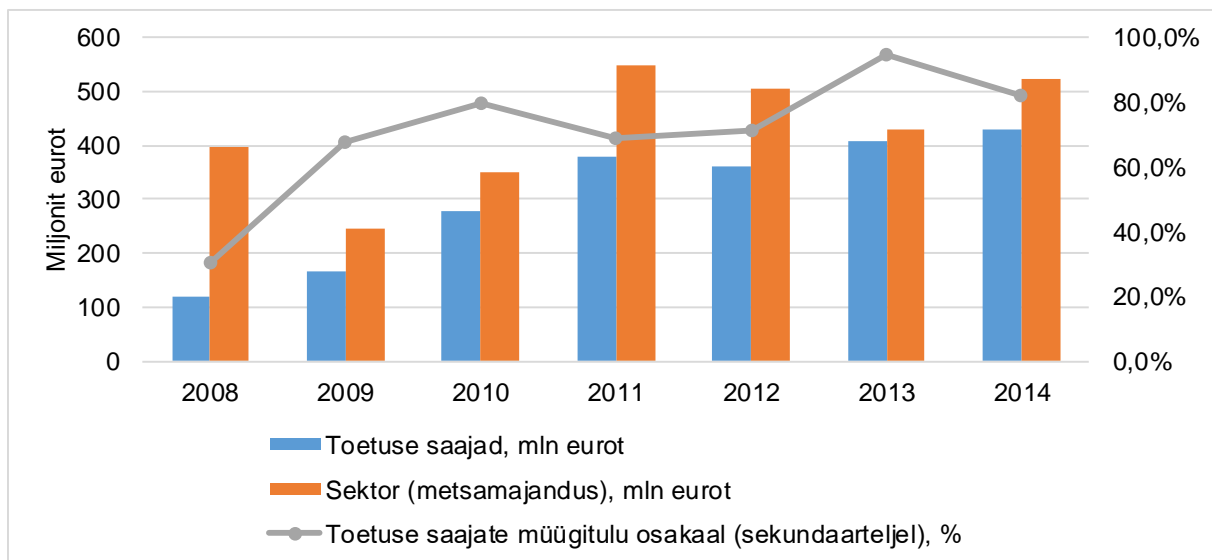
Joonis 73. Toetuse saajate ja sektori keskmine brutolisandväärtus ja tööjõu tootlikkus ettevõtja kohta perioodil 2008–2014

Baasaastal 2008 oli nii sektori kui ka toetuse saajate BLV võrdsel tasemel, ligikaudu 146 tuhat eurot ettevõtja kohta. Tööjõu tootlikkus perioodi algusaastatel oli väga madal, kuid on samuti oluliselt suurenenud. Suurenemise taga on kõrgem sissetulek ja lisandväärtuse teke, sest töötajate arv ei ole toetuse saajatel vähenenud. Aastal 2014 oli keskmine loodud brutolisandväärtuse summa töötaja kohta üle 30 tuhande euro aastas.

Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida korrigeeritakse ostujõustandardi koefitsiendiga ($EL27 = 100\%$, lisa 1 tabel 27-1.5.1). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulum. Toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2014. aastal 141,3 tuhat eurot, mis baasaastast (2008) alates on vähenenud keskmiselt -1,3% aastas. Kogu sektori aasta keskmine majanduskasv suurenes samal perioodil 0,6% aasta kohta (lisa 1 tabel 27-1.5.1). Saame järeldada, et toetuse saajate investeeringute mahust tingitud kulum mõjutab oluliselt netokasvu.

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud suurendanud metsandusettevõtte turulepääsu ja turuosa, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate müügitulu kasvu aastatel 2008–2014 ning võrreldi tulemust kogu metsamajanduse ja metsavarumise sektori müügitulu kasvuga tuginedes SA andmetele. Analüüsi kaasatud väljamakse saanud ettevõtjate arvutuslik müügitulu kokku oli 2014. aastal 428 mln eurot (lisa 1 tabel 31-1.5.1). Perioodil 2008–2014 suurenes toetuse saajate müügitulu keskmiselt 23,5% aastas. Sektori keskmine müügitulu suurenes samal perioodil keskmiselt 4,6% aastas (Joonis 74). Metsandusettevõtjate sissetulekut iseloomustab vaadeldaval perioodil küllaltki suur ebastabiilsus, kuid toetatud ettevõtjate puhul peegeldub stabiilne kasv. Perioodi lõpuks moodustas toetust saanud ettevõtjate müügitulu ligikaudu 82% kogu sektori müügitulust. Kuna toetuse saajate

müügitulu kasvas oluliselt kiiresti, mida mõjutas perioodi algusaastatel paljude kasvujärgus olnud ettevõtjate lisandumine toetuse saajate ringi, siis nende ettevõtjate tulemuseks on kiire turuosa kasv. **Perioodil 2008–2014 suurenes toetuse saajate turuosa üle 50 protsendipunkti võrra, millega seoses saab toetuse saajate turulepääsu ja turuosa suurenemist lugeda väga heaks.**

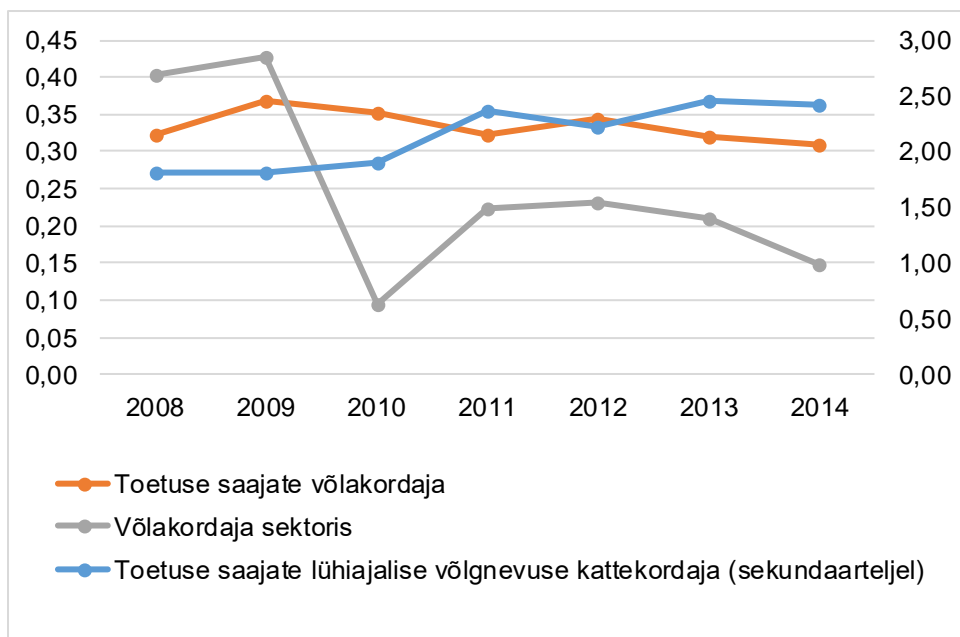

Joonis 74. Väljamakse saanud toetuse saajate turuosa müügitulu osakaalu alusel

Ettevõtja jätkusuutlikkust läbi finantstasakaalu iseloomustavad võõrkapitali osakaal ja maksevõime. Võlakordaja ja lühiajalise võlgnevuse kattekordaja analüüsimisel saame teha järeldusi toetuse saajate kapitali ja likviidsuse muutumise kohta. Meetme 1.5.1 toetuse saajate võlakordaja on perioodi jooksul püsinud stabiilsena, mis tähendab, et keskmiselt ei ole ettevõtjad olulises mahus võõrkapitali juurde kaasanud. See võimalus on neil siiski olemas, kuna 2014. aastal moodustas kogu varast ligikaudu 31% võõrvahendite osakaal. Antud näitaja võib olla kuni 70% ja selle tõttu saab hinnata finantsriski madalaks. Samal ajal on sektoris võlakordaja veelgi madalam, mis omakorda toob esile toetuse saajate kõrgema riski. (Joonis 75, lisa 1 tabel 32-1.5.1)

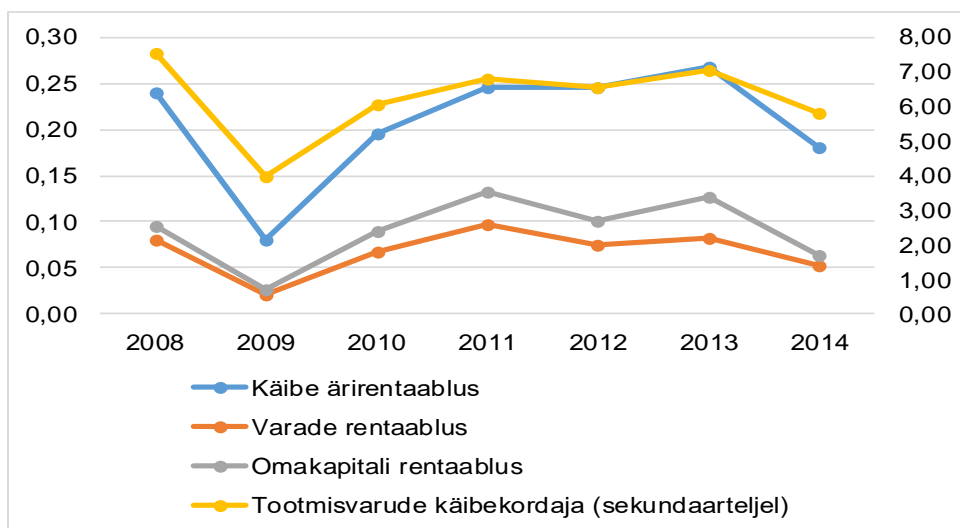
Lühiajalised kohutuste kattekordaja suurenes vaadeldaval perioodil keskmiselt 4,9% aastas, mis tähendab, et maksevõime olukord paranes oluliselt. Kattekordaja väärtus 2014. aastal oli 2,4, mis on väga heal tasemel. (Joonis 76, lisa 1 tabel 32-1.5.1).

Ettevõtte tulemuslikkust näitavad lisaks kasumile suhtarvud nagu käibe ärirentaablus, varade ja omakapitali rentaablus ning tootmisvarude käibekordaja. Ärirentaablus näitab, mitu eurot iga teenitud müügitulu euro kohta teenitakse ärikasumit ning varade ja omakapitali rentaablus vastavalt ärikasumi suhet vara või omakapitali kohta. Toetuse saajate ärirentaablus vähenes perioodil -4,7% aastas.

Joonis 75. Väljamakse saanud ettevõtjate võlakordaja ja lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ning võlakordaja sektori ettevõtte kogukokku perioodil 2008–2014

Väiksema müügitulu juures suudeti hoida kõrgemat rentaablust, kuid suurenenud müügikäibe ja tegevusmahtude juures on ärirentaablus jäänud väiksemaks olles 2014. aastal 0,18 eurot ühe euro müügitulu kohta (Joonis 76, lisa 1 tabel 32-1.5.1). Varade ja omakapitali rentaablus püsis toetuse saajatel perioodi jooksul küllaltki stabiilsena, kuid 2014/2013 toimus oluline langus. Seega on varade kasutamine muutunud viimasel aastal märgatavalt vähem kasumlikuks ning samuti omakapitali on kasutatud ebaefektiivsemalt. Lisaks peab arvestama, et omakapitali loetakse kallimaks kui võõrvahendeid ja selles osas on toetuse saajad kasutanud omakapitalil põhinevat finantseerimisskeemi.

Joonis 76. Väljamakse saanud ettevõtjate rentaablusnäitajad ja tootmisvarude käibekordaja muutus perioodil 2008–2014

2.15.2. Meede 1.5.2 – metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (123)

Meede on rakendatud vajadusest edendada puiduliste metsandussaaduste töötlemisega tegelevate mikroettevõtete konkurentsivõimelist arengut, soodustada innovaatilise ning mikroettevõtja jaoks uuendusliku tehnoloogia kasutuselevõttu ja toote sortimendi laiendamist, tagades puiduliste metsandussaaduste ökonoomse ja tõhusa kasutamise.

MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud järgmiselt:

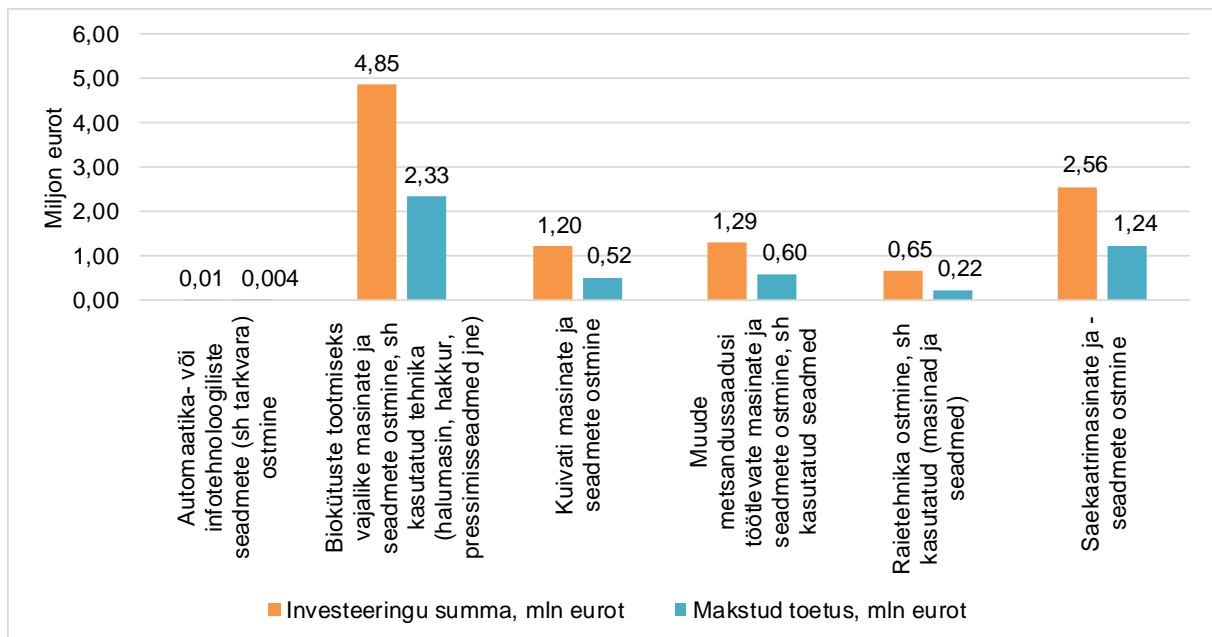
- Toetatud omandite arv – 100. Täidetud 81% (81 ettevõtjat).
- Kogu investeerimismaht – 13,5 mln eurot. Täidetud 77% (10,5 mln eurot).
- Mikroettevõtete, kes võtavad kasutusele uusi tooteid, tehnoloogiaid, arv – 100. Täidetud 81%.
- Töövõime kasv metsandussaaduste töötlemisel töötaja kohta lisandväärtuse alusel 5% aastas.

Perioodil 2007–2015 maksti toetust kokku 81 ettevõtjale summas 4,9 mln eurot, mis kaasnes 10,5 mln suuruse investeeringute kogumaksumusega. Meetme 1.5.2 määratud toetuse andmetel oli toetuse saajaid 103, mis oleks täitnud meetme sihttaseme omandite arvu osas. Toetuse saajatest üle 20% loobus investeeringu teostamisest. Sihttase toetatud omandite osas täideti olulises mahu (81%) ja samal ajal täideti investeeringute maht 77% ulatuses. Kuna seisuga 31.12.2014 oli välja makstud toetuse summa 4,8 mln eurot (69% määratud toetuse summast) 79 toetuse saajale, siis toetatud investeeringute elluviimine ja toetuse väljamaksumine ei toimunud kiires tempos. Toetatud investeeringu tegemisest loobunud ettevõtjate osakaalu (21%) tuleb arvestada üheks kõrgemaks MAKi meetmete seas.

Uute toodete ja tehnoloogiate rakendamisel arvestati kõik investeeringud antud tunnustega kokku sobivaks, mistõttu on sihttasemest täidetud 81%.

Keskmine toetuse määr oli 46,5% ja keskmine makstud toetuse summa ettevõtja kohta programmiperioodil oli 60,6 tuhat eurot. Maksimaalne toetuse summa ettevõtja kohta oli 196 tuhat eurot ja minimaalne 1,4 tuhat eurot. Sealjuures 15 ettevõtjat (81st) kasutasid 50% kogu toetuse summast.

Tegevuste põhjal viidi ellu kõige suuremas mahu biokütuste tootmiseks vajalike masinate ja seadmete ostmise tegevusi, mille investeeringute kogumaksumus oli 4,8 mln eurot. Rahalises mahu järgnesid tegevused nagu saekaatrimasinate ja -seadmete ostmine ning kuivati seadmed ning muude metsandussaaduste töötlevate masinate ja seadmete ostmine (nt tõstukid, pakkemasinad). Samal ajal hõlmas tegevus siiski ka saeraame ja halumasinaid, mille liigitus võiks olla eelnevalt mainitud tegevuste põhine (Joonis 77, lisa 1 tabel 6-1.5.2). Tegevuste arvult on biokütuse tootmise ja saekaatrimasinate arv küllatki võrdne (vastavalt 59 ja 53 tegevust), mis näitab samal ajal summa põhiselt biokütuse biokütuste tootmiseks vajalike masinate ja seadmete kallidust. Ülejäänud tegevuste mahud on tagasihoidlikud, mistõttu raaietehnika ja täiendavad automaatikaseadmed ei ole meetme raames suure mõjuga tegevused.

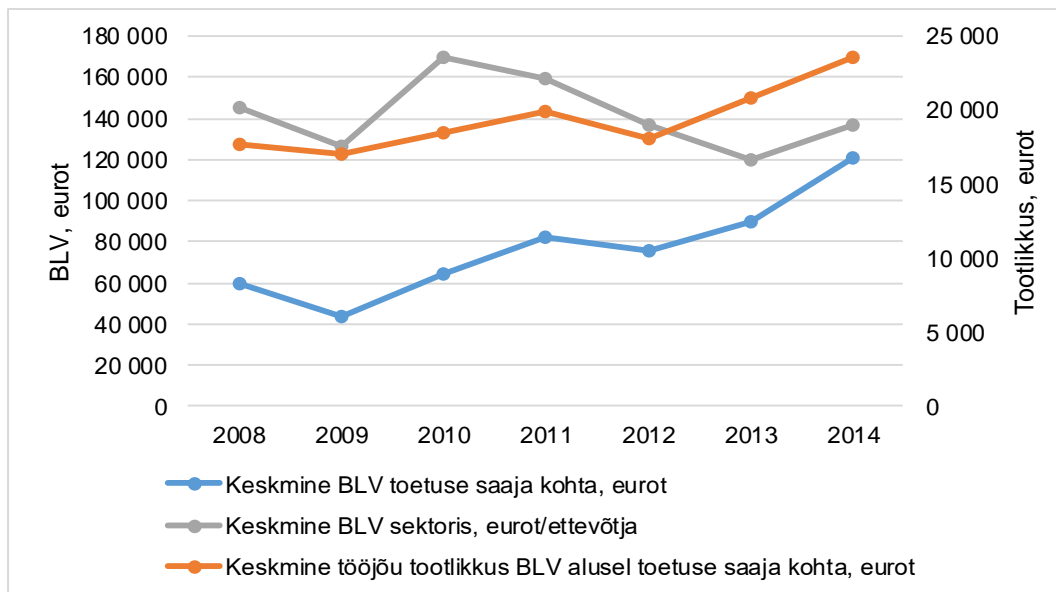

Joonis 77. Investeeringu kogumaksumus ja makstud toetuse summa tegevuste liikide lõikes 31.12.2015 seisuga

Meetme 1.5.2 konkurentsivõime paranemise tulemuste hindamiseks analüüsiti 56 (69% üldkogumist) väljamakse saanud ettevõtja BLVd ja kasumiaruandel põhinevaid tulemusnäitajaid. Analüüsi aluseks olid paneelanded, mis tähendab, et analüüsiti vaadeldaval perioodil samade ettevõtjate majandusaasta näitajaid.

Perioodil 2008–2014 suurenes toetuse saajate BLV keskmiselt 12,3% aastas. Sektori keskmine (metsamajandus ja metsavarumine) BLV vähenes samal perioodil keskmiselt -0,9% aastas. Kokkuvõttena on toetuse saajad saavutanud sektori keskmise tasemele ligilähedase aastase BLV taseme, mis 2014. aastal oli 120 tuhat eurot. (Joonis 78, lisa 1 tabel 16-1.5.2)

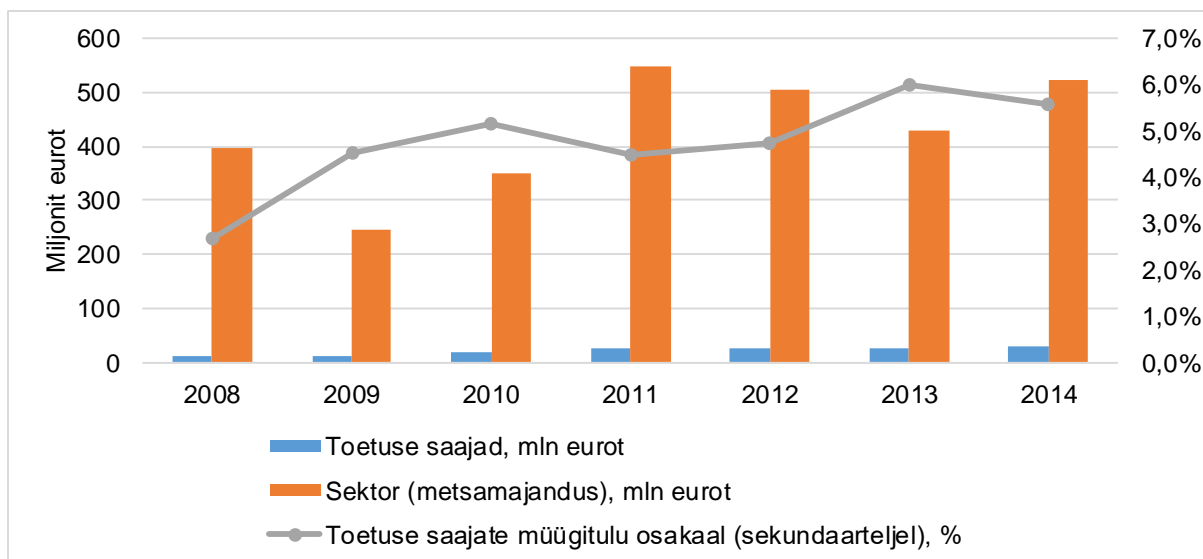
Vaadeldava perioodi algusaastal 2008 oli nii sektori toetuse saajate BLV märgatavalt madalamal tasemel sektori keskmisest ehk ligikaudu 60 tuhat eurot ettevõtja kohta. Lisandväärtuse tõusuga sarnaselt on suurenenud ka tööjõu tootlikkus, kus aastal 2014 oli loodud BLV summa töötaja kohta ligikaudu 23,6 tuhat eurot. Näitaja kasv perioodi jooksul on olnud 4,9% aastas. Samal ajal on suurenenud töötajate arv, mis oluliselt suurendab lisandväärtuse kasvu olulisust. **Meetme rakendamisel seatud sihttase BLV 5%lise kasvu osas töötja kohta aastas on täidetud.**

Joonis 78. Toetuse saajate ja sektori keskmine brutolisandväärtus ja tööjõu tootlikkus ettevõtja kohta perioodil 2008–2014

Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida korrigeeritakse ostujõustandardi koefitsiendiga ($EL27 = 100\%$). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulum. Toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2014. aastal 102,5 tuhat eurot, mis baasaastast (2008) alates on suurenenud keskmiselt 9% aastas. Kogu sektori aasta keskmine majanduskasv suurenes samal perioodil 0,6% aasta kohta (lisa 1 tabel 27-1.5.2). Saame järeldada, et toetuse saajate lisandväärtuse kasvust tingitud mõju on oluliselt suurem kui investeeringute kogumaksumusest tingitud kulumi mõju netokasvule.

SA andmetel metsamajanduse ja metsavarumise sektori müügitulu kasvule tuginedes võrreldi toetuse saajate müügitulu osakaalu, et anda vastus hindamisküsimusele mil määral on toetatud investeeringud suurendanud metsandusettevõtte turulepääsu ja turuosa. Toetuse saajate müügitulu kokku aastal 2014 oli kokku 29,1 mln eurot, mis moodustas ligikaudu 6% sektori ettevõtjate müügitulust (Joonis 79, lisa 1 tabel 31-1.5.2). Perioodi algusega tulemust võrreldes, kus toetatud ettevõtjate müügitulu osakaal oli 3% sektori müügitulust, saame järeldada piisavat turuosa suurenemist. Perioodil 2008–2014 suurenes toetuse saajate turuosa kolme protsendipunkti võrra ja müügitulu keskmiselt 18,2% aastas. Sektori keskmine müügitulu suurenes samal perioodil keskmiselt 4,6% aastas. Lisaks peegeldab müügitulu trend toetuse saajate küllatki stabiilset arengut. Metsandusettevõtjate sektori sissetulek iseloomustab vaadeldaval perioodil küllaltki suur ebastabiilsust. **Perioodil 2008–2014 suurenes toetuse saajate turuosa ligikaudu 3 protsendipunkti võrra, millega seoses saab toetuse saajate turulepääsu ja turuosa suurenemist lugeda piisavaks.**

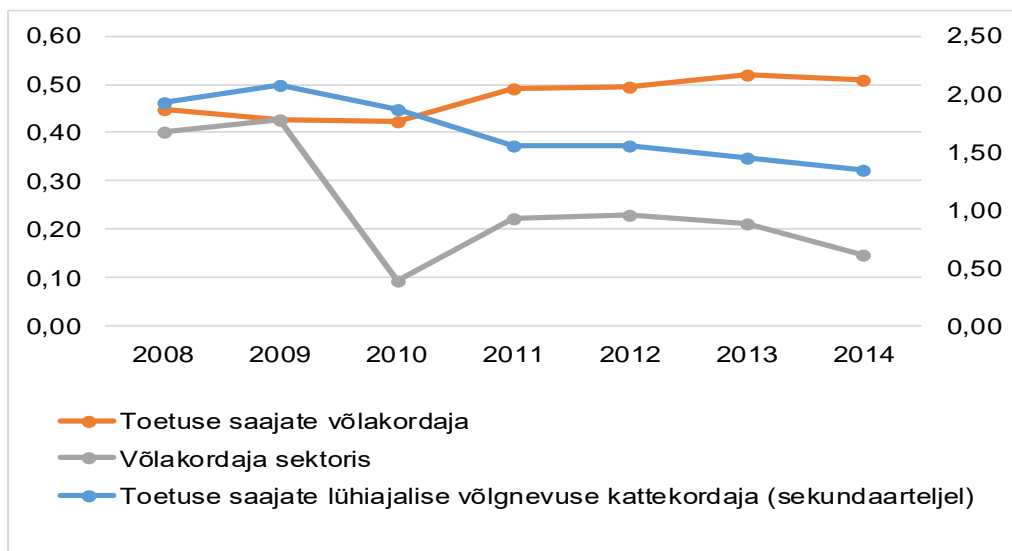
Joonis 79. Väljamakse saanud toetuse saajate turuosa müügitulu osakaalu alusel

Ettevõtja jätkusuutlikkust läbi finantstasakaalu iseloomustavad võõrkapitali osakaal ja maksevõime. Võlakordaja ja lühiajalise võlgnevuse kattekordaja analüüsimisel saame teha järeldusi toetuse saajate kapitali ja likviidsuse muutumise kohta. Meetme 1.5.2 toetuse saajate võlakordaja on perioodi jooksul vähesel määral suurenenud, mis tähendab, et keskmiselt ei ole ettevõtjad suures mahus võõrkapitali kaasanud. Aastal 2014 võlakordaja väärtus 0,51 näitab, et võör- ja omakapitali suhe on tasakaalus. Kuna võlakordaja võib olla kuni 0,7, siis selle tõttu saab hinnata finantsriski mõõdukaks. Samal ajal on sektoris võlakordaja väga madalal tasemel, mis omakorda toob esile toetuse saajate kõrgema riski. (Joonis 80, lisa 1 tabel 32-1.5.2)

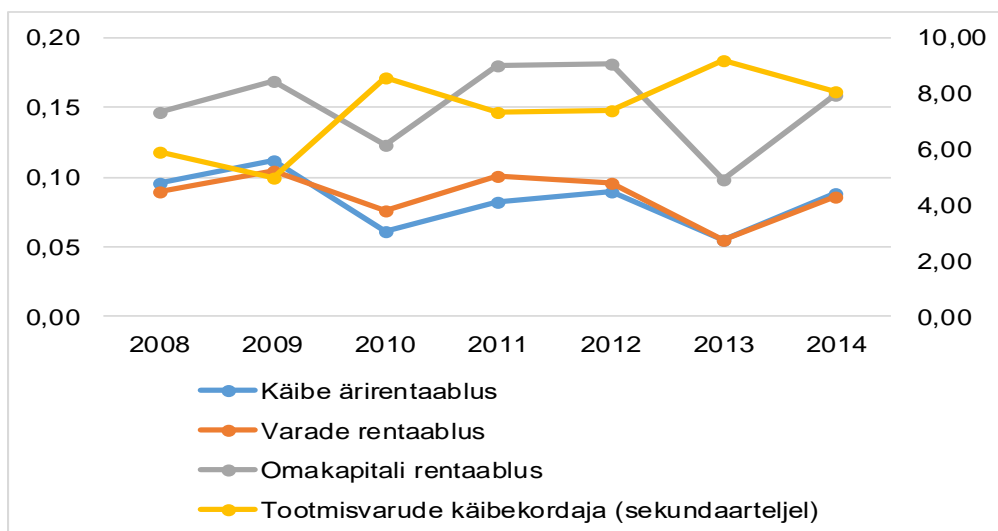
Lühiajalised kohutuste kattekordaja vähenes vaadeldaval perioodil keskmiselt 6% aastas, mis tähendab, et maksevõime olukord mõnevõrra halvenes. Kattekordaja väärtus 2014. aastal oli 1,34, mis on rahuldaval tasemel. (Joonis 80, lisa 1 tabel 32-1.5.2)

Ettevõtte tulemuslikkust näitavad lisaks kasumile käibe ärirentaablus, varade ja omakapitali rentaablus ning tootmisvarude käibekordaja. Ärirentaablus näitab, mitu eurot iga teenitud müügitulu euro kohta teenitakse ärikasumit ning varade ja omakapitali rentaablus vastavalt ärikasumi suhet vara või omakapitali kohta. Toetuse saajate ärirentaablus vähenes perioodil - 1,2% aastas. (Joonis 81, lisa 1 tabel 32-1.5.2)

Varade ja omakapitali rentaablu muutused olid toetuse saajate näitajate põhjal küllaltki suured, kuid 2014/2008 võrdlemisel ei ole toimunud olulist kasvu. **Seega on varade kasutamises toimunud perioodi jooksul mitmeid muutuseid, mis iseloomustavad ebastabiilsust varade kasumlikkuses.** (Joonis 81, lisa 1 tabel 32-1.5.2)

Joonis 80. Väljamakse saanud ettevõtjate võlakordaja ja lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ning võlakordaja sektori ettevõtte kokku perioodil 2008–2014

Joonis 81. Väljamakse saanud ettevõtjate rentaablusnäitajad ja tootmisvarude käibekordaja muutus perioodil 2008–2014

Kokkuvõtvalt hindame meetme rakendamist edukaks, kus suur osa toetust saanud ettevõtjatest suutis investeringu teostada ning samuti on saavutatud tootlikkuse tõus. Toetuse saajate majandusnäitajate trendid rentaabluse ja maksevõime näitajate kohta ei ole olnud täielikult positiivsed, kuid peegeldavad jätkusuutlikku tegevust. Konkurentsivõime suurenemise vaates on tähtis, et erinevalt sektorist on toetuse saajad suutnud suurendada müügitulu ja lisandväärtust.

2.15.3. Meede 1.5.3 – kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine

Meedet on rakendatud vajadusest aidata kaasa metsatulekahjude ennetamise abinõude rakendamiseks ja loodusõnnetuste või tulekahju poolt kahjustatud metsa tootmispotentsiaali taastamiseks. Meede oli kättesaadav erametsaomanikele ja metsaühistutele.

Meetme eesmärki põhjendati MAKi koostamisel enne 2007. aastat toimunud suurte metsakahjustustega (tormide, tulekahjude, ulukikahjustuste ja juuremädaniku tõttu). Selle tõttu võis meetme rakendamise käiku eeldada vajaduste põhiseks, kus võisid tekkida aastased erinevused.

MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud 31.12.2015 seisuga järgmiselt:

- Ennetustegevuste ja taastamiste arv (omanditel) – 300. Täidetud 79,6% (239 omandit 117 isikul).
- Ennetustegevuste ja taastamiste arv – 300. Täidetud 326% (979 korda).
- Kogu investeerimismaht – 3,66 mln eurot. Täidetud 41% (1,5 mln eurot).
- Loodusõnnetuste ja tulekahju poolt kahjustatud metsa taastamine (ha) – 3 500 ha. Täidetud 49% (1 384 ha).
- Metsatulekahju ennetustegevusega hõlmatud metsa pindala (ha) – 7 000 ha. Täidetud 115% (7 696 ha).

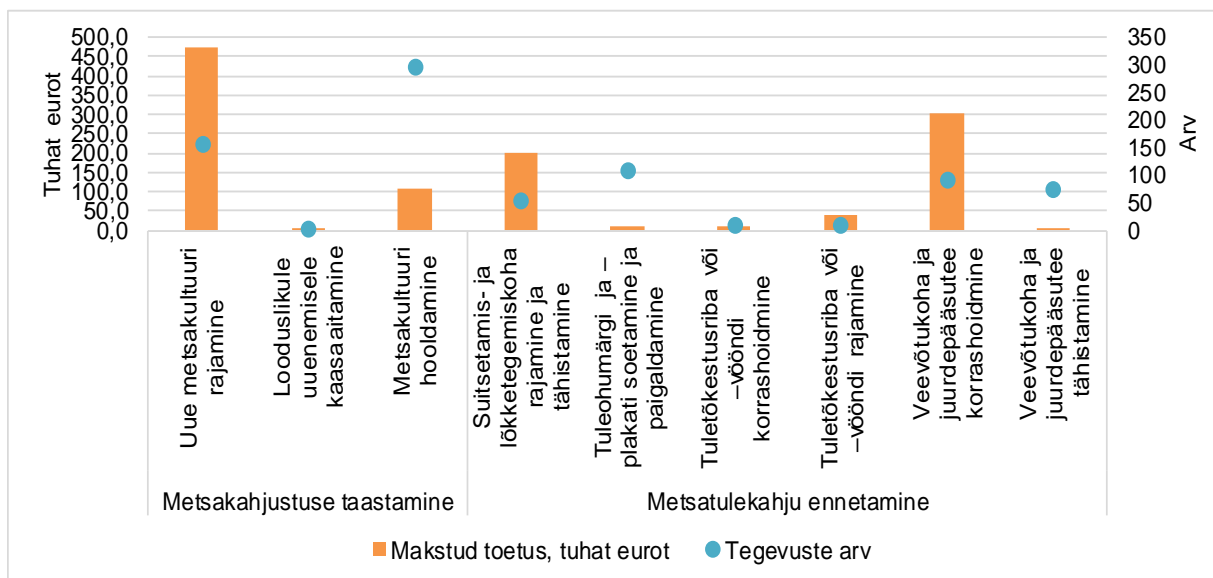
Sihttasemete täitmist ilmestab olukord, kus MAKi perioodil 2007–2014 ei esinenud täiendavaid suuri metsakahjustusi. Selle tõttu jäi investeringute kogumaht küllaltki piiratuks. Eelkõige saab hinnata ennetustegevuste metsamaa mahtu, mille sihttase on samuti täidetud (115%, 7 696 ha). Lisaks oli näha, et määratud toetuse ja välja makstud toetuse tegevuste vaheline erinevus kujunes suureks. Ennetustegevuste puhul oli toetuse saajate poolt planeeritud rajada ligikaudu 20 km uusi tuletõkestusribasid ja –vööndeid, kui välja makstud investeringute põhjal kujunes mahuks ligikaudu 12 km ehk 39% vähem.

Kokku välja makstud toetuse kaasabil (1,1 mln eurot) tehtud abikõlblike tegevuste summa oli 1,5 mln eurot, mis hõlmab 2014. aasta lõpuks seatud sihttasemest (3,66 mln eurot) ligikaudu 42%. Kuigi sihttasest investeerimismahu osas ei täidetud, oli meetmel eesmärgipärane tulemus, ja lisaks tagati erametsaomanikele kindlustunne võimaliku metsakahjustuse tekkimise korral.

Meetme mõju metsapotentsiaali taastamisele on kindlasti oluline, kuna võimalikud metsakahjustuste taastamiseks oli võimalik kiiresti toetust taotleda ning samuti rakendada ennetustegevusi. Järeelhindamise käigus on soovitatav koguda andmeid ennetustegevuse aladel kaasnuden kahjude kohta, mis võimaldab hinnata ennetustegevuste mõju.

Meetme tegevuste arvuline ja rahaline jaotus näitab kahjustuste likvideerimise ja ennetustegevustele meetmest kasutatud panust. Toetust on makstud seisuga 31.12.2015 kokku 812 tegevusele, millest enamus tegevusi olid seotud rajatud metsakultuuride hooldamise ja uue metsakultuuri rajamisega (tegevuste arv kokku moodustas 56% kogu tegevuste arvust). Makstud toetuse summast suurema osa moodustas uue metsakultuuri rajamine – makstud summa oli 475,9 tuhat eurot ehk 41% kogu välja makstud toetuse summast. Uue

metsakultuuri rajamisega seotud pindala oli kokku 552 ha ja hooldatud pindala 828 ha. Samas oli uue metsakultuuri istutamine kõige kulukam tegevus ehk määratud toetuse summa toetatud tegevusega seotud hektari kohta oli üle 1 086 eurot. (Joonis 82, lisa 1 tabeli 6-1.5.3).

Joonis 82. Makstud toetus ja tegevuste arv tegevusliikide lõikes

Kahjustatud ennetamisega seotud tegevuste osatähtsus oli 44% ja ennetustegevuste osakaal makstud toetuse alusel oli 49%. Kõige suurem toetuse panus oli veevõtukoha ja juurdepääsutee korrashoidmiseks, kus makstud toetus moodustas üle 26% (305,1 tuhat eurot) meetme raames kokku makstud toetusest. Ennetustegevustest nii arvuliselt kui ka rahaliselt oli olulisel kohal suitsetamis- ja lõkke tegemiskoha rajamine ja tähistamine, mille osakaal toetuse summa alusel oli üle 17% (makstud toetus 198,5 tuhat eurot). (Lisa1 tabel 25-1.5.3)

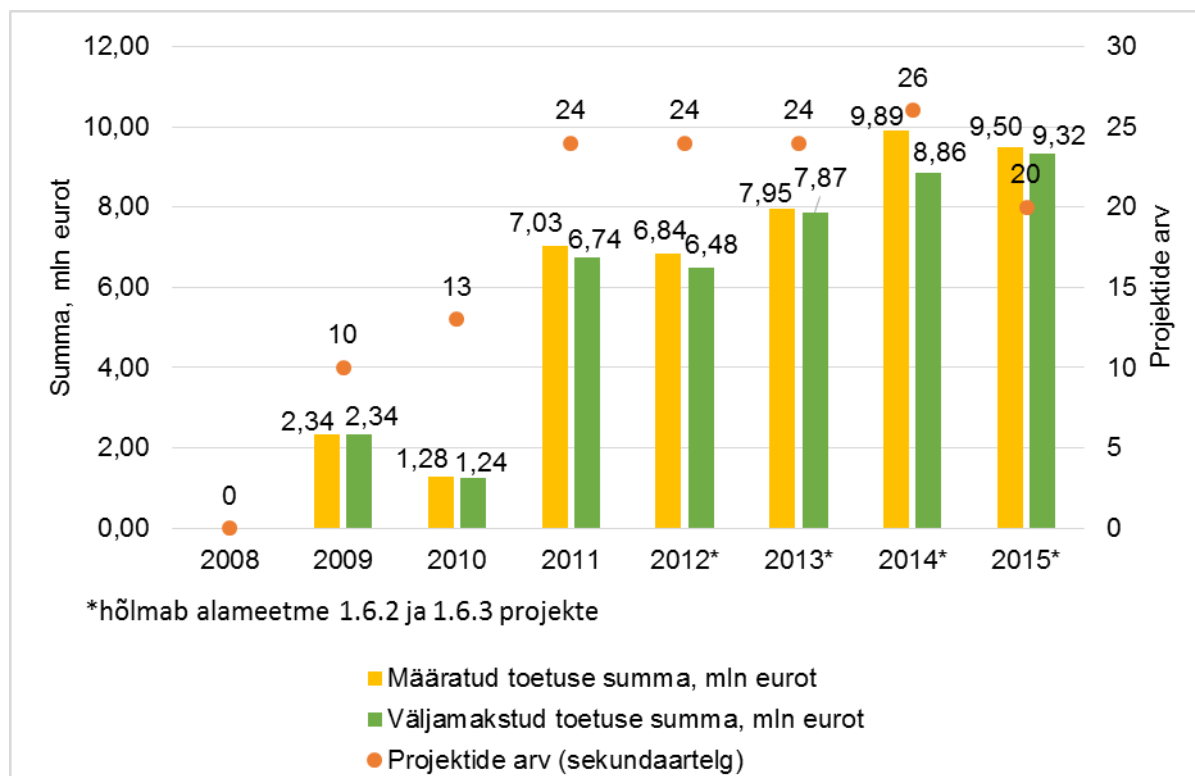
2.16. MEED 1.6 – PÕLLUMAJANDUSTOODETE JA MITTEPUIDULISTELE METSASAADUSTELE LISANDVÄÄRTUSE ANDMISE INVESTEERINGUTOETUS (123)

Põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsandussaadustele lisandväärtuse andmise investeeringutoetuse kolm alameedet on: põllumajandustoodete ja mittepuiduliste metsandussaaduste töötlemine (alameede 1.6.1), piimandussektori ja mahepõllumajandustootmise kohandamine uute väljakutsetega ning põllumajandustoodete töötlemise edendamine (alameede 1.6.2), põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine (alameede 1.6.3).

Meetme 1.6 väljamakstud toetuse saajate arv perioodil 2008–2015 oli kokku 95⁶ ettevõtjat (sh tulundusühistud) ja väljamakstud toetuse summa 44,9 mln eurot. Alameetme 1.6.1 osas on perioodil 2009–2015 välja makstud (38,5 mln eurot) ja lõpetatud 130 projekti 86 ettevõtja

⁶ Tulundusühistu võis saada toetust mitme alameetme raames ja ettevõtja erinevatel aastatel.

poolt. Alameetme 1.6.2 raames maksti välja nelja tulundusühistu taotlused toetuse summas 3,4 mln eurot ja alameetme 1.6.3 alusel viie tulundusühistu taotlused summas 2,9 mln eurot.

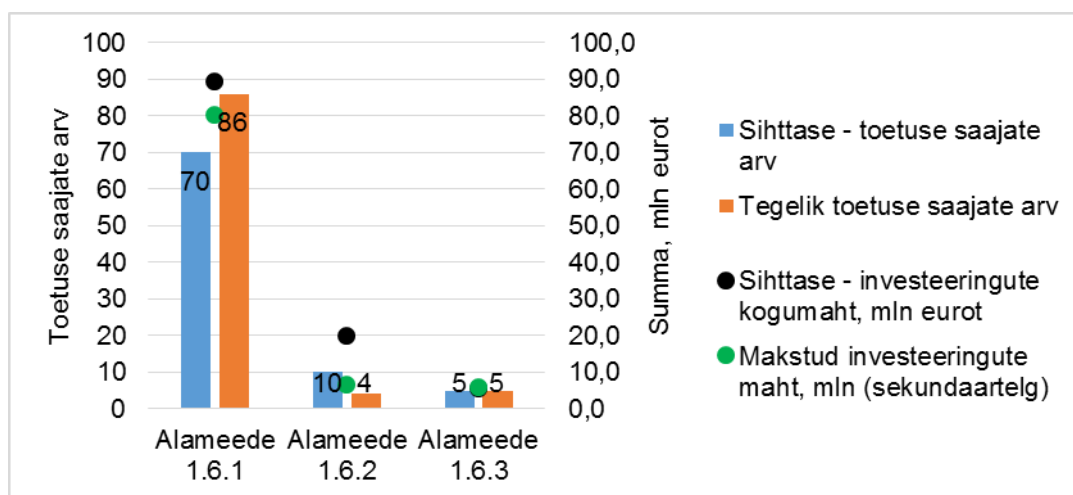

Joonis 83. Meetme 1.6 lõpetatud projektide arv ja välja makstud toetuse summa võrdlus määratud toetuse summaga

Joonis 83 näeme, et võrreldes 2014. aastaga tehti 2015. aastal rohkem väljamakseid, seega võib välja tuua, et 2015. aasta oli väljamaksete poolest perioodi kõige aktiivsem aasta.

Perioodil 2008–2015 on 1.6.1 meetme puhul toetust makstud 1003 tegevuse ellu viimiseks, millest 79% (789 tegevust) moodustas toiduainete ja sööda tootmiseks vajaliku seadme ja tehnoloogia ostmise, paigaldamine ja rakendamine. Toetatava investeeringu kogumaksumus kokku on samuti suurim eelnimetatud tegvusteks, kokku 49,6 mln eurot ehk 62% kogu toetatavast investeeringute kogumaksumusest (lisa 1 tabel 6-1.6).

Vaadeldes meetme sihttasemete täitmist, siis alameetme 1.6.1 puhul on ettevõtjate arv täidetud, samas investeeringute kogumaht jäi 10% ulatuses täitmata. Alameetme 1.6.2 puhul jäid nii toetuse saajate arv kui ka investeeringute kogumaksumus seatud sihttaseme suhtes täitmata. Alameetme 1.6.3 seatud tasemetest on täidetud nii toetuse saajate arv kui ka planeeritav investeeringute maht (Joonis 84).

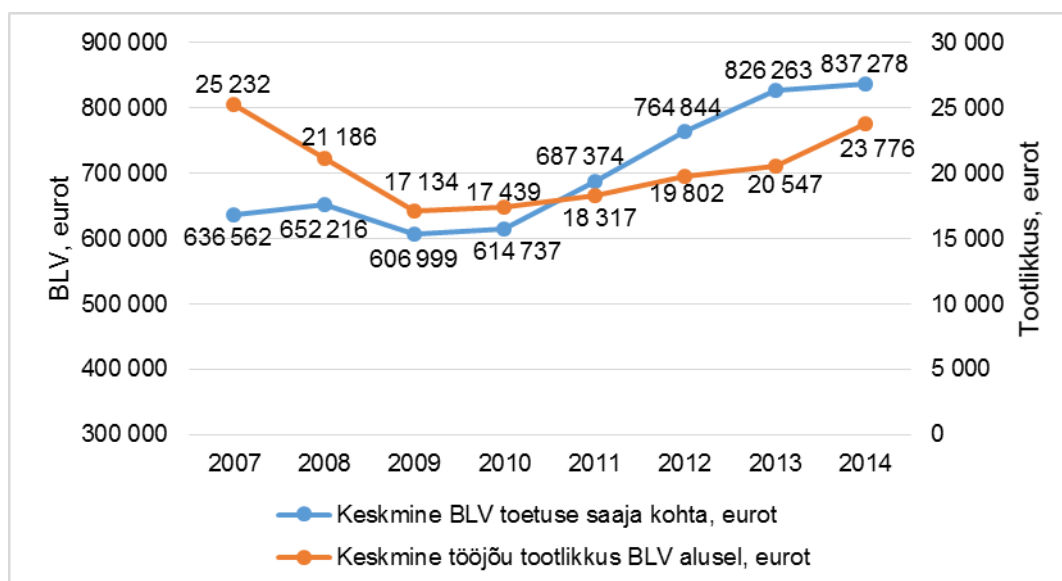
Joonis 84. Seatud sihttasemed ja nende täitmine seisuga 31.12.2015

Uusi tooteid ja/või tehnoloogiaid võtsid kasutusele 2015. aasta seisuga 89 ettevõtjat, seega sihttase oli täidetud ligi 2,4-kordselt. Alameetmete lõikes jagunes uute toodete ja/või tehnoloogiate kasutusele võtmine järgmiselt: 1.6.1. toetuse abil 80 ettevõtet, sihttaseme täitmine nelakordne; 1.6.2 toetuse abil neli tulundusühistut, sihttaseme täitmine 40,0%; 1.6.3 toetuse abil viis uut tehnoloogiat ja nelja uue toote turule toomine, sihttaseme täitmine on 100% (lisa 1 tabel 18.1-1.6). **Hindamisküsimusele, kuidas on teostatud investeeringud mõjutanud uute tehnoloogiate ja innovatsiooni juurutamist, saab anda positiivse hinnangu. MAKis seatud sihttase on kahe alameetmete lõikes täidetud ning kuna alameetme 1.6.2 raames on kõik toetuse saajad uut tehnoloogiat rakendamas, siis tulemus on väga hea.**

Meetme 1.6 toetuse saajate tulemuste ja konkurentsivõime hindamiseks analüüsiti majanduslikke tulemusi BLV, varade tootlikkuse, tööjõutootlikkuse ning mõningate jätkusuutlikkust näitavate suhtarvude kaasabil. Majanduskasv arvutatakse BLV alusel, millest lahutatakse põhivara kulum ja väärtuse langus ning saadud tulemus korrigeeritakse ostujõu standardiga. Analüüsi kaasati perioodil 2008–2015 täielikult välja makstud toetusega 95 ettevõtja andmed, millest omakorda võrreldavad majandusnäitajad olid kogutud 65 ettevõtja kohta (analüüsitavad andmed).

Toetuse saajate loodav BLV ettevõtja kohta oli perioodil 2007–2014 küllatki stabiilne. Majanduslanguse aastal 2009 vähenes BLV u 46 tuhande euro võrra, kuid see langus oli väike võrreldes teiste tegevusvaldkondade ja toetuse saajatega. Kui võrreldava toidutootmise sektori keskmist BLV kasvu aasta kohta, mis on olnud 3,3%, siis toetuse saajate BLV aasta keskmine kasv on 4,0%.

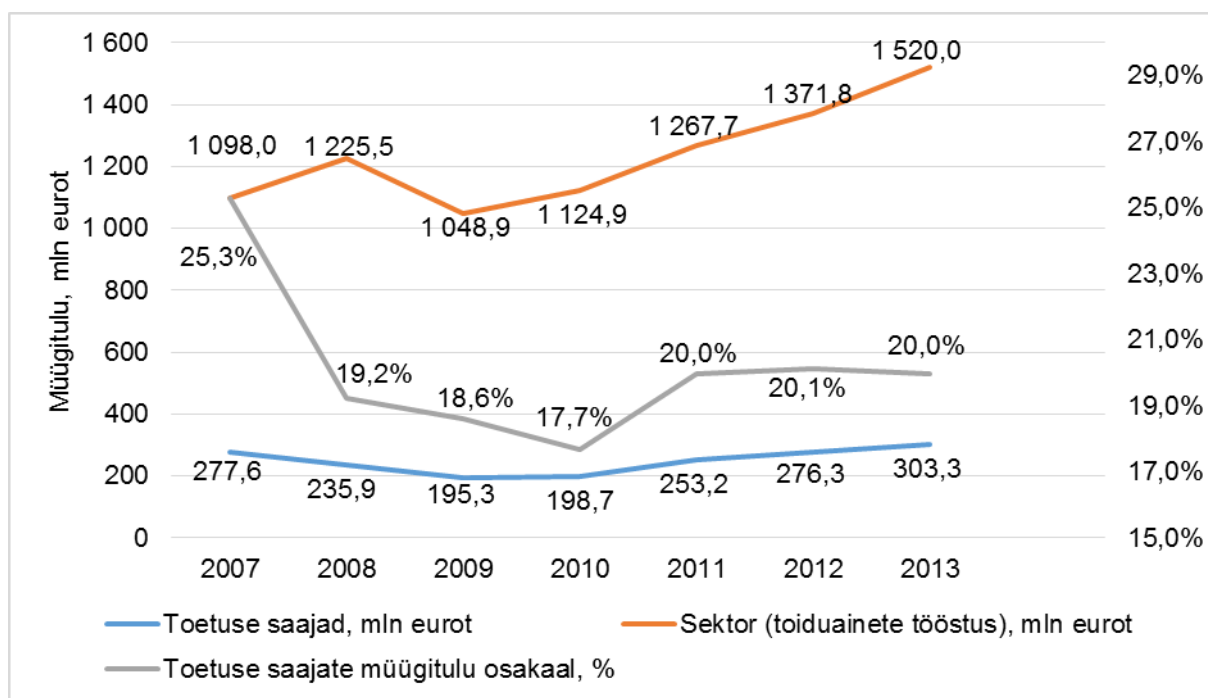
Joonis 85 ja lisa 1 tabel 28-1.6 põhjal näeme, et toetuse saajate tööjõu tootlikkus oli 2007. aastal 25 232 eurot ja 2014. aastal 23 776 eurot. Tööjõu tootlikkus on vähenenud vaadeldaval perioodil keskmiselt -0,8% aastas, samal ajal on kogu sektori keskmine tulemus olnud positiivne 6,8% aastas.

Joonis 85. Meetme 1.6 toetuse saajate BLV ja tööjõu tootlikkuse muutus perioodil 2007–2014

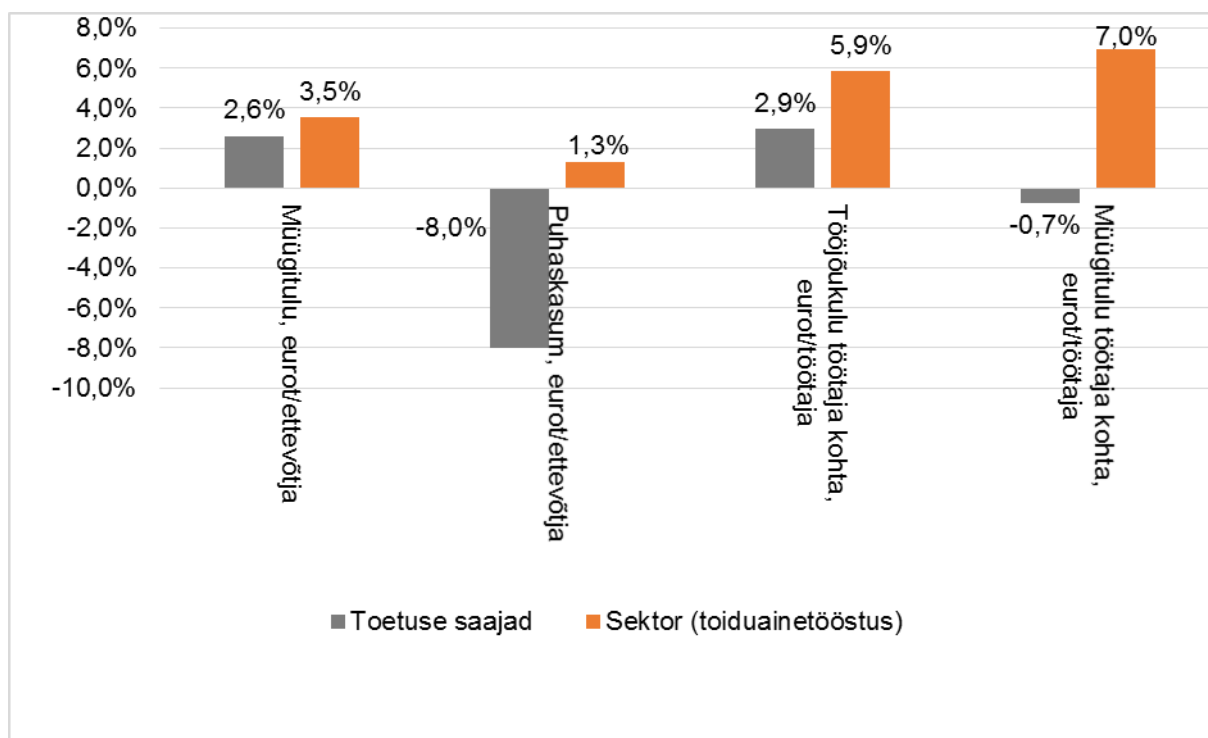
Majanduskasv arvutatakse BLV alusel, millest lahutatakse põhivara kulum ja väärtuse langus ning saadud tulemus korrigeeritakse ostujõu standardiga. Toetuse saajate keskmine majanduskasv oli 2007. aastal 454 743 eurot, mis on 2014. aastaks suurenenud ning absoluutväärtus on 873 734 eurot. Perioodi 2007–2014 on majanduskasvu keskmine aastane muutus olnud 9,8%. Kogu toiduainete tööstuse sektoris on olnud võrreldava perioodi jooksul aasta keskmine majanduskasvu muutus 2,3%. (lisa 1 tabel 27-1.6)

Turuosa analüüsimiseks vaadeldi perioodi 2007–2014 toetuse saajate müügitulu kogusumma kasvu ning võrreldi seda toiduainete tootmise sektori müügitulu kasvuga SA andmetel. Vaadeldaval perioodil suurenes meetme 1.6 toetuse saajate müügitulu keskmiselt 2,6% aastas ja kogu toiduaine tööstuse sektori müügitulu keskmiselt 5,5% aastas (Joonis 86, lisa 1 tabel 31-1.6).

Joonis 86. Meetme 1.6 toetuse saajate turuosa ja kogu sektori müügitulu perioodil 2007–2014

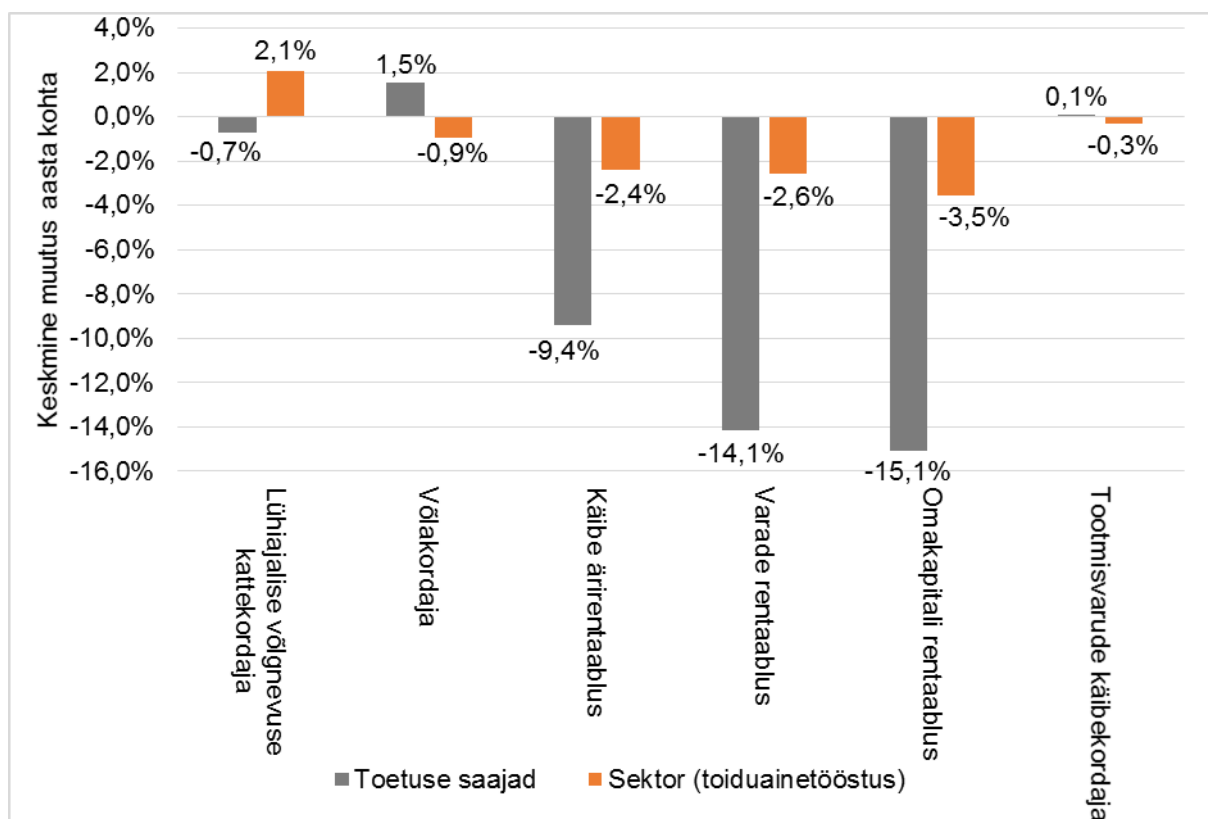
Lisaks müügitulu ja turuosa muutusele ning BLV ja NLV muutusele saame hinnata teisi konkurentsivõime näitajaid. Puhaskasum ettevõtja kohta on meetme 1.6 toetuse saajatel perioodil 2007–2014 vähenenud 8,0%. Samas kogu toiduaine tööstuse sektoril tõusis puhaskasum 1,3% aasta kohta. Sama perioodi müügitulu ettevõtte kohta oli toetuse saajatel keskmiselt kasvanud 2,6%, sektori keskmine müügitulu tõusis keskmiselt aasta kohta 3,5%. Tööjõukulu töötaja kohta aastate keskmine kasv oli 2,9%, kuid sarnaselt eelmistele näitajatele oli sektori tõus suurem (5,9%). Müügitulu töötaja kohta langes toetuse saajatel aastas keskmiselt 0,7%, samas sektori keskmine tõusis aastate lõikes keskmiselt 7,0% (Joonis 87, lisa 1 tabel 29-1.6).

Joonis 87. Meetme 1.6 toetuse saajate ja kogu sektori konkurentsivõime näitajate keskmine muutus perioodil 2007–2014

Meetme 1.6 toetuse saajate konkurentsivõime näitajad ei ole perioodil 2007–2014 kõigi aastate lõikes positiivse muutusega, kuid perioodi 2007–2014 trend on positiivne. Peaaegu kõik toiduaine tööstuse sektori konkurentsivõime näitajad on liikunud positiivses suunas, kuid seda mõjutavad eelkõige mitmete suurettevõtete tulemused. Müügitulu püsis meetme 1.6 toetuse saajatel perioodil 2007–2014 stabiilsena, suurenedes vaadeldaval perioodil keskmiselt 2,6% aastas. Suurenenud on meetme 1.6 toetuse saajatel BLV ja NLV ning seda võrreldavas suurusel kogu sektori nimetatud näitajatega. Kokkuvõtvalt võib järeldada, et meetme 1.6 toetuse saajate majandustulemused olid vaadeldaval perioodil head ning meetme 1.6 toetuse saajad on konkurentsivõimelised.

Jätkusuutlikkuse näitajatest olulisemad on maksevõimet ilmetav suhtarvud nagu lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja võlakordaja. Aasta aastalt on lühiajalise võlgnevuse kattekordaja toetuse saajatel püsinud küllatki stabiilsena 1,4-2,0 tasemel, jäädes 2014. aastal tasemele 1,4. Aastal 2014 oli kogu toiduaine tööstuse sektori võlgnevuse kattekordaja 1,36. Toetuse saajate võlakordaja on suurenenud vähesel määral jäädes 2014. aastal tasemele 0,51. Nii on muutnud ka perioodi 2007–2014 aasta keskmine muutuse protsent, mis on 1,5%. Sektori võlakordaja on perioodi jooksul aastas keskmiselt vähenenud 0,9% jäädes 2014. aastal tasemele 0,54 (Joonis 88, lisa tabel 32-1.6).

Joonis 88. Meetme 1.6 toetuse saajate ja kogu sektori jätkusuutlikkuse näitajate keskmine muutus perioodil 2007–2014

Varade rentaablusnäitaja on meetme 1.6 toetuse saajatel ja kogu toiduainete töötlevate sektoris viimastel aastatel langenud. Perioodil 2007–2014 oli toetuse saajate varade rentaablus vähenenud keskmiselt 14,1% aastas ning sektori varade rentaablus vähenenud aastas keskmiselt 2,6%. Omakapitali rentaablus on 2014. aasta jooksul vähenenud võrreldes 2012. aastaga muutes ka kogu perioodi aasta keskmise näitaja taas negatiivseks (vähenemine keskmiselt 15,1% aastas). Sektori keskmine omakapitali rentaablus on vähenenud aastas 3,5% (Joonis 88, lisa tabel 32-1.6). Omakapitali rentaablu näitaja alusel hinnatakse omanike raha paigutamise otstarbekust. Seega töötleva tööstuse ettevõtted on kaotanud vaadeldaval perioodil omanikele teenitavat tulu ja omanikud peaksid finantsvahendite kasutamise otstarbekust rohkem hindama.

Kokkuvõtvalt järeldame, et meetme 1.6 toetuse saajad olid vaadeldaval perioodil 2007–2014 jätkusuutlikkuse näitajate osas mõnevõrra paremal tasemel võrreldes kogu toiduaine tööstuse sektori samade näitajatega. Kuigi kõik jätkusuutlikkuse näitajad on aastate jooksul vähenenud ning võlakordaja ja tootmiskulude katterkodaja on suurenenud, siis ei avaldu analüüsi tulemusena kriitilist piiri, mis paneks kahtluse alla toetuse saajate jätkusuutlikkuse.

2.17. MEEDE 1.7 – PÕLLUMAJANDUS- JA TOIDU- NING METSANDUSSEKTORIS UUTE TOODETE, TÖÖTLEMISVIISIDE JA TEHNOLOOGIATE ARENDAMINE (121, 124, 132, 133)

Meetme 1.7 laiem eesmärk oli põllumajandusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine läbi nende ühise majandustegevuse edendamise. Meede 1.7 jagunes kolmeks alameetmeks. Alameetme 1.7.1 üldeesmärk oli põllumajandus- ja metsandussektori ning põllumajandus- ja metsasaadusi töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamine läbi toormetootjate, töötlejate ja/või kolmandate isikute vahelise koostöö soodustamise ja seeläbi nimetatud sektoris suurema innovatiivsuse saavutamise. Alameetmete 1.7.2 ja 1.7.3 üldeesmärgiks oli põllumajandussektori konkurentsivõime parandamine läbi kõrgema kvaliteedi ning suurema turujõuga toodete tootmise edendamise (MAK alameetme 1.7.2 programmiperioodi lõpuks ei rakendunud). Alameetme 1.7.3 eesmärgiks oli lisaks sektori konkurentsivõime ning toote kvaliteedi parandamisele ka tarbija teadlikkuse tõstmine toote osas.

Analüüs põhineb perioodil 01.01.2010–31.12.2015 väljamakstud taotlustel ning ettevõtjate majandusnäitajatel. Vaadeldaval perioodil olid alameetme 1.7.1 taotlusvoorud avatud kolm korda ja alameetme 1.7.3 taotlusvoorud kaks korda.

Seisuga 31.12.2015 esitati alameetme 1.7.1 osas kokku 42 taotlust (33 taotlejat) summas 9,2 mln eurot, millest heaks kiideti 26 taotlust (määratud toetuse saajate arv oli 22). Määratud toetuse summa oli kokku 5,4 mln eurot. Toetust maksti välja 4,5 mln eurot 22 projekti raames, millest kõik projektid on nüüdseks täielikult lõpetatud.

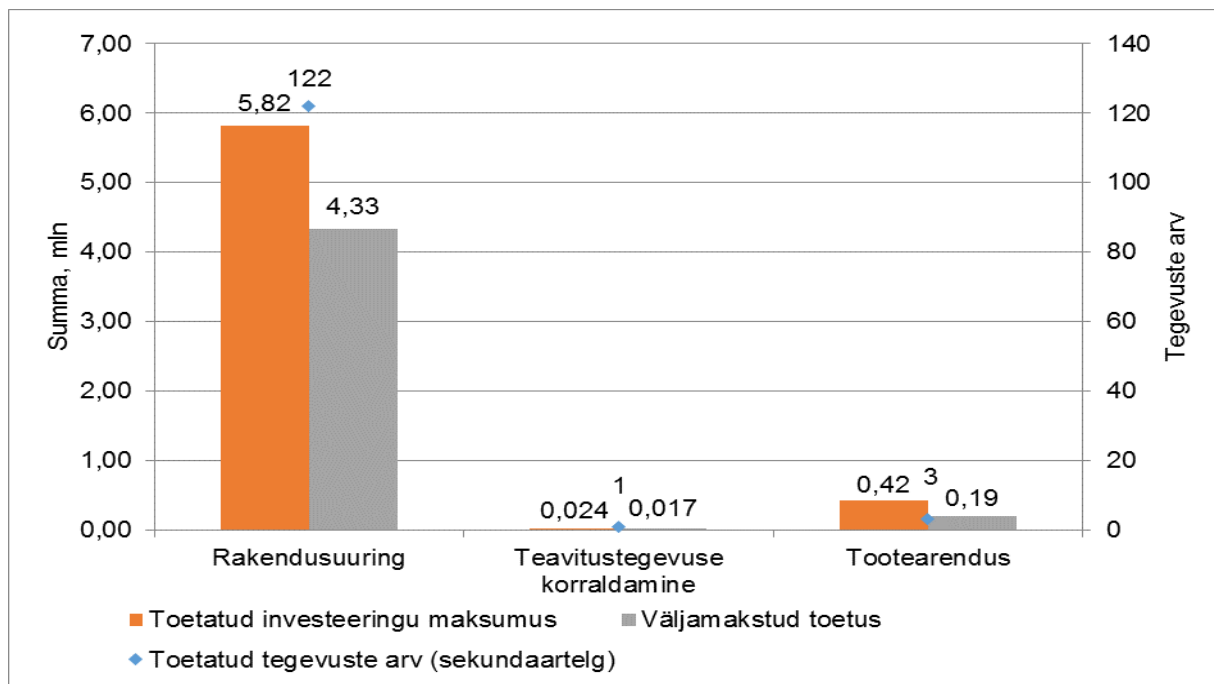
Tabel 11. MAKis esitatud sihttasemed ja nende täitmine meetme 1.7.1 ja 1.7.3 raames

Alameede	Möödik	Sihttase	Täidetud (%)
Alameetme 1.7.1	Toetatud koostööprojektide arv	35	22 (63%)
	Uusi tooteid tootvate või tehnoloogiaid kasutavate ettevõtjate arv	20	20 (100%)
Alameetme 1.7.3	Toetatud tegevuste arv	5	1 (20%)

MAK alameetme 1.7.1 toetatud koostööprojektide sihttasemeks oli seatud 35, millest välja makstud projektide alusel täideti 63% (Tabel 11). MAK alameetme 1.7.1 abil uusi tooteid tootvate või tehnoloogiat kasutavate ettevõtjate arvu sihttasemeks oli 20 ettevõtjat. Väljamakstud taotluste alusel planeerisid uusi tooteid toota või tehnoloogiaid kasutusele võtta 20 ettevõtjat. Alameetme 1.7.1 osas oli neli katkestatud projekti summas 568,6 tuhat eurot. Samas uute toodete tootmise ja tehnoloogiate kasutuselevõtu sihttaseme täitumist see ei mõjutanud.

Alameetme 1.7.3 osas esitas 1 taotleja ühe taotluse, mis sai ka määramise otsuse. Toetatav investeeringu kogumaksumus oli 30,0 tuhat eurot, millest määratud toetuse summa oli 21,0 tuhat eurot ja väljamakstud summa 16,8 tuhat eurot. Sihttaseme täituvus oli toetatud tegevuse arvu osas 20%.

Meetme 1.7 välja makstud toetuse summa jagunes tegevuste vahel järgmiselt: rakendusuuringud 96,8%, tootearendus 2,4% ning teavitustegevus 0,8%. Rakendusuuringute puhul moodustas välja makstud toetus toetatava investeeringu kogumaksumusest 74%, teavitustegevuse puhul 70% ja tootearenduse puhul 45% (lisa 1 tabel 6.2-1.7). Välja oli toetust makstud rakendusuuringute teostamiseks summas 4,33 mln eurot, tootearenduseks 190,2 tuhat eurot ja teavitustegevuseks 16,8 tuhat eurot (Joonis 89).

Joonis 89. Toetatud investeeringu kogumaksumus ja väljamakstud toetuste jagunemine tegevuste alusel

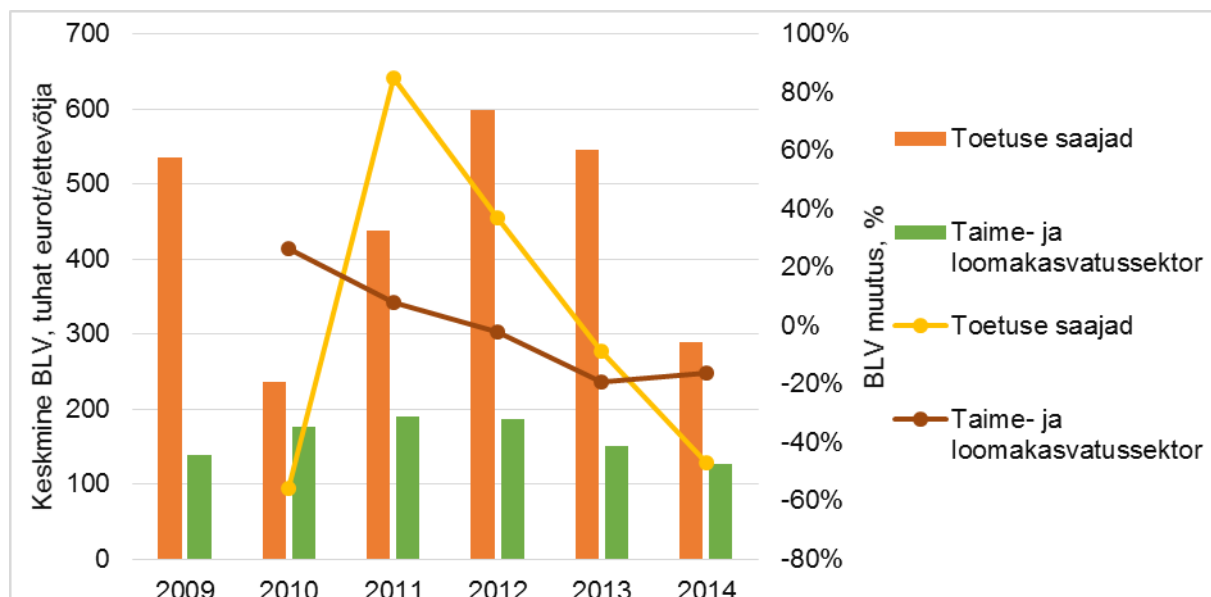
Meetme 1.7 toetuse saajate majanduslike tulemusnäitajate analüüsis keskenduti BLV, varade käibekordajate, varade rentaablu ja püsihindamiseks valitud konkurentsivõime ning jätkusuutlikkuse näitajate võrdlusele. Mõjunäitajate osas arvutati majanduskasv ja tööjõu tootlikkus BLV alusel.

Analüüsi kaasati perioodil 2009–2015 välja makstud toetuse saajad. Toetuse saajate majandusaasta aruannete näitajad koguti ja analüüsiti toetuse saajate valimi suhtes selliselt, et leitud tulemused väljendaksid kõigi toetuse saajate üldkogumit. Seega kujunes valimi suuruseks 16 toetuse saajat. Küllaltki väikese valimi (sisaldab äärmuslikke näitajaid) tõttu on tulemuste usaldusväärsus väike.

Investeeringutoetuse mõju hindamiseks analüüsiti BLVd vastava aasta BLV kõigi toetuse saajate kohta, kellele oli toetus välja makstud 2015. aasta lõpu seisuga. Samuti võrreldi toetuse saajate BLV muutust kogu sektori BLV muutusega.

Meetme 1.7 toetuse saajate poolt loodav BLV ettevõtja kohta langes perioodil 2009–2014 keskmiselt 12%. Taime- ja loomakasvatuse sektori puhul oli samal perioodil keskmine langus 1,9%. Kui võrrelda nimetatud perioodi kahte viimast aastat, siis toetuse saajate puhul langes

BLV ettevõtte kohta 47% ning taime- ja loomakasvatuse sektori BLV ettevõtte kohta langes 16% (Joonis 90, lisa 1 tabel 16-1.7).

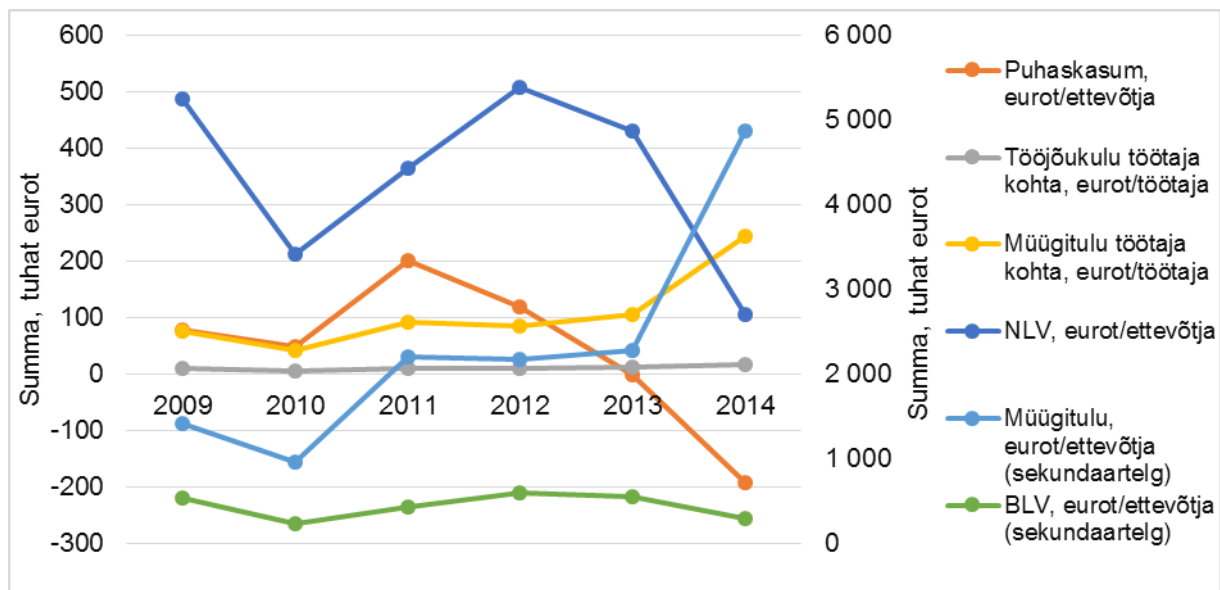

Joonis 90. Meetme 1.7 toetuse saajate ja kogu sektori (taime- ja loomakasvatus) BLV ning selle muutus perioodil 2009–2014

Majanduskasv arvutatakse BLV alusel, millest lahutatakse põhivara kulum ja väärtuse langus ning saadud tulemus korrigeeritakse ostujõu standardiga. 2009. aastal oli toetuse saajate majanduskasv 631,6 tuhat eurot ning 2014. aastal 137,6 tuhat eurot. Seejuures kogu taime- ja loomakasvatuse sektori ettevõtjate majanduskasv oli samuti negatiivne ning kahanes vaadeldaval perioodil keskmiselt 1,8%. Analüüsi kaasatud toetuse saajate majanduskasvu vähenemine vaadeldaval perioodil oli keskmiselt 26% (lisa 1 tabel 27-1.7).

Toetuse saajate tööjõu tootlikkus oli 2009. aastal 29,2 tuhat eurot ning 2014. aasta lõpuks 14,5 tuhat eurot (lisa 1 tabel 28-1.7). Tööjõu tootlikkuse näitaja vähenes vaadeldaval perioodil keskmiselt 13%. Müügitulu tööjõutunni kohta oli 2009. aastal 43 eurot ja 2014. aastal 136 eurot. Müügitulu tööjõutunni kohta perioodil 2009–2014 suurenes keskmiselt 26% (lisa 1 tabel 20-1.7).

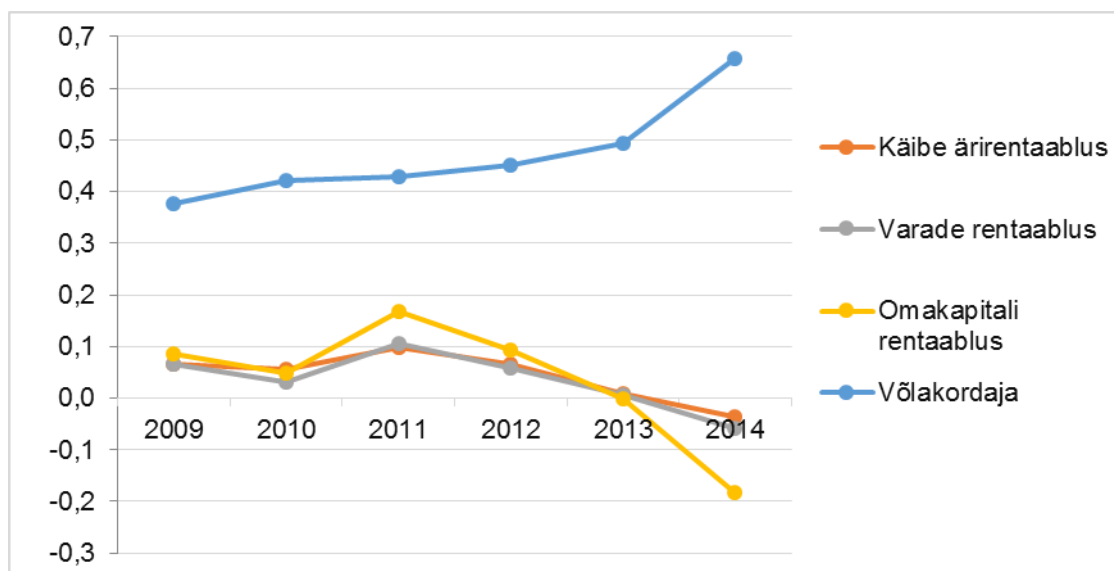
Perioodil 2009–2014 suurenesid toetuse saajatel konkurentsivõime näitajatest müügitulu, tööjõukulu ja müügitulu töötaja kohta. Protsentuaalselt suurenes nimetatud perioodil enim müügitulu ettevõtja kohta, mis oli keskmiselt 28%. Konkurentsivõime näitajatest vähenes vaadeldaval perioodil puhaskasum, BLV ettevõtja kohta ja NLV ettevõtja kohta. Kui 2009. aastal teeniti keskmiselt puhaskasumit 77,2 tuhat eurot, siis 2014. aastal teeniti keskmiselt kahjumit 192,9 tuhat eurot. Keskmine puhaskahjum oli 2014. aastal tingitud analüüsi kaasatud ühe taotleja märkimisväärselt suuremast kahjumist võrreldes ülejäänud toetuse saajate näitajaga (Joonis 91, lisa 1 tabel 29-1.7).

Joonis 91. Toetuse saajate konkurentsivõime näitajad

Toetuse saajate turuosa muutus oli võrreldes kogu taime- ja loomakasvatuse sektori näitajaga kõrgemal tasemel, aastane keskmine muutus oli 28%. Taime- ja loomakasvatuse sektori ettevõtjate turuosa suurenes perioodil 2009–2014 keskmiselt 9,1% (lisa 1 tabel 31-1.7).

Toetuse saajate maksevõime näitaja lühiajalise võlgnevuse kattekordaja osas oli perioodil 2009–2014 üsna suur, jäädes vahemikku 1,68–2,13. Lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja vähenes vaadeldaval perioodil 10%.

Joonis 92. Toetuse saajate jätkusuutlikkus

Võlakordaja oli vaadeldaval perioodil suurenenud 11,7%, mis tähendab, et investeringute elluviimisel kaasati aasta-aastalt järjest enam võõrkapitali. Varade rentaablu näitaja vähenes vaadeldaval perioodil 198,2% ehk varade ärikasumi genereerimise võime oli aasta-aastalt vähenenud (

Joonis 92, lisa 1 tabel 32-1.7).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamiseks loodud meetme raames viidi enamjaolt läbi innovaatilisi rakendusuringuid. Ka majandusnäitajate põhjal võib analüüsi kaasatud meetme 1.7 toetuse saajate osas rahuldavat majandusnäitajate muutuste trendi näha. Samas oli 2014. aasta (sarnaselt 2013. aastaga) kasumi, varade ja omakapitali tootlikkuse poolest kehvem võrreldes eelnevate aastatega.

2.18. MEEDE 1.8 – PÕLLU- JA METSAMAJANDUSE INFRASTRUKTUURI INVESTEERINGUTOETUS (125)

Meede oli ellu kutsutud eesmärgiga säilitada põllumajandus- ja erametsateel kuivendussüsteemide toimimisvõime, sealjuures parandades juurdepääsu teedele, vähendades ebasoodsa veerežiimi tekkimise võimalust ja sellest tingitud põllumajandusliku tootmise riske ning minimeerides reostuse levikut. Nende eesmärkide saavutamiseks ette nähtud toetust said taotleda ettevõtjad, kes tegelesid põllumajandusega või omasid metsa, aga ka mittetulundusühingud, kes tegelesid teede hoiuga, ja maaparandusühistud. Toetuse ülemmäär oli sõltuvalt tegevuse iseloomust 40%–90% kogu investeeringu kogumaksumusest.

Toetuste määramiseks koguti taotlusi kuues taotlusvoorus, mis korraldati aastatel 2007–2012. Selle tulemusena maksti 226 taotlejale toetust kokku rohkem kui 47,5 mln eurot. Kõik meetme raames toetavad tegevused on seega praeguseks lõpetatud.

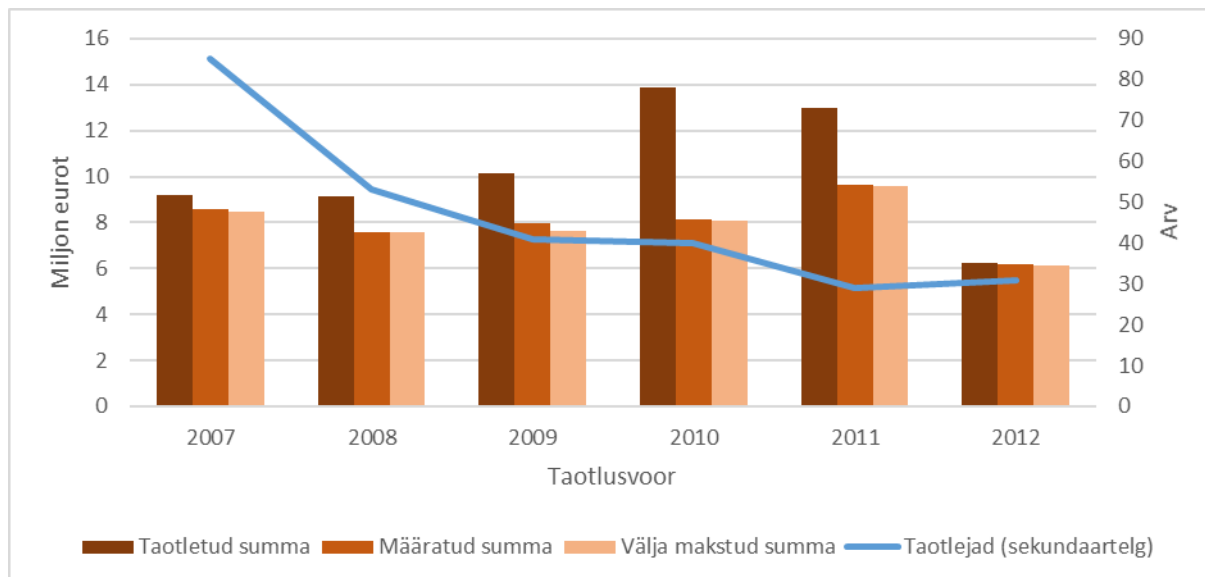
Kogu programmiperioodi jooksul esitasid 279 taotlejat toetuse saamiseks kokku 421 taotlust ehk iga taotleja kohta laekus keskmiselt 1,5 taotlust. See on meetmete võrdluses pigem madal taotluste arv ühe taotleja kohta. Kõige rohkem taotlusi esitati esimeses voorus ja kõige vähem viimases ning sellist taotluste arvu kahanemise trendi võib täheldada kõigi voorude puhul. Toetus maksti välja 279 taotluse esitajast 226 edukalt projekti lõpetanud ettevõtjale ehk 81%.

Esitatud 421 taotlusest hinnati toetuskõlblikuks 307 ehk 73%. Taotluste heaks kiitmise osas esines aga taotlusvoorude lõikes erinevusi. Näiteks määrati toetus kõigile viimases voorus esitatud taotlustele, samas kui teises ja kolmandas voorus said heakskiidu vaid vastavalt 55% ja 56% vastuvõetud taotlustest. Sealjuures jäid lõpetamata ka mõned sellised projektid, millele määrati toetus. Nende 307 taotluse hulgas, mis said heakskiidu, jäi toetus välja maksmata 8 projektile. See tähendab, et katkestati 2,6% toetuskõlblikuks hinnatud projektidest, mis on võrreldes teiste meetmetega väga madal katkestamise määr. Kõige enam katkestamisi (5,4% heakskiidetud taotlustest) tuli ette 2009. aasta taotlusvoorus. **Katkestamistest hoolimata täideti sihttasemeks seatud meetme raames 270 projekti toetamine, kuna kokku maksti toetus välja 299 edukalt lõppenud projekti eest ja sihttase täideti seega 111% ulatuses.**

Ettevõtlusvormi lõikes esitasid kõige enam taotlusi maaparandusühistud (MPÜd). Nende taotlused moodustasid 58% kõikidest esitatud taotlustest ja 59% nendest, mille alusel maksti toetus välja. MPÜsid toetati aga koguni 85% kogu toetussummast. Palju taotlusi esitasid ka füüsilisest isikust ettevõtjad (19%) ja osäühingud (18%), kelle esitatud taotluste osakaal oli vastavalt 20% ja 19% toetuse saanud taotlustest ja nende osa toetussummast vastavalt 5% ja 10%. Aktsiaseltside, metsaühistute, mittetulundusühingute ja tulundusühistute taotlused

moodustasid 2,1% kõikidest toetuse saanud taotlustest ja neile määratud toetus 1% toetussummast.

Taotletud summast 61,6 mln eurot määrati toetuseks 48,1 mln eurot ehk soovitud summmast 78% (Joonis 93). Sellest summast maksti investeeringuperioodi lõpuks tegevuste toetamiseks välja omakorda 47,5 mln eurot ehk 99%, mis on üsna kõrge näitaja. Ülejäänud summa jäi välja maksmata peamiselt katkestatud projektidele. Kui määratud ja välja makstud summad püsisid taotlusvoorude lõikes peaaegu samal tasemel, siis viimastes voorudes oli taotletud summa nii taotlejate kui ka taotluste suhtes oluliselt kõrgem kui esimestes taotlusvoorudes. Ühte toetuse saajat toetati keskmiselt summaga 210 tuhat eurot ja sellega kaeti tehtud investeeringud keskmiselt 85% ulatuses. See on üsna kõrge toetustega ettevõtjate tegevuste rahastamine. Toetus jagunes aga üsna ebavõrdselt. Ligikaudu pool toetuseks määratud summast maksti 19%-le toetuse saajatest ja 90% toetuse summast jagunes 57% toetuse saajate vahel. **Investeeringute kogumaksumuseks kujunes programmiperioodi lõpuks 55,7 mln eurot. Seega täideti eesmärgiks seatud 44 mln euro suurune investeeringute maht 126% ulatuses.**

Joonis 93. Meetme 1.8 summade ja taotlejate jagunemine taotlusvoorude lõikes

Selle investeeritud summa paigutasid 226 toetuse saajat kokku 4246 tegevusse, mida kirjeldab täpsemalt lisa 1 tabel 6-1.8. Nelja tüüpi tegevusse paigutati 75% toetussummast. Nii investeeringu kogumaksumus ja toetuse summa kui ka tegevuste arvu mõttes olid aga teistest tegevustest märkimisväärselt ülekaalukamad kuivendussüsteemi reguleeriva võrgu rekonstrueerimised. Selliseid tegevusi viidi ellu 1046 ja neile kulutati 46% kogu investeeringu kogumaksumusest ja välja makstud toetuse summast. Väiksem osa toetusest maksti veejuhtmete ehitamiseks (11%), maaparandussüsteemi juurde kuuluvate teede rekonstrueerimiseks (9%), samuti kuivendussüsteemidega seotud teede parandamiseks (9%). Ühe tegevuse keskmiseks maksumuseks kujunes 13,1 tuhat eurot ja kõige tüüpilisema tegevuse ehk kuivendussüsteemi reguleeriva võrgu rekonstrueerimine maksumus oli keskmiselt 24,2 tuhat eurot.

Meetme raames toetati muuhulgas ka juurdepääsu tagamist põllumajandus- ja erametsamaale ning põllumajanduslikele tootmishoonetele. Samuti ehitati ja rekonstrueeriti erametsa tarbeks tulekustutustiigi veevõtukohtadele juurdepääsuks teid ja teerajatisi. Nende tegevuste edukust aitab meetme 1.8 puhul hinnata edukalt lõpetatud projektide käigus rajatud teede kogupikkus. **Teid rajati kokku 246 km, mis ületab sihttasemeks seatud 200 km ja see sihttase täideti 123% ulatuses.**

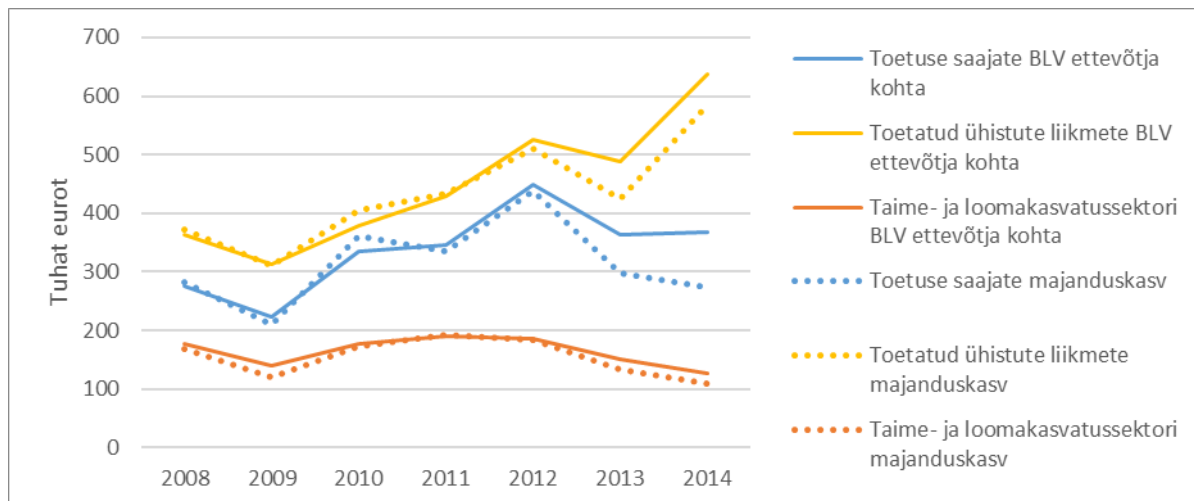
Lisaks teede rajamisele on paiksete üleujutuste vähendamiseks, kuivendatud maal reostuse leviku takistamiseks ja eesvoolude isepuhastusvõime suurendamiseks oluline ehitada mitmesuguseid keskkonnakaitserajatisi. Meetme edukust selle tegevuse toetamisel saab mõõta rajatud ja parandatud keskkonnarajatiste arvu alusel. **Investeeringuperioodi jooksul ehitati, rekonstrueeriti ja uuendati kokku 655 keskkonnarajatist. Kuna eesmärgiks oli seatud 180 keskkonnarajatise parandamine, siis täideti see sihttase 364% ulatuses.**

Meetme üldiseks eesmärgiks oli kuivendussüsteemide toimimisvõime säilitamine põllumajandus- ja erametsamaal, kuna korrastamata maaparandussüsteemid ja kinnikasvanud eesvoolud põhjustavad üleujutusi, maa soostumist ja võsastumist ning maastike rekreatiivse väärtuse vähenemist. Selle eesmärgi täitmist saab hinnata korrastatud maaparandussüsteemide põhjal. **Meetme käigus investeeriti maaparandussüsteemide korrastamisse kokku 56,6 tuhande hektari suurusel alal, mis jääb alla sihttasemeks seatud 70 tuhandele hektarile. See sihttase täideti vaid 81% ulatuses.**

Hindamaks toetuse saanud ettevõtjate käekäiku ja konkurentsivõimet, vaadeldi mitut majanduslikku näitajat. Sealhulgas hinnati nende poolt loodud lisandväärtust, majanduskasvu, tööjõu tootlikkust ja mõningaid konkurentsivõimega seotud näitajaid. Analüüsi kaasati toetuse kätte saanud äriühingud, kelle kohta 2015. aasta lõpuks olid vastavad andmed kättesaadavad kõikide majandusaastate kohta vahemikus 2008–2014 ja sisse kantud kasumiaruande esimese skeemi alusel. Selliseid ettevõtjaid oli 226 hulgast 25 ehk 11% toetuse saajatest. Kuna märkimisväärne osa meetme 1.8 toetuse saajatest olid MPÜd, siis analüüsitakse alljärgnevalt eraldi ka nende liikmete majanduslikke näitajaid. Valdav enamus maaparandusühistute 4054 liikmest olid füüsilisest isikust ettevõtjad ja äriühinguid esines vaid 358. Nendest äriühingutest hinnati vaid neid 65 ühistute liiget ehk 32%, kelle kohta olid jällegi äriregistris vajalikud andmed kõikide majandusaastate kohta vahemikus 2008–2014 kättesaadavad, kasumiaruande esimese skeemi alusel sisse kantud ja samas suurusjärgus ülejäänud ettevõtjatega. Viimase kriteeriumi tõttu arvati analüüsist välja kahe väga kõrge müügituluga ettevõtte majandusnäitajad.

Toetuse saajate tegevust iseloomustav brutolisandväärtuse näitaja on vaatlusalusel perioodil laiemas plaanis järginud kogu taime- ja loomakasvatuse sektori trendi, mida näitab lisa 1 tabel 16-1.8 (Joonis 94). Aastal 2009 aset leidnud 23% kukkumisele väärtuseni 223,4 tuhat eurot järgnes aastani 2012 BLV kiire kasv väärtuseni 449,3 tuhat eurot toetuse saaja kohta ja kahel viimasel vaadeldaval aastal on see nimetatud tasemelt madalamale väärtusele 367,4 tuhat eurot langenud. Nende viimaste aastate langusest hoolimata kujunes keskmiseks aastaseks kasvuks 4,9%, mis on üsna positiivne tulemus võrreldes 5,4% langusega kogu taime- ja loomakasvatuse sektoris. Sealjuures on toetuse saajate BLV püsinud kogu perioodi vältel

vähemalt 38% kõrgemal kogu sektori vastavast näitajast. Toetatud ühingute liikmete BLV on olnud aga veelgi kõrgem ja järginud aastani 2014. toetuse saajate trendi. Aasta 2014 lõpuks on nende BLV tõusnud aga väärtuseni 637,7 tuhat eurot, mis on oluliselt kõrgem nii sektori kui ka vahetult toetatud ettevõtete vastavast näitajast. Toetatud ühistute liikmete BLV on vaatlusalusel ajavahemikul kasvanud aastas keskmiselt 9,8%.

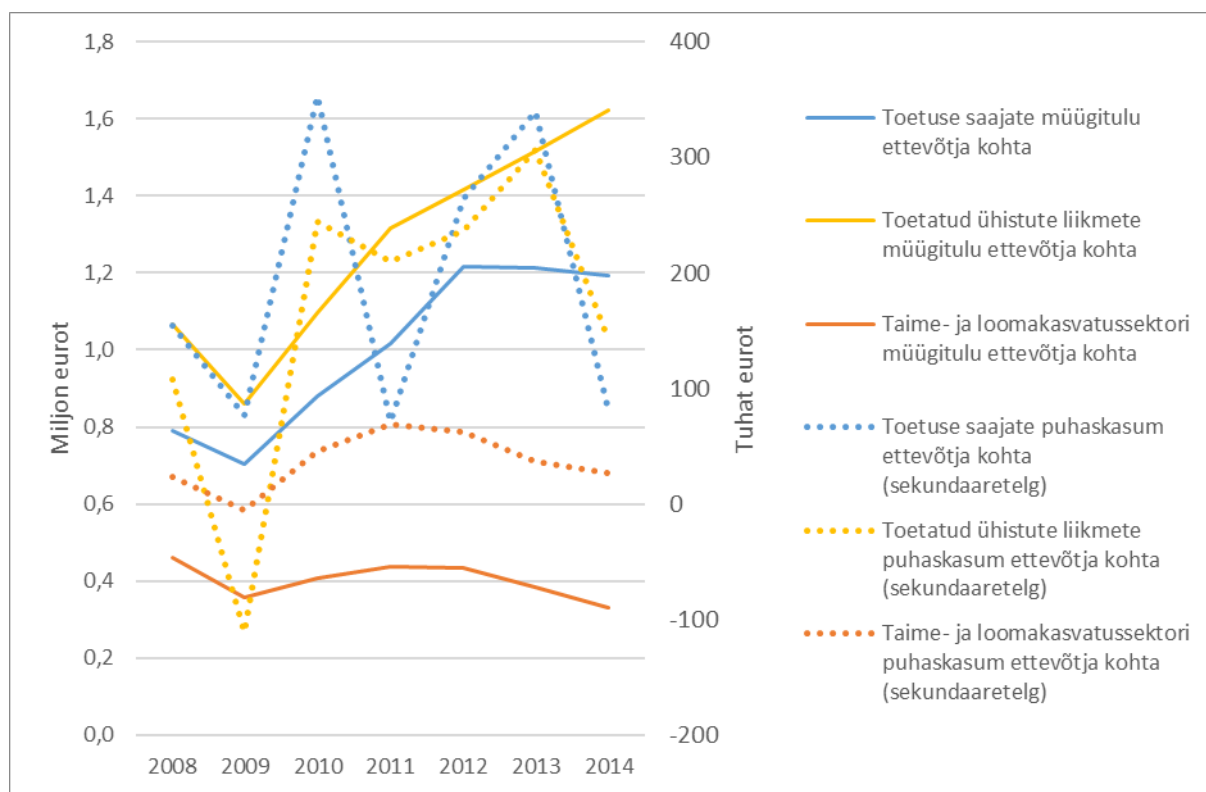
Joonis 94. Meetme 1.8 toetuse saajate, toetatud ühistute liikmete ja kogu taime- ning loomakasvatussektori BLV ja majanduskasv aastatel 2008–2014

Majanduskasvu arengud ja näitajate suurusjärgud on üsna sarnased muutustega eelnevalt kirjeldatud BLV näitajaga ja seda kõigi kolme vaadeldava grupi puhul, mida kirjeldab lisa 1 tabel 27-1.8 (Joonis 95). Erandiks on siinkohal vaid toetuse saajate majanduskasv, mis on 2014. aasta jooksul langenud väärtuseni 272,4 tuhat eurot ehk isegi madalamale 2007. aasta 282,1 tuhande euro tasemest. Nende aasta keskmine majanduskasvu muutus -0,6% on siiski kõrgem sektori aasta keskmisest langusest 7%. Toetatud ühistute liikmete vastav näitaja oli aga 7,8%.

Töõjõu tootlikkust kirjeldavad andmed on välja toodud lisa 1 tabelis 28-1.8. See on kogu perioodi vältel olnud kõige kõrgem vahetult toetust saanud ettevõtjatel ja aastal 2014 oli see näitaja nende seas keskmiselt 38,9 tuhat eurot võrreldes taime- ja loomakasvatussektori väärtusega 26,2 tuhat eurot. Küll aga oli toetuse saajate seas töõjõu tootlikkuse aasta keskmine muutus üsna madalad 3,9%, samas kui toetatud ühistute liikmete seas kasvas vastav näitaja vaadeldava perioodi jooksul keskmiselt 12% aastas. Nii ületasid viimati mainitud gruppi kuuluvad ettevõtjad 2014. aastal töõjõu tootlikkuses kogu taime- ja loomakasvatussektorit, kuigi veel 2007. aastal asuti selles osas madalamal tasemel.

Konkurentsivõimet iseloomustavad näitajad on üldises plaanis kooskõlas nii BLV kui ka majanduskasvu arenguga, millele viitavad andmed lisa 1 tabelis 29-1.8 (Joonis 95). Kui üldiselt on taime- ja loomakasvatussektori ettevõtjate seas müügitulu ettevõtja kohta langenud, siis toetuse saajate seas pärast aastat 2009 märkimisväärselt kasvanud. Eriti oluline aasta keskmine müügitulu tõus on aset leidnud toetatud ühistute liikmete seas, kuid nende 7,3% aasta keskmisele tõusule ei jäänud kui palju alla ka vahetult toetatud ettevõtjate 7,1% kasv. Ka müügitulu töõtaja kohta on mõlemal toetatud ettevõtjate grupil kõrgem. Kuigi nende

puhaskasumi näitajad on olnud aastate lõikes üsna heitlikud, järgisid need sama trendi (va 2011. aasta) ja olid enamikel aastatel kõrgemad sektori vastavast näitajast. Selle näitaja ebastabiilse muutumise tõttu on aga keeruline hinnata üldiseid arengusuundi. Mõnevõrra negatiivsemaks võib pidada aga nii toetatud ettevõtjate kui ka nende hulgas olevate ühistute liikmete tootmis- ja tööjõukulude näitajaid. Taime- ja loomakasvatusektoris leidis vaadeldaval perioodil aset ettevõtja kohta tootmiskulude langus 6,5%, samal ajal kui toetuse saajate ja ühistute liikmete seas need hoopis kasvasid aastas keskmiselt vastavalt 8,5% ja 5,6%. Sektorist veidi kiiremini kasvasid ka tööjõukulud töötaja kohta. Arvestades aga toetust saanud ettevõtjate kõrgemat müügitulu ja puhaskasumi taset, viitab nimetatud kulude kasv eelkõige nende kõrgemale konkurentsivõimele.

Joonis 95. Meetme 1.8 toetuse saajate, toetatud ühistute liikmete ning kogu taime- ja loomakasvatusektori müügitulu ja puhaskasum aastatel 2008–2014

Võttes kokku meetme 1.8 rakendamise tulemused, võib seda pidada edukaks. Kindlalt täideti nii investeeringu kogumaksumus kui ka taotluste arvuga seotud sihttasemed. Pigem õnnestunuks kujunes ka tulemus- ja mõjunäitajate ette nähtud taseme saavutamine. Teid rajati peaaegu neljandiku võrra rohkem kui oli sihttasemeks ette nähtud ning keskkonnarajatisi ehitati ja rekonstrueeriti sihttasemeks seatust enam kui kolm korda rohkem. Meetme üldise eesmärgi täitmisel jäädigi aga sihttasemest maha, kuna 70 tuhande hektari asemel korrastati maaparandussüsteeme vaid 56,6 tuhande hektari suurusel alal. Seega on meetme rakendamine kindlasti soodustanud infrastruktuuri materiaalse osa ümberkorraldamist ja arendamist, kuigi mitte päris ette nähtud mahu. Positiivses suunas on aastatel 2008-2014 arenenud aga nii toetatud MPÜde liikmete kui ka vahetult toetust saanud ettevõtete majandusnäitajad. Võrreldes taime- ja loomakasvatusektoriga on oluliselt kõrgemad ja kiiremini kasvanud loodav

lisandväärtus, müügitulu, tööjõu tootlikkus, aga ka tootmisega seotud kulud. Seega on toetuse saajate konkurentsivõime vaadeldaval perioodil oluliselt parenenud.

2.19. MEETME 1.9 – TOOTJARÜHMADE LOOMINE JA ARENDAMINE (142)

Meetme 1.9 üldeesmärk oli põllumajandusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine läbi nende ühise majandustegevuse edendamise. Toetuse saajaks oli põllumajandustootjaid ühendav tunnustatud tulundusühistu, kelle eesmärgiks oli ühiselt turustada oma liikmete toodetud põllumajandustooteid ja nende töötlemisel saadud tooteid. Tunnustatuks loeti põllumajandustootjaid ühendav tulundusühistu (edaspidi tootjarühm) siis, kui ta läbis tunnustamise taotlusvooru ja sai PRIAlt tunnustuse.

Meedet 1.9 hakati rakendama 2010. aastal, mil kuulutati esmalt välja tootjarühma tunnustamise taotlusvoor. Meetme esimesel rakendusaastal tunnustati 12, 2012. a kaheksa ja 2013. a üks tootjarühm. Seisuga 31.12.2015 oli tunnustatud 21 tootjarühma.

MAKis esitatud sihttase on saavutatud järgmiselt:

- Toetatud tootjarühmade arv – 45. Täidetud 47%.

Perioodil 2010–2015 maksti 21 tootjarühmale toetust 3,9 mln euro ulatuses, keskmiselt 185 157 eurot (mediaan 177 591) ühe tootjarühma kohta. Tootjarühmadel oli võimalik toetust taotleda 2015. aasta detsembri keskel, mida rahastatakse MAK 2014–2020 eelarvest. Toetust taotles kaheksa tootjarühma ning taotletav toetus oli kokku 231,6 tuhat eurot.

Meetmes 1.9 anti toetust kindlasummalise summana iga-aastaste osamaksete teel. Toetust saanud tootjarühmade keskmine väljamakstud toetus taotluse kohta oli 49,2 tuhat eurot (mediaan 48,0 tuhat eurot). Teise taotlusvooru keskmine väljamakstud toetus oli 62,4 tuhat eurot, mis oli 10% suurem esimese taotlusvooru vastavast näitajast (56,6 tuhat eurot). Pärast teist taotlusvooru hakkas väljamakstud toetus vähenema, kuna valdav enamus väljamakstud taotlustest olid korduvtaotlused ning meetme määrase⁷ kohaselt tootjarühma toetuse arvestamine ja maksmine sõltus tootjarühma aastasest turustatud toodangu müügitulust (Tabel 12).

Meetmest 1.9 toetust saanud tootjarühmade 2014. aasta müügitulu kokku oli 189,2 mln eurot. Nimetatud müügitulu kajastab 20 tootjarühma müügitulu, kuna üks tootjarühm katkestas 2014. aastal saadud toetuse taotluse ning ei ole esitanud ka äriregistrisse 2014. aasta majandusaasta aruannet. MAKis esitatud tootjarühmade käibe sihttase on ületatud ligi viiekordselt. **Siit saab järeldada, et kuna toetuse saajate arv oli planeeritust väiksem, kuid müügitulu märkimisväärselt suurem, on toetatud planeeritust suuremaid tootjarühmad.**

⁷ MAK 2007–2013 meetme 1.9 määrus „Tootjarühma loomise ja arendamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“.

Tabel 12. Määratav maksimaalne toetus

Periood	Toetuse maksimaalne määr (%)		Toetuse maksimaalne suurus kokku, eurot
	müügitulule suurusega kuni 1 mln eurot	müügitulu osale, mis ületab 1 mln eurot	
Esimese ja teise aasta jooksul	5	2,5	80 000
Kolmanda aasta jooksul	4	2,0	64 000
Neljanda aasta jooksul	3	1,5	48 000
Viienda aasta jooksul	2	1,5	38 000

Allikas: MAK 2007–2013

MAKis esitatud sihttase on saavutatud järgmiselt:

- Toetust saavate tootjarühmade käive aastast (eurot) – 48,0 mln eurot. Täidetud 394%.

Turule sisenemiseks loetakse arengut elatustalust turuosaliseks. Elatustalu on FIEna tegutsev ettevõtja, kelle tulu majandustegevusest on maksimaalselt 18,0 tuhat eurot aastas. 2014. a lõpu seisuga oli väljamakse saanud tootjarühmadel kokku 618 ühistu liiget (andmed pärinevad meetme 1.9 taotlusvormidelt ja äriregistrist). FIEdest liikmete elatustalust turuosaliseks kasvamist analüüsiti viimati Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise 2013. aasta aruandes. Nimetatud analüüsi kohaselt oli toetuse saajatel kokku 633 ühistu liiget. Nendest 376 (moodustades 59% ühistu liikmetest) olid FIED. 2013. aastal toetust saanud ühistutel oli viimase tunnustamise kohaselt kokku 90 sellist liiget, kes olid kasvanud elatustalust turuosaliseks. 2013. aasta tunnustamise kohaselt lisandus nimetatud ettevõtjatele veel kaheksa sellist FIET, kelle müügitulu varem oli alla 18,0 tuhande euro, kuid viimase tunnustamise kohaselt see ületas 18,0 tuhande eurot. Seega on meetme rakendamise raames turule sisenevate põllumajandustootjate arv kokku 98, mis moodustab 98% sihttasemest.⁸

MAKis esitatud sihttase on saavutatud järgmiselt:

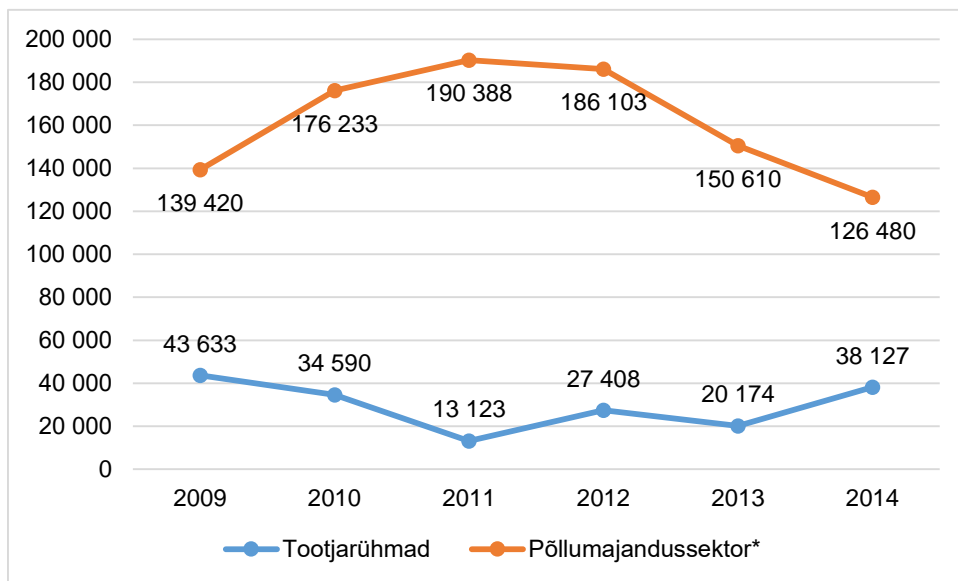
- Turule sisenevate põllumajandustootjate arv – 100. Täidetud 98%.

Meetme 1.9 toetuse saajate majanduslike tulemusnäitajate analüüsimisel keskenduti tootjarühmade BLV ja konkurentsivõime hindamisele. Mõjunäitajate osas arvutati majanduskasv ja tööjõu tootlikkus BLV alusel. Analüüsi kaasati need tootjarühmad, kelle majandusnäitajad olid aastate 2009–2014 kohta kättesaadavad ning kelle majandusnäitajad Seega majandusnäitajate analüüs põhines kümnel tootjarühmal. Selleks, et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldava perioodi igal aastal samade tootjarühmade majandusnäitajaid.

Perioodil 2009–2014 oli tootjarühmade keskmine BLV oluliselt väiksem sektori keskmisest BLVst (Joonis 96). Samal perioodil vähenes toetuse saajate BLV keskmiselt 2,7% aastas (lisa 1 tabel 16-1.9). BLV vähenemise põhjuseks oli asjaolu, et vaatusalusel perioodil kasvasid

⁸ Andmed on esitatud eelmise aasta aruande seisuga 31.12.2013, kuna uuemad andmed puuduvad.

tootjarühmade muud tegevuskulud pisut rohkem kui müügitulu. SA andmetel vähenes kogu taime- ja loomakasvatuse sektori BLV samal perioodil keskmiselt 1,9% võrra aastas.

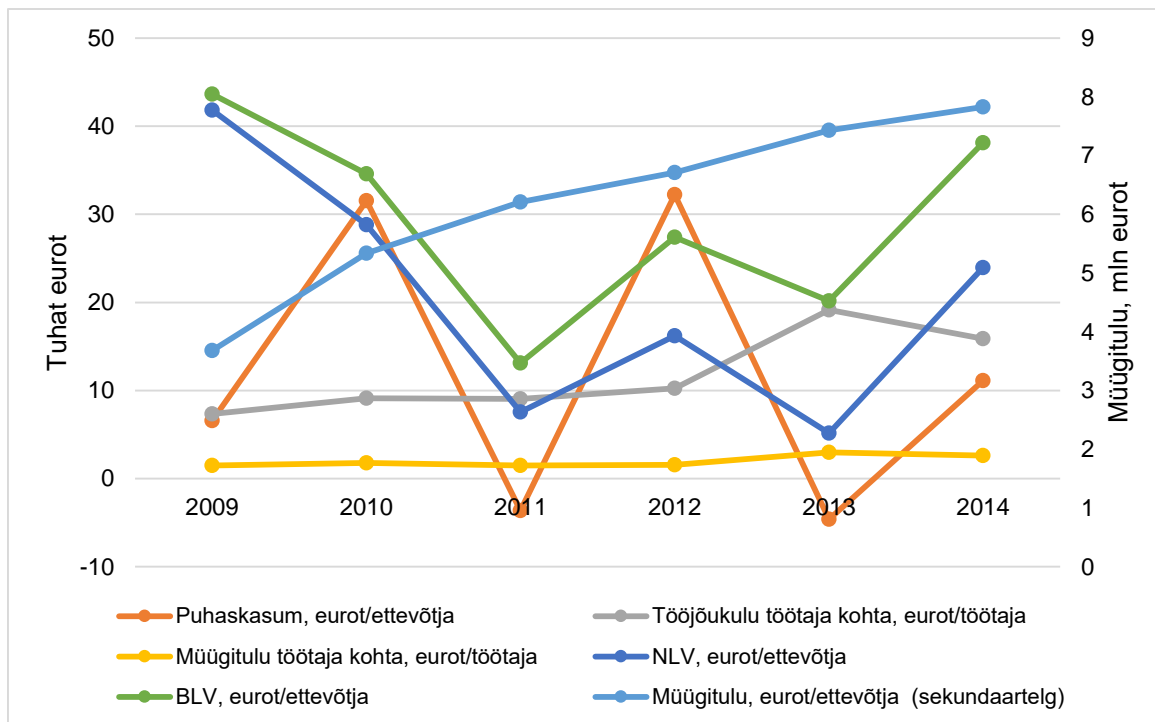

Joonis 96. Tootjarühmade ja sektori keskmine brutolisandväärtus perioodil 2009–2014, eurot/ettevõtja
*Allikas: SA

Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida on korrigeeritud ostujõu standardi koefitsiendiga (EL27=100%). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades viimasest kulum. Tootjarühmade ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2014. aastal 31,5 tuhat eurot, langeses seejuures perioodil 2009–2013 keskmiselt 10% (lisa 1 tabel 27-1.9). Kuna tootjarühmade kulumi osakaal ei olnud majandusnäitajates väga suur, oli NLV tulemus sarnane BLV näitajale. Taime- ja loomakasvatuse sektori majanduskasv oli perioodil 2009–2014 keskmiselt -1,8% aastas.

Tööjõu tootlikkus arvutatakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga. Tootjarühmade tööjõu tootlikkus vähenes perioodil 2009–2014 keskmiselt 6% (lisa 1 tabel 28-1.9). SA andmetel suurenes kogu sektori tööjõu tootlikkus samal perioodil keskmiselt 11%. Sektori tööjõu tootlikkuse kasv tuleneb töötajate arvu vähendamisest. Kuna majanduslanguse perioodil tootjarühmadel töötajate arv kasvas, on toetuse saajate tööjõu tootlikkus langenud mõnevõrra rohkem kui BLV.

Toetuse saajad ja nende liikmed kasvatasid vaatlusalusel perioodil müügimahtusid rohkem kui sektor keskmiselt. Perioodil 2009–2014 suurenes toetuse saajatel müügitulu 16% (Joonis 97, lisa 1 tabel 29-1.9). Sektoris keskmisena kahanes müügitulu 1,7%. Tootjarühmadel suurenes ka müügitulu töötaja kohta enam võrreldes kogu sektoriga. Toetuse saajate puhaskasumi/-kahjumi näitaja oli vaadeldaval perioodil ebastabiilne, teenides 2011. ja 2013. a keskmiselt kahjumit.

Joonis 97. Tootjarühmade konkurentsivõime näitajad perioodil 2009–2014

Meetme rakendamise tulemusi kokku võttes saab märkida, et toetuse saajate arv oli planeeritust väiksem, sest ühistegevus on Eestis vähe levinud. Väiksest toetuse saajate arvust hoolimata ületas toetust saanud tootjarühmade müügitulu MAKi sihttasest, sest toetust said planeeritust suuremad tootjarühmad. Toetuse saajate majandusnäitajate analüüsi tulemuste tõlgendamisel tuli arvestada, et toetuse saajate ja analüüsitud tootjarühmade arv oli väike, mis võis mõjutada analüüsi tulemusi. Siiski saab väita, et toetuse saajate müügitulu kasvas rohkem kui sektoris keskmiselt ning toetuse saajad tulid majanduslanguse järgsel perioodil hästi toime.

3. MAK 3. TELJE MEETMETE RAKENDAMISE TULEMUSED

3.1. MEETME 3.1 – MAJANDUSTEGEVUSE MITMEKESISTAMINE MAAPIIRKONNAS (311, 312)

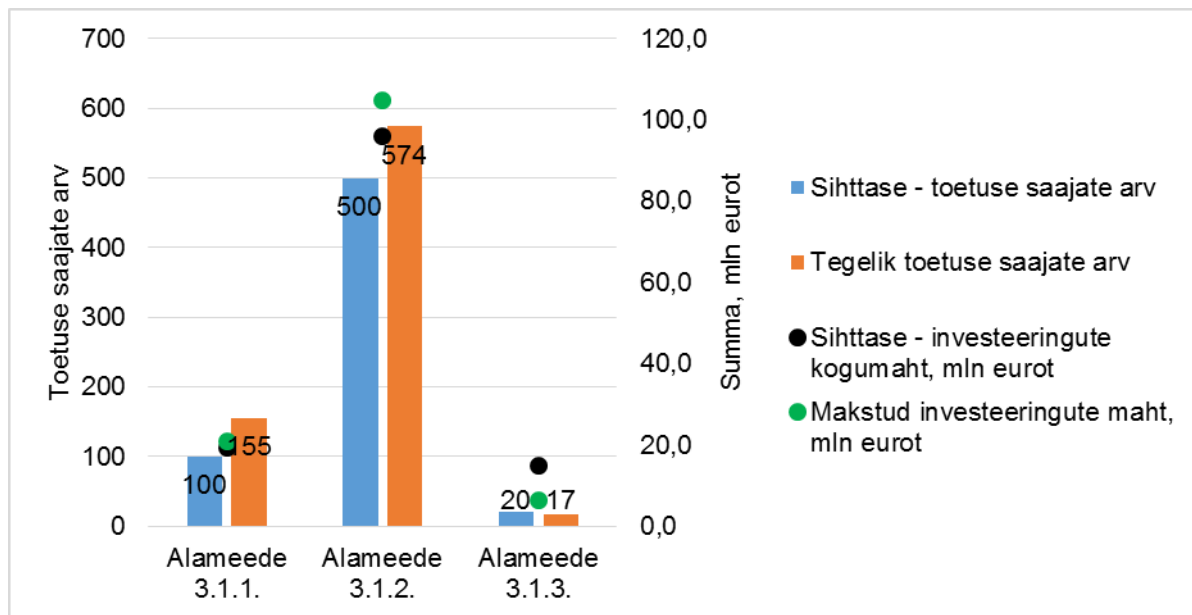
Majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas oli ette nähtud MAKi meetme 3.1. Meetme üldine eesmärk oli maapiirkonnas tegutsevate ettevõtjate elujõulisuse ja jätkusuutlikkuse suurendamine läbi maapiirkonna ettevõtluse mitmekesistamise ning sellega uute töökohtade loomisele kaasaaitamine. Meetme raames rakendatavate suurprojektide (toetuse summa 100 000 eurot kuni 300 000 eurot) eesmärk oli põllumajandustootmise mitmekesistamine ja maaettevõtluse arendamine läbi bioenergiaalaste ja muude innovaatiliste investeeringute, mille kaudu soodustati muuhulgas keskkonnasõbraliku ettevõtluse arengut ja töökohtade loomist. Lisaks projektide liigitusele jagunes meetme 3.1 kolmeks alameetmeks: (1) alameetme 3.1.1 – mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas; (2) alameetme 3.1.2 – mikroettevõtete arendamine; ja (3) alameetme 3.1.3 – investeeringud bioenergia tootmisse. Aastal 2013 rakendati alameedet 3.1.3 esmakordselt. Alameetme alusel makstava toetuse maksimaalne suurus on 512 000 eurot toetuse saaja kohta ja alameetme spetsiifilised eesmärgid on: põllumajandustootjate tegevuse mitmekesistamine muu maaettevõtlusega väljaspool põllumajandust; kohalikul ressursil põhineva maapiirkonna mikroettevõtluse arendamine; biomassist biokütuste, bioelektri ja biosoojuse tootmise suurendamine; uute tehnoloogiate kasutuselevõtmine; keskkonnahoid; maastikuhoolitus; energiatoorme tarnekindlus maapiirkondades; energiakandjate mitmekesisus; energiatootmise hajutus.

Meetme 3.1 väljamakstud toetuse saajate arv perioodil 2007–2015 on kokku 740 ettevõtjat (sh FIED, tulundusühistud) ja välja makstud toetuse summa 63,4 mln eurot. Väljamakstud projektide arv kokku oli 802, mis näitab väga vähest korduvat toetuse saamist (keskmiselt 1,08 toetatud projekti ühe ettevõtja kohta). Sh on alameetme 3.1.3 projektide arv 17, mis vastab toetust saanud ettevõtjate arvule.

Perioodil 2008–2015 on toetust makstud 2 554 tegevuse ellu viimiseks, millest 77% (1974 tegevust) moodustas alameetme 3.1.2 tegevused. Sõltumata alameetmest on toetatava investeeringute arv suurim hoone või rajatise (sh nende osa) ehitamine, rekonstrueerimine või parendamine tegevusel (kokku 825 tegevust), kus investeeringu kogumaksumus kokku on 45,1 mln eurot. Nimetatud summa ja tegevus on suurimad ka investeeringu kogumaksumuse poolest. Toetatud investeeringu kogumaksumus ja makstud toetuse summa kokku oli väikseim investeeringu objektiga seotud litsentside, patentide, kasulike mudelite kaitsmisega seotud tasude ja lõivude osas (ühe tegevuse investeeringu kogumaksumus 2,6 tuhat eurot, lisa 1 tabel 6-3.1). Alameetme 3.1.3 raames on toetust makstud 53 tegevuse rakendamiseks, millest 29 tegevust on seotud biomassi töötlemiseks vajaliku masina või seadmete soetamisega. Investeeringu kogumaksumus nimetatud tegevustel on kokku üle 4,9 mln euro. (lisa 1 tabel 6-3.1.3).

Vaadeldes seatud sihttasemete täitmist Joonis 98 alusel, siis näeme, et meetme 3.1 alameetmete puhul on ettevõtjate arvu sihttasemed (vastavalt 100 ja 500 ettevõtjat) ja samuti investeeringute kogumahu sihttasemed täidetud, v. a alameetme 3.1.3. Saavutustase on

alameetme 3.1.1 ettevõtjate arvu osas 155 ettevõtjat ja alameetme 3.1.2 puhul 574 ettevõtjat. Välja makstud investeeringute kogumaksumus on vastavalt alameetmele 20,8 mln eurot ja 104,8 mln eurot. Meetme väljundnäitajate hindamisel saab tulemust hinnata heaks.

Joonis 98. Seatud sihttasemed meetme 3.1 alameetmetele ja nende täitmine seisuga 31.12.2015

Toetuse saajate senistest tegevusaladest ülevaate saamiseks analüüsiti ettevõtjate jagunemist põhitegevusala EMTAK koodide lõikes äriregistri ja toetustaotlustel esitatud andmetel. Kuna alameetme 3.1.1 on suunatud põllumajandusettevõtjatele, siis nimetatud alameetme 155 välja maksega projekti toetuse saajast kuulus 139 EMTAK gruppi Jagu A: põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (lisa 1 tabel 13-3.1.1). Seejuures enamesinenud tegevusalad olid üheaastaste põllukultuuride kasvatus (44% alameetme toetuse saajatest) ja järgnesid segapõllumajandus ning loomakasvatus. Mõlema tegevusala toetuse saajate osakaal oli üle 17%.

Alameetme 3.1.2 toetuse saajate projekti kaudu enamesinenud tegevusalad kuulusid järgmiste EMTAK jagude alla: põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (jagu A, 22% alameetme toetuse saajatest); töötlev tööstus (jagu C, 18%); hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite ja mootorrataste remont (jagu G, 13%); veondus ja laondus (jagu H, 12%) (lisa 1 tabel 13-3.1.2). Kuna põllumajandusettevõtjad teevad keskmisest väiksemaid investeeringuid, siis toetatava investeeringu kogumaksumusest kõige suurem osa (20%) langeb töötleva tööstuse ettevõtjate arvele. Alameetme 3.1.2 toetuse saajatest 457 (80%) investeerivad lisategevusala loomisesse ning 117 (20%) kavandavad investeeringu senise põhitegevusala arendamiseks.

MAKis on seatud toetatavate maaturismitegevuste sihttasemeks alameetme 3.1.1 puhul 20 ja alameetmel 3.1.2 korral 250. Seisuga 31.12.2015 on sihttase välja makstud projektide alusel ületatud, millega seoses saab meetme rakendamist maaturismi arendamisel lugeda edukaks. Maaturismi tegevuste arv alameetmes 3.1.1 on 120 ja alameetmes 3.1.2 oli 622. Ööbimistega ja päevaste külastajate arvu (lisa 2 tabel R9) korrigeeriti käesoleva aruande koostamise käigus, kuna kogutud andmed on küllaltki ebakvaliteetsed. Kokku on suurenenud külastajate

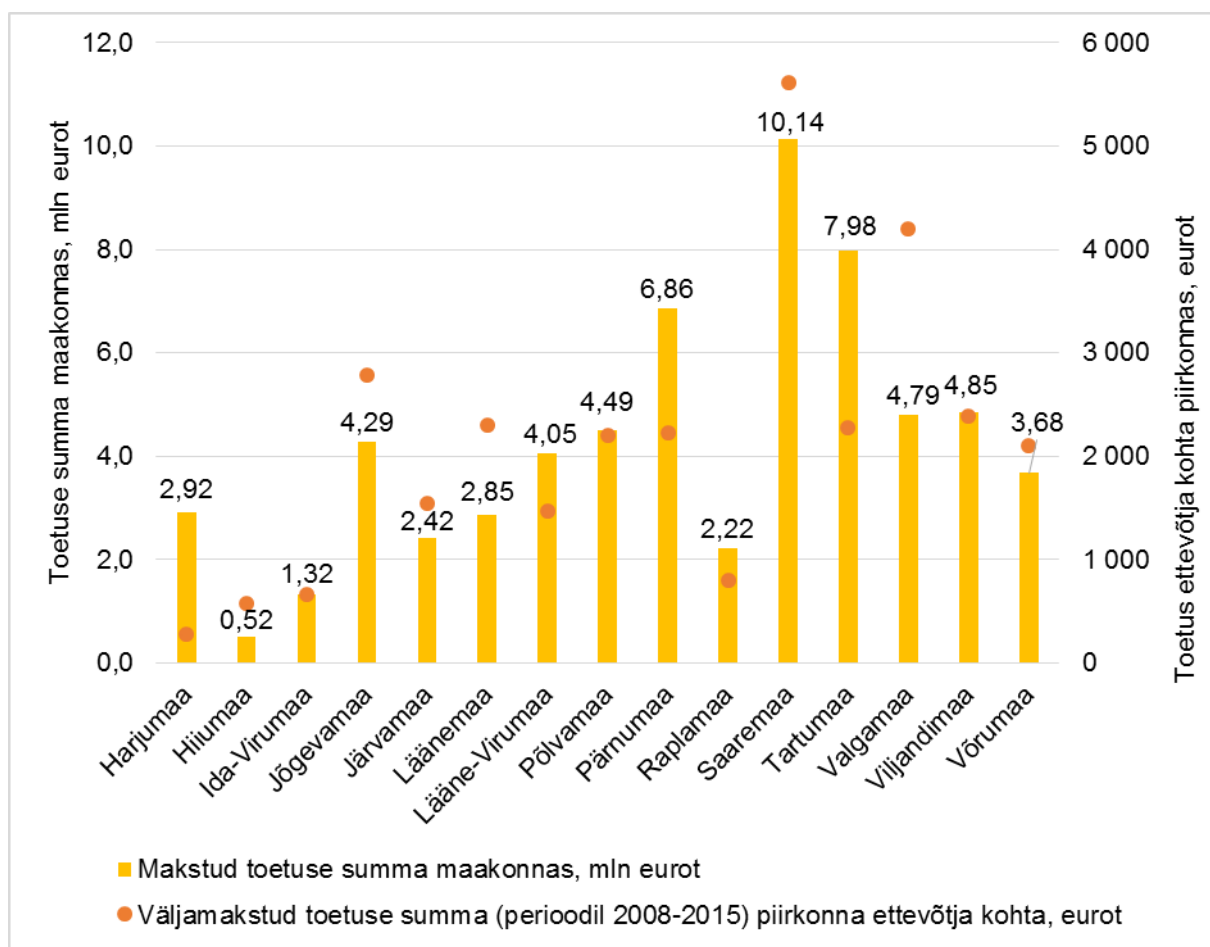
arv ligikaudu 102 tuhande isiku võrra. Alameetme 3.1.1 majutusettevõtetest on toimunud 2 296 ööbimisega külastust ja 1 603 päevakülastust ning alameetmes 3.1.2 on 13 827 ööbimisega külastust ning 84 026 päevakülastust. Külastajate arv võib olla suurem, kuid täpsemad andmed selleks puuduvad. Vajalik oleks läbi viia täiendav küsitlus.

Sarnaselt 1. telje meetmete toetuse saajate investeeringute järgse BLV kasvu arvutamisele on CMEFi metoodikas ette nähtud arvutuskäik nõutav ka 3. telje toetuse saajate kohta. Seega investeeringuga seotud kumuleeruva BLV arvutamiseks leiti vaadeldava aasta investeeringu teinud (lõpetanud) ettevõtjate majandusnäitaja (nn baasaasta kohta) ja teiseks arvutati BLV investeeringu järgse teise majandusaasta kohta ehk $n+2$ reegli alusel. Saadud kahe aasta BLV tulemuste vahe on tõenäoliselt mõjutatud kõige enam investeeringu rakendumisest ning saadud BLV kasv summeeritakse järjestikuliste vaadeldavate aastate kohta. Käesoleva aruande koostamisel oleme jõudnud investeeringuteni, mis lõpetati 2012. aastal (vaadeldav aasta). Seega on investeeringu tegemise baasaastaks 2012 ja $n+2$ reegli kohaselt tulemuse aastaks 2014. aasta. Eelmise aruandeperioodi BLV tulemustele liidetakse juurde käesoleva perioodi tulemused ning andmed kajastatakse kumulatiivselt tulemusnäitajate tabelis lisa 2 tabel R7.

Alameetme 3.1.1 toetuse saajatest lõpetas investeeringu 22 ettevõtjat ja alameetme 3.1.2 toetuse saajatest 90 ettevõtjat. Aastal 2012 investeeringud teinud ettevõtjate BLV kasv 2014. aasta lõpuks oli 491 tuhat eurot. Alameetmete lõikes on tulemused siiski väga erinevad, kus alameetme 3.1.1 BLV perioodi 2014/2012 kogusumma oli -107 tuhat eurot. Selle tõttu ei suurenenud BLV kumuleeritud summa lisa 2 tabelis R7 real mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas. Alameetme 3.1.2 BLV tulemus oli 2014/2012 positiivne kokku 599 tuhat eurot ning selle summa võrra suurenes lisa 2 tabelis R7 kogusumma. Kumulatiivselt arvestades on BLV kasv perioodil 2008–2012 investeeringu teinud toetuse saajate ja reeglit $n+2$ arvestades 2014. aasta lõpuks 54,7 mln eurot (lisa 2, tabel R2). Kuna eelmise vaadeldava perioodi BLV summa oli kokku 54,2 mln eurot, siis suurenes BLV 0,5 mln võrra.

Loodavate töökohtade arv meetme raames kokku on 632,65 (lisa 2 tabel R8), millest 113,85 luuakse alameetme 3.1.1 raames ning 518,8 alameetme 3.1.2 raames. Sihttasemed on ületatud mõlema alameetme puhul üle kahe korra.

MAKi rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse jaotumist maakondade lõikes. Välja makstud toetuse summa oli keskmiselt 130 eurot elaniku kohta ja 1 640 eurot maapiirkonnas tegutseva ettevõtte kohta. Andmed on võetud välja makstud toetuste kohta, millest on lahutatud katkestatud projektid. Mõlemad näitajad olid suhtelist kõige suuremad Saaremaal ja Valgemaal, kus elanike arv on suhteliselt väike kuid majandustegevuse mitmekesistamiseks määratud toetuse summa suur (Joonis 99).

Joonis 99. Määratud toetuse summa maakonna ja piirkonna ettevõtja kohta 2008–2015

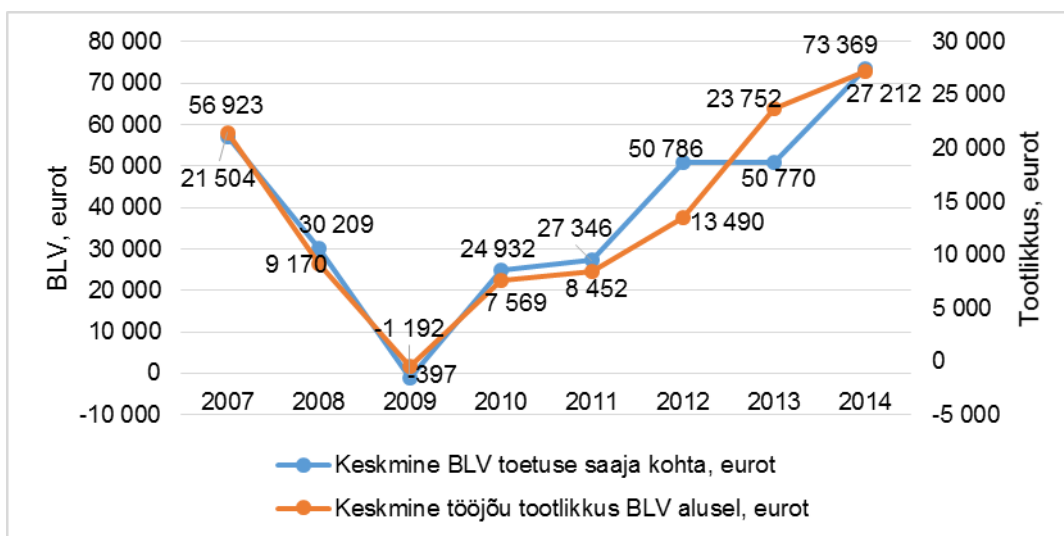
Meetme 3.1 rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate BLVd ka aegrea põhiselt. Nii BLV kui kõigi ülejäänud käesolevas peatükis esitatud majandusnäitajate analüüsi kaasati need ettevõtjad (äriühingud), kellele seisuga 31.12.2015 oli toetus täielikult välja makstud ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2007–2014 kohta kättesaadavad (vastavalt alameede 3.1.1 toetatud äriühingute hulgast 79 ja 3.1.2 hulgast 398 äriühingut).

Alameetme 3.1.3 toetuse saajate arv on väike (17), mistõttu oli analüüsitavate ettevõtjate arv 11, seega muutub antud juhul tulemuste usaldusväärsus väikseks ning nendele ei pöörata käesolevas analüüsis erilist tähelepanu. Tulemused on esitatud lisa 1 tabelites 16 kuni 28-3.1.3.

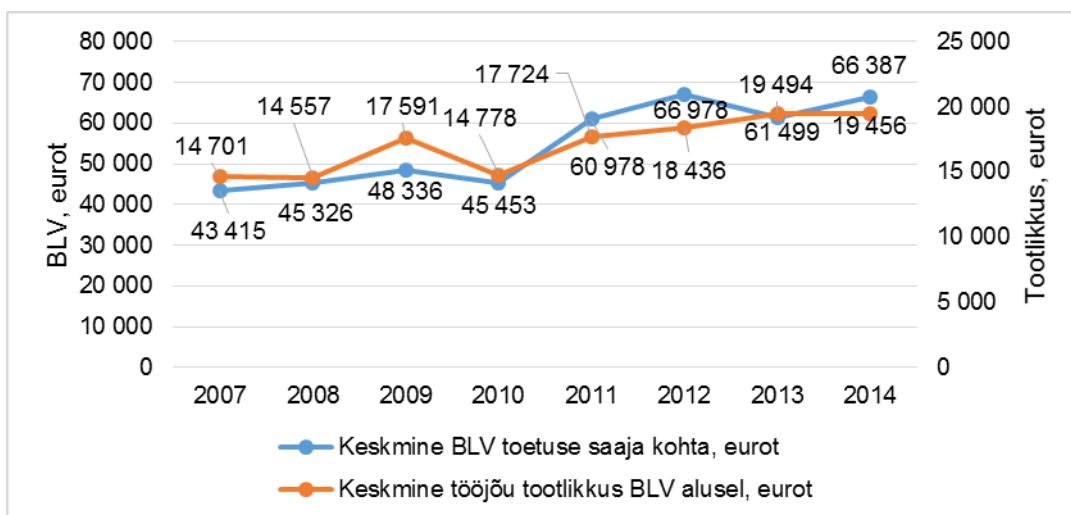
Meetme toetuse saajate tulemuste ja konkurentsivõime hindamiseks analüüsitakse majanduslikke tulemusi BLV, varade tootlikkuse, tööjõutootlikkuse ning mõningate jätkusuutlikkust näitavate suhtarvude kaasabil. Mõjunäitajate osas arvutati majanduskasv (arvutatakse BLV alusel, millest lahutatakse põhivara kulum ja väärtuse langus ning saadud tulemus korrigeeritakse ostujõu standardiga).

Toetuse saajate loodav BLV ettevõtja kohta oli perioodil 2007–2014 külltki erinev kahe alameetme võrdluses. Põllumajandustootjate (alameede 3.1.1) BLV oli 2014 aastal 73369 eurot toetuse saaja kohta ning keskmine muutus aasta kohta oli perioodi jooksul positiivne (3,7% aastas) (Joonis 100, lisa 1 tabel 16-3.1.1). Alameetme 3.1.2 toetuse saajate keskmine

BLV oli 2014. aastal 66 387 eurot. Perioodi 2007–2014 aasta keskmine BLV muutus on positiivne (6,3%) (Joonis 100, lisa 1 tabel 16-3.1.2). Toetuse saajate BLV muutuse võrdlemisel kogu sektori BLV muutusega ilmneb piisavalt positiivne tulemus. Taime- ja loomakasvatussektori BLV keskmine muutus perioodil oli -7,3% aasta kohta ning alameetme 3.1.2 toetuse saajatega võrreldud mitme erineva sektori BLV koondtulemus oli samuti negatiivse muutusega aasta kohta (-5,9%). Alameetme 3.1.2 toetust on saanud piisavalt suured ettevõtjad, mille tõttu saab eeldada nende majandustulemuste stabiilsust isegi muutuvus turuolukorras. BLV tulemuste alusel saab hinnata tulemusnäitajat 2014. aastal mõlema alameetme puhul heaks, kuna töäjõu tootlikkuse sihttaseme näitaja 23 008 eurot on alameetme 3.1.1 puhul ületatud (27 212 eurot) ja alameetme 3.1.2 puhul ligilähedane (19 456 eurot).

Joonis 100. Meetme 3.1.1 toetuse saajate BLV ja töäjõu tootlikkuse muutus perioodil 2007–2014

Joonis 101. Meetme 3.1.2 toetuse saajate BLV ja töäjõu tootlikkuse muutus perioodil 2007–2014

Joonis 100, Joonis 101 ja lisa 1 tabel 28-3.1.1 ja 3.1.2 põhjal näeme, et töäjõu tootlikkus (BLV alusel) on oluliselt suurenenud viimastel aastatel, mis tähendab, et investeringutega soetatud tehnoloogia abil on optimeeritud töäjõu kasutamist. Toetuse saajate töäjõu tootlikkus BLV alusel oli 2014. aastal vastavalt alameetmele 27 212 eurot ja 19 456 eurot, mis on ühed

paremad tulemused seitsme aasta jooksul. Perioodi keskmine aastane tööjõu tootlikkus toetuse saajate puhul on suurenenud vastavalt alameetmele 3,4% ja 4,1% aastas. Võrreldavate sektorite näitaja on alameetme 3.1.1 puhul aastas keskmiselt suurenenud 5,4% ja alameetme 3.1.2 puhul kahanenud 1,5%.

Majanduskasv arvutatakse BLV alusel, millest lahutatakse põhivara kulum ja väärtuse langus ning saadud tulemus korrigeeritakse ostujõu standardiga. NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulum. Alameetme 3.1.1 toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud keskmine NLV oli 2014. aastal 38 642 eurot, mis on äärmiselt positiivne tulemus. Alameetmes 3.1.2 toetatud äriühingute vastav keskmine näitaja oli 2014. aastal 54 492 eurot. Perioodi 2007–2014 keskmine NLV aastane muutus on vastavalt alameetmele -1,3% ja 2,2%. NLV väärtus ja näitaja vähenemine annab ülevaate sellest kui oluliselt mõjutab suurenenud põhivara hulk ja sellelt arvestatav kulum majanduskasvu tulemust. Tehnoloogia kasutusele võtmisega peab toimuma väga oluline BLV suurenemine, mis ületab kulumi kasvu. Kogu taime- ja loomakasvatuse sektoris on olnud vaadeldava perioodi jooksul aasta keskmine NLV muutus -10% ning muude võrreldavate tegevusvaldkonna sektori ettevõtjate puhul -1,0% (lisa 1 tabel 27-3.1.1 ja 3.1.2).

Meetme 3.1 toetuse saajate varade käibekordajad ja rentaablus on jätkuvalt negatiivse suunaga. Kuna varad on suurenenud kiiremini kui müügitulemused, siis ei ole varade kasutegur suurenenud. Nii on põhivara käibekordaja perioodil 2007–2014 aastas keskmiselt vähenenud 6,7% alameetme 3.1.1 ja 8,2% alameetme 3.1.2 toetuse saajatel. Koguvara käibekordaja on vähenenud samal perioodil keskmiselt 5,8% ja 6,0% aastas. Varade rentaablus vähenes vaadeldaval perioodil vastavalt alameetmele keskmiselt -24% ja -14% aastas ning oli 2014. aastal tasemel 2,8% ja 4,9%, mis on mõlema alameetme toetuse saajatele madalam tulemus võrreldes kõigi eelnevate perioodi aastatega (lisa 1 tabel 20-3.1.1 ja 3.1.2).

Meetme 3.1 toetuse saajate konkurentsivõime näitajad on perioodil 2007–2014 valdavalt head, kuigi positiivset aasta keskmist muutust kõigi näitajate puhul ei esine. Mõnevõrra madalamas seisus on alameetme 3.1.2 toetuse saajad, kuid ka nende BLV ja tööjõu tootlikkuse näitajad olid positiivsed. Toetuse saajate müügitulu on vaadeldaval perioodil püsinud piisavalt stabiilne, kuid 2014. aasta müügitulemus oli keskmine. Kokkuvõtvalt võib järeldada, et meetme 3.1 toetuse saajate majandustulemused olid vaadeldaval perioodil positiivsed ning toetuse saajad on piisavalt konkurentsivõimelised.

3.2. MEEDE 3.2 – KÜLADE UUENDAMINE JA ARENDAMINE (321, 322, 323)

Meetme üldeesmärk oli parandada maapiirkonna elukeskkonna atraktiivsust ja elukvaliteeti läbi kohaliku aktiivsuse suurendamise, lairiba internetiühenduste kättesaadavuse tõstmise ja mittetulundussektori arendamise. Meede jagunes neljaks alameetmeks:

- Alameede 3.2.1. Majanduse ja maaelanikkonna põhiteenused, mille eesmärk oli leida uudseid lahendusi erinevate teenuste kättesaadavuse ja jätkusuutlikkuse parandamiseks.
- Alameede 3.2.2. Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine, mille eesmärgiks oli lairiba internetiühendust võimaldavate kaasaegsete järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu ühenduste loomine maapiirkondadesse, kus seni ei olnud piisavalt kiiret lairiba-teenust võimaldavaid võrguühendusi.
- Alameede 3.2.3. Külade uuendamine ja arendamine, mille eesmärgiks oli omaalgatuse, koostöötahte ning sotsiaalse suhete tugevdamine, külade elukeskkonna säilitamine, taastamine ja kvaliteedi parandamine ning sotsiaalse infrastruktuuri arendamine.
- Alameede 3.2.4. Maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine, mille eesmärk oli maapiirkonna kultuuripärandi säilitamine, taastamine ja parandamine (sh külade ja põllumajandusmaastike ilme parandamine ja korrastamine).

Meetmega toetati mittetulundusühinguid, sihtasutusi ning väikese ja keskmise suurusega ettevõtjaid ning toetati neid tegevusi, mis tavatingimustes ei tootnud rahalist tulu.

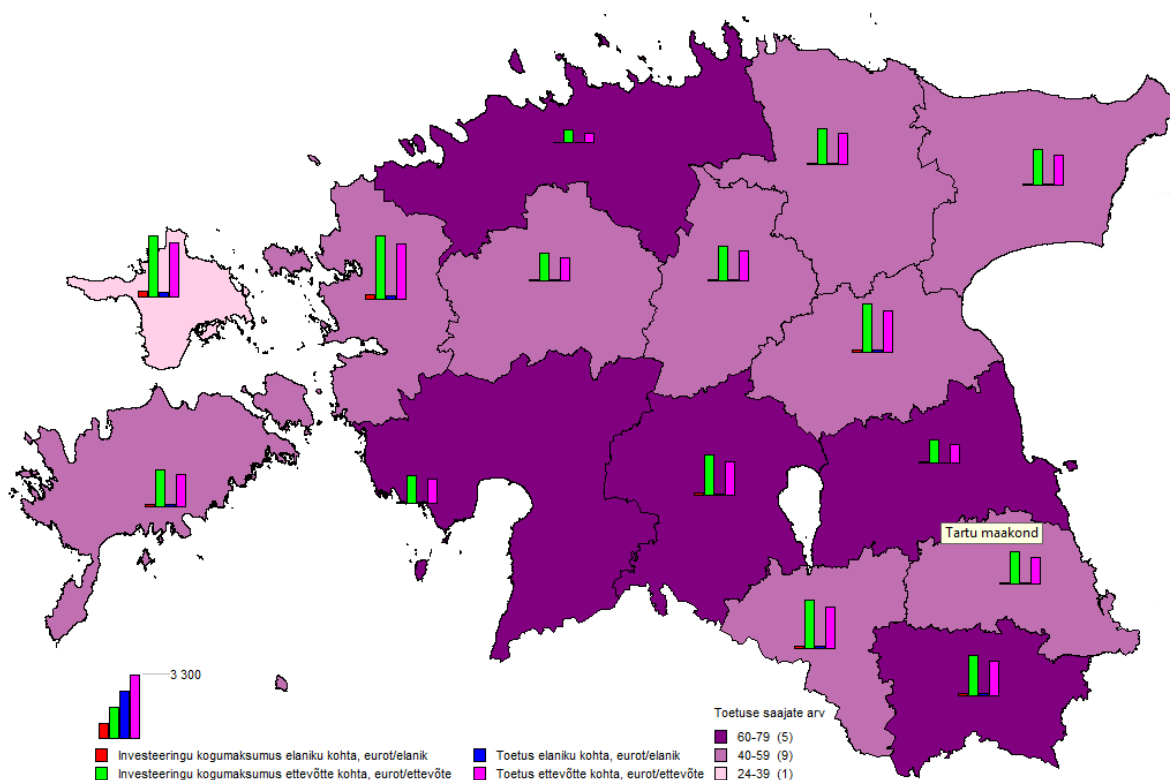
Aastatel 2008–2015 maksti meetmest 3.2 toetust 762 juriidilisele isikule 52,8 mln euro ulatuses (sh alameetmest 3.2.2 ühele isikule 6,9 mln euro ulatuses).

Kuna üks projekt võis sisaldada mitme alameetme tegevusi, on Tabel 13 väljamakstud investeeringu kogumaksumus ja toetuse summad esitatud tegevuste lõikes. Kõige enam toetati külade uuendamist ja arendamist (alameede 3.2.3, 45,4 mln euro ulatuses) ning kõige vähem maapiirkondade kultuuripärandi säilitamist (alameede 3.2.4, 0,2 mln euro ulatuses). Meetme 3.2 väljundnäitajate eesmärgid täideti alameetme 3.2.3 (külade uuendamine ja arendamine) ja 3.2.2 (Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine) puhul. Teiste alameetmete eesmärgid jäid tagasihoidlikuks.

Väljamakstud taotluste alusel oli kõige enam toetuse saajaid Harjumaal (79 toetuse saajat) ja kõige vähem Hiiumaal (24 toetuse saajat, lisa 1 tabel 2-G, Joonis 102). Toetuse saajate arv oli tugevas seoses elanike ja ettevõtjate arvuga (vastavalt $r=0,8$ ja $r=0,7$). Väljamakstud investeeringu kogumaksumus ja toetuse suurus ühe elaniku ja ühe ettevõtja kohta oli suurem Läänemaal ja Hiiumaal ning väiksem Harjumaal ja Tartumaal.

Tabel 13. Väljamakstud tegevuste, investeeringu kogumaksumus (mln eurot) ja toetuse summa (mln eurot) alameetmete lõikes

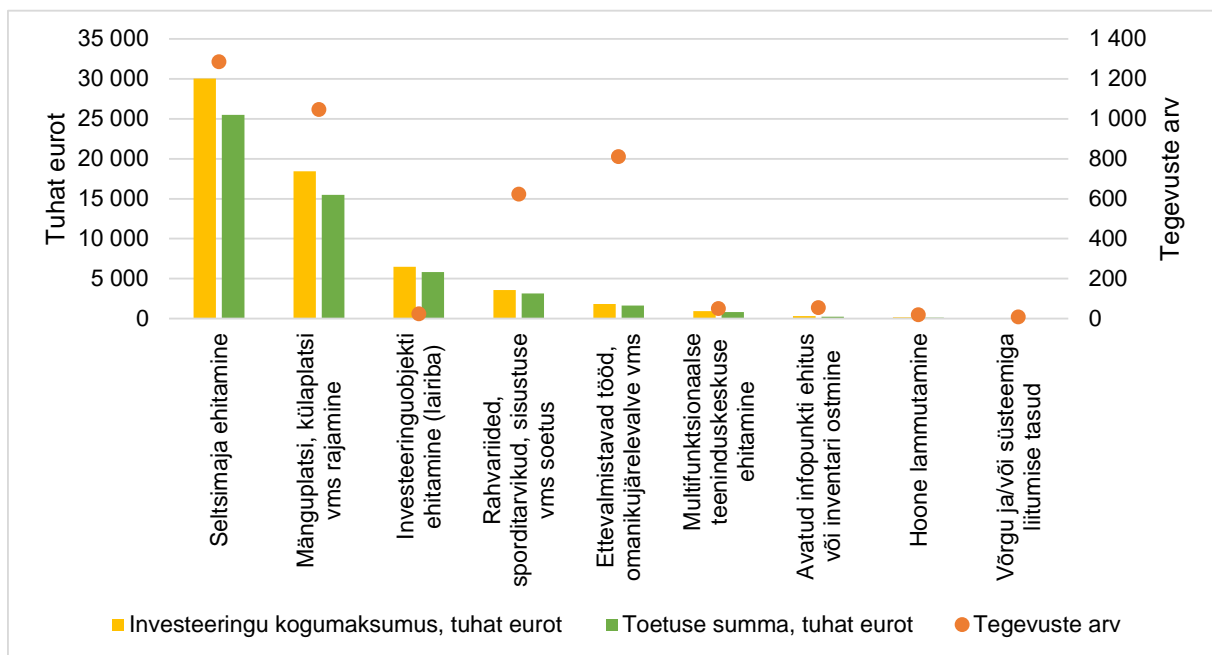
Alameede	Toetust saanud tegevuste arv			Investeeringu kogumaksumus			Toetuse summa, mln eurot
	eesmärk 2007–2013	saavutus-tase	saavutus-tase eesmärgist	eesmärk 2007–2013, mln eurot	saavutus-tase, mln eurot	saavutus-tase eesmärgist	
3.2.1	500	53	11%	2,8	0,4	14%	0,3
3.2.2	20	112	560%	7,7	7,7	100%	6,9
3.2.3	2000	3 734	187%	44	53,5	122%	45,4
3.2.4	250	19	7,6%	8,3	0,2	2,4%	0,2
KOKKU	X	3 918	X	X	61,8	X	52,8

Joonis 102. Väljamakse saanud toetuse saajate arv, investeeringu kogumaksumus ja toetuse jagunemine maakondade lõikes elanike ja ettevõtete kohta

Allikas: PRIA, SA, Maa-amet, EMÜ arvutused

Meetmes 3.2 maksti välja toetust 36 erinevat liiki tegevustele. Väljamakstud tegevustest parema ülevaate saamiseks grupeeriti tegevused nende sarnasuse alusel üheksasse gruppi (Joonis 103). Kokku maksti välja 3 918 tegevust, millest kõige suurema osa moodustasid seltsimaja ehitus (33% tegevustest), mänguväljaku vms vaba aja veetmise rajatise ehitus või korrastamine (27%), ettevalmistavad tööd (21%) ning erinevate tarvikute ja sisustuse soetus (16%). Teiste tegevuste osatähtsus väljamakstud tegevustest oli tagasihoidlik.

Joonis 103. Väljamakstud investeeringu kogumaksumus (eurot), toetuse summa (eurot) ning tegevuste arv

Kõige enam toetati seltsimajade ehitamist (25,5 mln eurot) ning mänguväljaku, külaplatsi vms rajamist (15,5 mln eurot). Keskmisest kulukamad tegevused olid ehitused: lairiba internetivõrgu katvuse tõstmisega seotud investeeringuobjekti (alameede 3.2.2, ühe objekti keskmine maksumus oli 282,2 tuhat eurot), seltsimaja (alameede 3.2.3, ühe objekti keskmine maksumus oli 23,4 tuhat eurot) ning multifunktsionaalse teeninduskeskuse (alameede 3.2.1, ühe objekti keskmine maksumus oli 18,8 tuhat eurot) ehitamine. Keskmisest vähemkulukad tegevused olid ettevalmistavad tööd (omanikujärelevalve vms, ühe tegevuse keskmine maksumus oli 2,3 tuhat eurot).

Alameetmete eesmärgid saavutati väga erineval määral (Tabel 14). MAKis seatud eesmärgid tulemus- ja mõjunäitajate alusel saavutati alameetmes 3.2.3 (külad uuendamine ja arendamine) ja alameetmes 3.2.2 (Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine), kuid teistes alameetmetes jäid eesmärgid täitmata. Samas peab lisama, et nimetatud näitajad pärinevad toetuse taotluselt ning ei pruugi kajastada olukorda pärast toetuse kasutamist.

Aasta-aastalt on Eesti maa-asulates nende leibkondade arv, kel on kodune internetiühendus, kasvanud (lisa 1 tabel 26-3.2). Tänu internetiühenduse lairiba baasvõrgu arendamisele on alameetme 3.2.2 toel loodud interneti püsiühenduse kättesaadavus (eeldusel, et ka juurdepääsuvõrgu ehitatakse välja) 37 361 elanikule (so hinnanguline elanike arv, kes asusid baasvõrgu ühenduspunktide kuni 1,5 km kaugusel). Arvestades, et maa-asulate leibkonna keskmine suurus on 2,33 liiget (2011. aasta rahvaloenduse andmed), on lairiba baasvõrgu väljaehitamisega interneti püsiühendus kättesaadav 16 035 leibkonnale.

Lisaks on alameetmes 3.2.4 seatud eesmärgiks likvideerida 20 põllumajanduslikku tootmishoonet. 2015. aasta lõpuga oli välja makstud 14 taotlust, mis sisaldas 17 põllumajandliku hoone (laut või kõrvalhoone) lammutamist. MAKis esitatud sihttase on saavutatud 85%-liselt.

Tabel 14. Meetme 3.2 tulemus- ja mõjunäitajad (väljamakstud taotluste põhjal)

Ala-meede	Paranenud teenusest kasu saav maarahvastik			Interneti püsiühenduse kasv maapiirkonnas			Kasnevad loodavad täistööajaga töökohad		
	eesmärk 2007–2013	saavutustase	saavutustase eesmärgist	eesmärk 2007–2013	saavutustase	saavutustase eesmärgist	eesmärk 2007–2013	saavutustase	saavutustase eesmärgist
3.2.1	60 000	20 874	35%	25% leibkondadest maapiirkonnas	NA	NA	20	0	0%
3.2.2	60 000	37 361	62%	15 000 leibkonnale on loodud interneti püsiühenduse kättesaadavus	16 035	107%	50	459 ⁹	918%
3.2.3	60 000	288 579 ¹⁰	481%	25% leibkondadest maapiirkonnas	NA	NA	70	226	323%
3.2.4	30 000	5 581	19%	X	X	X	10	0	0%

⁹ EstWin 002 projektiga planeeritav töökohtade arv.

¹⁰ Kasusaajate arv pärineb 2011. aastal EMÜ poolt valminud rakendusanalüüsist Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 3.2 „Külade uuendamine ja arendamine“. Arvutuse aluseks oli toetuse määramine ning tabelis olev number ei sisalda ühe ja sama küla või valla elanikke. Kui kasusaajate arvu aluseks võtta toetuse väljamaksmine ning väljamakstud taotlustel olev kasusaav maarahvastik, on see 1 280 374 elanikku. Arv sisaldab korduvalt taotlustel märgitud külade, valdade ja linnade elanike ning ja turistide arvu.

4. LEADER-MEETME RAKENDAMISE TULEMUSED (341, 41, 421, 431)

LEADER-meede on Euroopa Liidu algatus maaelu arengu ja kohaliku initsiatiivi edendamiseks. Eestis alustati LEADER-meetme rakendamist RAKi meetme 3.6 Kohalikul initsiatiivil põhinevate arendusprojektide elluviimine – LEADER-tüüpi meetme kaudu. Taotlusvoor oli avatud 2006. aasta sügise alguses, mil meetme raames taotles toetust 24 kohalikku tegevusgruppi (tegevusgrupp) piirkondliku arengustrateegia koostamiseks, hõlmates 181 omavalitsusüksust ning ligi 93% kogu maapiirkonna pindalast. MAKi alguses loodi juba tegutsevatele 24 tegevusgrupile lisaks kaks uut tegevusgruppi. Kohalike tegevusgruppide arv 2015. aasta lõpu seisuga oli 26, hõlmates 190 omavalitsusüksust ning 99% kogu maapiirkonna pindalast (41 859,6 km²).

MAKis esitatud sihttasemed saavutati järgmiselt:

- Toetatavate tegevusgruppide arv (tegevus 1) – 2. Täidetud 100%.
- Toetatavate tegevusgruppide arv (tegevus 2) – 26. Täidetud 100%.
- Kohalike tegevusgruppidega hõlmatud territoorium – 42 000 km². Täidetud 100%.

LEADER-meetme üldesmärk oli kohaliku algatuse edendamine, põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, keskkonna ja paikkonna ning eriti maapiirkonna elukvaliteedi parandamine ja majandustegevuse mitmekesistamine läbi maapiirkonna sisemiste arenguvõimaluste parema kasutamise.

LEADER-meetme rakendamine koosnes (1) piirkondlike arengustrateegiate koostamisest, (2) kohalike tegevusgruppide arendamisest (sh projektitoetuste taotlusvoorude korraldamine ning tegevuspiirkonna teavitus- ja arendustegevus) ja (3) tegevusgruppide strateegiate elluviimisest. Arengustrateegiate koostamine perioodiks 2007–2013 lõppes 2012. aastal. 2015. aastal tegevusgrupi poolt oma piirkonnas LEADER-meetme projektitoetuste taotluste vastuvõtmist kohaliku arengustrateegia elluviimiseks ei toimunud, kuid jätkus tegevusgruppide arendamine ning ettevalmistamine MAK 2014–2015 LEADER-meetme rakendamise perioodiks.

Järgnevalt on välja toodud LEADER-meetme tulemused alameetmete lõikes.

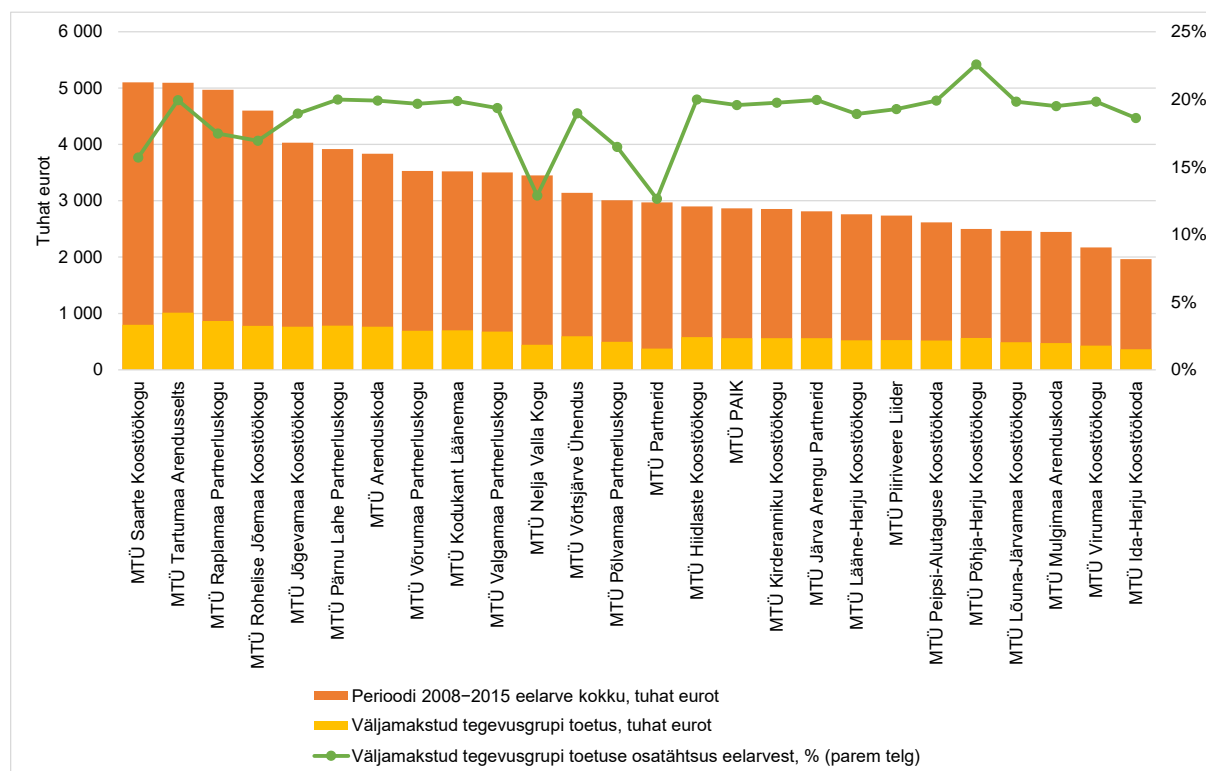
4.1. ALAMEEDE – KOHALIKU ARENGUSTRATEEGIADE KOOSTAMINE (341)

MAK perioodi algusel alustas oma piirkondliku maaelu arengustrateegia koostamist kaks tegevusgruppi Harjumaal – MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu ja MTÜ Ida-Harju Koostöökoda. Alameede andis uutele tegevusgruppidele võimaluse saada toetust strateegia koostamiseks, et tugevdada kohalikku kogukonda. Nimetatud kaks tegevusgruppi esitasid ja said toetust kumbki ühele taotlusele 2008. aastal. Mõlema tegevusgrupi taotlus sisaldas kümnet tegevust ning neile maksti strateegiate koostamise toetuseks 142,3 tuhat eurot (investeeringu kogumaksumus oli 155,3 tuhat eurot).

Alameetme seirenäitajad (tegevuste arv ja nendel osalejate arv) ei ole alates 2012. aastast muutunud - perioodil 2008–2010 viidi läbi 104 tegevust, kus osales kokku 806 isikut.

4.2. ALAMEEDE – KOHALIKE TEGEVUSRÜHMAD JUHTIMINE, OSKUSTE OMANDAMINE JA PIIRKONNA ELAVDAMINE (431)

LEADER-meetme alameede 431 andis tegevusgruppidele võimaluse saada toetust kohaliku arengustrateegia täiendamiseks, strateegia meetmete väljatöötamiseks ja rakendamiseks ning kohalike tegevusgruppide arendamiseks.

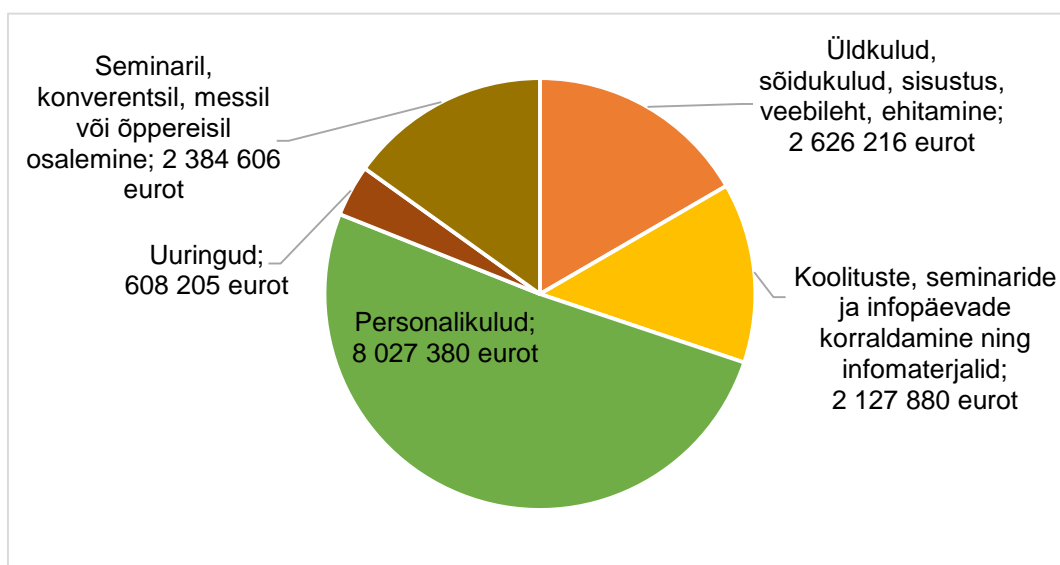
Joonis 104. Tegevusgruppide eelarve aastateks 2008–2015 (tuhat eurot), väljamakstud tegevusgrupi toetus (tuhat eurot) ja osatähtsus eelarvest (%)

Järgnevalt on vaadeldud tegevusgruppidele eelarvet aastateks 2008–2015, väljamakstud tegevusgrupi toetust ja selle osatähtsust tegevusgrupi eelarvest (Joonis 104). Joonis sisaldab kahele tegevusgrupile kohaliku arengustrateegia koostamiseks väljamakstud toetust, mis moodustas 1% väljamakstud tegevusgrupi toetusest. Kohalike arengustrateegiate koostamiseks ja rakendamiseks koostati perioodiks 2008–2013 kaks eelarvet (eelarve

aastateks 2008–2010 ja aastateks 2011–2013), moodustades kokku 85,8 mln eurot. 2015. aastal toimus seitsme tegevusgrupi eelarve korrigeerimine, kus ühe tegevusgrupi eelarve puudujääk (120,6 tuhat eurot) kaeti kuue tegevusgrupi kasutamata eelarve arvelt.

Keskmisest oluliselt suurem tegevusgrupi eelarve oli MTÜ Saarte Koostöökogul (5,1 mln eurot), MTÜ Tartumaa Arendusseltsil (5,1 mln eurot) ja MTÜ Raplamaa Partnerluskogul (5,0 mln eurot) ning väikseim MTÜ Ida-Harju Koostöökojal (2,0 mln eurot). Tegevusgrupi toetust anti tegevusgrupi kohta kuni 20% strateegia rakendamise ja projektitoetuse eelarvest. Seisuga 31.12.2015 oli tegevusgruppidele välja makstud 15,9 mln euro ulatuses tegevusgrupi toetust, mis moodustas 19% LERADER-meetme eelarvest. Kõige enam maksti tegevusgrupi toetust välja MTÜ Tartumaa Arendusseltsile (1,0 mln eurot) ning kõige vähem MTÜ Ida-Harju Koostöökojale (365,8 tuhat eurot).

Veidi üle poole strateegia rakendamisel väljamakstud kuludest moodustasid personalikulud (8,0 mln eurot, Joonis 105). Suhteliselt võrdselt kulutati üld- ja sõidukuludele, sisustusele, veebilehele ja ehitamisele (17%), seminaridel, konverentsidel, messidel või õppereisidel osalemistele (15% väljamakstud toetusest) ning koolituste, seminaride ja infopäevade korraldamiseks ning infomaterjalidele (13%). Uuringuid tehti vähe (4,0% väljamakstud toetuse summast).

Joonis 105. Strateegia rakendamisel tegevusgruppidele väljamakstud toetuse summa jaotumine perioodil 2008–2015, eurot

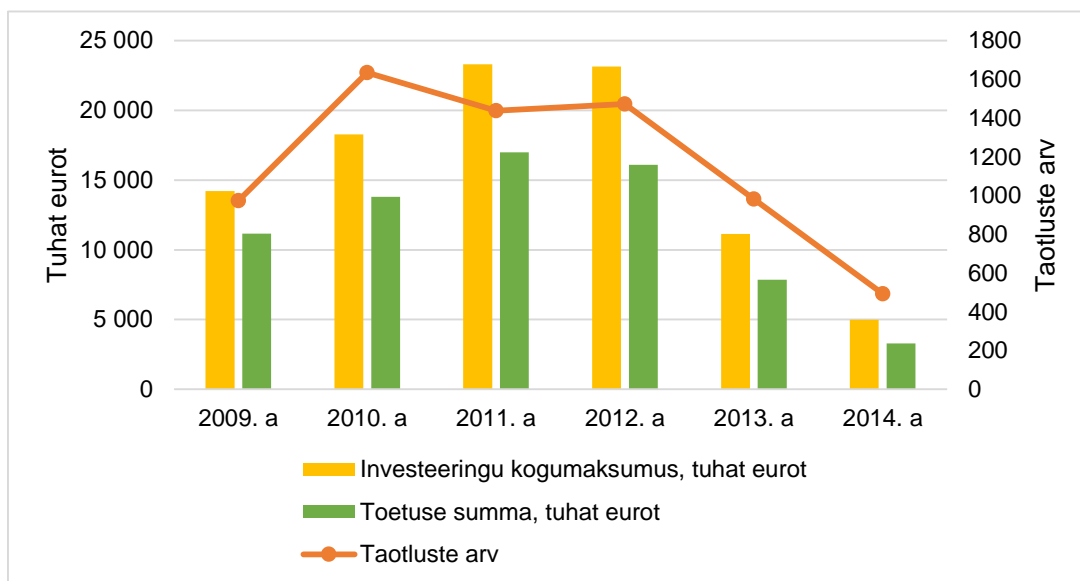
Tegevusgrupid viisid perioodil 2008–2015 läbi 3 257 strateegia edendamise- ja teavitustegevust, kus osales 155 559 isikut. Viidi läbi 54 uuringut, kus osales 4 070 isikut. Korraldati 664 koolitust, kus osales 8 790 isikut. Strateegia rakendamisega seotud muude tegevuste arv oli kokku 3 287, kus osales 169 isikut. Kokku toimus strateegia väljatöötamisel 7 262 tegevust, kus osales 168 588 isikut.

4.3. ALAMEEDE – KOHALIKU ARENGUSTRATEEGIA RAKENDAMINE (41)

Alameetme eesmärgiks oli rakendada kohalikule eripärale, sh loodus- ja kultuuripärandi säästlikumale kasutamisele ja tutvustamisele, kogukonna tegevuste arendamisele, tööhõive parandamisele, identiteedi rõhutamisele, sise- ja väliturismi potentsiaali kasutamisele, omapära ja traditsioonide väärtustamisele suunatud kohalikku arengustrateegiat. Olulisel kohal oli innovaatiliste ja lisandväärtust loovate lähenemiste julgustamine ning seeläbi kohalike teenuste ja elukvaliteedi arendamine. Tegevusgruppide poolt koostatud strateegiate ning selles sisalduvate meetmete kaudu said toetust taotleda ettevõtjad, KOVid, MTÜd, kohalikud tegevusgrupid ja muud ühendused.

Perioodil 2009–2015 maksis PRIA välja 6 997 taotlust 69,2 mln euro ulatuses. PRIA poolt välja makstud taotlustest 74 olid koostööprojektid (nendest 43 olid rahvusvahelised ja 31 siseriiklikud), mille toetuse saajateks olid 22 tegevusgruppi.

Toetuse väljamaksmise alusel kõige rohkem taotlusi esitati 2010. aastal ning kõige vähem 2014. aastal (Joonis 106), kuid väljamakstud investeeringu kogumaksumus ja toetuse summa oli kõige suurem 2011. aastal (vastavalt 23,3 mln eurot ja 17,0 mln eurot). Perioodil 2009–2015 keskmine väljamakstud investeeringu kogumaksumus ühe taotluse kohta oli 13 591 eurot (mediaan 6 796 eurot) ning keskmine toetuse summa ühe taotluse kohta oli 9 897 eurot (mediaan 5 443 eurot).

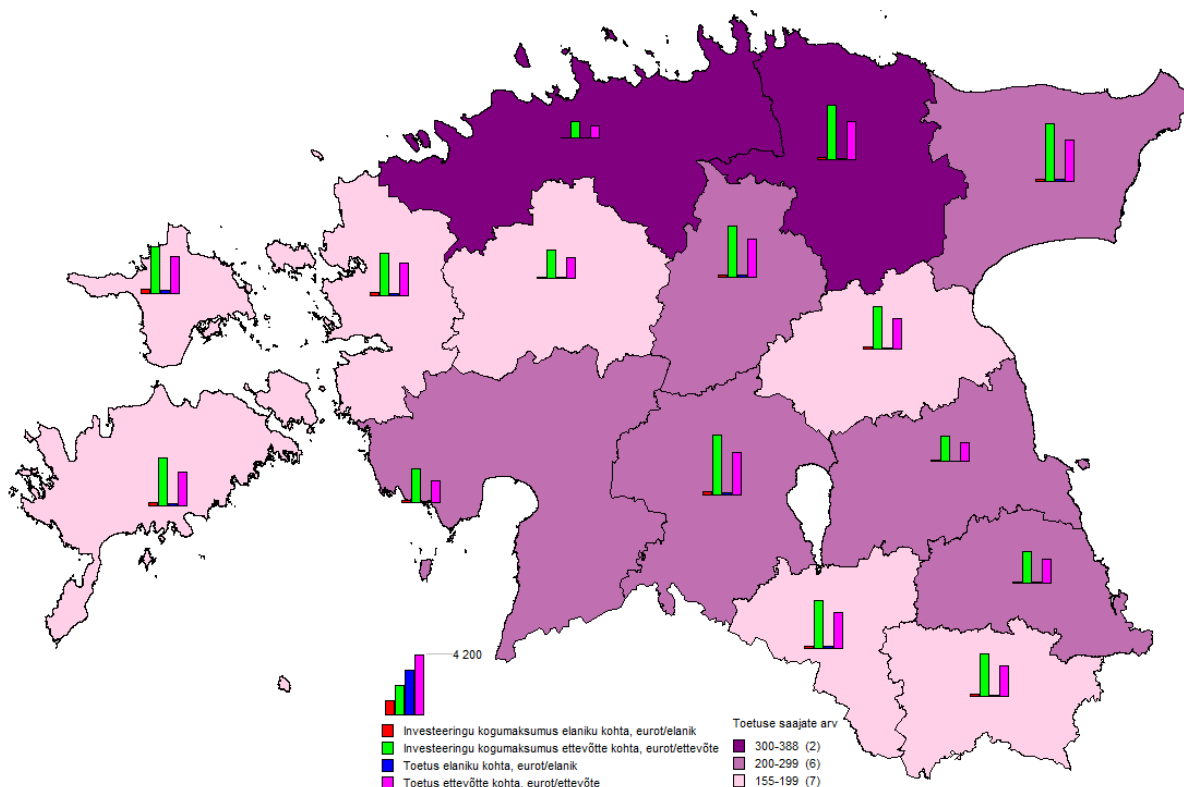

Joonis 106. LEADER-meetmes väljamakstud taotluste arv, investeeringu kogumaksumus (tuhat eurot) ja toetuse summa (tuhat eurot) taotluse esitamise aastate lõikes perioodil 2009–2015

MAKis esitatud sihttasemed saavutati järgmiselt (väljamaksmise alusel):

- Tegevusgruppide poolt rahastatavate projektide arv – 5 000. Täidetud 140%.
- Toetatud koostööprojektide arv – 40. Täidetud 185%.
- Koostööd tegevate tegevusgruppide arv – 20. Täidetud 110%.

Väljamakstud taotluste alusel oli kõige enam toetuse saajaid Harjumaal (388 toetuse saajat) ja Lääne-Virumaal (309 toetuse saajat) ning kõige vähem Hiiumaal (155 toetuse saajat, lisa 1 tabel 2-4, Joonis 107). Toetuse saajate arv oli tugevas seoses elanike ja ettevõtjate arvuga (vastavalt $r=0,9$ ja $r=0,8$). Väljamakstud investeeringu kogumaksumus ja toetuse summa ühe elaniku kohta oli suurem Hiiumaal ja Saaremaal ning väikseim Harjumaal. Samas väljamakstud investeeringu kogumaksumus ja toetuse summa ühe ettevõtte kohta oli suurem Ida-Virumaal, Lääne-Virumaal ja Järvamaal ning väikseim samuti Harjumaal.

Joonis 107. Väljamakse saanud toetuse saajate arv, investeeringu kogumaksumus ja toetuse summa jagunemine maakondade lõikes elanike ja ettevõtete kohta perioodil 2009–2015
Allikas: PRIA, SA, Maa-amet, EMÜ arvutused

Tegevusgruppide lõikes oli 2015. aasta lõpuks PRIA poolt väljamakstud taotlusi kõige enam MTÜ Tartumaa Arendusseltsi (489 väljamakstud taotlust) ja MTÜ Valgamaa Partnerluskogu (436) piirkonnas ning kõige vähem MTÜ Virumaa Koostöökogu (95) piirkonnas (lisa 1 tabel 14-4). Kõige enam investeeriti MTÜ Saarte Koostöökogu (6,0 mln eurot), MTÜ Tartumaa Arendusseltsi (5,7 mln eurot), MTÜ Rohelise Jõemaa Koostöökogu (5,6 mln eurot) ja MTÜ Raplamaa Partnerluskogu (5,4 mln eurot) piirkonda. Keskmise investeeringu kogumaksumus tegevusgrupi pindala (keskmise 2,3 tuhat eurot/km²) kohta oli oluliselt suurem MTÜ Kirderanniku Koostöökogu piirkonnas (10,5 tuhat eurot/km²) ning väikseim MTÜ Mulgimaa Arenduskoja piirkonnas (1,1 tuhat eurot/km²). Keskmise investeeringu kogumaksumus elanike kohta (keskmise 189 eurot/elanik) oli suurim MTÜ Peipsi-Alutaguse Koostöökogu piirkonnas (468 eurot elaniku kohta) ja väikseim MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu piirkonnas (61 eurot elaniku kohta).

LEADER-meetmes maksti toetust 3 282 ettevõtjale ja organisatsioonile. Perioodil 2009–2015 sai üks ettevõtja ning organisatsioon toetust keskmiselt 2,1 korda. Kõige enam said toetust MTÜd (4 459 taotlust, Tabel 15), kelle väljamakstud taotlused moodustasid 64% taotlusest. Samuti oli MTÜdele väljamakstud investeeringu kogumaksumus ja toetuse summa suurim, moodustades vastavalt 52% (49,4 mln eurot) ja 60% (41,8 mln eurot) nimetatud summadest. Teise suurema taotlejate grupi moodustasid OÜ esindajad, kelle väljamakstud taotlused moodustasid 18% taotlustest ning väljamakstud investeeringu kogumaksumus 31% ja toetuse summa 23% nimetatud summadest. Teiste juriidiliste isikute taotluste arv ja summad olid tagasihoidlikumad. Keskmise investeeringu kogumaksumus oli suurim AS esindajatel (35 338 eurot) ja väikseim seltsingutel (3 516 eurot).

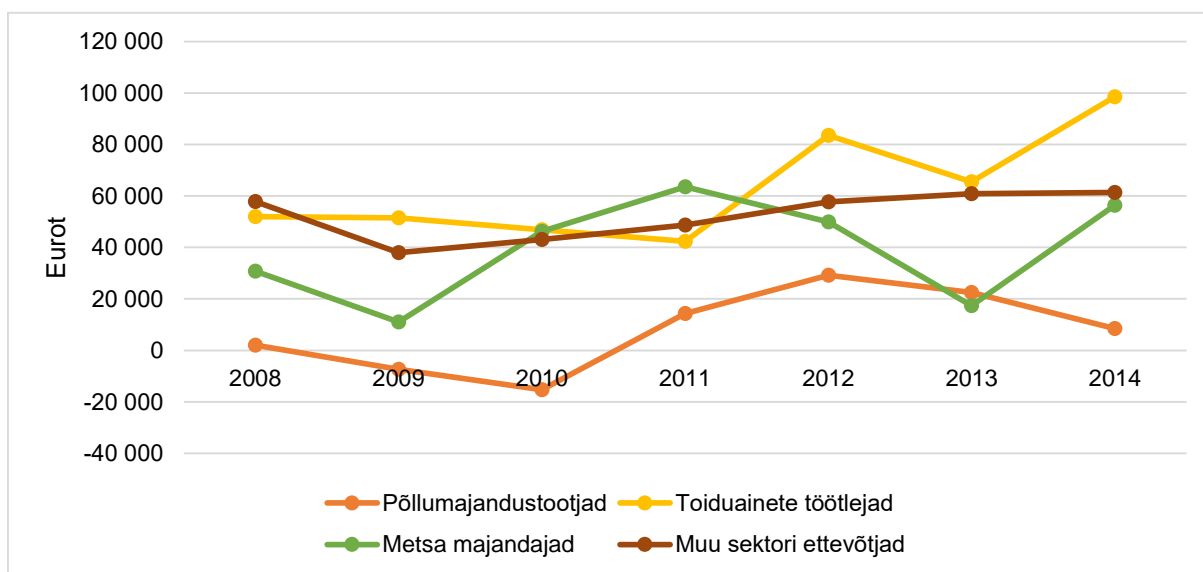
Tabel 15. Väljamakstud taotluste arv, investeeringu kogumaksumus (eurot), toetuse summa (eurot) ja keskmine investeeringu kogumaksumus (eurot) perioodil 2009–2015

Juriidiline vorm	Taotluste arv	Investeeringu kogumaksumus, eurot	Toetuse summa, eurot	Keskmine investeeringu kogumaksumus, eurot
MTÜ	4 459	49 396 091	41 757 400	11 078
OÜ	1 272	29 916 543	15 864 775	23 519
KOV	609	6 848 889	5 527 726	11 246
SA	339	4 255 984	3 600 440	12 555
FIE	212	3 210 213	1 625 085	15 143
Seltsing	62	217 984	210 353	3 516
AS	28	989 464	515 642	35 338
TuÜ	11	211 966	117 399	19 270
UÜ	3	8 798	5 019	2 933
TÄ	2	37 808	22 685	18 904
KOKKU	6 997	95 093 740	69 246 523	13 591

Järgnevalt analüüsiti LEADER-meetmest toetatud ettevõtjate perioodi 2008–2014 majanduskasvu ning saadud tulemissi võrreldi SA poolt kogutud andmeid sektorite kohta samade aastate lõikes. Perioodil 2009–2014 oli toetuse saajaid kokku 3 282, kellest ettevõtjaid oli 1 080 (33% toetuse saajatest). Majanduskasvu analüüsi kaasati 339 ettevõtjat, kellele oli seisuga 31.12.2015 toetus välja makstud ning kellel oli vaadeldaval seitsmel aastal olemas müügitulu ning kaupade, toore, materjali ja teenuse kulu näitajad. Analüüsitud ettevõtjatest enamuse moodustasid OÜ esindajad (96%), aga oli ka AS (2,7%), TuÜ (0,6%) ja TÄ (0,3%) esindajaid. 13% ettevõtjatest olid põllumajandustootjad, 4,1% metsa majandajad, 3,2% toiduainete töötajad ning 79% olid muu sektori esindajad (peamiselt majutus- ja toitlustusettevõtted, tööstusettevõtted, hulgi- ja jaekaubandusettevõtted).

Lisa 1 tabelist 27-4 ilmneb, et LEADER-meetmest toetust saanud põllumajandustootjate majanduskasv tõusis perioodil 2008–2014 väärtuselt 2,0 tuhat eurot väärtuseni 8,5 tuhat eurot (Joonis 108), keskmiselt 28% aastas. Põllumajandussektoris keskmiselt muutus majanduskasv 169,0 tuhandelt eurot 109,2 tuhandele eurole, keskmiselt -7,0% aastas. Seega LEADER-meetmest toetust saanud põllumajandustootjate majanduskasv on olnud võrreldes sektori keskmisega väga kiire (põhjuseks eelkõige müügitulu kasv võrreldes 2008. aastaga), kuid absoluutarvudes on tegemist väga väikese majanduskasvuga. Toetatud toiduainete töötajate

majanduskasv muutus märkimisväärselt (keskmiselt 11% aastas 2008. aastal 52,0 tuhandelt eurolt 2014. aastal 98,5 tuhandele eurole) ning absoluutarvudes on tegemist võrreldes toiduainetööstuse sektoriga väga väikese majanduskasvuga. LEADER-meetmest toetust saanud metsandusettevõtjate majanduskasv oli hüplik, muutus 2008. aastal 30,8 tuhandelt eurolt 2014. aastal 56,4 tuhandele eurole, keskmiselt 11% aastas. Samas metsandussektoris toimus majanduskasv keskmiselt 0,6% aastas. Muus sektoris tegutsevate ettevõtjate majanduskasvu keskmine muutus aastas oli tagasihoidlikum (1,0% aastas), muutudes 2008. aastal 56,7 tuhandelt eurolt 2014. aastal 61,3 tuhandele eurole. **Seega LEADER-meetmest toetust saanud ettevõtjad saavutasid majanduskasvu. Kõige kiirema majanduskasvu saavutasid põllumajandustootjad, kuigi nende majanduskasvu näitajad olid tunduvalt tagasihoidlikumad kui toiduainete tööstuse ja muus sektoris tegutsevatel ettevõtjatel.**

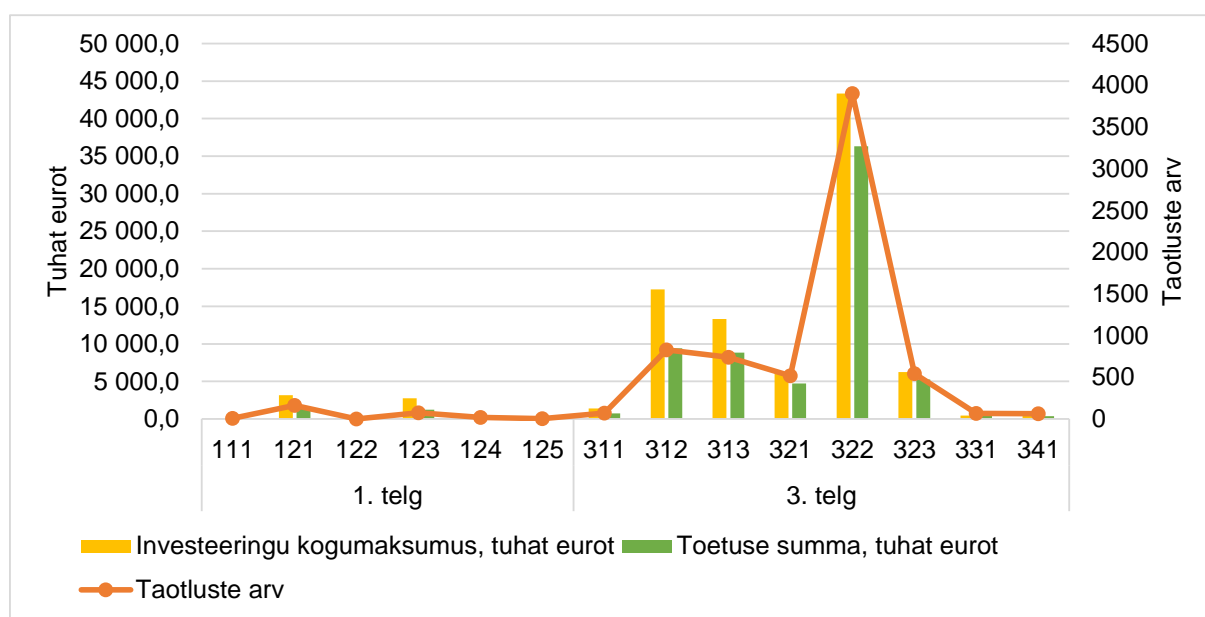
Joonis 108. Väljamakse saanud ettevõtjate majanduskasv perioodil 2008–2014, eurot

MAK 1. teljega seonduvate taotlustega saadi toetust tegevustele, mis hõlmasid kuut meetme koodi (lähtudes EK meetme koodidest):

- 111 – kutseõppe- ja teavitamismeede põllumajandus- ja toidusektori ning metsandussektoriga seotud isikutele;
- 121– põllumajandusettevõtte moderniseerimine;
- 122 – metsa majandusliku väärtuse parandamine;
- 123 – põllumajandustoodetele ja metsasaadustele lisandväärtuse andmine;
- 124 – põllumajandus- ja toidusektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine;
- 125 – põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur.

Toetust oli võimalik taotleda ka tegevustele, mis hõlmasid selliseid meetme koode nagu 112, 114, 115, 132, 133 ja 142, kuid LEADER-meetme kaudu nende meetme koodidega seotud taotlusi PRIAsse ei laekunud.

Perioodil 2009–2015 maksti MAK 1. teljes välja 266 taotlust, mis moodustas 3,8% kõigist LEADER-meetmes väljamakstud taotlustest. Investeeringuid tehti 6,5 mln euro ulatuses, millest toetus moodustas 3,2 mln eurot. Kõige enam investeeriti põllumajandusettevõtte moderniseerimise (kokku 3,2 mln eurot) ning põllumajandustoodetele ja metsasaadustele lisandväärtuse andmise (kokku 2,8 mln eurot) ning kõige vähem metsa majandusliku väärtuse parandamise (kokku 35,5 tuhat eurot, Joonis 109) valdkonda. Kõige suurema osatähtsuse 1. teljega seotud väljamakstud taotluste arvu üldarvestuses moodustasid meetme koodiga 121 taotlused (2,3%, lisa 1 tabel 14a-4). Väljamakstud investeeringu kogumaksumuse alusel moodustasid nimetatud meetme koodiga taotlused 3,3% kõikide väljamakstud taotluste investeeringu kogumaksumusest (lisa 1 tabel 14b-4).

Joonis 109. Perioodil 2009–2014 väljamakstud projektitaotluste arv, investeeringu kogumaksumus (eurot) ja toetuse summa (eurot) MAK telgede ja meetme koodide (EK meetme kood) lõikes

MAK 1. telge puudutavate seirenäitajate alusel viidi kutseõppe- ja teavitamismeetme raames (meetme kood 111) läbi seitse koolitust 15 päeva ulatuses, mille läbis edukalt 271 isikut. Koolitused toimusid viiel teemal: juhtumis-, haldamis- ja turustamisoskused; info- ja sidetehnoloogiakoolitus; uued tehnoloogilised protsessid ja masinad, uuenduslikud meetodid; tootekvaliteet; muu. Koolitusi tehti ka põllumajandus- ja toidusektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise meetmes (meetme kood 124), kus osales 115 isikut.

Tabel 16 on esitatud põllumajanduslike töökohtade arv muutmata kujul nii nagu toetuse saajad olid need PRIAle esitanud. Kokku loodi 30,75 töökohta, millest enamuse moodustasid töökohad meestele. Täistööajaga põllumajanduslikke töökohti loodi 30.

Tabel 16. Põllumajanduslike töökohtade arv 1. telje meetme koodide, soo ja vanuse lõikes

Meetme kood	Meestele loodud töökohtade arv kokku	Mehed		Naistele loodud töökohtade arv kokku	Naised	
		< 25 aastat	≥ 25 aastat		< 25 aastat	≥ 25 aastat
121	13,75	4,0	10,5	10,0	1,5	8,5
123	3,0	0,5	3,5	1,0	1,0	3,0
125	3,0	0,0	3,0	0,0	0,0	0,0
KOKKU	19,75	4,5	17,0	11,0	2,5	11,5

MAK 3. teljes maksti välja 6 731 taotlust (96% kõigist taotlustest), mille investeeringu kogumaksumus oli 88,6 mln eurot (93% projektitaotluste investeeringu kogumaksumusest).

MAK 3. teljega seonduvate taotlustega saadi toetust tegevustele, mis hõlmasid kaheksat meetme koodi (lähtudes EK meetme koodidest):

- 311 – mitmekesisistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas;
- 312 – mikroettevõtte rajamis- ja arendamistoetus;
- 313 – turismi soodustamine;
- 321 – põhiteenused majanduse ja maaelanikkonnale;
- 322 – külade uuendamine ja arendamine;
- 323 – maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine;
- 331 – koolitus ja teavitamine 3. teljega hõlmatud valdkondades tegutsevatele ettevõtjatele;
- 341 – oskuste omandamine ja elavdamine kohaliku arengustrateegia koostamiseks ja arendamiseks.

Nimetatud meetme koodid katsid MAK 3. telje põhimeetmete sekkumisvaldkonnad. Kõige suurema osatähtsuse 3. teljega seotud väljamakstud taotlustest (56% taotlustest, lisa 1 tabel 14a-4) ja investeeringu kogumaksumusest (46% investeeringu kogumaksumusest, lisa 1 tabel 14b-4) moodustasid külade uuendamise ja arendamisega seotud (meetme koodi 322) taotlused. Järgnesid meetme koodiga 312 (12% taotlustest ja 18% investeeringu kogumaksumusest) ja meetme koodiga 313 (vastavalt 11% ja 14%) väljamakstud taotlused.

MAK 3. telge puudutavate seirenäitajate alusel toimus koolitus- ja teavitamistegevuste 3. teljega hõlmatud valdkondades tegutsevatele ettevõtjale (meetme kood 331) 53 koolitust 422 päeva ulatuses, mille läbis edukalt 47 998 isikut. Koolitused toimusid kolmel teemal: info- ja sidetehnoloogiakoolitus; juhtumis-, haldamis- (raamatupidamine) ning turustamistegevus ning muu. Oskuste omandamist ja elavdamist (meetme kood 341) viidi läbi 54 taotluse raames, mille läbis edukalt 31 607 isikut. Sealhulgas uuringutes osales 50, teavitamismeetmetega seotud tegevustel 88, muudel tegevustel 6 464 ja edendustegevustel 25 005 isikut.

Kokku loodi 435,1 mittepõllumajanduslikku töökohta (Tabel 17), kus meestele ja naistele mõeldud töökohtade arv jaotus suhteliselt võrdselt. Täistööajaga mittepõllumajanduslikke töökohti loodi 420 (siia ei ole lisatud meetme koodiga 341 seotud seirenäitajaid). Lisaks loodi

meetme koodiga 341 soetud ühe taotluse raames meestele 162 ja naistele 91 töökohta, kuid taotluse sisukirjelduse alusel on teada, et tegemist oli õpilasmaleva projektiga ning taotluse raames loodud töökohad on pigem ajutised. Siinjuures peab juurde lisama, et Tabel 17 meeste ja naiste töökohtade arvu summa vanuse lõikes ei ühti meeste ja naiste töökohtade arvu summaga, kuna tabelis kajastatud andmed peegeldavad PRIA poolt kogutud seirenäitajaid muutmata kujul.

MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud järgmiselt:

- Loodud töökohtade arv – 80. Täidetud 582%.
- Kaasnevad loodavad täistööajaga töökohad – 40. Täidetud 1125%.

Seega LEADER-meetme raames kogutud andmed, mille esitavad toetust saanud isikud koos viimase kuludeklaratsiooniga, olid puudustega ning neid näitajaid ei saa võtta väljamakstud taotluste lõpliku tulemusena. Andmete esitajad, kogujad ja analüüsijad mõistsid kuludeklaratsioonil esitatud seirenäitajate mõisteid erinevalt ning võib arvata, et toetuse saajad täitsid kuludeklaratsiooni seirenäitajate osa selle keeruka ülesehituse, sõnastuse või mõistete selgituste puudumise tõttu oma isikliku äranägemise järgi.

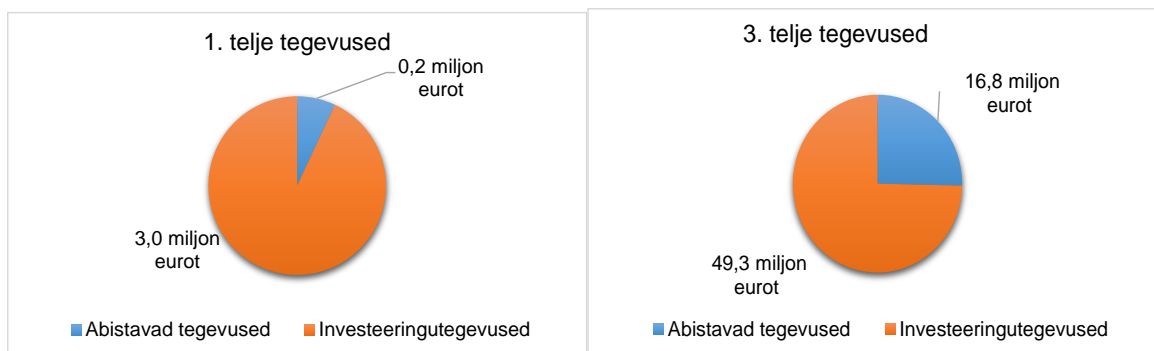
Tabel 17. Mittepõllumajanduslike töökohtade arv 3. telje meetme koodide, soo ja vanuse lõikes

Meetme kood	Meestele loodud töökohtade arv kokku	Mehed		Naistele loodud töökohtade arv kokku	Naised	
		< 25 aastat	≥ 25 aastat		< 25 aastat	≥ 25 aastat
311	12	6	7,5	7	3	6
312	146,8	47,9	118,1	99,8	18,25	110,8
313	12	2	14,5	27,8	11	29,8
321	15,5	4	8,06	22,2	4	20,2
322	22,5	17,25	26,25	63,5	44	48
323	5	1	4	1	0	1
341	162	69	2	91	84	7
KOKKU	375,8	147,15	180,41	312,3	164,25	222,8

Järgnevalt analüüsiti heakskiidetud taotluste tegevusi kahes grupis:

- Abistavad tegevused. Siia kuuluvad sellised tegevused nagu koolitused, projekteerimine, planeeringud, omanikujärelevalve, sümboolika, projektijuhtimine ning vabatahtlik tasustamata töö.
- Investeeringutegevused. Siia kuuluvad sellised tegevused nagu ehitamine, rekonstrueerimine ning masinate, seadmete, tarvikute ja istikute ostmise.

MAK 1. telje tegevusteks maksti toetust 3,2 mln euro ulatuses (Joonis 110). Abistavate ja koolitustegevustega seotud kulude katteks maksti 0,2 mln eurot toetust, mis moodustas kogu 1. telje sekkumisvaldkondades väljamakstud toetusest 7,0%. Kõige enam toetati abistavate tegevuste osas põllumajandus- ja toidusektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiaalase koostöö valdkonnas koolituste jms läbiviimist, mis moodustas 1. telje sekkumisvaldkondades väljamakstud toetusest 4,7% (lisa 1 tabel 6-4).

Joonis 110. Väljamakstud toetuse summa tegevuste ja MAK telgede lõikes, mln eurot

MAK 1. telje investeeringutegevustega seotud kulutusteks maksti toetust 3,0 mln euro ulatuses, mis moodustas 1. teljes väljamakstud toetusest 93%. Kõige enam toetati põllumajandusettevõtte moderniseerimise valdkonnas masinate ja seadmete ostmist, mis moodustas investeeringutegevuse toetusest 31%. **MAK 1. telje sekkumisvaldkondadega seotud tegevuste jaotus oli tasakaalus, kuna abistavate tegevuste väljamakstud toetuse osatähtsus 1. telje raames väljamakstud toetusest jäi alla 10%.**

MAK 3. telje tegevusteks maksti toetust 66,1 mln euro ulatuses, mis moodustas 1. ja 3. telje raames väljamakstud toetusest 95%. Abistavate tegevustega seotud kulude katteks maksti 16,8 mln eurot toetust, mis moodustas kogu 3. telje väljamakstud toetusest 25%. Kõige enam toetati abistavate tegevuste osas külade uuendamise ja arendamise valdkonnas koolituste jms läbiviimist, mis moodustas kogu 3. telje väljamakstud toetusest 12%.

MAK 3. telje investeeringutegevustega seotud kulutusteks maksti toetust 49,3 mln euro ulatuses, mis moodustas 1. ja 3. teljes väljamakstud toetusest 71%. Kõige enam toetati külade uuendamise ja arendamise valdkonnas rekonstrueerimist, mis moodustas investeeringutegevuse toetusest 14% (väljamakstud toetus oli 9,2 mln eurot). **MAK 3. telje sekkumisvaldkondadega seotud tegevuste jaotus ei olnud tasakaalus, kuna abistavate tegevuste väljamakstud toetuse osatähtsus 3. telje raames määratud toetusest oli üle 10%.**

LEADER-meetme sekkumine ja tugi MAK 1. telje ning 3. telje kohta ei olnud tasakaalus. Kui 1. ja 3. telje abistavate tegevuste osas toetati kõige enam koolitusi, siis 1. telje investeeringutegevuste valdkonnas toetati kõige enam masinate ja seadmete ostmist ning 3. telje investeeringutegevuste osas ehitamist ja rekonstrueerimist.

5. PÜSIHINDAMISTEGEVUSTE KOKKUVÕTE

5.1. PÜSIHINDAMISE TAGAMISEKS TEOSTATUD TEGEVUSED

Vastavalt Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 86 lõike 1 kohaselt toimus Eestis MAK 2007–2013 püsihindamine. Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituut on 1., 3. telje ja LEADER-meetme hindamist teinud alates 2009. aasta veebruarist ning käesolev aruandeaastaga lõpeb püsihindamise periood. Püsihindamine toimus kalendriaastaks kokku lepitud hindamisplaani kohaselt. Iga-aastane hindamisplaan kooskõlastatakse korraldusasutuse ja kokku kutsutud MAK hindamiskomisjoni poolt. Püsihindamise analüüsi andmed on kogutud eelnevate aastate jooksul ja seega on andmete analüüsil võimalik kasutada aegrea analüüsi meetodit.

Aastal 2015 koostati püsihindamise raames kuus uuringu aruannet (ökonomeetrilise mudeli arendamise II etapp, optimaalse kaudse kulu määra väljatöötamine LEADER rakendamiseks uuel programmiperioodil, LEADER kohalike tegevusgruppide kogutud seirenäitajate analüüs, OECD innovatsioonimõõdikud Eesti põllumajanduse kontekstis, energiakasutuse ja bioenergia osakaalu muutuste analüüs investeeringutoetuste saajate näitel ning seakasvatuse uuring). Lisaks tegeleti MAK perioodi 2014–2020 ettevalmistamiseks andmete väljastamisega. 2015. aastal teostas püsihindamist kaks täistööajaga analüütikut ning koordineeriv juht.

Aruandeaastal toimunud administratiivsed tegevused:

1. Aasta kohta hindamistegevuste ajaplaani koostamine ja hindamisplaani järgimine;
2. Andmete kogumiseks suhtlemine erinevate osapooltega – makseasutuse ja rakendusüksusega (PRIA), rakendusüksusega (SA Erametsakeskus), MAK korraldusasutusega, 2. telje püsihindajaga (PMK), maaeluvõrgustiku koordinaatoriga ning päringud äriregistrisse, Statistikaametisse ja Maksu- ja Tolliametisse;
3. Täiendkoolitustel osalemine;
4. Aastaks 2016 hindamisplaani ettepanekute tegemine ja hindamisplaani ette valmistamine. Sh uuringute lähteülesannete täiendamine;
5. Aastaks 2016 hindamisplaani kooskõlastamine (püsihindaja ja korraldusasutuse poolt ettevalmistatud ja kooskõlastatakse MAK hindamiskomisjoni poolt).

Aastaks 2016 on planeeritud täiendavate uuringutena noorte uuring, mille eesmärgiks on analüüsida ja kirjeldada maapiirkonda noorte elu- ja ettevõtluskeskkonnana, kaardistada noorte vajadused ja soovid seoses nende elu- ja ettevõtluskeskkonnaga ning teha ettepanekuid maapiirkonna atraktiivsemaks muutmiseks. Lisaks on planeeritud uuringud, millest üks puudutab seakasvatuse sektori olukorra analüüsi (ülevaade sektorist ja seakasvatajate investeerimisvõimekus), teine aiandussektori olukorda ja arengueeldusi, kolmas maaettevõtluse olukorda ja arengut erinevat tegevusvaldkondade lõikes, neljas MAK 2007–2013 meetme 3.1. raames ellu viidud investeeringute mõjususe analüüsi ning viies põllumajandustootja majandustegevuse mitmekesisistamist mittepõllumajandusliku tegevuse suunas. 2015. aasta teisel poolel alustati MAK 2014–2020 püsihindamiseks vajalike andmete ja aruande struktureerimise metoodika koostamisega 1., 2., 3. ja 6. prioriteedi meetmete osas.

5.2. TEOSTATUD HINDAMISTOIMINGUD

Aastal 2015 teostatud hindamistoimingute aluseks oli korraldusasutusega kokkulepitud 2015. aasta püsihindamise plaan. 2015. aasta teisel poolel täiendati hindamisplaani seakasvatuse uuringuga.

Hindamistoimingutena tehti järgmised tööd:

1. Püsihindamise andmebaasi tehniline täiendamine ja hooldus;
2. Seirekoondtabelites kokkulepitud andmete kogumine PRIA andmebaasidest, taotlustoimikutest ja äriregistri andmebaasist;
3. Koostati iga-aastane püsihindamise aruanne (aasta 2015 kohta, teostati veebruar-märts);
4. Koostati rakendatud meetmete väljundnäitajate koondtabelid seisuga 30. juuni 2015 ning andmed esitati Põllumajandusministeeriumile;
5. Osaleti MAK 2014–2020 ettevalmistusprotsessis;
6. Uuringute teostamine:
 - 2014. aasta hindamisplaanist kandus 2015. aasta hindamisplaani osaliselt üle uuringu „Ökonomeetrilise mudeli arendamine toetuste mõju hindamiseks investeeringute teostamisele ja ettevõtjate jätkusuutlikkusele“ II etapp (aruande koostamine ja modelleerimine koos juhtumiuuringu ja sekundaarandmete analüüsiga). Töö eesmärk oli hinnata investeeringutoetuste võimalikku mõju sektori arengule aastatel 2014–2020. Analüüsi käigus keskenduti piimakarjakasvatuse ehk piimatootmise tegevusala ning teraviljade, kaunvilja- ja õlikultuuriseemnete kasvatamise tegevusala investeeringute mõju modelleerimisele. Analüüsi tulemustes selgus, et mida väiksem on ettevõtja, seda vähem on kasutatud investeeringutoetusi. Majandusnäitajatel baseeruvate finantssuhtarvude võrdlemise tulemusena erinevate tootjate klassifitseeritud gruppide lõikes leiti, et nii piimatootjate kui ka teraviljatootjate puhul saab eristada kuut jätkusuutlikkuse ja pankrotiohu suhtarvu, mis omavad olulisust ettevõtjate eristamisel. Investeeringutoetusega seotud mudelprognoosi kirjeldamisel on soovitatav tootjate tegevust klassifitseerida ettevõtja algsuuruse ja eeldatava käitumise alusel (sh võimaliku eesmärgi seadmine ja käitumine), mida mõjutavad ka eelneva perioodi majandusnäitajad. Käesoleva uuringu alusel saab järeldada, et piisavalt selgesti eristuvad viis klassifitseeritud gruppi – lõpetajad, tegevussuuna muutjad ja jätkajad. Viimased jagunevad omakorda kolmeks grupiks arengu, stabiilsuse ja vähendamise andmete põhjal. Vastavalt investeeringutoetuse mõjule saab oluliselt mõjutada eelkõige väiksema suurusgrupi arengut ja tootmise lõpetajate arvu. Selleks tuleb seada toetuse vastavuse kriteeriume olulisust omavate majandusnäitajate alusel ja omakorda hinnata tegevusvaldkonna ettevõtjate vastava grupi suurus. Samal ajal sõltub mõjutamise vajadus valdkondlikest strateegiatest ning nõuab täiendavat analüüsi stsenaariumite koostamiseks.
 - Uuringu „Optimaalse kaudse kulu määra välja töötamine LEADER kohalikuks arenguks rakendamiseks uuel programmiperioodil (2014–2020)“ eesmärk oli analüüsida MAK 2007–2013 perioodil LEADER meetme raames toetust saanud 26 tegevusgrupi tegevuskulusid ning jaotada need otsesteks ja kaudseteks kuludeks. Analüüsi tulemusel

saab välja töötada optimaalse kaudsete kulude määra, mida uuel programmiperioodil meetme LEADER kohalikuks arenguks raames rakendada. Tuginedes eelmise programmiperioodi (2007–2013) LEADER meetmes tegevusgruppide tegevuskuludele võib öelda, et uuel perioodil on kulude lihtsustatud hüvitamisviisidest võimalik rakendada kindla määra rakendamist kuni 25% otsestest ja kaudsetest personalikuludest ning kuni 25% otsestest kuludest. Tuginedes andmeanalüüsil saadud tulemustele, mis põhineb ausal, õiglasel ja kontrollitaval arvutusmeetodil, on võimalik rakendada kindla määra rakendamist kuni 17% otsestest ja kaudsetest personalikuludest ning kuni 20% otsestest kuludest.

- Uuringu „LEADER kohalike tegevusgruppide kogutud seirenäitajate koondanalüüs Eesti maaelu arengukava 2007–2013 LEADER-meetme hindamisküsimustele vastamiseks“ eesmärk oli koostada tegevusgruppide kogutud seireandmete kokkuvõttev analüüs aastate 2009–2014 ja tegevusgruppide kohta. Uuringu tulemustele tuginedes võib öelda, et LEADER lähenemine on kaasa aidanud valitsemisele maapiirkondades, aidanud kaasa mitut sektorit hõlmavate lähenemisviiside kasutamisele ja koostöö edendamisele MAK 2007–2013 rakendamiseks, suurendanud kohalike tegevusgruppide ja kohalike arengustrateegiasse kaasatud teiste partnerite suutlikkust kohalike arengustrateegiate rakendamiseks, kus LEADER lähenemise suurim kasutegur on siiski kolmanda sektori aktiveerimisel ning kohalikule elanikkonnale kohaliku kultuuri ja selle keskkonna edendamisel.
- Uuringu „Innovatsioonimõõdikud põllumajandussektori ja toiduainetööstuse ettevõtjate investeeringute ja konkurentsivõime analüüsimiseks (OECD innovatsioonimõõdikud Eesti põllumajanduse kontekstis)“ eesmärk on kaardistada OECD innovatsioonimõõdikute süsteemis pakutud mõõdikud ning võrrelda neid Eesti kohta kogutud varasemates analüüsides kasutatud andmetega, mis peegeldavad innovatsiooni põllumajanduses ja toiduainetööstuses (makrotasandil). Lisaks on eesmärk kirjeldada Eesti maaelu arengukava 2007–2013 (MAK 2007–2013) toetuste ja toetuse saajate investeeringute seoseid innovatsiooniga ning koostada metoodika innovatsiooni mõõtmiseks mikrotasandil. Selgus, et Eesti põllumajandus- ja toiduainetööstuse innovatsiooni iseloomustavaid mõõdikuid OECD, SA ja püsihindamise andmebaasidest leidis vähe, mis tähendab vajadust tegeleda teiste sobilike andmebaaside ja uuringute otsimisega, et piisaval määral Eesti põllumajanduse innovatsiooni süsteemi kirjeldada. Lisaks selgus, et MAK 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise raames kogutud ja analüüsitud toetust saanud põllumajandustootjate ja toiduainete töötajate produktiivsust ja jätkusuutlikkust iseloomustavate mõõdikute otsene seos OECD poolt koostatud põllumajanduse innovatsiooni süsteemi iseloomustavate mõõdikutega on nõrk.
- Uuringus „Energiakasutuse ja bioenergia osakaalu muutused investeeringutoetuse saajate näitel“ hinnati MAK 2007–2013 meetmete 1.4.3 ja 1.5.2 toetuse saajate biomassi tootmise ja töötlemise ahelat, energiakasutuse struktuuri ja selle muutust bioenergia ja biomassi tootmisel ning kasutamisel.
- Seakasvatuse uuringu eesmärk oli sigade Aafrika katku puhangu ja teiste majanduslike kaasmõjude tõttu seakasvatuse lõpetanud või lõpetamist kavandavate vähemalt 50

loomakohaga sigalates tootmise ümberkorralduse võimaluste, ettevõtjate soovide ja tõenäoliste kulude kaardistamine.

5.3. ANDMEKOGUMINE

Aastal 2015 toimus andmete kogumine näitajate kaupa järgmiselt:

1. Väljundnäitajate kogumine makseasutusest (PRIAst):
 - seisuga 30. juuni 2015 väljundnäitajate statistika uuendamine (vastuvõetud taotluste, toetuse määramise ja väljamaksete info).
 - 31. detsember 2015. a seisuga toetuse väljund-, tulemus- ja seirenäitajate kogumine 2016. aasta jaanuaris. Kõigi meetmete andmete uuendamine (vastuvõetud taotluste, toetuse määramise ja väljamaksete info). Andmeid kasutati 2015. aasta aastaaruande koostamisel;
2. Tulemus- ja mõjunäitajate analüüsimiseks andmete kogumine äriregistrist ettevõtjate majandusaasta aruannetest – vastavalt vajadusele aasta jooksul.
3. Statistikaametist tegevusvaldkondade kohta ettevõtjate andmete kogumine.

5.4. KOMMUNIKATSIOON JA TEAVITAMINE HINDAMISE PROTSESSIS

Püsihindaja ja Maaeluministeeriumi vahel toimus aasta jooksul arutelusid püsihindamise tööde ja andmete täpsustamise, sh uue perioodi toetusmeetmete ja hindamisega seotud küsimustes. Alljärgnevalt on toodud ülevaade olulisematest kohtumistest 2015. aastal:

- 14. jaanuar – MAK 2014-2020 seirekomisjoni 3. istung.
- 30.– 31. jaanuar – Osalemine Eesti Majandusteaduse Seltsi 10. aastakonverentsil
- 3. veebr – MAK 2014-2020 seirekomisjoni IV istung
- 19. veebr – Korraldusasutuse koosolek MAK püsihindamise teemal
- 15. mai – Eesti maaelu arengukava 2007–2013 raames 2014. aastal teostatud uuringute tutvustamise infopäeval ettekande tegemine MAK 2007-2013 alameetme 1.6.1 uuringu tulemustest. Samuti ettekanne Investeeringutoetuste mõju modelleerimise tööst. Maaeluministeerium;
- 22. mai – LEADER infopäeval (2015/2) "Optimaalse kaudse kulu määra välja töötamine LEADER meetme rakendamiseks uuel programmiperioodil" uuringu tulemustest ettekande tegemine. Maamajanduse Infokeskus;
- 03. juuni – MAK 2007–2013 seirekomisjoni 16. istungil. Sh püsihindaja ettekande tegemine 1., 3. telje ja Leader-meetme püsihindamise tulemustest;
- 17. juuni – PRIA kliendinõukoja kohtumine;
- 09. september – OECD poolt koostatava Eesti põllumajandus- ja toiduainetööstuse sektori ülevaate koosolekul ettekande tegemine OECD innovatsioonimöödikutest Eesti põllumajanduse kontekstis. Maaeluministeerium;
- 30. september – MAK 2007–2013 hindamiskomisjoni 9. istung. Maaeluministeerium.
- 10. november - MAK 2014-2020 rakendusanalüüside arutelu. Maaeluministeerium.

Osalemine komiteedes, seminaridel ja töögruppides

Kersti Aro – osalemine maaeluvõrgustiku LEADER VIII suveseminaril. Teemaks oli kohaturundus. Meremäe vald, 13.-14. august 2015. a.

Kersti Aro – osalemine maaeluvõrgustiku koostöökoja 3. istungil. Jäned, 15. detsember 2015. a.

Mati Mõtte – osalemine ekspertkomisjoni istungil „6th meeting of the Expert Group on Monitoring and Evaluating the CAP“ (17. märts 2015).

Mati Mõtte – Osalemine Põllumajanduskonsulentide Kutsekomisjoni töös Maaülikooli esindajana perioodil 01. jaanuar – 31. oktoober 2015.

5.5. TUVASTATUD RASKUSED JA LISATÖÖ VAJADUS

Aastal 2015 teostatud hindamistööde alusel ei ole välja tuua uusi täiendamist ja arendamist vajavaid aspekte võrreldes varem esitatule. Püsihindaja poolt anti soovitusi korraldusasutusele uue perioodi 2014–2020 andmekogumise osas, kus enam tuleb tähelepanu pöörata taotluse, äriplaani ja kuludeklaratsiooni andmeväljadele ning nende väljade sisulisele selgitusele. Üksnes siis on võimalik tagada esialgsete andmete piisav täpsus, mida on võimalik lõpetatud projektide alusel valideerida.

Perioodil 2009–2015 saadud kogemustest näeme ebapiisavat indikaatorite detailsust uue perioodi MAK 2014–2020 hindamisel, kus meetmete sisulist tulemuslikkust ja mõju ei ole otseselt vajalik hinnata. Leiame, et hindamine peaks enim tähelepanu pöörama tegevusvaldkondadele (nt taimekasvatus, loomakasvatus, aiandus jne), kuna meetmeid, sihtvaldkondi ja prioriteete ei programmeerita tegevusvaldkonna tasandile. Samal ajal investeeringute tulemusi tootjate esindusorganisatsioonide vaates oodatakse tegevusvaldkonna ja isegi valdkonna sees teatud ettevõtjate suurusgruppide tasandil. Üldistatud ja läbi keskmiste näitajate antud hindamise tulemused ei peegelda tasakaalustatud toetuse tulemuslikkust ja on liiga suure üldistusastmega. Selle tõttu jääb märkamatuks, kui mõne tegevusvaldkonna ettevõtjad lõpetavad täielikult tegevuse sõltumata MAK toetustest ja toimub tegevusvaldkondade ning erinevate suurusgruppide mitte tasakaalustatud arendamine.

Toetuse saajate tulemusnäitaja nagu BLV $n+2$ kumulatiivse summa leidmine tõi käesolevas aruandes välja olukorra, kus 2012. aastal investeeringu lõpetanud ettevõtjate tulemus 2014. aasta lõpuks põllumajandustootjatel valdavalt ei ole suurenenud. Seega vajab metoodika olulist täiendust makromajandusliku seisu ja ka vaatlusperioodi ajalise pikendamise osas. Oluline oleks hinnata ka erinevaid tegevusvaldkondi ja suurusgruppe eraldi, mis toob välja võimalikud variatsioonid toetuse tulemuslikkuses. Samuti võib eeldada, et $n+3$ või $n+4$ reegel toob esile täiendavaid muutusi, mis on mõju hindamisel ja avalikkusele esitamisel olulised.

LISAD

Lisa 1 Püsihindamise metoodika kohased seiretabelid

Lisa 2 Kohustuslike tulemusindikaatorite tabelid